

การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450
ถึงทศวรรษ 2540

STUDY OF THE IDENTITY OF THAI-CHINESE BUSINESSMAN AS BASED ON
CREMATION BOOKS FROM THE 1900s TO THE 1990s

ภัทราภรณ์ สดากิรมย์

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2561

การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วง
ทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

STUDY OF THE IDENTITY OF THAI-CHINESE BUSINESSMAN AS BASED ON
CREMATION BOOKS FROM THE 1900s TO THE 1990s

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of Requirements
for MASTER OF ARTS (History)

Faculty of Social Sciences Srinakharinwirot University

2018

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึง
ทศวรรษ 2540
ของ
ภัทราภรณ์ สตาภิรมย์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โดม ไกรปกรณ์) (รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรพนัส ตั้งเขื่อนขันธุ์)

ชื่อเรื่อง	การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540
ผู้วิจัย	ภัทราภรณ์ สตาภิรมย์
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2561
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โดม ไกรปกรณ์

ปริญญานิพนธ์นี้มุ่งศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540 และปัจจัยที่มีผลต่อการสร้าง “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพ เพื่อเข้าใจถึงการนำเสนอ “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540 และเหตุปัจจัยที่เป็นที่มาของการสร้าง “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ประกอบกับแนวคิดทางสังคมศาสตร์

จากการศึกษาพบว่าหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2540 มีการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ มีความเป็นไทยมากกว่าความเป็นจีน เป็นผู้มีน้ำใจ ความขยัน อุตสาหะ เป็นบุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยการนำเสนออัตลักษณ์เช่นนี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในแต่ละช่วงเวลา เช่น ต่อบรรณกัณนโยบายชาตินิยมนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทย หรือตอบสนองต่อกระแสความสนใจเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทย กระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” และกระแสความคิดเรื่อง “ลูกจีนรักชาติ” ซึ่งแพร่หลายในสังคมไทย

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน, หนังสืองานศพ, ประวัติศาสตร์สังคมไทยช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540

Title	STUDY OF THE IDENTITY OF THAI-CHINESE BUSINESSMAN AS BASED ON CREMATION BOOKS FROM THE 1900s TO THE 1990s
Author	PATTARAPORN SATAPIROM
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2018
Thesis Advisor	Assistant Professor Dome Kraipakron , Ph.D.

This thesis focused on a study of the identity of Thai-Chinese businessmen whose names appeared in cremation books from 1907 to 1997 and to investigate the factors affecting the creation of the identity of Thai-Chinese businessmen in order to understand the presentation of Identity of Thai-Chinese businessmen and these factors were the source of the creation of the identity of Thai-Chinese businessmen using historical methods and social science concepts.

The results of this study indicated that the cremation books of Thai-Chinese businessmen created and presented the identity of Thai-Chinese businessmen in various aspects, for example, being a loyal subject of the king, identifying themselves as Thai rather than Chinese, being a kind and diligent person who had been honored with insignia. The presentation of their identity is related to the political, economic and social context in each period such as bargaining with nationalism policy, the anti-communist policies of the Thai government or responding to the current interest in the cultural heritage of Chinese people in Thailand, related to the following trains of thought such as the Chinese people are under the royal monarchy and Patriotic Thai-born Chinese which have been widespread in Thai society.

Keyword : Identity of Thai-Chinese Businessmen, Cremation Books, History of Thai society 1900s to 1990s

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือจากบุคคลต่าง ๆ ต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 2 ท่าน คือ ผศ.ดร. ธิกานต์ ศรีนารา อาจารย์ที่ปรึกษาคนแรก และ ผศ.ดร. โดม ไกรปกรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาคนที่ 2 อาจารย์ทั้ง 2 ท่านได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ คำสอน และความช่วยเหลือในทุกเรื่อง ๆ ตั้งแต่แรกเริ่มจนทำให้ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ และขอขอบพระคุณ รศ.ดร. ชาศิต คุ้มวัฒนะ ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการในการสอบปริญญาานิพนธ์ ผศ.ดร. กรพนธ์ ตั้งเขื่อนขันธ์ กรรมการในการสอบที่ช่วยแนะนำประเด็นสำคัญที่ทำให้ปริญญาานิพนธ์มีความน่าสนใจขึ้น นอกจากนี้ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่านที่ให้การสั่งสอน อบรม และคำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ เสมอมา

ขอขอบพระคุณการสนับสนุนทางด้านกำลังใจและกำลังใจทรัพย์จากพ่อและแม่ รวมทั้งกำลังใจดี ๆ จาก มีา กัง น้ำๆ และพี่น้อง ที่คอยให้กำลังใจตลอดมา

ขอขอบพระคุณพี่ก้อง สุทธิศักดิ์ แสงศักดิ์ ที่คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำ และคอยช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ทุกเรื่อง ขอขอบคุณมาก ๆ

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบพระคุณความช่วยเหลือจากทุก ๆ ท่านจากใจจริง ความช่วยเหลือทั้งหมดมีส่วนทำให้ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้

ภัทราภรณ์ สตาภิรมย์

สารบัญ

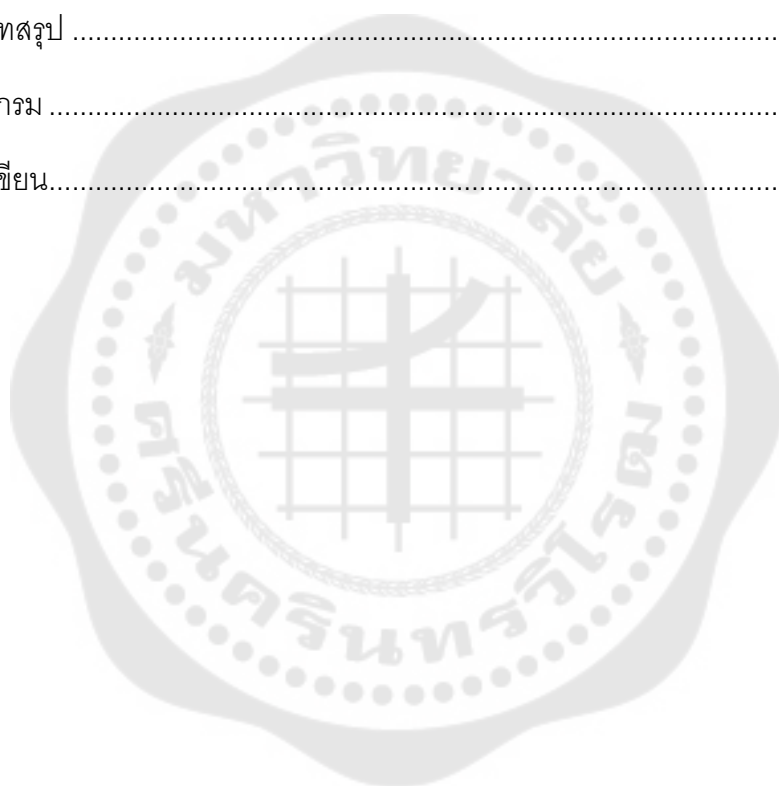
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ	ฑ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	13
ขอบเขตและวิธีการศึกษา	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	22
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	22
บทที่ 2 หนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 - ทศวรรษ 2470	25
1. ความเป็นมาและความแพร่หลายของประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกในงานศพในสังคมสยาม ตั้งแต่ทศวรรษ 2420 – ทศวรรษ 2470	26
2. รูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470	30
2.1 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย	30
2.2 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีน ช่วง ทศวรรษ 2450 –ทศวรรษ 2470	31

2.3 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย	32
2.4 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ในช่วง ทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470	32
3. อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึง 2470	39
3.1 บุคคลที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และแผ่นดิน	39
3.2 ผู้ที่เป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง	41
3.3 ข้าราชการของสยาม.....	43
3.4 มีความเป็นไทยมากกว่าความเป็นจีน	46
3.5 บุคคลที่ทำประโยชน์ด้านต่างๆ ให้กับสังคม.....	47
3.6 ผู้มีน้ำใจ มีความขยัน ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่	49
4. ปัจจัยเบื้องหลังการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในหนังสืองานศพนักธุรกิจไทย เชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470	52
4.1 นโยบายชาตินิยมและการทำให้คนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนเป็น “คนอื่น” ในสมัย รัชกาลที่ 6	53
4.2 การตื่นตัวของการเขียนประวัติศาสตร์สามัญชน	58
4.3 ความแพร่หลายของประเพณีการทำหนังสือแจกในงานศพมาสู่สามัญชน.....	59
บทที่ 3 หนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480- ทศวรรษ 2510	62
1. รูปแบบและเนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480- ทศวรรษ 2510	62
1.1 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วง ทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510	62
1.2 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย	63

1.3 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วง ทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510	63
2. อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2490	70
2.1 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย	70
2.2 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลจีน	72
2.3 บุคคลที่รักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์.....	73
2.4 บุคคลที่มีน้ำใจ ความขยัน อุตสาหะ	74
2.5 บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล	75
2.6 บุคคลที่สร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน.....	75
2.7 พุทธศาสนิกชน	76
2.8 บุคคลที่ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์.....	76
3. อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510	77
3.1 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย	77
3.2 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลจีน	82
3.3 บุคคลที่รักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์.....	85
3.4 บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล	87
3.5 บุคคลที่สร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน.....	92
3.6 บุคคลที่ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์.....	93
3.7 พุทธศาสนิกชน	97
3.8 บุคคลที่มีน้ำใจ ขยัน อุตสาหะ	98
4. ปัจจัยเบื้องหลังการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ ในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510	101

4.1 นโยบายชาตินิยมในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม และการทำให้ชาวจีนในไทยเป็น “คนอื่น”	101
4.2 กระแสชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล	106
4.3 นโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลและความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนในช่วง ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2510	108
4.4 การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางและการเติบโตของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนภายใต้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	113
บทที่ 4 หนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540	120
1. รูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540	120
1.1 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วง ทศวรรษ 2520 – ทศวรรษ 2540	120
1.2 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย	121
1.3 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วง ทศวรรษ 2520 – ทศวรรษ 2540	122
2. อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540	126
2.1 นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ	126
2.2 บุคคลผู้มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ	130
2.3 นักธุรกิจที่มองการณ์ไกล/ความคิดริเริ่มที่ดี	132
2.4 นักธุรกิจที่สามารถผ่านพ้นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ	136
2.5 บุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์	136
2.6 บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล	137
2.7 บุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์	142

3. ปัจจัยเบื้องหลังการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ ในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540	148
3.1 การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน.....	148
3.2 วิฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540	150
3.3 กระแสความสนใจศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทย .	151
3.4 กระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” และ “ลูกจีนรักชาติ”	153
บทที่ 5 บทสรุป	158
บรรณานุกรม	164
ประวัติผู้เขียน.....	178

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 อัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจากตัวอย่างหนังสืองานศพ ในช่วง ทศวรรษ 2450 -ทศวรรษ 2470	52
ตาราง 2 อัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจากตัวอย่างหนังสืองานศพ ในช่วง ทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2510	100
ตาราง 3 อัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจากตัวอย่างหนังสืองานศพ ในช่วง ทศวรรษ 2520 -ทศวรรษ 2540	148

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 ปกในของหนังสืองานศพพระยาโชติกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุกคณะ) พิมพ์ พ.ศ. 2457	34
ภาพประกอบ 2 หน้าปกของหนังสืองานศพพระพิบูลย์พัฒนกร(อยู่ก้อย ตันตเศรษฐี) พิมพ์พ.ศ. 2462	35
ภาพประกอบ 3 หน้าปกของหนังสืองานศพหลวงอุดรภัทน์พานิช(เต็ง โสภโณดร) พิมพ์ พ.ศ. 2462	36
ภาพประกอบ 4 ปกในของหนังสืองานศพนายเขียวของอ้วน สีนุญเรื่อง พิมพ์พ.ศ. 2471.....	37
ภาพประกอบ 5 ปกในของหนังสืองานศพมหาอำมาตย์ตรี พระยาโชฏิกกราชเศรษฐี (มัน เลหา เศรษฐี) พิมพ์พ.ศ. 2472	38
ภาพประกอบ 6 ปกในของหนังสืองานศพเจ้า พระยาประดิมันท์ภูมिरัตน์ (เชียงสุน เสฐฐักดิ์) พิมพ์ พ.ศ. 2468	40
ภาพประกอบ 7 รูปนายเขียวของอ้วน สีนุญเรื่องที่ปรากฏในหนังสืองานศพ.....	43
ภาพประกอบ 8 รูปเจ้า พระยาประดิมันท์ภูมिरัตน์ (เชียงสุน เสฐฐักดิ์) ที่ปรากฏในหนังสืองานศพ	45
ภาพประกอบ 9 รูปมหาอำมาตย์ตรี พระยาโชฏิกกราชเศรษฐี (มัน เลหาเศรษฐี) ที่ปรากฏในหนังสือ งานศพ	46
ภาพประกอบ 10 รูปนายเขียวสุดแสง สีนุญเรื่องที่ปรากฏในหนังสืองานศพ.....	65
ภาพประกอบ 11 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายอึ้งยงหลง ลำคำที่ปรากฏในหนังสือ พิมพ์ พ.ศ. 2482	66
ภาพประกอบ 12 รูปปกในหนังสืองานศพและรูปนายโชติ ลำคำ ที่ปรากฏในหนังสืองานศพ พิมพ์ พ.ศ. 2491	67
ภาพประกอบ 13 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสัท มหาคุณที่ปรากฏในหนังสืองานศพ พิมพ์ พ.ศ. 2504	68

ภาพประกอบ 14 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายเตียง จิราธิวัฒน์ในหนังสืองานศพ พิมพ์ พ.ศ. 2512	69
ภาพประกอบ 15 หน้าปกหนังสืองานศพนายตันซิวเม้ง หวังหลี พิมพ์ พ.ศ. 2497	73
ภาพประกอบ 16 รูปนายตันซิวเม้ง หวังหลี ที่ปรากฏในหนังสืองานศพ.....	77
ภาพประกอบ 17 นายสัท มหาคุณ นำคณะพ่อค้าเข้าเยี่ยมคำนับ หัวหน้าคณะปฏิวัติ (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์)	78
ภาพประกอบ 18 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายวุฒูปัก ลำช้า ในหนังสืองานศพ พิมพ์ พ.ศ. 2505	79
ภาพประกอบ 19 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายมา บุญกุลที่ปรากฏในหนังสืองานศพ พิมพ์ พ.ศ. 2507	80
ภาพประกอบ 20 นายมา บุญกุลกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์.....	81
ภาพประกอบ 21 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายจุลินทร์ ลำช้าที่ปรากฏในหนังสืองานศพ พิมพ์ พ.ศ. 2509	82
ภาพประกอบ 22 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายโกศล สุนตระกุล พิมพ์ พ.ศ. 2502	83
ภาพประกอบ 23 ประธานาธิบดีเจียงไคเช็คกับนายโกศล สุนตระกุล ในงานฉลองอายุครบ 64 ปี ของประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค	84
ภาพประกอบ 24 นายวุฒูปัก ลำช้าเข้าพบประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค ที่กรุงเทพฯ	85
ภาพประกอบ 25 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายอ้อจือเหลียง พิมพ์ พ.ศ. 2519.....	86
ภาพประกอบ 26 นายอ้อจือเหลียงทูลเกล้าถวายเงินแด่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 3 รอบ	87
ภาพประกอบ 27 นายจุลินทร์ ลำช้า ในพิธีมอบตึกผู้สูงอายุแก่โรงพยาบาลประสาทพญาไทย เมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2507	89
ภาพประกอบ 28 นายเตียง จิราธิวัฒน์ เข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายเงินบำรุง ศิริราชพยาบาล.....	90
ภาพประกอบ 29 โรงพยาบาลประสานมิตรและสถานพักฟื้นสวณคนิวาส บางปู สร้างโดยนายอ้อจือเหลียง.....	92

ภาพประกอบ 30 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้มอบ แก่ นายสัท มหาคุณ.....	94
ภาพประกอบ 31 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่นายวุฒูปัก ลำคำ ได้รับพระราชทาน ด้านบนคือ ตริตา ภรณ์มณฑลไทย ด้านล่างคือ จัตุรตาภรณ์ช้างเผือก	95
ภาพประกอบ 32 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แก่ นายอื้อจือเหลี ยง	96
ภาพประกอบ 33 นายโกศล ฮุนตระกูล ขณะบวชเป็นพระภิกษุ.....	98
ภาพประกอบ 34 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายตันชีวติง หวังหลี พิมพ์ พ.ศ. 2528.....	123
ภาพประกอบ 35 หน้าปกหนังสืองานศพนายเทียม โชควัฒนา พิมพ์ พ.ศ. 2534	124
ภาพประกอบ 36 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสุวิทย์ หวังหลี พิมพ์ พ.ศ. 2537	125
ภาพประกอบ 37 นายเทียม โชควัฒนา รับรางวัลนักอุตสาหกรรมไทย ปี 2532.....	126
ภาพประกอบ 38 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายบัญชา ลำคำ พิมพ์ พ.ศ. 2535.....	127
ภาพประกอบ 39 นายบัญชา ลำคำ เข้ารับโล่ “นายธนาคารแห่งปี” จากฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการคลัง ดร.สุธี สิงห์เสน่ห์	128
ภาพประกอบ 40 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล พิมพ์ พ.ศ. 2549.....	129
ภาพประกอบ 41 นายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล รับรางวัลนักธุรกิจตัวอย่างปี 2528 (รางวัลสำเภาทอง) จากสมาคมนักธุรกิจสัมพันธ์แห่งประเทศไทย	129
ภาพประกอบ 42 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์ พิมพ์ พ.ศ. 2529..	130
ภาพประกอบ 43 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายถาวร พรประภา พิมพ์ พ.ศ. 2544.....	132
ภาพประกอบ 44 นายชิน โสภณพนิช	134
ภาพประกอบ 45 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายอรรถพร ลีบุตรพงษ์ พิมพ์ พ.ศ. 2544	135
ภาพประกอบ 46 นายเทียม โชควัฒนา มอบเงินบริจาคเพื่อจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้ โรงพยาบาลธรรมศาสตร์.....	139
ภาพประกอบ 47 นายอรรถพร ลีบุตรพงษ์กับการช่วยเหลือการกุศลต่าง ๆ	140

ภาพประกอบ 48 พิธีเปิดอาคารโรงเรียนสาธิตมัธยมสถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยสงฆ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่นายถาวร พรประภาได้บริจาคเงินเพื่อก่อสร้างอาคารอูษา พรประภา	141
ภาพประกอบ 49 นายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล ทูลเกล้าฯ ถวายภาชนะเมลามีนให้กับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศ	142
ภาพประกอบ 50 นายสวัสดิ์ โอสธานุเคราะห์ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.....	143
ภาพประกอบ 51นายชิน ไสภณพนิช ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.....	144
ภาพประกอบ 52 นายเทียม โชควัฒนา รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากรัฐบาลญี่ปุ่น	145
ภาพประกอบ 53 นายถาวร พรประภา ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.....	147

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

ชาวจีนคือกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ดังเช่น ในสมัยอยุธยาการค้าและความสัมพันธ์กับต่างประเทศถูกมอบหมายให้อยู่ใต้อำนาจของขุนนางชั้นผู้ใหญ่สองคนที่ดูแลกรมท่า ขุนนางที่ดูแลกรมท่าซ้ายหรือดูแลการค้ากับพ่อค้าจากตะวันออกมักเป็นพ่อค้าจีนที่ร่ำรวยที่สุด มีตำแหน่ง พระยาโชฎีกราชเศรษฐี¹ ในเวลาต่อมา ชาวจีนหลายคนก็ได้กลายเป็นเจ้าภาษีนายอากร หลายตระกูลเข้ารับราชการ เช่น ต้นตระกูลกัลยาณมิตรที่ได้ตำแหน่งเสนาบดี ดูแลการจดทะเบียนแรงงานเกณฑ์ หัวหน้าตระกูลโชติกะพุททะกณะ ที่รุ่งเรืองขึ้นมาเพราะได้คุมเรือสำเภาของกษัตริย์ไปค้ากับจีนและทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาศาลพิเศษที่ตั้งขึ้นเพื่อชำระความที่เกิดขึ้นกับคนจีนด้วยกัน² นอกจากนี้ ชาวจีนยังได้เข้าไปมีบทบาทในกิจการอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น กิจการเหมืองแร่ กิจการต่อเรือ การประมง การค้าขาย โดยที่กิจการทางเศรษฐกิจของชาวจีนเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การผลิตเพื่อการส่งออก อันจะกลายเป็นรากฐานให้กับระบบเศรษฐกิจแบบส่งออกของไทยที่เริ่มก่อตัวขึ้นแล้วก่อนหน้าที่จะมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง³

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีการก่อตั้งกระทรวงพระคลัง มีพ่อค้าเรือสำเภาที่ได้รับราชการและช่วยพระองค์ก่อตั้งกระทรวงนี้ขึ้นมา คือ นายเทียน โชติกเสถียร⁴ ในช่วงการปฏิวัติ 2475 กลุ่มคณะราษฎรยังประกอบไปด้วยลูกหลานชาวจีน เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ที่มาจากครอบครัวไทย-จีนที่อยุธยา ต่อมาได้กลายเป็นมันสมองให้กับคณะราษฎร เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หรือจอมพลป. พิบูลสงคราม ที่มาจากครอบครัวชาวจีนที่ทำสวน

¹ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2558). *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. แปลโดย พงษ์เลิศ พงษ์วานันต์. หน้า 196-197.

²คริส เบเคอร์; และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. หน้า 50.

³นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่และใบเรือ : รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์*. หน้า 114.

⁴คริส เบเคอร์; และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 50.

ผลไม่อยู่ทางตอนเหนือของกรุงเทพฯ หลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา) ก็มาจากครอบครัวพ่อค้าชาวจีนที่อุทัยธานี¹ ในสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามขึ้นครองอำนาจ (พ.ศ. 2481-2487) รัฐบาลได้มีการจัดตั้งบริษัทข้าวไทยในพ.ศ. 2481 โดยมีพ่อค้าชาวจีนคือ นายมา บุญกุล ได้เข้ามาช่วยบริหารงานในบริษัทนี้ เนื่องจากรัฐบาลขาดประสบการณ์ทางด้านกิจการค้าข้าว² นอกจากนี้รัฐบาลยังได้จัดตั้งบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ในพ.ศ. 2482 เพื่อค้าขายสินค้าทั้งขายส่ง ขายปลีกทุกชนิด รับส่งสินค้าจากต่างประเทศและรับส่งสินค้าภายในประเทศไปจำหน่ายนอกประเทศ รับเป็นนายหน้าและเป็นตัวแทนในการค้าทุกชนิดอีกด้วย โดยมีพ่อค้าชาวจีนคือ นายจุลินทร์ ลำห่อ เป็นผู้จัดการใหญ่³ ต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2501-2506) และมีการตั้งบริษัทเซฟวิงเทรดส์ขึ้นเพื่อทำการค้าเงินและทองคำก็ได้ไปดึงนายจิ๋วขวัญมาเข้าร่วมด้วย⁴ ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2506-2516) ได้มีการตัดสินใจเริ่มปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน โดยการส่งนักปึงปองไทยไปแข่งขันที่ปักกิ่ง โดยมีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายอำนวยการเศรษฐกิจการคลัง และการอุตสาหกรรมของคณะปฏิวัติ เป็นที่ปรึกษาของคณะปึงปองไทยไปแข่งขันที่จีนในเดือนกันยายน พ.ศ. 2515⁵

ในสมัยที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2523-2531) มีกลุ่มนายทุนนักธุรกิจ เข้าไปมีบทบาทในรัฐบาล รวมทั้งการกำหนดนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ เช่น นายบุญชู โรจนเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรี นายสมหมาย สุนทรกุล เป็นรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง นายวิเศษฐ์ ตันสัจจา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น ในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2531-2534) ได้มีนโยบายทางเศรษฐกิจที่สำคัญคือการ “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ที่เน้นการลงทุนในอินโดจีน และมีโครงการที่เน้นการลงทุนในอุตสาหกรรมตาม

¹คริส เบเคอร์; และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). เล่มเดิม. หน้า 137.

²พรณี บัวเล็ก. (2543). วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516. หน้า 59.

³แหล่งเดิม. หน้า 61-62.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 103.

⁵สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2555). กบฏจีนจน บนถนนพลับพลาไชย. หน้า 75-76.

ชายฝั่งภาคตะวันออกที่เรียกว่า โครงการ Eastern Seaboard ซึ่งนโยบายเหล่านี้ได้เอื้อผลประโยชน์ให้กับกลุ่มนายทุน นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่มีความสัมพันธ์กับพรรคชาติไทยเป็นอย่างมาก อาทิเช่น ตระกูลเตชะไพบูลย์ ไสภณพนิช รัตนรักษ์ วัฒนเวคิน ธนาพรชัย เป็นต้น นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดนี้ยังประกอบไปด้วยนายทุนและนักธุรกิจ เช่น นายพงษ์สารสิน นายพิชัย รัตตกุล เป็นรองนายกรัฐมนตรี นายมนตรี พงษ์พานิช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นายวัฒนา อัศวเหม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น¹

ในช่วงที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ทำการยึดอำนาจและได้แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวจีนและที่เข้ามาในไทยเมื่อสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น² เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2534-2535) ก็ยิ่งทำให้เห็นได้ชัดเจนขึ้นอีกว่าในช่วงทศวรรษ 2530 ชาวไทยเชื้อสายจีนได้เข้ามามีบทบาททางด้านการเมืองมากขึ้น และมีลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนหลายคนที่ย้ายมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เช่น นายชวน หลีกภัย (พ.ศ.2535-2537) นายบรรหาร ศิลปอาชา (พ.ศ.2537-2538) และพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (พ.ศ.2538-2540) เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าชาวจีนมีความสำคัญในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน โดยชาวจีนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย นำเอาวัฒนธรรมหลายอย่างของชาวจีนเข้ามาเผยแพร่จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ขณะเดียวกันก็ซึมซับรับเอาวัฒนธรรมไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตนเองด้วย อาทิเช่น การพูดอ่านเขียนภาษาไทย แต่งกายแบบไทย ใช้ชีวิตแบบไทย ทำอาชีพแบบไทย และอีกหลาย ๆ อย่างแบบไทย ๆ อย่างไรก็ดี วัฒนธรรมสำคัญอันหนึ่งอย่างหนึ่งที่ชาวจีนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยและในเวลาต่อมาก็นำเอาไปปฏิบัติในชุมชนของตนด้วย ก็คือ **การจัดทำหนังสืองานศพ** โดยที่ความเป็นมาของการจัดทำหนังสืองานศพในสังคมไทยนั้น กลุ่มคนที่จัดทำแรกเริ่มสุดคือบรรดาเจ้านายชั้นสูงของสยาม จากนั้นในเวลาต่อมาพ่อค้าชาวจีนจึงเริ่มทำตามบ้าง กล่าวคือ แต่เดิมนักให้หนังสืองานศพในงานพระเมรุการพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์พระบรมราชเทวี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพชรรัตน์ฯ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ โปรดให้จัดพิมพ์หนังสือสวดมนต์

¹เพ็ญภา หอมสะอาด. (2550). ภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533. หน้า 109.

²คริส เบเคอร์; และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). เล่มเดิม. หน้า 217.

ฉบับภาษาไทยเพื่อพระราชทานแก่พระสงฆ์ไทยทั่วทุกพระอารามจำนวน 10,000 ฉบับ เมื่อปี พ.ศ. 2423 เป็นหนังสืองานศพเล่มแรก¹ แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2549 มีผู้พบข้อมูลหลักฐานใหม่ว่ายังมีหนังสืองานศพที่เก่าแก่ยิ่งกว่านั้นอีกคือ หนังสือสามก๊กและหนังสือพระอภัยมณี โดยหมอสมิธ นำมาพิมพ์แจกในงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ในพ.ศ. 2412² หลังจากนั้นได้เกิดประเพณีการจัดพิมพ์หนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้านาย และยังคงจำกัดอยู่เฉพาะหมู่ชนชั้นสูง ด้วยเหตุที่โรงพิมพ์และสำนักจัดพิมพ์หนังสือมีน้อย คนส่วนใหญ่ยังไม่อยู่ในวัฒนธรรมการอ่านหนังสือมากนัก หนังสือยังคงเป็นของคนชั้นสูงที่มีความหมายในเชิงเป็นตำรา เป็นแบบแผนหรือพิธีกรรมอย่างหนึ่ง ดังนั้นการพิมพ์หนังสือในงานศพจึงมีเฉพาะหมู่เจ้านาย โดยการผลิตหนังสือในช่วงเวลานี้ผลิตขึ้นภายใต้ธรรมเนียมที่ถือว่าการทำหนังสือเป็นการสืบทอดความรู้ จาริต ประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่คนชั้นสูงต้องจรรโลงเอาไว้ เช่นเดียวกับการทำหนังสือพุทธศาสนาก็เพื่อสืบทอดพุทธศาสนาให้ยั่งยืนยาว ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6-7 ความนิยมในการพิมพ์หนังสืองานศพแพร่หลายมากขึ้นโดยเฉพาะในหมู่ขุนนาง ทั้งขุนนางชาวไทยและเชื้อสายต่างชาติ นับตั้งแต่พ.ศ. 2490 ความนิยมจึงแพร่หลายมาสู่พ่อค้า ชนชั้นกลางอาชีพต่าง ๆ โดยประเพณีการจัดพิมพ์หนังสืองานศพแพร่หลายในหมู่คนธรรมดาสามัญมากขึ้นนับตั้งแต่พ.ศ. 2520 โดยเนื้อหาของหนังสืองานศพในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องพุทธศาสนา ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทำบุญและสืบทอดพุทธศาสนา³

จากที่เคยแพร่หลายเฉพาะในหมู่ขุนนางชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ขุนนางไทยเชื้อสายจีนก็กลายเป็นอีกกลุ่มคนที่เริ่มเข้ามารับเอาวัฒนธรรมการทำหนังสืองานศพด้วยเช่นกัน โดยปรากฏว่ามีหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนเก่าที่สุดเท่าที่สามารถหาพบในเวลานี้ คือหนังสืองานศพของพระยาโชฎีกราชเศรษฐี (สวด โชติกะพุทฺธณะ) พิมพ์ในปี พ.ศ. 2457 หนังสืองานศพเล่มนี้ที่ถือว่าเป็นหนังสือของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนด้วยเช่นกัน

¹อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2550,มกราคม-มิถุนายน). หนังสืออนุสรณ์งานศพ: พื้นที่แห่งความทรงจำ(ที่ถูกเลือก). *ดำรงวิชาการ*. 6(1): 141.

²เอนก นาวิกมูล. (2549, 17 พฤศจิกายน). หนังสือพิมพ์หนังสืองานศพ. *เนชั่นสุดสัปดาห์*. 15(755): 51.

³กาญจน์ ละอองศรี. (ม.ป.ป.). *หลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนังสืออนุสรณ์*. (เอกสารการบรรยาย). หน้า 2-3.

เนื่องจากพระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุททณะ) ได้ลงทุนทำกิจการโรงสีข้าวในสมัยรัชกาลที่ 5¹ อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่าหนังสือของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนได้เริ่มปรากฏตัวชัดเจนขึ้นแล้วในสมัยรัชกาลที่ 6 และนับจากนั้นเป็นต้นมา ก็คงจะมีพัฒนาการมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ

ในแง่ของปริมาณ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า มีหนังสือของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2450-2540 จำนวน 45 เล่ม ตัวอย่างหนังสืองานศพที่ผลิตและเผยแพร่ในทศวรรษ 2450 เช่น หนังสืองานศพของพระยาโชฎิกกราชเศรษฐี(ฮวด โชติกะพุททณะ)(2457) ในช่วงทศวรรษ 2460 เช่น หนังสืองานศพของพระพิบูลย์พัฒนากร(อยู่ก๊วย ตันทศเศรษฐี)(2462) หนังสืองานศพของหลวงอุดรภัณฑพานิช(นายอากรเต็ง)(2462) ในช่วงทศวรรษ 2470 เช่น หนังสืองานศพของเชียวซองอ้วน สิบญี่เรื่อง(2471) หนังสืองานศพของพระยาโชฎิกกราชเศรษฐี(มีน เลาหเศรษฐี)(2472) ในช่วงทศวรรษ 2480 เช่น หนังสืองานศพของอึ้งยุกหลง ลำพูน(2482) หนังสืองานศพของเชียวสุดเล็ง สิบญี่เรื่อง(2482) ในช่วงทศวรรษ 2490 เช่น หนังสืองานศพของโชติ ลำพูน(2491) หนังสืองานศพของตันซิวเม้ง หวังหลี(2497) ในช่วงทศวรรษ 2500 เช่น หนังสืองานศพของวุดงปัก ลำพูน(2505) หนังสืองานศพของมา บุญกุล(2507) ในช่วงทศวรรษ 2510 เช่น หนังสืองานศพของเตียง จิราธิวัฒน์(2512) หนังสืองานศพของอ้อจ้อเหลียง(2519) ในช่วงทศวรรษ 2520 เช่น หนังสืองานศพของตันซิวตึง หวังหลี(2528) หนังสืองานศพของสวัสดี โอสถานุเคราะห์(2529) ในช่วงทศวรรษ 2530 เช่น หนังสืองานศพของชิน โสภณพนิช(2531) หนังสืองานศพของเทียม โชควัฒนา(2534) ในช่วงทศวรรษ 2540 เช่น หนังสืองานศพของอรรถพร ลีนุตพงษ์(2544) หนังสืองานศพของสุมิตร เลิศสุมิตรกุล(2549)

นอกจากในแง่ของปริมาณแล้ว ควรกล่าวด้วยว่า วัฒนธรรมการจัดทำหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนมีความเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะรูปแบบและเนื้อหาที่ในช่วงแรกไม่ได้มีการบรรจุประวัติผู้ตายและคำไว้อาลัยแก่ผู้ตายเอาไว้ การนิยมเอาประวัติของผู้ตายมาลงพิมพ์ไว้ในหนังสือนั้นเริ่มเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยหนังสืองานศพเล่มแรกที่ตีพิมพ์

¹พรณี บัวเล็ก. (2541). สยาม ในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง: ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5. หน้า 95.

ประวัติผู้ตายคือ หนังสืองานศพของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เจ้ากรมพระอาลักษณ์และองคมนตรี ผู้แต่งแบบเรียนหลวงชุดแรก ชื่อ มูลบทบรรพกิจ หนังสืองานศพเล่มนี้พิมพ์แจกในงานศพที่วัดสระเกศเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) หน้า 24 หน้าข้างในเป็นประวัติพระยาศรีสุนทรโวหาร ซึ่งแต่งโดยหลวงมหาสิทธิโวหาร บุตรชาย นอกจากจะมีประวัติผู้ตายแล้วยังมีรูปของพระยาศรีสุนทรโวหารพิมพ์อยู่ด้วย 1 รูป¹

คุณลักษณะของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน โดยหนังสืองานศพในทศวรรษ 2450 ของพระยาโชฎีกาฯ เศรษฐี (ฮวด โชติกะพุทฺธกณะ)(2457) ประกอบด้วยประวัติของผู้ตาย ประวัติการทำงาน ประวัติครอบครัว สาเหตุการเสียชีวิตรวมกัน และเป็นเรื่องที่หอสมุดวชิรญาณเลือกให้ โดยในเล่มนี้เป็นเรื่องโคลงอุทิศพากย์ ขณะที่หนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-2520 จะประกอบด้วยประวัติส่วนตัวของผู้ตาย คำไว้อาลัย และเรื่องที่น่าสนใจพิมพ์ โดยจะเป็นเรื่องที่ผู้ตายสนใจ เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตาย เช่น ถ้าผู้เสียชีวิตสนใจในด้านเครื่องบินดินเผา ก็จะเป็นประวัติศาสตร์ของเครื่องบินดินเผา หรือเป็นพระราชนิพนธ์ พงศาวดารต่าง ๆ ที่ผู้ตายชื่นชอบ เป็นต้น ในส่วนของหนังสืองานศพในทศวรรษ 2530-2540 ประกอบไปด้วยประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัย และเรื่องที่น่าสนใจพิมพ์ โดยเนื้อหาในหนังสือจะเป็นเรื่องราวประวัติชีวิต ประวัติครอบครัว ความเป็นมา คำสอน เคล็ดลับในการประกอบธุรกิจเพื่อให้ประสบความสำเร็จ รวมทั้งเรื่องราวของธุรกิจนั้น รูปภาพครอบครัว รูปภาพงานพิธีศพ ซึ่งในการจัดงานบางงานจัดเป็นแบบจีนเลย หรือบางงานเป็นการผสมผสานระหว่างไทยและจีน หรือบางงานจัดในแบบไทยเลย ซึ่งลักษณะที่หนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2500-2540 มีเหมือนกันคือ รูปภาพพวงมาลาพระราชทานจากพระบรมวงศานุวงศ์ รวมถึงรูปภาพการเสด็จมาร่วมงานของพระบรมวงศานุวงศ์ นอกจากนี้ยังมีคำไว้อาลัยจากบุคคลสำคัญ เช่น ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี บุคคลสำคัญในแวดวงการเมือง นักธุรกิจทั้งชาวไทยและต่างชาติ เป็นต้น นอกจากนี้รูปภาพหน้าศพของผู้เสียชีวิตจะเป็นรูปที่ใส่ชุดไทย หรือไม่ก็ใส่ชุดเครื่องแบบปกติขาวประดับไปด้วยเครื่องราชอิสริยาภรณ์

¹เอนก นาวิกมูล. (2556, 11 ตุลาคม). หนังสืองานศพ. เนชั่นสุดสัปดาห์. 22(1115): 41.

นอกจากลักษณะภายนอกของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนโดยภาพรวมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญแล้ว เนื้อหาภายในหนังสือก็มีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจอีกหลายประการด้วย โดยเนื้อหาในหนังสืองานศพประกอบไปด้วย 3 ส่วนด้วยกันคือ ประวัติของผู้ตาย คำไว้อาลัยและงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับผู้ตาย รูปแบบของหนังสืองานศพได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยในช่วงทศวรรษ 2460 - ต้นทศวรรษ 2490 เนื้อหาในส่วนของประวัติผู้ตายจะไม่ยาวนัก เน้นว่าชีวิตที่ผ่านมาของผู้ตายได้ทำประโยชน์อะไรให้แก่บ้านเมืองบ้าง ในช่วงนี้ไม่มีการเขียนคำไว้อาลัย และเน้นการเลือกเรื่องที่จะพิมพ์ ต่อมาในทศวรรษ 2490 ถึง พ.ศ. 2520 เนื้อหาในส่วนของประวัติผู้ตายถ้าเป็นข้าราชการจะเน้นเรื่องความสำเร็จในการทำงานราชการ ความสำเร็จในการขึ้นเป็นข้าราชการระดับสูง ถ้าเป็นนักธุรกิจจะเน้นเรื่องความสำเร็จของผู้ตายในการทำธุรกิจ ในช่วงนี้เริ่มมีการแบ่งเนื้อที่ของหนังสือให้แก่การเขียนคำไว้อาลัยให้แก่ผู้ตาย โดยจะเป็นคำไว้อาลัยจากสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ แต่ก็เกิดการเขียนคำไว้อาลัยจากบุคคลในเครือข่าย ความสำเร็จในชีวิตของผู้ตาย และในส่วนของเขียนประวัติของผู้ตายจะต้องนำผลงานและรายชื่อพร้อมภาพเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาพิมพ์ด้วย แต่ถ้าผู้ตายไม่ได้อยู่ในระบบราชการหรือนักธุรกิจ การเขียนประวัติจะเน้นความเป็นคนดีของผู้ตาย อย่างไรก็ตาม การเขียนประวัติของทั้งข้าราชการและนักธุรกิจก็จะมีขยายความสำเร็จนั้นมาจากการเป็นคนดีของผู้ตายด้วย และต้องการให้ชีวิตของคนตายกลายเป็นบทเรียนของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ ในส่วนของประวัติผู้ตายยังแสดงให้เห็นถึงสถานะและเครือข่ายของผู้ตายและครอบครัวอีกด้วย²

ในทศวรรษ 2520 จนถึงปัจจุบัน (ทศวรรษ 2550) ในยุคนี้จะให้ความสำคัญแก่คำไว้อาลัยจากผู้หลักผู้ใหญ่ในเครือข่ายและในสังคมมากขึ้น มีการเรียงลำดับคำไว้อาลัยโดยจะให้พื้นที่แก่ข้าราชการระดับสูงก่อนเครือญาติ โดยคำไว้อาลัยจะเขียนในลักษณะยกย่องผู้ตายว่าเป็นผู้มุ่งมั่นในการปฏิบัติงานผานไปกับความเป็นคนดีของผู้ตาย โดยการทำหนังสืองานศพในปัจจุบัน (ทศวรรษ 2550) ไม่ได้ทำตามวัตถุประสงค์เดิมที่มุ่งเน้นให้ความทรงจำเกี่ยวกับผู้ตายเป็นบทเรียน

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). ความหมายของตัวตน: พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ. ใน *ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา รวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์ อิมิโยเนะโอะ*. หน้า 203.

²แหล่งเดิม. หน้า 207-208.

ให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ที่มิมีชีวิตอยู่ หากแต่เป็นการแสดงให้เห็นเพียงด้านความสำเร็จของผู้ตายเท่านั้น เพราะเป็นแบบแผนของการเขียนคำไว้อาลัยในยุคสมัยนี้แล้วแต่เป็นการแสดงให้เห็นเฉพาะบางส่วนเดียวของชีวิตการทำงานของผู้ตายเท่านั้น การเขียนประวัติการทำงานของผู้ตายผ่านคำไว้อาลัยจึงเป็นไปเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ตายอยู่ในเครือข่ายอะไรและสถานะใด นอกจากนี้ยังเป็นการประกาศให้สังคมได้ประจักษ์ด้วยว่าเครือข่ายหรือลูกหลานของผู้ตาย (ซึ่งเป็นผู้จัดทำหนังสือ) เป็นคนที่มีสถานภาพทางอำนาจสูงเพราะมีเส้นสายในกลุ่มคนที่เป็นเครือข่ายของผู้ตายด้วย¹

ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าจะนำมาศึกษาเพิ่มเติมคือ การสร้างอัตลักษณ์ (identity) ของบุคคลเพื่อบอกว่าบุคคลนั้นคือใคร มีสถานะและสิทธิอำนาจอย่างไรในสังคมผ่านเรื่องเล่าที่เล่าโดยตัวบุคคลนั่นเองหรือผู้อื่นเป็นผู้เล่าถึง อันเป็นส่วนหนึ่งของการต่อรองเพื่อสิทธิอำนาจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีการกล่าวถึง² ประเด็นดังกล่าวนี้มีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลให้ผู้อื่นจดจำไว้หรือการถ่ายทอดเรื่องราวความทรงจำเกี่ยวกับบุคคลหนึ่ง ๆ ให้ผู้อื่นรู้และจดจำไว้ เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้เป็นที่รับรู้และใช้ในการต่อรองเพื่อสิทธิอำนาจในสังคมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ถูกกล่าวถึงในเรื่องเล่าเหล่านั้น³ ในส่วนของหนังสืองานศพได้มีงานศึกษาที่อธิบายว่าการจัดรูปแบบของหนังสืองานศพให้มีส่วนที่เป็นประวัติผู้ตายและส่วนคำไว้อาลัยผู้ตาย เป็นการนำเสนอเรื่องราวความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตายให้ผู้อ่านหนังสืองานศพได้รับรู้ ผู้อ่านหนังสืองานศพจึงเกิดภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ตาย⁴

จากจุดนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการนำเสนอความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตายที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพนี้เองคือ การสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตายผ่านเรื่องเล่าโดยลูกหลาน ญาติสนิท มิตรสหาย

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). เล่มเดิม. หน้า 215.

²สรุปจาก สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (บรรณาธิการ). (2546). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย. หน้า 160-162; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). (2546). อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ; ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (บรรณาธิการ). (2545). คนใน ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย.

³อังกูร หงษ์คนานูเคราะห์. (2552). เรื่องเล่าจากสหาย: รูปแบบและการปรากฏตัวของความทรงจำร่วมจากชุมชนอดีตแนวร่วม พคท.

⁴อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). เล่มเดิม. หน้า 149-151.

ของผู้ตายเพื่อใช้ในการกำหนดสถานะหรือสิทธิอำนาจของผู้ตายที่ถูกกล่าวถึง ตลอดจนลูกหลาน ญาติสนิท มิตรสหาย ของผู้ตายด้วย อันเป็นไปในทำนองเดียวกับที่งานศึกษาของเพ็ญภา หมอน สะอาด ได้กล่าวถึงการนำเสนอภาพลักษณ์ของชาวจีนในไทยในนวนิยายช่วงพ.ศ. 2512-2533 ว่า มีนวนิยายที่เขียนโดยนักเขียนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน นำเสนอภาพลักษณ์ของชาวจีนในไทยหรือชาวไทยเชื้อสายจีนในเชิงบวก เช่น มีคุณธรรม มีความกตัญญู เป็นนายทุนผู้ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ โดยการนำเสนอภาพลักษณ์เช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นการให้ความหมายของชาวจีนในไทยและคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อลดทอนหรือล้างภาพลักษณ์เชิงลบของชาวจีนในไทยและคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการนำเสนอในช่วงเวลาที่รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายชาตินิยมที่กีดกันให้ชาวจีนในไทยและคนไทยเชื้อสายจีนมีสถานะเป็น “คนอื่น” (the other) ที่ไม่ใช่คนไทย จึงถูกวิตรอนสิทธิอำนาจบางอย่างไป¹ เพียงแต่งานศึกษาของ เพ็ญภาศึกษาเรื่องเล่าที่เกิดจากจินตนาการของผู้เขียนนวนิยายหรือไม่ก็เรื่องที่มาจากการประสบการณ์ของผู้เขียนนวนิยายเอง ขณะที่ปริญญาณิพนธ์ของผู้วิจัยจะศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ

ทั้งนี้แนวคิดเรื่องการสร้างหรือการนำเสนออัตลักษณ์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นแนวคิดที่มีการนำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแล้ว เช่น งานศึกษาของธงชัย วินิจจะกุล ที่อธิบายถึงการสร้างอัตลักษณ์ของชนชั้นนำสยามช่วงพ.ศ. 2438-2453 ในฐานะ “ผู้ที่มีความเจริญก้าวหน้า” (civilize) จึงมีการนิยามอัตลักษณ์ให้ราษฎรพวกหนึ่งเป็น “คนบ้านนอก” ที่ล้าหลังแต่สามารถทำให้เจริญได้และอีกพวกหนึ่งเป็น “คนอื่น” ที่ล้าหลังป่าเถื่อน ไม่สามารถทำให้เจริญก้าวหน้าได้ ตามแบบอย่างแนวคิดของชาติตะวันตก² หรืองานศึกษาของสายชล สัตยานุรักษ์ ที่อธิบายถึงการสร้างชาติไทยของชนชั้นนำทางการเมือง ทำให้มีการสร้างอัตลักษณ์ของ “คนไทย”

¹เพ็ญภา หมอนสะอาด. (2550). *ภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533*.

²Thongchai Winichakul. (2001). “The Other Within: Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1895-1910”. in Andrew Turton (Editor). *Civility and Savagery: Social Identity in Tai State*. pp. 38-62.

และ “คนอื่น”¹ จากงานศึกษาที่กล่าวมาผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในมิติทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่สามารถทำได้โดยปริญานิพนธ์ของผู้วิจัยจะได้ต่อยอดจากแนวการศึกษาที่ธงชัย วินิจจะกูล และ สายชล สัตยานุรักษ์ ได้ทำมา กล่าวคือขณะที่งานศึกษาทั้ง 2 ท่านศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้คนในสยามโดยชนชั้นนำไทย ส่วนปริญานิพนธ์ของผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 ที่กำหนดโดยตัวนักธุรกิจหรือโดยลูกหลาน ญาติสนิท มิตรสหาย ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลาดังกล่าว

ในการศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ ประเด็นหลักอีกประเด็นหนึ่งที่ปริญานิพนธ์ของผู้วิจัยจะอธิบายคือ ความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ที่ถูกนำเสนอในหนังสืองานศพ โดยผู้วิจัยอิงกับแนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ว่า อัตลักษณ์ของผู้คนไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว หากแต่มีการเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปตามแต่สถานการณ์ของตัวผู้นิยามอัตลักษณ์² เมื่อผู้วิจัยพิจารณารูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 ในเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่าหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งลักษณะภายนอกและเนื้อหาภายในอยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงในแง่เนื้อหาได้ชัดขึ้น ในที่นี้จึงจะขอยกเอาเนื้อหาภายในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนแต่ละยุคสมัยมากล่าวเป็น “ตัวอย่าง” เริ่มจากหนังสืองานศพของพระยาโชฎีกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุกกณะ) พิมพ์ในพ.ศ. 2457 เนื้อหาจะเป็นการกล่าวถึงประวัติผู้ตาย นิสัยใจคอของผู้ตายที่เป็นคนโอบอ้อมอารี มีน้ำใจ ใจกว้างชอบช่วยเหลือแบ่งปัน ประวัติการทำงาน ประวัติครอบครัว อาการป่วย

หนังสืองานศพของนายวุฒูปีก ลำคำ พิมพ์ในพ.ศ. 2505 เนื้อหาจะเป็นการกล่าวถึงว่าผู้ตายบุคคลที่ทำความดี ทำประโยชน์ต่อบ้านเมือง เป็นพ่อค้าที่มีคุณธรรม ใจบุญ ช่วยเหลือสังคม

¹สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ*; สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). *สมเด็จพระบรมราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “จีน” ของชาวสยาม*.

²ปรีชา คูวินทร์พันธุ์. (2550, มกราคม). ชาติพันธุ์ ศาสนา และชาตินิยม. ใน สุรชาติ บำรุงสุข (บรรณาธิการ). *จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 15 ชาติพันธุ์ชาตินิยม Ethnonationalism*. หน้า 7.

และเคารพกฎหมาย ซื่อสัตย์ในการค้า ไม่ระรานรังแกพ่อค้าคนอื่น เป็นที่เคารพแก่พ่อค้าทั่ว ๆ ไป เป็นผู้ที่ไม่นำใจโอบอ้อมอารีแก่เพื่อนฝูงและพ่อค้าทั่วไปที่มาติดต่อ เป็นบุคคลที่ช่วยเหลืองานทางราชการ เนื่องจากเป็นกรรมการจัดหาเงินของสภาอากาศไทย กรรมการจัดหาเงินสร้างสถานีอนามัยห้วยขวาง กรรมการจัดหาเงินสมทบทุนอานันทมหิดล กรรมการจัดหาเงินช่วยการกุศลอื่น ๆ อีกมากมาย

หนังสืองานศพของนายเตียง จิราธิวัฒน์ พิมพ์ในพ.ศ. 2512 เนื้อหาจะเป็นการกล่าวถึง การต่อสู้ชีวิต การทำงานหนักกว่าจะประสบความสำเร็จของชาวจีนที่อพยพรุ่นแรก และกว่าที่จะประสบความสำเร็จในธุรกิจ กล่าวถึงการมองหาเส้นทางทำมาหากิน เช่น เมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพาสิ้นสุดลง ผู้ตายพบว่าตลาดการค้าในเมืองไทยคงจะต้องฟื้นตัวขึ้นอย่างแน่นอน จึงได้ทำการตั้งบริษัทเซ็นทรัล เทรดดิ้งขึ้นที่สีพระยา และเปิดเป็นห้างที่ส่งสินค้าจากต่างประเทศ

หนังสืองานศพของนายชิน โสภณพนิช พิมพ์ในพ.ศ. 2531 เนื้อหาจะเป็นการกล่าวถึง ผู้ตายว่าเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ บอกเล่าเรื่องราวชีวิตที่ผ่านมาว่าที่จะประสบความสำเร็จ การเป็นนักธุรกิจที่ดีที่จะประสบความสำเร็จควรมีลักษณะอย่างไร คิดอย่างไร เช่น บุคคลที่มีการศึกษา รักการเรียนรู้อยู่ตลอด มองหาเส้นทางขยายกิจการ เนื่องจากเมื่อครั้งที่จะมีการขยายสาขาธนาคารออกไปตั้งที่สิงคโปร์ แทนที่ผู้ตายจะเลือกทำเลที่เป็นย่านธุรกิจเหมือนกับสาขาของธนาคารอื่น ๆ แต่เขากลับเลือกย่าน South Bridge Road ซึ่งเมื่อ 30 ปีก่อนยังไม่มีใครรู้จัก ย่านนี้เท่าใด เขาให้เหตุผลว่า ถ้าตั้งสาขาในย่านนี้จะสามารถให้บริการลูกค้าได้สะดวกสบายกว่า เพราะย่านนี้คล้าย ๆ กับสำเพ็งของไทย คือเป็นย่านการค้าของคนจีนแต่จิวเป็นส่วนใหญ่ และพ่อค้าเหล่านี้โดยมากได้ติดต่อทำธุรกิจการค้ากับเมืองไทยอยู่แล้ว เมื่อธนาคารไปเปิดสาขาให้บริการถึงหน้าบ้านมีหรือลูกค้าจะหนีหายไป นอกจากนี้ เนื้อหาภายในยังเป็นแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติการทำธนาคารในประเทศไทยที่มีการเรียบเรียง มีการอ้างอิงเหมือนกับหนังสือวิชาการทั่วไป ถือว่าเป็นประโยชน์มาสำหรับผู้สนใจ

ทั้งนี้เนื่องด้วยปริญญาณพนธ์นี้มุ่งศึกษาอัตลักษณ์ของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ ดังนั้นอีกประเด็นหนึ่งที่ปริญญาณพนธ์นี้จะได้ชี้ให้เห็นคือประเด็น “ความเป็นจีน” (chineseness) ของคนจีนในไทยซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่มีการถกเถียงกันมานาน เห็นได้จากงานชิ้นสำคัญของจี. วิลเลียม สกินเนอร์ (G. William Skinner) เรื่อง “สังคมจีนในประเทศ

ไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกฉบับภาษาอังกฤษเมื่อพ.ศ. 2500 และฉบับแปลเป็นภาษาไทยเมื่อพ.ศ. 2529 ได้เสนอว่าชาวจีนในไทยมีอยู่ 2 พวกใหญ่ ๆ คือกลุ่มที่สมานลักษณะ (assimilation) เข้ากับคนไทยและกลายเป็นคนไทยผ่านการเปลี่ยนชื่อ นามสกุล การรับราชการไทย พูดภาษาไทยให้ชัด อันเป็นไปตามนโยบายชาตินิยมของรัฐไทย ส่วนคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งรักษาความเป็นจีน วัฒนธรรมจีนเอาไว้ โดยชาวจีนในไทยไม่มีการผสมผสานความเป็นจีนและความเป็นไทยเข้าด้วยกัน¹

ขณะที่งานศึกษาของริชาร์ด เจ. คอชลิน (Richard J. Coughlin) เรื่อง “Double Identity: the Chinese in Modern Thailand” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกฉบับภาษาอังกฤษเมื่อพ.ศ. 2503 ได้เสนอว่าชาวจีนในไทยมีลักษณะทวิลักษณ์ระหว่างความเป็นจีนและความเป็นไทย โดยคนจีนในไทยจะเลือกแสดงออกว่าเป็นจีนหรือเป็นไทยในสถานการณ์ที่ตนได้ประโยชน์จากการแสดงออกนั้น ๆ หากเป็นสถานการณ์ที่การแสดงออกว่าตนเป็นจีนได้ประโยชน์มากกว่า ชาวจีนในไทยจะแสดงออกถึงความเป็นจีน หากเป็นสถานการณ์ที่การแสดงออกว่าตนเป็นไทยได้ประโยชน์มากกว่า ชาวจีนในไทยจะแสดงออกถึงความเป็นไทย² ส่วนหนังสือของเกษียร เตชะพีระ เรื่อง “แลลดลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม” ซึ่งตีพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2537 ได้เสนอว่าชาวจีนในไทยมี “ความเป็นจีนสยาม” คือมีการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมไทย ทำให้ชาวจีนในไทยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากชาวจีนในประเทศจีน ดังนั้นชาวจีนในไทยจึงไม่ได้เป็นไปตามคำอธิบายของจี. วิลเลียม สกินเนอร์ ที่ว่าชาวจีนในไทยไม่มีการผสมผสานความเป็นจีนและความเป็นไทยเข้าด้วยกัน³ ขณะเดียวกันเกษียรก็เห็นต่างจากคอชลิน คือ เกษียรเห็นว่าชาวจีนในไทยไม่ได้มีลักษณะทวิลักษณ์ที่สลับกันไปมาระหว่างความเป็นจีนและความเป็นไทยตามแต่สถานการณ์ที่จะได้ประโยชน์อย่างที่คอชลินเสนอ แต่ชาวจีนในไทยเป็น “จีนสยาม” ที่ถูกหล่อ

¹จี. วิลเลียม สกินเนอร์. (2548). *สังคมจีนในประเทศไทย ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*.

²Richard J. Coughlin. (1960). *Double Identity: the Chinese in Modern Thailand*.

³เกษียร เตชะพีระ. (2537 ข). *แลลดลายมังกร รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม*.

หลอมขึ้นท่ามกลางบริบทความเป็นไทย ความเป็นลาว ความเป็น กะเหรี่ยง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ทำให้ “จีนสยาม” มีลักษณะเฉพาะของตนเอง¹

ผู้วิจัยเห็นว่าปฏิญานพนธ์นี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการวิพากษ์ถกเถียงในประเด็น “ความเป็นจีน” ของคนจีนในไทยซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่มีการถกเถียงกันในแวดวงวิชาการมานานกว่า 6 ทศวรรษแล้ว โดยเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ให้แก่การตีความและอธิบายประเด็น “ความเป็นจีน” ในไทยผ่านการศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพซึ่งเป็นหลักฐานที่มีการนำมาใช้ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ค่อนข้างน้อย

จากความสำคัญของหนังสืองานศพและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยหวังว่า งานศึกษาชิ้นนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจในประวัติศาสตร์การทำหนังสืองานศพของคนไทยเชื้อสายจีนมากขึ้น ทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนและนำไปสู่การเข้าถึงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมการทำหนังสืองานศพของชาวไทย รวมไปถึงทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ไทยในด้านสังคมและวัฒนธรรมในภาพรวมได้มากยิ่งขึ้นด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสร้าง “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540

ขอบเขตและวิธีการศึกษา

1. ในแง่เวลา การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ จะเริ่มศึกษาตั้งแต่ทศวรรษ 2450 เนื่องจากพบหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน

¹ เกษวดี พุทธิภูมิพิทักษ์. (2545). *ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. หน้า 9.

เก่าที่สุดที่หาพบ คือหนังสืองานศพของพระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุทกณะ) พิมพ์ใน พ.ศ. 2457 ผู้ตายเป็นเจ้าของนายอากรที่ลงทุนในกิจการโรงสีข้าวในสมัยรัชกาลที่ 5 ถือว่าเป็นนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนกลุ่มแรกที่ลงทุนทำธุรกิจ และสาเหตุที่จบทศวรรษ 2540 เนื่องด้วยจากการสำรวจเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่า หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่จะนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยโดยผูกเข้ากับความสำเร็จทางธุรกิจ ลักษณะเช่นนี้จะปรากฏอยู่จนถึงทศวรรษ 2540 ซึ่งเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ต่อมาในทศวรรษ 2550 เรื่องราวของหนังสืองานศพจะนำเสนอแง่มุมอื่นของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน อาจกล่าวได้ว่าหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2450 จนถึงทศวรรษ 2540 มีลักษณะที่สืบเนื่องกัน ขณะที่หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ผลิตขึ้นในช่วงหลังทศวรรษ 2540 มีลักษณะของเนื้อหาที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับหนังสืองานศพที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 ดังนั้นการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพที่ผลิตขึ้นในช่วงหลังทศวรรษ 2540 จึงเป็นการศึกษาที่ต้องแยกออกจากหนังสืองานศพที่ผลิตขึ้นมา ก่อนหน้า ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในหนังสืองานศพที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2550 อย่างละเอียดแยกต่างหากออกมา

2. ในแง่กลุ่มคน/บุคคล งานศึกษาชิ้นนี้จะศึกษาหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน โดยจะเน้นไปที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ และธุรกิจของนักธุรกิจเหล่านี้ประสบความสำเร็จอย่างมากในทางธุรกิจ เช่น พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี(ฮวด โชติกะพุทกณะ) หลวงอุดรภักดิ์พานิช (นายอากรเต็ง) เขียวชองอ้วน สีนุญเรือง อึ้งยุทหลง ล่ำซำ โชติ ล่ำซำ มา บุญกุล เกษม ล่ำซำ เตียง จิราธิวัฒน์ ชิน โสภณพนิช เทียม โชควัฒนา ทั้งนี้เหตุที่เลือกนักธุรกิจเหล่านี้เป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษา นอกเหนือจากเหตุที่ได้กล่าวมาแล้ว อีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้วิจัยเลือกใช้นักธุรกิจเหล่านี้เป็นกรณีตัวอย่าง เนื่องจากนักธุรกิจเหล่านี้ประสบความสำเร็จและเป็นที่รู้จัก ดังนั้นงานศพของนักธุรกิจเหล่านี้คงมีแขกเหรื่อจำนวนมากน้อยมาร่วมงานศพ ดังนั้นหนังสืองานศพของท่านเหล่านี้คงจะได้เผยแพร่ออกสู่วงกว้างพอสมควร

3. ในแง่หลักฐาน งานศึกษาชิ้นนี้จะใช้หลักฐานคือ หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ผลิตในช่วงเวลาเป็นขอบเขตที่ศึกษา โดยจะศึกษาวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน อย่างไรก็ดีด้วยหนังสืองานศพของนักธุรกิจเหล่านี้มีทั้ง

ที่พิมพ์เป็นภาษาไทยและที่พิมพ์เป็นภาษาจีน ในการศึกษาของผู้วิจัยขอจำกัดเฉพาะหนังสืองานศพที่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยเท่านั้นเนื่องจากข้อจำกัดของผู้วิจัยเองที่ไม่มีความรู้ความสามารถด้านภาษาจีนจึงไม่สามารถอ่านหนังสือที่พิมพ์เป็นภาษาจีนได้ อีกทั้งผู้วิจัยยังเห็นว่าหนังสืองานศพที่พิมพ์เป็นภาษาไทยนั้นมุ่งผลิตเพื่อเผยแพร่ให้คนไทยอ่าน ดังนั้น “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพฉบับภาษาไทยจึงเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายให้คนไทยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยได้อ่านและเข้าใจอัตลักษณ์ของผู้ตายซึ่งทำมาหากินอยู่บนผืนแผ่นดินไทยอย่างที่คุณตายหรือเครือญาติของผู้ตายต้องการให้คนไทยที่ได้อ่านหนังสืองานศพเข้าใจและจดจำผู้ตายในลักษณะเช่นนั้น

นอกจากนี้ยังมีเอกสารประกอบอื่นๆ ที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลเสริมได้แก่ วิทยานิพนธ์ เช่น วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาประเภทของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพที่คัดลอกเรื่องจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติและเรื่องที่ได้จากแหล่งอื่นๆ ระหว่างปีพ.ศ. 2501-2510 ของสุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์ เป็นต้น หนังสือ เช่น สังคมจีนในประเทศไทย ของจี. วิลเลียม สกินเนอร์ ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่างพ.ศ. 2457-2482: บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โคกนาฏกรรม ของพรณี บัวเล็กปากไก่และใบเรือ ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ ของคริส เบเคอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร เป็นต้น วารสาร เช่น อ่าน ศิลปวัฒนธรรม วารสารประวัติศาสตร์ เป็นต้น หนังสือพิมพ์ เช่น ข่าวสด บ้านเมือง ผู้จัดการ เป็นต้น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์หอสมุดต่าง ๆ เป็นต้น

4. ในแง่ของวิธีการศึกษา ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องที่สนใจจะศึกษา รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา วิเคราะห์หลักฐานด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) และนำเสนอข้อมูลซึ่งเป็นการเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปริญญาานิพนธ์เรื่อง การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลัก ๆ 2 ประเด็นคือ 1.การศึกษาวิเคราะห์หนังสืองานศพ 2.อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน จากที่

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าสามารถแบ่งกลุ่มงานออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. งานศึกษาหนังสืองานศพโดยกลุ่มบรรณารักษ์

งานศึกษาของกลุ่มบรรณารักษ์ที่เกี่ยวกับหนังสืองานศพ ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในลักษณะศึกษาแนวโน้มความสนใจของสังคมว่าหมวดวิชาใดที่ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสืองานศพบ่อยครั้งที่สุด หมวดวิชาใดที่ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์เลย และนอกจากนี้การศึกษาของกลุ่มบรรณารักษ์ยังเป็นการรวบรวมบรรณานุกรมหนังสืองานศพในแต่ละช่วงเวลา เช่น งานศึกษาของ สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์ (2513) เรื่องการศึกษาประเภทของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพที่คัดลอกเรื่องจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติและเรื่องที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่างปีพ.ศ. 2501-2510 และงานศึกษาของอรุณ สุภัทรากุล (2518) เรื่องการศึกษาประเภทของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพที่คัดลอกเรื่องจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติและเรื่องที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่างปีพ.ศ. 2511-2515 จากงานศึกษาทั้ง 2 ชิ้นพบว่าหมวดวิชาที่นำมาพิมพ์ในหนังสืองานศพมากที่สุดคือ หมวดศาสนา รองลงมาเป็นหมวดสังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณคดี เป็นต้น นอกจากนี้ในระยะหลังยังมีงานศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับงานทั้ง 2 ชิ้นข้างต้นแต่จะเพิ่มเติมการวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบ ลักษณะ เนื้อหาของหนังสืองานศพ เช่น งานศึกษาของนวลวรรณ ชื่นไพศาลศิลป์ (2542) เรื่องการวิเคราะห์หนังสืออนุสรณ์งานศพที่จัดพิมพ์ในปีพ.ศ. 2521-2530 และงานศึกษาของธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง (2553) เรื่องการวิเคราะห์หนังสืออนุสรณ์งานศพที่จัดพิมพ์ในปีพ.ศ. 2531-2551 งานศึกษาทั้ง 2 ชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ประวัติ คำไว้อาลัย ปกหนังสือ ขนาด ภาพประกอบ จำนวนหน้า สำนักพิมพ์ เนื้อเรื่องของหนังสืองานศพ พบว่าหนังสือหมวดศาสนายังได้รับความนิยมในการตีพิมพ์ในหนังสืองานศพมากที่สุด งานทั้ง 2 ชิ้นข้างต้นวิเคราะห์หนังสืองานศพแต่ไม่ได้เชื่อมโยงกับปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

นอกจากงานศึกษาในลักษณะข้างต้นแล้วยังมีงานศึกษาในลักษณะอื่น ๆ เช่น งานศึกษาของ สุณีย์ ดาราศิลป์ (2521) เรื่องศึกษาการจำแนกผลงานจากชีวประวัติที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์งานศพระหว่างปีพ.ศ. 2516-2520 งานศึกษาชิ้นนี้ที่รวบรวมหนังสืองานศพของผู้ตายที่ตีพิมพ์ผลงานของตนเอง โดยจะทำเป็นหนังสืออ้างอิงประเภทอักษรานุกรมชีวประวัติ นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาของ สุดารัตน์ รัตนราช (2542) เรื่องการใช้หนังสืออนุสรณ์งานศพในกลุ่ม

นักวิชาการประวัติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยจะเป็นการศึกษาวัตถุประสงค์และ
ประสพการณ์ในการใช้หนังสืองานศพของนักวิชาการประวัติศาสตร์ พบว่านักวิชาการ
ประวัติศาสตร์ใช้หนังสืองานศพ เพื่อหาความรู้ ศึกษาชีวประวัติของผู้ตาย ค้นคว้าวิจัย ศึกษา
ผลงานของผู้ตายและเพื่อเขียนหนังสือหรือตำรา เป็นต้น และงานศึกษาของชฎาภรณ์ จันทร
ประเสริฐ (2533) เรื่องความสนใจในการอ่านหนังสืออนุสรณ์งานศพของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชน
งานชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาความสนใจในการอ่าน สาเหตุในการอ่านและไม่อ่านส่วนต่าง ๆ ใน
หนังสืองานศพ พบว่าผู้ใช้งานห้องสมุดส่วนใหญ่อ่านหนังสืออนุสรณ์งานศพ เพราะต้องการทราบ
ชีวประวัติของผู้ตายและเนื้อหาในหนังสือตรงกับความสนใจ ส่วนสาเหตุที่ไม่อ่านหนังสืองานศพ
เพราะไม่มีความจำเป็นต้องอ่านในขณะนั้น รูปเล่มไม่สวย การจัดพิมพ์ไม่ดี เป็นต้น

นอกจากงานวิจัยข้างต้นแล้ว พบว่ามีหนังสือที่ทำการรวบรวมบรรณานุกรมหนังสืองานศพ
เช่น ดร.ชนันท์หนังสืออนุสรณ์งานศพในหอสมุดและศูนย์สนเทศ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พ.ศ.
2531-2539 ของณัฐสิทธิ์ พุฒิสารทภาคย์ ที่ได้รวบรวมหนังสืองานศพในหอสมุดและศูนย์สนเทศ
ของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ตั้งแต่พ.ศ. 2531-2539 จำนวน 1,037 เรื่อง โดยเลือกเฉพาะ
บทความหรือเรื่องที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัย และหนังสือบรรณานุกรม
หนังสือแจกของนายจรัส พิกุล หอสมุดศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกียวโต
เรียบเรียงโดยมารศรี ศิวรักษ์ หนังสือชุดนี้มีจำนวน 3 เล่มด้วยกัน โดยเป็นการรวบรวมและทำ
บรรณานุกรมหนังสืองานศพมากกว่า 6,000 เล่ม ของคุณจรัส พิกุล ที่อยู่ที่หอสมุดศูนย์เอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกียวโต

2. งานศึกษาหนังสืองานศพในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษา

งานศึกษาหนังสืองานศพในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษา เช่น งานศึกษาของ
อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ เรื่องความหมายของตัวตน: พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ งานชิ้นนี้
เป็นการศึกษาหนังสือแจกงานศพในแง่ที่หนังสือแจกงานศพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงความหมาย
ของชีวิตของคนไทย โดยจะศึกษาจากรูปแบบการเขียนประวัติ คำไว้อาลัย และเรื่องที่น่าสนใจ
โดยพบว่าความหมายของชีวิตนี้มิได้เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงอย่างลอย ๆ หากแต่มีรากฐานอยู่บน
ความเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมไทย โดยความหมายของชีวิตไม่เคย
หยุดนิ่งคงที่ สังคมได้ปรุงแต่งให้ความตายเป็นสิ่งจรรโลงสังคมมนุษย์ในลักษณะที่แตกต่างกัน

ออกไปในแต่ละยุคสมัยตลอดมา ความหมายของความตายจึงไม่ได้แยกออกจากความหมายของการดำรงชีวิตอยู่ของผู้คน ความตายจึงถูกทำให้เป็นความทรงจำเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่คนที่อยู่เบื้องหลังต่อไป หนังสือแฉงานศพได้ทำหน้าที่สำคัญนี้มาอย่างยาวนาน¹

งานศึกษาของอนรรฆ พิทักษ์ธานิน เรื่องหนังสืออนุสรณ์งานศพ: พื้นที่แห่งความทรงจำ(ที่ถูกเลือก) งานศึกษาชิ้นนี้เป็นการศึกษาหนังสืองานศพในแง่ที่ถูกเลือกให้เป็นพื้นที่แห่งความทรงจำ โดยจะศึกษาการเขียนชีวประวัติและคำไว้อาลัย ที่อยู่ในหนังสืองานศพของบุคคลทางการเมือง 3 ท่านคือ นายควง อภัยวงศ์ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และจอมพลป. พิบูลสงคราม โดยจารีตการเขียนดังกล่าวนำไปสู่การสร้างรูปแบบความทรงจำที่ผู้อ่านมีต่อผู้ตาย หนังสืองานศพเป็นสิ่งที่กำหนดกรอบการรับรู้และการจดจำเกี่ยวกับผู้ตาย เรื่องราวในหนังสืองานศพกับเรื่องราวที่ปรากฏของผู้ตายในรูปแบบต่าง ๆ อิทธิพลของสิ่งใดจะมีมากกว่ากันซึ่งก็คงยังหาคำตอบไม่ได้ในปัจจุบัน และเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาค้นคว้าต่อไป²

งานศึกษาของอนุเทพ หน่อบุญโยง เรื่องการศึกษาขบวนการกำหนดหนังสืออนุสรณ์งานศพ งานศึกษาชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดการธุรกิจหนังสืออนุสรณ์งานศพในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ ด้วยคุณค่าและความสำคัญของหนังสืองานศพนั้น ทำให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ สำหรับนำไปสะสมหรือใช้สอยประโยชน์ในทางวิชาการ เมื่อหนังสืองานศพเป็นที่ต้องการของกลุ่มคนต่าง ๆ หนังสืองานศพเข้าสู่ระบบตลาด มีการจัดการธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้หนังสืองานศพถูกเปลี่ยนสถานะจากของแฉงานศพกลายเป็นสินค้าที่ตลาดต้องการ

นอกจากนี้ยังมีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสืองานศพ เช่น เอกสารการบรรยายวิชาป. 372 การอ่านในวิชาประวัติศาสตร์ เรื่องหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนังสืออนุสรณ์ ของผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจน์ ละอองศรี เอกสารชิ้นนี้เป็นการอธิบายความหมาย ความเป็นมา เนื้อหาของ

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2555). ความหมายของตัวตน: พัฒนาการหนังสือแฉในงานศพ. ใน ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา รวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์ อิมิอิ โยเนะโอะ. จัตุรทิพย์ นาถสุภา; และ ฉลอง สุนทราวาณิชย์ (บรรณาธิการ)

²อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2550,มกราคม-มิถุนายน). หนังสืออนุสรณ์งานศพ: พื้นที่แห่งความทรงจำ (ที่ถูกเลือก). 6(1): 134-158.

หนังสืออนุสรณ์ในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งหนังสืออนุสรณ์งานศพ โดยหนังสืออนุสรณ์ในโอกาสต่าง ๆ มีคุณค่าในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งที่สามารถให้ข้อมูลหรือข้อสนเทศในการสร้างภาพประวัติศาสตร์ทั้งด้านการเมือง การปกครอง ระบบราชการ ประวัติศาสตร์สถาบัน เป็นต้น และหนังสืออนุสรณ์มีฐานะเป็นทั้งหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง เวลาจะนำมาใช้เป็นหลักฐานจะต้องนำมาตรวจสอบเสมอ

จากงานศึกษาเกี่ยวกับหนังสืองานศพข้างต้นนั้น พบว่างานศึกษาของอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ เรื่องความหมายของตัวตน: พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ มีความใกล้เคียงกับงานที่ผู้วิจัยต้องการศึกษามากที่สุด แต่งานชิ้นนี้ทำการศึกษาเฉพาะเรื่องความเปลี่ยนแปลงของความหมายของชีวิตจากหนังสืองานศพ โดยไม่ได้มีการจำกัดกลุ่มคนที่ศึกษา จำนวนเล่มที่แน่นอน ซึ่งจะแตกต่างจากงานที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในเรื่อง การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 ที่มีการจำกัดกลุ่มคนที่จะศึกษาที่แน่นอนนั่นคือ นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน และงานศึกษาของผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน แต่ถึงอย่างไรงานศึกษาที่เกี่ยวกับหนังสืองานศพที่ผ่านมานั้นมีความสำคัญและเป็นประโยชน์มากสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้

3. งานศึกษาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน

งานศึกษาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น งานศึกษาของเพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์ เรื่อง *รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487)* งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาถึงการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) โดยชี้ให้เห็นว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการใช้นโยบาย “ชาตินิยมไทย” ส่งผลให้มีการแบ่งแยก “คนจีน” ออกจากคนไทยอย่างชัดเจนโดยคนจีนไม่ได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่คนไทยพึงได้รับ กระนั้นก็ตามการดำเนินการของรัฐไทยต่อชาวจีนไม่ได้เป็นไปในลักษณะเดียวกันทุกด้าน รัฐไทยดำเนินการทางการเมืองกับคนจีนอย่างเข้มงวด แต่ผ่อนผันให้คนจีนในทางเศรษฐกิจ และแทบจะไม่ดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นคนจีนจึงมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐไทยในช่วงพ.ศ. 2475-2487 ในลักษณะที่แตกต่างกันโดยคนจีนกลุ่มหนึ่งแสดงออกถึงการเป็น “คน

ไทย” ตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการ ส่วนคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งยังคงรักษาลักษณะความเป็นจีนทางการเมืองเอาไว้เนื่องจากในเวลานี้มีการปลุกกระแส “ชาตินิยมจีน” ในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล¹

งานศึกษาของเพ็ญภา หมนอนสอาด เรื่อง *ภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533* โดยงานศึกษาชิ้นนี้เป็นการศึกษาภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย ระหว่างพ.ศ. 2512-2533 และความสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์ของชาวจีนและบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าว ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของชาวจีนในไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ผลิตขึ้นก่อนพ.ศ. 2512 เป็นภาพลักษณ์ในเชิงลบ เช่น เป็น “คนอื่น” เป็นผู้ร้าย ศัตรูของชาติไทย ผู้มีอิทธิพล เป็น “คอมมิวนิสต์” ต่างจากภาพลักษณ์ที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ผลิตในช่วงพ.ศ. 2512-2533 ซึ่งมีภาพลักษณ์เป็น “จีนสยาม” มีการปรับตัวเป็นไทย เป็นคนที่มีคุณธรรม เป็นนักธุรกิจผู้ประสบความสำเร็จ มีความภาคภูมิใจในเชื้อชาติจีนและความเป็นจีนของตนเอง โดยการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของชาวจีนในไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทยจากภาพลักษณ์ด้านลบอย่างในนวนิยายไทยช่วงก่อนหน้ามาสู่ภาพลักษณ์เชิงบวกอย่างในนวนิยายที่ผลิตขึ้นระหว่างพ.ศ. 2512-2533 เป็นผลจากปัจจัยทางการเมืองในช่วงเวลานี้ที่รัฐบาลผ่อนคลายการปราบปรามคอมมิวนิสต์และนโยบายชาตินิยมที่กดดันทางเชื้อชาติลง ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจของประเทศที่กลุ่มทุนเชื้อสายจีนเติบโตและขยายตัวขึ้นมากเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย²

งานศึกษาของเกษรดี พุทธภูมิพิทักษ์ เรื่อง *ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก* ที่ศึกษากระบวนการสร้างความรับรู้ต่อตัวตนของชาวจีนโดยศึกษาจากกรณีผู้มีเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในช่วงระหว่างสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487 และพ.ศ. 2491-2500) และช่วงการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-2506) ผลการศึกษาพบว่าในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นช่วงเวลาที่ผู้มีเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนหนึ่งได้แปลงสัญชาติเป็นไทยเพื่อให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจของรัฐ เช่น การติดต่อราชการ การขอซื้อที่ดิน การ

¹เพ็ญพิสุทธ์ อินทภิรมย์. (2549). *รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487)*.

²เพ็ญภา หมนอนสอาด. (2550). *ภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533*.

เข้ารับราชการ จึงเลือกที่จะขจัดอุปสรรคจากนโยบายชาตินิยมของรัฐที่มีการกีดกันชาวจีนและคนเชื้อสายจีน ขณะที่คนเชื้อสายจีนอีกส่วนหนึ่งเลือกแสดงออกว่าตนเป็นไทยบางด้าน แต่ก็รักษาความเป็นจีนเอาไว้ด้วย เช่น เลือกใส่เสื้อผ้าแบบไทย แต่ไม่เปลี่ยนชื่อเป็นไทย หรือบางคนเปลี่ยนชื่อแต่ไม่เปลี่ยนสัญชาติเป็นไทย ต่อมาในสมัยการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นช่วงเวลาที่ผู้มีเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนหนึ่งได้นิยามตนเองเพื่อตอบรับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีที่มาพร้อมกับความหวาดระแวงต่อความเป็นจีนซึ่งถูกมองว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ดังนั้นคนจีนและคนเชื้อสายจีนจำนวนหนึ่งจึงลดความสำคัญของความเป็นจีนบางประการและให้ความสำคัญต่อสิ่งที่เป็นสากลในทัศนะของรัฐ เช่น ผนวกตนเองเข้ากับประวัติศาสตร์อันน่าภาคภูมิใจและเป็นที่ยอมรับของโลกเสรีประชาธิปไตย ดังเช่นกรณีของโรงเรียนสืบทอดในอำเภอเมืองพิษณุโลกที่พยายามผนวกความเป็นจีนของตนเข้ากับรัฐบาลของจอมพลเจียงไคเช็ค ผู้นำจีนซึ่งเป็นที่ยอมรับของสหรัฐอเมริกา ประเทศมหามิตรของไทย¹

จากงานศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ได้กล่าวมานั้น งานศึกษาของเพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับคนจีนในช่วงพ.ศ. 2475-2487 ซึ่งอยู่ในขอบเขตการศึกษาของปริญญาานิพนธ์เรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 ได้เป็นอย่างดี แต่งานของเพ็ญพิสุทธิ์ เน้นที่นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาล ในขณะที่ปริญญาานิพนธ์ของผู้วิจัยต้องการศึกษาอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในหนังสืองานศพซึ่งเขียนขึ้นโดยตัวผู้ตายที่เขียนไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่หรือเขียนขึ้นโดยญาติพี่น้องลูกหลานของผู้ตาย

ส่วนงานศึกษาของเพ็ญภา หมอนสอาด และของเกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์ มีการนำเสนอประเด็นที่ใกล้เคียงกับที่ปริญญาานิพนธ์ของผู้วิจัยต้องการศึกษาและอธิบาย แต่ประเด็นการศึกษาของเพ็ญภา มีข้อแตกต่างกันตรงที่งานของเพ็ญภาเป็นการศึกษา “ภาพลักษณ์” ในขณะที่ปริญญาานิพนธ์ของผู้วิจัยมุ่งศึกษา “อัตลักษณ์” ซึ่งแม้ว่าทั้ง 2 สิ่งนี้จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่ก็มีข้อที่แตกต่างกันอยู่ (ดูหัวข้อนิยามศัพท์เฉพาะ) อีกทั้งงานศึกษาของเพ็ญภากับของผู้วิจัยใช้

¹เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์. (2545). ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

หลักฐานในการศึกษาที่แตกต่างกันคือ เพื่อบรรเทาการศึกษาจากนวนิยาย ส่วนปริญญาณิพนธ์ของผู้วิจัย ศึกษาจากหนังสืองานศพ

สำหรับงานศึกษาของเกษรดีเป็นงานศึกษาที่ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นประเด็นและแง่มุมในการศึกษาอัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีน แต่ข้อแตกต่างระหว่างงานศึกษาของเกษรดีกับปริญญาณิพนธ์ของผู้วิจัยมีความแตกต่างกันคือ งานของเกษรดีเป็นการศึกษาจากข้อมูลเฉพาะกรณีในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ส่วนปริญญาณิพนธ์ของผู้วิจัยเป็นการศึกษาจากตัวบทคือหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ช่วงเวลาที่สนใจขอบเขตการศึกษาของผู้วิจัยมีขอบเขตที่กว้างกว่างานศึกษาของเกษรดี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเข้าใจ“อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540
2. เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสร้าง “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในปริญญาณิพนธ์เล่มนี้มีศัพท์เฉพาะที่ผู้วิจัยขออธิบายไว้ ณ ที่นี้เพื่อความเข้าใจกับผู้อ่านก่อน

อัตลักษณ์ (Identity) ในปริญญาณิพนธ์นี้ใช้คำว่า “อัตลักษณ์” ตามคำอธิบายทางมานุษยวิทยาตั้งที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วนั่นคือ “อัตลักษณ์” หมายถึงการนิยามหรือให้ความหมายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อบอกว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นคือใคร มีสถานะและสิทธิอำนาจอย่างไรในสังคมผ่านเรื่องเล่าโดยตัวบุคคลนั่นเองหรือผู้อื่นเป็นผู้เล่าถึง โดยที่อัตลักษณ์ของผู้คนไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว หากแต่มีการเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปตามแต่สถานการณ์ของตัวผู้นิยามอัตลักษณ์

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากนิยามคำว่า “อัตลักษณ์” ที่ได้กล่าวมา หากพิจารณาอย่างกว้าง ๆ อาจดูคล้ายกับคำว่า “ภาพลักษณ์” (Image) ของบุคคลซึ่งหมายถึง ภาพความคิดเกี่ยวกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างจินตภาพโดยตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ เองหรือ

โดยผู้อื่นให้ปรากฏขึ้นในความคิดของผู้คนดังที่ผู้สร้างจินตภาพต้องการ¹ ซึ่งจากคำอธิบายของ มรกต เจวจินดา นักประวัติศาสตร์ผู้ศึกษาเรื่อง “ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์กับการเมืองไทยพ.ศ. 2475-2526” พบว่าภาพลักษณ์ของบุคคลที่เกิดขึ้นนี้ในความคิดของคนจะเป็นภาพด้านดีหรือด้านลบก็ได้ขึ้นอยู่กับตัวผู้สร้างจินตภาพ วิธีการที่ผู้สร้างจินตภาพใช้และเงื่อนไขทางสังคมการเมืองในช่วงเวลาหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ภาพลักษณ์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง ๆ ประทับอยู่ในความคิดของคนอื่น ๆ²

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า “อัตลักษณ์” มีความแตกต่างจาก “ภาพลักษณ์” โดยผู้วิจัยยึดแนวทางการอธิบายทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ชื่อว่า “อัตลักษณ์” หรือ “ตัวตน” ของคนเราเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคล (หรือกลุ่มบุคคล) ที่ผูกอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะทางสังคม กลายเป็นตัวตนที่บุคคล (หรือกลุ่มบุคคล) ใช้ในการอธิบายตนเอง เช่น อัตลักษณ์ทางชนชั้น (class identity) ที่ใช้บอกว่าเขา/เธอเป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นแรงงาน ตามแต่สถานะทางเศรษฐกิจ หรืออัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (gender identity) ที่ใช้บอกว่าเขาเป็นผู้ชาย เธอเป็นผู้หญิง ตามแต่บทบาททางสังคม³ รวมไปถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) ซึ่งผู้คนใช้ในการบอกว่าตนเองเป็นใครโดยใช้ลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ความเชื่อทางศาสนา ฯลฯ โดยที่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นี้ไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่บุคคล (หรือกลุ่มบุคคล) นั้น ๆ ประสบเจอ⁴

ทั้งนี้คำอธิบายเรื่อง “อัตลักษณ์” ในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยายังชี้ให้เห็นถึงประเด็นการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ (politics of identity) ว่าการนิยามอัตลักษณ์ของคนกลุ่มหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ฯลฯ มีมิติของการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนกลุ่มนั้น ๆ กับคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมอยู่ด้วย การที่คนกลุ่มหนึ่ง ๆ ให้นิยามว่าตนเองเป็นใคร มีสถานะอย่างไรก็เพื่อต่อสู้ต่อรองให้ตนเองมีสถานะหรือสิทธิในสังคม⁵

¹มรกต เจวจินดา. (2537). *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์กับการเมืองไทยพ.ศ. 2475-2526*. หน้า 5.

²ดู มรกต เจวจินดา. (2537). *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์กับการเมืองไทยพ.ศ. 2475-2526*.

³สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (บรรณาธิการ). (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 160-161.

⁴อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2561). *อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. หน้า 78-81.

⁵แหล่งเดิม. หน้า 82-คด.

ประเด็นทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ได้กล่าวมานี้ทำให้เห็นว่า “อัตลักษณ์” มีมิติที่ ลุ่มลึกกว่า “ภาพลักษณ์” โดยปริญาณิพนธ์ของผู้วิจัยเลือกที่จะใช้คำว่า “อัตลักษณ์” เพื่อบ่งชี้ว่า ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาและอธิบายถึง “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏใน หนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 ในแง่มุมที่ว่าหนังสืองานศพของนักธุรกิจ ชาวไทยเชื้อสายจีนมีการนำเสนอ “อัตลักษณ์” ของผู้ตายเพื่อบอกว่าผู้ตายคือใคร ซึ่งการบอก ถึงอัตลักษณ์หรือตัวตนดังกล่าวมีมิติของการเมืองเรื่องอัตลักษณ์อยู่ด้วย

บทที่ 2

หนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ในช่วงทศวรรษ 2450 - ทศวรรษ 2470

เมื่อกล่าวถึง“หนังสืองานศพ” หรือ “หนังสือแจ้งงานศพ” ในแง่ประวัติความเป็นมาในสังคมไทยถือว่าเริ่มมีขึ้นเมื่อพ.ศ. 2423 ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ (ต่อไปจะกล่าวถึงพระองค์โดยเรียกว่า “รัชกาลที่ 5”) โปรดให้จัดพิมพ์หนังสือสวดมนต์ฉบับภาษาไทยเพื่อพระราชทานแก่พระสงฆ์ไทยทั่วทุกพระอารามจำนวน 10,000 ฉบับเนื่องในงานพระเมรุการพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุทธันทาอัครมเหสีพระบรมราชเทวี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากรมวิมลรัตนประทีป¹ อย่างไรก็ตามจากการสืบค้นของ เอนก นาวิกมูล พบว่ามีหนังสืองานศพที่เก่าแก่ยิ่งกว่านั้นอีกคือ หนังสือสามก๊กและหนังสือพระอภัยมณี โดยหมอลสมิธนำมาพิมพ์แจกในงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อพ.ศ. 2412² โดยที่มาของการจัดพิมพ์หนังสือแจ้งงานศพนี้น่าจะเกิดจากแนวความคิดในโลกตะวันตกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้มีการทำหนังสืออนุสรณ์ในโอกาสต่าง ๆ หนังสือประเภทชีวประวัติ อัตชีวประวัติ เพื่อเตือนความทรงจำเรื่องอดีตที่ผ่านมา หรือแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของสิ่งที่เราพบเห็นในชีวิตนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นมาจนถึงจุดที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไต่เรียงต่อมาจนถึงจุดจบของสิ่งนั้น ๆ (ในกรณีที่เกิดเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เล่าไว้ในหนังสือได้สิ้นสุดไปแล้ว) เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น³

ในแง่ความสำคัญของหนังสืองานศพ งานศึกษาของ อนรรฆ พัทธกษานิน ได้ชี้ให้เห็นว่าหนังสืองานศพเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้ในการสร้างความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ที่เสียชีวิตให้ผู้อ่านได้รับรู้ผ่านการเล่าเรื่องเกี่ยวกับผู้ตายในส่วนคำไว้อาลัยที่เขียนโดยบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือในสังคม⁴ เช่นเดียวกับที่บทความของ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายว่าหนังสืองานศพเป็นสิ่งพิมพ์ที่ผลิต

¹อนรรฆ พัทธกษานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). หนังสืออนุสรณ์งานศพ: พื้นที่แห่งความทรงจำ (ที่ถูกลืม). *ดำรงวิชาการ*. 6(1): 141.

²เอนก นาวิกมูล. (2549, 17 พฤศจิกายน). หนังสือพิมพ์หนังสืองานศพ. *เนชั่นสุดสัปดาห์*. 15(755): 51.

³กาญจณี ละอองศรี. (ม.ป.ป.). *หลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนังสืออนุสรณ์*. หน้า 2.

⁴อนรรฆ พัทธกษานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). *เล่มเดิม*. หน้า 144-156.

ขึ้นเพื่อสร้างความทรงจำร่วมเกี่ยวกับผู้วายชนม์ โดยความทรงจำร่วมที่ได้รับการเผยแพร่จะทำให้ผู้อ่านเห็นและเข้าใจถึง “ความหมายของชีวิต” (อันประกอบไปด้วยอุดมคติ วิธีคิด โลกทัศน์ เป้าหมายในชีวิต วิธีการในการบรรลุเป้าหมายของชีวิต) ของคน ๆ หนึ่งและผู้อ่านสามารถนำแง่คิดหรือแนวทางการดำรงชีวิตที่ได้จากการอ่านหนังสืองานศพมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตัวเองได้ นอกจากนี้ยังพบว่าหนังสืองานศพยังถูกนำมาใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ได้ด้วยดังเห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่า หนังสืองานศพที่มีการพิมพ์แจกในช่วงแรก ๆ (ช่วงทศวรรษ 2420 – ทศวรรษ 2450 - ผู้วิจัย) นอกจากจะพิมพ์แจกเพื่อเป็นการทำบุญหรือวิทยาทานแล้ว หนังสือแจกงานศพยังถูกรัฐใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของรัฐในการเผยแพร่ความรู้ให้ราษฎรได้อ่าน “หนังสือดี” ที่รัฐเลือกให้มีการพิมพ์แจกได้ ช่วยให้คนมีความรู้และทำให้เกิดความก้าวหน้าแก่ชาติบ้านเมือง¹

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าหนังสืองานศพเป็นหลักฐานที่น่าสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2470 ในมิติทางประวัติศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว

1. ความเป็นมาและความแพร่หลายของประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกในงานศพในสังคมสยามตั้งแต่ทศวรรษ 2420 – ทศวรรษ 2470

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ประเพณีการแจกหนังสือในงานศพหรือจัดทำหนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นสิ่งที่เริ่มมีขึ้นในช่วงทศวรรษ 2410 ถึงต้นทศวรรษ 2420 โดยงานศึกษาของ อนรรฆ พัทธกษานิน ได้ชี้ว่าประเพณีการพิมพ์หนังสืองานศพในสังคมไทยปรากฏขึ้นเมื่อเทคโนโลยีการพิมพ์เริ่มแพร่หลายเข้ามาสู่ชนชั้นนำของสังคมไทย² ทั้งนี้จากการสืบค้นของ สงวน อันคง พบว่าการแจกหนังสือของคนไทยได้เริ่มมีมาตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). ความหมายของตัวตน : พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ. ใน จักรทิพย์ นาถสุภา และฉลอม สุนทรวาณิชย์ (บรรณาธิการ). *ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา รวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์ อภิวิทย์ โยเนะโอะ*. หน้า 199-202.

² อนรรฆ พัทธกษานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). *เล่มเดิม*. หน้า 138-139.

(รัชกาลที่ 3) เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎ (ต่อมาใน พ.ศ. 2394 ทรงขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 4 ของกรุงรัตนโกสินทร์) ยังทรงผนวชอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร โดยวชิรญาณภิกขุหรือเจ้าฟ้ามงกุฎได้ทรงพิมพ์หนังสือทางพุทธศาสนาแจกแก่คฤหัสถ์และบรรพชิตผู้กับหมอศาสนาอเมริกัน¹ แต่ถึงกระนั้นก็ตามการพิมพ์หนังสือแจกในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นการแจกจ่ายโดยทั่วไป ยังไม่มีประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกตามงานสำคัญ ครั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เจ้าฟ้ามงกุฎ) ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2394 ได้ทรงให้จัดตั้งโรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวังขึ้นเพื่อพิมพ์งานของพระบรมมหาราชวัง แต่ก็ต้องเผชิญกับปัญหามาโดยตลอด โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนกระดาษฝรั่งสำหรับพิมพ์² ดังนั้นจึงยังไม่ปรากฏว่ามีการพิมพ์หนังสือแจกจนกระทั่งถึงปี 2419 จึงมีหลักฐานว่ามีการแจกหนังสือเป็นของชำร่วยครั้งแรกในเมืองไทย โดยจากการสืบค้นของสงวน อ้นคง พบว่าหนังสือแจกที่เก่าที่สุดที่พบได้แก่ หนังสืออนนทุกปกรณัมที่พิมพ์แจกเป็นของชำร่วยในงานฉลองเลื่อนตำแหน่งของกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ ตอนที่ได้ทรงเลื่อนจากกรมหมื่นอักษรศาสนโสภณมาเป็นกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ เมื่อพ.ศ. 2419 ซึ่งระบุว่า “หนังสือนี้เป็นของยินดีในการเลื่อนกรมพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอักษรศาสนโสภณ เป็นที่ระลึกแห่งท่านทั้งหลายซึ่งได้มีความสามัคคีมาประชุมในงานมงคลนี้”³

สาเหตุที่กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ สามารถพิมพ์หนังสือแจกเป็นของที่ระลึกในการเลื่อนตำแหน่งได้ทั้ง ๆ ที่กระดาษเป็นของหายาก เนื่องจากเวลานั้นพระองค์ทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่และทรงกำกับโรงพิมพ์หลวงมาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณจึงสามารถที่จะหากระดาษและเรื่องที่จะมาตีพิมพ์ได้สะดวกกว่าผู้อื่น หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏว่ามีเจ้านายหรือข้าราชการผู้ใหญ่ได้พิมพ์หนังสือแจกเป็นของชำร่วยในงานพิธีใดอีกเลย ทั้งนี้ก็เพราะในระยยะเวลานั้นกระดาษเป็นของหายาก แม้แต่ราชกิจจานุเบกษาอันเป็นหนังสือราชการสำคัญก็จำเป็นต้องหยุดชะงักไปชั่วคราว⁴

¹สงวน อ้นคง. (2516). *สิ่งแรกในเมืองไทย เล่ม 3*. หน้า 712.

²อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). *เล่มเดิม*. หน้า 140.

³สงวน อ้นคง. (2516). *เล่มเดิม*. หน้า 712-713.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 713.

ในส่วนของหนังสือแจกงานศพนั้น ก่อนหน้าที่จะมีประเพณีการแจกหนังสือในงานศพ ได้มีประเพณีการแจกของชำร่วยแก่ผู้ที่เป็นผู้ช่วยงานฌาปนกิจมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ของชำร่วยที่เจ้าภาพแจกนั้นเป็นของที่มีลักษณะและต่างชนิดกันตามฐานะ เจ้าภาพที่เป็นคนรวยมั่งมีเงินทองมากก็แจกเครื่องใช้ที่มีค่า เช่น ตลับนาฬิกาและเงิน เป็นต้น บางเจ้าภาพก็มีการแจกเสื้อผ้าทั้งชุด ส่วนงานพระศพเจ้านายก็ทรงพระราชทานสลาก แก้วที่ไปในงานพระราชทานเพลิงศพนั้น แล้วผู้ที่ได้รับพระราชทานสลากนำสลากไปขึ้นเอาสิ่งของตามเบอร์ที่มีอยู่ในสลากนั้น ของเหล่านี้มีเกือบทุกอย่างนับตั้งแต่ แก้ว แหวน เงินทอง เสื้อผ้า ตลอดจนกระทั่งของใช้เบ็ดเตล็ด เจ้าภาพบางท่านที่มีฐานะค่อนข้างยากจนก็แจกผ้าเช็ดหน้าหรือไม้แคะหูเป็นของชำร่วยก็มี หรือบางทีก็ไม่มีของชำร่วยแจกก็มี¹

สำหรับการแจกหนังสืองานศพนั้นดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าเริ่มมีในช่วงทศวรรษ 2410 (ต้นสมัยรัชกาลที่ 5) ทั้งนี้การจัดทำหนังสือแจกในงานศพในระยะแรกจะจัดทำเฉพาะในหมู่เจ้านาย เนื่องจากโรงพิมพ์และสำนักพิมพ์จัดทำหนังสือมีน้อย คนส่วนใหญ่ยังไม่อยู่ในวัฒนธรรมการอ่านหนังสือมากนัก และหนังสือยังเป็นของคนชั้นสูงที่มีความหมายในเชิงตำรา เป็นแบบแผนหรือพิธีกรรมอย่างหนึ่ง การผลิตหนังสือในช่วงเวลานี้ผลิตขึ้นภายใต้ธรรมเนียมที่ถือว่าการทำหนังสือเป็นการสืบทอดความรู้ จารีต ประเพณี เป็นสิ่งที่คนชั้นสูงต้องจรรโลงเอาไว้ ทำให้การพิมพ์หนังสือแจกในงานศพจึงมีเฉพาะในหมู่เจ้านาย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6-7 ความนิยมในการพิมพ์หนังสืองานศพแพร่หลายมากขึ้นโดยเฉพาะในหมู่ขุนนาง ทั้งขุนนางชาวไทยและเชื้อสายต่างชาติ นับตั้งแต่พ.ศ. 2490 จึงแพร่หลายมาสู่พ่อค้า ชนชั้นกลางอาชีพต่าง ๆ²

คำว่า “นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน” ที่ใช้ในที่นี้จะเน้นที่กลุ่มขุนนางเชื้อสายจีนในไทย เนื่องจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยจากงานศึกษาของนักวิชาการหลายท่านบ่งชี้ว่า นับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย (ประเทศไทยในปัจจุบัน) เป็นจำนวนมากโดยชาวจีนที่มีทักษะความสามารถทางการค้าจะสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์หรือไม่ก็ความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับชนชั้นนำสยาม ทำให้ชาวจีน

¹ สงวน อันคง. (2516). *เล่มเดิม*. หน้า 710.

² กาญจน์ ละออศรี. (ม.ป.ป.). *เล่มเดิม*. หน้า 3.

เหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านการค้าต่างประเทศ¹ รวมทั้งเศรษฐกิจภายในประเทศที่สร้างรายได้จำนวนมากให้แก่ชนชั้นนำสยามได้แก่ ระบบเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งมีพ่อค้าชาวจีนเข้ามาประมูลเป็นผู้เก็บภาษีให้รัฐบาลสยาม ดังนั้นชนชั้นนำสยามจึงมักจะดึงชาวจีนอพยพที่มีทักษะทางการค้าเข้ามาอยู่ในระบบราชการด้วยการแต่งตั้งให้เป็นขุนนาง ขณะเดียวกันชาวจีนอพยพที่ได้เป็นขุนนางก็จะอาศัยช่องทางในการทำธุรกิจการค้าหรือการเป็นเจ้าภาษีนายอากรเพื่อสะสมทุนจนกลายเป็นนายทุนกลุ่มแรก ๆ ภายในสังคมไทย²

นอกจากนี้ยังพบว่าระบบเจ้าภาษีนายอากรซึ่งใช้กันมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นสืบเนื่องมาจนถึงต้นทศวรรษ 2460 (ตรงกับช่วงกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือรัชกาลที่ 6) จึงได้มีการยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากร ระบบเจ้าภาษีนายอากรนี้เป็นระบบที่มีการสืบทอดตำแหน่งขุนนางผู้ผูกขาดภาษีจากพ่อมาสู่ลูกด้วย ดังนั้นลูกหลานของขุนนางชาวจีนอพยพที่เกิดจากพ่อชาวจีนและแม่ชาวสยาม จึงได้รับสืบทอดตำแหน่งและผลประโยชน์ที่ได้จากตำแหน่ง สามารถสะสมทุน เป็นนายทุนต่อจากพ่อของตนได้ด้วย³

ด้วยข้อเท็จจริงที่กล่าวมา “นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน” ในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2470 ซึ่งจะกล่าวถึงในบทนี้จึงให้น้ำหนักที่กลุ่มขุนนางเชื้อสายจีนเป็นหลัก

ในหัวข้อต่อไปผู้วิจัยทำความเข้าใจหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงต้นทศวรรษ 2470 โดยนำเอาประเด็นเกี่ยวกับหนังสืองานศพกับการสร้างความทรงจำของผู้คน ที่งานศึกษาของ อนรรฆ พิทักษ์ธานิน และอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายไว้มาต่อยอดเป็นประเด็นเกี่ยวกับหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470 (จะได้อธิบายประเด็นนี้ต่อไปข้างหน้า) ในการทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจะศึกษารูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลาดังกล่าว

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่และใบเรือ รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์*. หน้า 68-99.

² สิริลักษณ์ (ศักดิ์เกรียงไกร) สัมภาษณ์. (2552). *ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ. 2398-2453)*. บทที่ 2-3; พรณี บัวเล็ก. (2543). *ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่างพ.ศ. 2457-2482*. บทที่ 2.

³ สิริลักษณ์ (ศักดิ์เกรียงไกร) สัมภาษณ์. (2552). *เล่มเดิม*. หน้า 77-84.

2. รูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วง ทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470

2.1 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย

โดยทั่วไปแล้วหนังสืองานศพหรือหนังสือแจ้งงานศพจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนได้แก่

1. **ประวัติผู้ตาย** เป็นส่วนที่ลูกหลานเขียนถึงผู้ตายหรือบางที่อาจเป็นตัวผู้ตายเองที่เป็นคนเขียนเรื่องราวของตนเองไว้ก่อนที่จะตาย เพื่อให้ผู้อ่านรู้ว่าผู้ตายคือใคร ตระกูลของผู้ตายมีความเป็นมาอย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับตระกูลใดบ้าง

2. **คำไว้อาลัยผู้ตาย** เป็นส่วนที่บุคคลที่อยู่เบื้องหลังที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น สามี ภรรยา พ่อแม่ ลูกหลาน เจ้านาย เพื่อนร่วมงาน เขียนถึงผู้ตาย โดยมักจะเป็นการเขียนในลักษณะยกย่องเยินยอเขียนแต่สิ่งที่ดี เช่น อุปนิสัย ใจคอ วิธีการทำงาน การดำเนินชีวิต

3. **เรื่องราวหลากหลายประเภท** เป็นส่วนที่นำเอาเรื่องราวที่อาจเคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้วหรือไม่เคยตีพิมพ์มาก่อน มาเผยแพร่ในหนังสืองานศพ โดยการเลือกเรื่องราวเพื่อมาตีพิมพ์จะมี 2 แบบใหญ่ คือ แบบแรก เลือกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายหรือตระกูลของผู้ตาย อีกแบบหนึ่งคือเลือกเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ตายหรือตระกูลผู้ตาย แต่ตระกูลผู้ตายเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจจึงพิมพ์เผยแพร่เป็นวิทยาทาน¹

น่าสนใจว่าจากข้อเท็จจริงที่ได้กล่าวถึงในตอนต้นแล้วว่าการพิมพ์หนังสือแจ้งในงานศพได้ปรากฏในสังคมไทยมาตั้งแต่ทศวรรษ 2410 แล้ว หากแต่ในระยะแรกนั้นหนังสืองานศพไม่มีส่วนที่เป็นประวัติผู้ตายและคำไว้อาลัยผู้ตาย ดังที่บทความของ อนรรฆ พัทธกษานิน ได้ชี้ว่าการนิยมเอาประวัติผู้ตายมาไว้ในหนังสืองานศพเพิ่งมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนคำไว้อาลัยผู้ตายยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเริ่มมีขึ้นตั้งแต่เมื่อใด แต่สันนิษฐานว่าคงเริ่มต้นไล่เลี่ยกับประเพณีการพิมพ์หนังสืองานศพ² (ทศวรรษ 2410 ถึงทศวรรษ 2420 - ผู้วิจัย)

การจัดรูปแบบของหนังสืองานศพให้มีส่วนที่เป็นประวัติผู้ตายและส่วนคำไว้อาลัยผู้ตายกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย เนื่องจากประวัติชีวิตของผู้ตายช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าไป

¹กาญจณี ละอองศรี. (ม.ป.ป.). เล่มเดิม. หน้า 3-6.

²อนรรฆ พัทธกษานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). เล่มเดิม. หน้า 143-144.

ทำความเข้าใจผู้ตายในรูปแบบที่รวดเร็วและช่วยจัดวางรูปแบบการรับรู้เกี่ยวกับผู้ตายให้กับผู้ที่ไม่เคยสนิทชิดเชื้อกับผู้ตายมาก่อน¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยสร้างรูปแบบความทรงจำเกี่ยวกับผู้ตายในทางดี² ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดวางรูปแบบการรับรู้และความทรงจำด้านดีเกี่ยวกับผู้ตายให้แก่ผู้อ่านถือเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตายให้เป็นที่รู้จัก โดยผู้วิจัยอิงอยู่กับข้อเสนอของ บาร์บารา มิสซ์ทาล (Barbara Misztal) นักสังคมวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยเลสเตอร์ ประเทศอังกฤษ ที่ชี้ว่า ความทรงจำเป็นเครื่องมือสำคัญในการบอกเล่าเพื่อให้ผู้รับสารทราบว่าเจ้าของเรื่องเล่าหรือตัวผู้เล่าเป็นใครหรือไม่เป็นใคร จนนำไปสู่การเป็นอัตลักษณ์ของเจ้าของเรื่องหรือตัวผู้เล่าเรื่อง³ เมื่อผู้อ่านหนังสืองานศพมีความทรงจำด้านดีต่อผู้ตายก็จะรู้จักตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้ตายในลักษณะนั้น

สำหรับส่วนที่เป็นคำไว้อาลัยผู้ตายนั้น อนรรฆ พัทธกษานิน ได้ชี้ว่าคำไว้อาลัยผู้ตายในหนังสืองานศพเป็นส่วนที่ให้ภาพความดีงามของผู้ตายและคุณประโยชน์ที่ผู้ตายได้กระทำต่อสังคมในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ พร้อมทั้งปิดทับสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ตาย เช่น ความชั่ว ความเลว ดังนั้นคำไว้อาลัยจึงเป็นส่วนที่น่าเสนอภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ตายให้แก่ผู้อ่านได้รับทราบ⁴ ความรู้ดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้ตาย

2.2 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีน ช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470

เมื่อผู้วิจัยสำรวจหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470 พบว่า หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470 มีองค์ประกอบ 2 ส่วนคือ ประวัติผู้ตายและเรื่องที่น่าสนใจมาพิมพ์ ไม่มีส่วนคำไว้อาลัยผู้ตาย โดยเรื่องที่น่าสนใจมาพิมพ์ในหนังสืองานศพนั้นเจ้าภาพจะขอให้สำนักหอพระสมุดวชิรญาณเป็นผู้เลือกเรื่องที่จะพิมพ์และขอให้ผู้มีอำนาจเขียนประวัติผู้ตายประกอบในหนังสือ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของ

¹อนรรฆ พัทธกษานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). เล่มเดิม. หน้า 146.

²แหล่งเดิม. หน้า 148.

³อังกร หงษ์คนานุเคราะห์. (2552). เรื่องเล่าจากสหาย: รูปแบบและการปรากฏตัวของความทรงจำร่วมจากชุมชนอดีตแนวร่วม พคท. หน้า 10.

⁴อนรรฆ พัทธกษานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). เล่มเดิม. หน้า 149-151.

หนังสืองานศพในช่วงแรกเริ่มของสังคมไทยที่ผู้จัดพิมพ์หนังสืองานศพจะต้องมาขอให้หอพระสมุดวชิรญาณคัดเลือกเรื่องให้และขอให้ผู้มีอำนาจเขียนประวัติผู้ตายประกอบ¹

ทั้งนี้การที่หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนมีส่วนที่เป็นประวัติผู้ตายนี้ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบเช่นนี้มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย ดังที่ได้กล่าวถึงบทบาทของส่วนประวัติผู้ตายในหนังสืองานศพไว้ข้างต้นแล้ว

อย่างไรก็ดีประเด็นเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจะเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณาที่เนื้อหาของหนังสืองานศพ

2.3 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสืองานศพในสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2450 -ทศวรรษ 2470 ว่านับจากทศวรรษ 2420 ที่ประเพณีการพิมพ์หนังสืองานศพเริ่มแพร่หลายในกลุ่มชนชั้นนำ โดยมากแล้วผู้จัดพิมพ์จะมาขอให้สำนักหอพระสมุดวชิรญาณเป็นผู้คัดเลือกให้ ดังนั้นเนื้อหาของหนังสืองานศพในส่วนเรื่องที่น่ามาพิมพ์จึงเป็นเรื่องที่รัฐต้องการจะเผยแพร่ เช่น พงศาวดาร โบราณคดี วรรณคดี²

ต่อมาเมื่อเกิดการขยายตัวของระบบราชการและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดกลุ่มข้าราชการและชนชั้นกลางที่ทำงานนอกระบบราชการ ประเพณีการพิมพ์หนังสืองานศพจึงแพร่หลายไปยังกลุ่มคนที่เกิดขึ้นใหม่นี้ โดยนัยสังเกตว่า หนังสืองานศพในช่วงแรก เนื้อหาส่วนที่เป็นประวัติผู้ตายจะไม่ยาวนาน จะเน้นเพียงว่าในชีวิตที่ผ่านมาผู้ตายได้ทำประโยชน์อะไรให้แก่ชาติบ้านเมืองและไม่มีผู้อื่นเขียนคำไว้อาลัยผู้ตาย เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2460 จึงเริ่มมีการพิมพ์หนังสืองานศพที่ผู้ตายเป็นผู้เขียนเอาไว้ตั้งแต่ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยมีลักษณะเป็นอัตชีวประวัติเล่าถึงชีวิตของตนว่าผ่านความยากลำบากมาอย่างไรและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงได้อย่างไร³

2.4 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน

ในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470

เนื้อหาของหนังสืองานศพนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470 จะพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พงศาวดาร วรรณคดี เช่นเดียวกับหนังสืองานศพในช่วงเวลาเดียวกัน โดยผู้จัดพิมพ์จะมาขอให้สำนักหอสมุดวชิรญาณเป็นผู้คัดเลือกเรื่องที่

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 202.

²เล่มเดิม. หน้า 202-203.

³เล่มเดิม. หน้า 203.

นำมาพิมพ์ และขอให้ผู้มีอำนาจเขียนประวัติผู้ตายให้ด้วย (แต่ในแต่บางครั้งเจ้าภาพได้เขียนประวัติผู้ตายเองและส่งมาให้ทางสำนักหอสมุดวชิรญาณเป็นผู้ลงพิมพ์) ซึ่งโดยมากแล้วสมเด็จพระยาตำราธิราชานุภาพทรงเป็นผู้เขียนคำนำในหนังสืองานศพ ทั้งนี้พระองค์จะเลือกเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์ หรือเรื่องที่ทำให้สามารถระลึกถึงผู้ตายได้ รวมทั้งเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายด้วย เช่น

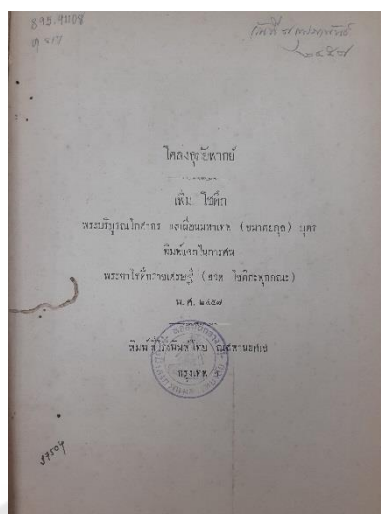
หนังสืองานศพของพระยาโชติกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุกกณะ) ผู้ตายเป็นเจ้าภาษีนายอากร รับทำภาษีชนิดต่างๆ เช่น ภาษีฝิ่นในกรุงเทพฯ และภูเก็ต ภาษีสุรากรุงเทพฯ ภาษีน้ำเมืองสมุทรปราการ ภาษีพริกไทยจันทบุรี นอกจากนี้ยังมีกิจการโรงสีข้าว "ลี้ดัดหงวน"¹ และกิจการการนำเข้าเครื่องกระเบื้องจีน "กิมตึงฮวดกั"² เป็นต้น ซึ่งหนังสืองานศพพิมพ์ขึ้นเมื่อพ.ศ. 2457 ในส่วนคำนำของหนังสืองานศพเล่มนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงนิพนธ์ขึ้นโดยระบุว่า

เจ้าภาพพระยาโชติกราชเศรษฐี(ฮวด โชติกะพุกกณะ) มีความประสงค์จะพิมพ์หนังสือจำหน่ายในการศพพระยาโชติกราชเศรษฐี มาขอให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณเลือกหาหนังสือให้พิมพ์ กรรมการจึงเลือกหนังสือเรื่องที่กล่าวนี้ให้(โคลงอุภัยพากย์- ผู้วิจัย) เพื่อลงพิมพ์จำหน่ายในการศพเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการกุศล เพราะเหตุว่าข้อความในโคลงเรื่องนี้ เป็นสุภาษิตนับเนื่องเข้าในทางธรรม เมื่อจำหน่ายหนังสือให้แพร่หลายก็เสมือนกับมีธรรมเทศนาเป็นธรรมทาน ย่อมจะเป็นเหตุให้เกิดวิบูลย์ผลอันเป็นส่วนคุณความดีแก่ท่านผู้ทำ และผู้ที่เป็เหตุให้ระลึกอุทิศถึง...³

¹ดูเพิ่มเติมใน พรณี บัวเล็ก. (2541). "สยาม" ในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง : ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5. หน้า 74-138.

²ดูเพิ่มเติม พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร. (2550). กระเบื้องถ้วยกะลาแตก. หน้า 114-121.

³โคลงอุภัยพากย์. (2457). ใน เพิ่ม โชติก พระบริบูรณ์โกศกร แลเพื่อนมหาเทพ(อมตยกุล) บุตรพิมพ์แจกในการศพพระยาโชติกราชเศรษฐี(ฮวด โชติกะพุกกณะ) พ.ศ. 2457. หน้า ก.

ภาพประกอบ 1 ปกในของหนังสืองานศพพระยาโชติกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุกกณะ)

พิมพ์พ.ศ. 2457

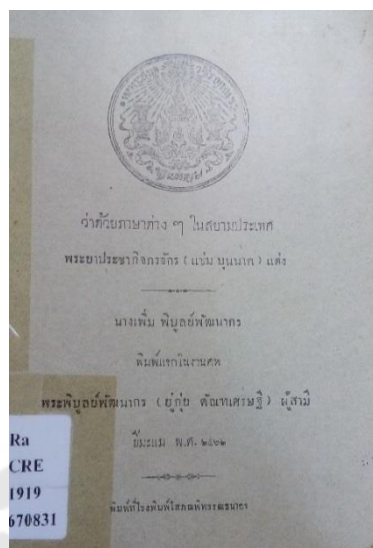
ที่มา: โคลงอุภัยพากย์. (2457). ใน เพิ่ม ไซดัก พระบริบูรณ์โกศากร แลเพื่อนมหาเทพ (อมาตยกุล) บุตร พิมพ์แจกในงานศพพระยาโชติกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะพุกกณะ) พ.ศ. 2457.

รวมถึงหนังสืองานศพของพระพิบูลย์พัฒนานกร (อยู่กูย ตันตทเศรษฐี) ท่านเป็นเจ้าของภาชีนาย อากร ทำภาชีเกลือ สุรา น้ำมันมะพร้าว และเป็นเจ้าของห้างและโรงสีข้าว "เซียงก๊อจ่าง" และ "เคี้ยงลี่จ่าง"¹ เป็นต้น โดยพิมพ์ขึ้นเมื่อพ.ศ. 2462 ในส่วนคำนำของหนังสืองานศพเล่มนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ขึ้นโดยระบุว่า

ในหนังสือเรื่องนี้ พระยาประชาภิจักรจักรประสงค์จะอธิบายว่าประชาชนชาวสยามมีต่างกันโดยภาษาเป็นที่พวก แลภาษาที่ต่าง ๆ กันนั้น ต้นเดิมมาแต่ภาษาใดเป็นมูล ได้สืบสาวเทียบเคียงแยก อุทธรณ์ให้เห็นโดยพิสดาร ยังไม่มีหนังสือเรื่องใดที่จะให้ความรู้เรื่องภาษาของชาวสยามดีกว่า หนังสือที่พระยาประชาภิจักรจักรแต่งนี้ จึงสมควรพิมพ์ให้ปรากฏแพร่หลาย จะได้เป็นประโยชน์แก่นักเรียนทั้งปวง...²

¹ดูเพิ่มเติมใน พรณีย์ บัวเล็ก. (2541). เล่มเดิม. หน้า 74-138.

²พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ม บุนนาค). (2462). ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ. ใน นางเพิ่ม พิบูลย์พัฒนานกร พิมพ์แจกในงานศพพระพิบูลย์พัฒนานกร (อยู่กูย ตันตทเศรษฐี) ผู้สามี ปีมะแม พ.ศ. 2462. หน้า 2-3.

ภาพประกอบ 2 หน้าปกของหนังสืองานศพพระพิบูลย์พัฒนานกร(อยู่คู่ย ตัณฑเศรษฐี)
พิมพ์พ.ศ. 2462

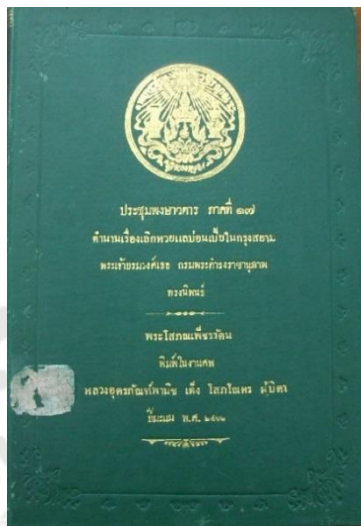
ที่มา: พระยาประชากิจกรจักร (แหม่ม บุนนาค). (2462). ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ. ใน นางเพิ่ม พิบูลย์พัฒนานกร พิมพ์ในงานศพพระพิบูลย์พัฒนานกร(อยู่คู่ย ตัณฑเศรษฐี) ผู้สมเ ป้มะเม พ.ศ.2462.

หนังสืองานศพของหลวงอุดรภักดิ์พานิช(เต็ง โสภโณดร) ผู้ตายเป็นเจ้าของภาษาเขียนยาวกร รับทำภาษาเขียนมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือและเป็นเจ้าของห้างและกิจการโรงสีข้าว"กิมเซ่งหลี"¹ เป็นต้น โดยพิมพ์พ.ศ. 2462 ในส่วนคำนำของหนังสืองานศพเล่มนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ขึ้นโดยระบุว่า

พระโสภณเพ็ชรรัตน์จะทำการศพสนองคุณหลวงอุดรภักดิ์พานิช(เต็ง โสภโณดร) มาขอให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครเลือกเรื่องหนังสือให้พิมพ์สำหรับเป็นหนังสือแจกข้าพเจ้า(สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ - ผู้วิจัย)จึงได้เลือกตำนานเรื่องเลิกลอยแลบ่อนเบี้ยให้พิมพ์ตามประสงค์ ด้วยเหตุว่าเหมาะแก่งานศพหลวงอุดรฯ เพราะเหตุที่ว่าหลวงอุดรฯ ได้เคยทำอากรหยแลอากรบ่อนเบี้ยนั้นอย่าง 1 และยังมีเหตุผลอีกอย่าง 1 ซึ่งข้าพเจ้าทราบอยู่แก่ใจว่าหลวง

¹ดูเพิ่มเติมใน พรรณี บัวเล็ก. (2541). เล่มเดิม. หน้า 74-138.

อุดรฯ อยู่ในพวกซึ่งเห็นว่าควรจะเลิกห้วยแลบ่อนเบี้ยเสีย อย่างให้มีในเมืองไทยจึงจะดี เพราะได้เคยพูดชี้แจงความข้อนี้แก่ข้าพเจ้าเนื่อง ๆ ตั้งแต่แรกคุ้นเคยกันมา โดยถ้าหลวงอุดรฯ สามารถจะทราบได้ว่าพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ในงานศพก็เห็นจะชอบใจ จึงเห็นว่าเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง...¹

ภาพประกอบ 3 หน้าปกของหนังสืองานศพหลวงอุดรรัตนโกสินทร์พานิช(เติง โสภโณดร)
พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๒

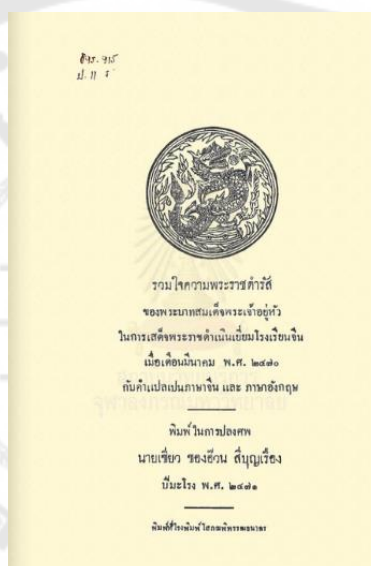
ที่มา: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (๒๔๖๒). ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๑๗ ตำนานเรื่องเลิกห้วยแลบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม. ใน พระโสภณเพชรรัตน์ พิมพ์ในงานศพหลวงอุดรรัตนโกสินทร์พานิช เติง โสภโณดร ผู้บิดา ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒.

หนังสืองานศพของนายเชียวทองฮ้วน สืบบุญเรือง ผู้ตายเป็นเจ้าของธุรกิจภาพยนตร์ ชื่อ บริษัทสยามภาพยนตร์ และได้รับสมญาว่า “ราชาแห่งโรงหนัง”^๒ โดยพิมพ์พ.ศ. ๒๔๗๑ ในส่วนคำนำของหนังสืองานศพเล่มนี้สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ขึ้นโดยระบุว่า

¹พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (๒๔๖๒). ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๑๗ ตำนานเรื่องเลิกห้วยแลบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม. ใน พระโสภณเพชรรัตน์ พิมพ์ในงานศพหลวงอุดรรัตนโกสินทร์พานิช เติง โสภโณดร ผู้บิดา ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒. หน้า ๑-๒.

²ดูเพิ่มเติมใน พรณี บัวเล็ก. (๒๕๔๓). ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่างพ.ศ. ๒๔๕๗-๒๔๘๒. หน้า ๑๐๘-๑๑๑.

ข้าพเจ้าเองนึกว่าจะทำบุญให้นายชองฮ้วนอย่างอื่นเห็นไม่เหมาะเท่ารับช่วยหนังสือสำหรับแจกเป็นมิตรพลีในวันปลงศพ ด้วยเจ้าภาพกำหนดจะเอาศพไว้แต่ 10 วัน จะแต่งหนังสือเรื่องอันใดขึ้นใหม่ก็ไม่ทัน...ฝ่ายที่รับหนังสือแจกนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าคงมีบุคคลทุกชั้นบรรดาศักดิ์แลหลายชาติหลายภาษาทั้งไทย จีน แลฝรั่ง ด้วยนายชองฮ้วนผู้มรณภาพเป็นคนกว้างขวาง...เมื่อมาคิดใคร่ครวญดู เห็นว่ามีหนังสืออยู่เรื่องหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องดี และเป็นหนังสือน้อยจะพิมพ์ให้ทันงานศพได้ คือ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานที่โรงเรียนจีนเมื่อเสด็จทอดพระเนตรในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 ...จึงเห็นว่าถ้ารวมพระราชดำรัสนั้นพิมพ์เป็นเล่มสมุดให้มีทั้งภาษาไทย ภาษาจีนและภาษาอังกฤษอยู่ด้วยกัน ก็จะสมควรเป็นหนังสือสำหรับแจกเป็นมิตรพลีได้...¹

ภาพประกอบ 4 ปกในของหนังสืองานศพนายเชียวชองฮ้วน สิบญูเรื่อง พิมพ์พ.ศ. 2471

ที่มา: <http://www.car.chula.ac.th/rarebook/book> ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

หนังสืองานศพของพระยาโชฎีกาวิชาเศรษฐี (มีน เลหาเศรษฐี) ผู้ตายเป็นเจ้าของร้านและโรงสีข้าว โดยการทำภาชีอากรทำตามบัญญัติมรดกของบิดาได้แก่ อากรสุราน้ำอ้อย น้ำตาลโตนด อากรรังนก นอกจากนี้ยังมีร้านค้าแม่เลี้ยง โรงสีแห่งใหญ่ไถ่ที่กรุงเทพฯ โรงสีเม่งเซ่ง

¹รวมใจความพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ. (2471). ใน *การปลงศพนายเชียวชองฮ้วน สิบญูเรื่อง ปีมะโรง พ.ศ. 2471*. หน้า ข.

จันที่จะชิงเทรา ร้านเม่งหยู่ไถ่ที่ฮ่องกงและห้างหยู่เส็งที่สิงคโปร์¹ โดยพิมพ์ขึ้นเมื่อพ.ศ. 2472 ในส่วนคำนำของหนังสืองานศพเล่มนี้สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ขึ้นโดยระบุว่า

คุณหญิงเพิ่ม ไชยกราชเศรษฐี แจ้งความมายังราชบัณฑิตยสภาว่ามีประสงค์จะพิมพ์หนังสือแจกในงานปลงศพ มหาอำมาตย์ตรี พระยาไชยกราชเศรษฐี (มีน เลหาเศรษฐี) ผู้สามี ในวันพระราชทานเพลิงที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส ขอให้ราชบัณฑิตยสภาช่วยเลือกหาและพิมพ์หนังสือให้ และขอให้ข้าพเจ้า(สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ-ผู้วิจย) ช่วยแต่งเรื่องประวัติพระยาไชยกราชเศรษฐีให้พิมพ์ไว้ในหนังสือนั้นเป็นที่ระลึกแก่ญาติมิตรด้วย...ส่วนเรื่องหนังสือนั้นจะแต่งใหม่ไม่มีโอกาส ต้องหาหนังสือเรื่องดีที่มีอยู่แล้ว และต้องเป็นเรื่องเนื่องกับจีน ให้สมกับตำแหน่ง ข้าพเจ้าจึงได้เลือกหนังสือเรื่องพระราชไมตรีในระวางกรุงสยามกับกรุงจีน อันเป็นหนังสือสำคัญในเรื่องโบราณคดีที่ไทยกับจีนได้เกี่ยวข้องกันมาในพงศาวดาร...²

ภาพประกอบ 5 ปกในของหนังสืองานศพมหาอำมาตย์ตรี พระยาไชยกราชเศรษฐี (มีน เลหาเศรษฐี) พิมพ์พ.ศ. 2472

ที่มา: <http://www.car.chula.ac.th/rarebook/book> ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

¹ดูเพิ่มเติมใน สิริลักษณ์ (ศักดิ์เกรียงไกร) สัมภาษณ์. (2552). เล่มเดิม. หน้า 77-79.

²พระเจนจันทรอักษร (สุดใจ ตันฑากาต) แปลจาก: หนังสือ คิมเตียชกทงจี, หวงเจียวนุ่นเหียนทงเค้า, ยี่จับสี่ชื่อ ตอนหนึ่งชื่อจั่วก๊กเลียด่วน. (2472). พระราชไมตรีในระวางกรุงสยามกับกรุงจีน ใน คุณหญิงเพิ่ม ไชยกราชเศรษฐี พร้อมด้วยบุตรธิดา พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์ตรี พระยาไชยกราชเศรษฐี (มีน เลหาเศรษฐี) ปีมะเส็ง พ.ศ. 2472. หน้า ก.

จากข้อความข้างต้นที่ปรากฏในส่วนคำนำของหนังสืองานศพ เห็นได้ว่าทางเจ้าภาพมาขอให้หอสมุดวชิรญาณเป็นผู้จัดทำกรพิมพ์หนังสืองานศพ โดยมีสมเด็จพระยาธรรมาธิราชเจ้าภาพเป็นผู้คัดเลือกเรื่องที่จะนำมาพิมพ์และเขียนประวัติผู้ตายให้ด้วย(บางรายเจ้าภาพเป็นผู้เขียนประวัติผู้ตายเอง) โดยพระองค์จะเลือกเรื่องที่จะนำมาพิมพ์ให้เหมาะสมกับผู้ตายในแต่ละคน โดยเหมาะสมทั้งตำแหน่งหน้าที่การงาน ระยะเวลาที่จัดงาน รวมทั้งเรื่องที่จะนำมาพิมพ์ต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านด้วย โดยหนังสือที่จะนำมาพิมพ์นั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพงศาวดาร โบราณคดี ประวัติศาสตร์ วรรณคดี เป็นต้น

3. อุดมการณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังสืองานศพ ช่วงทศวรรษ 2450 ถึง 2470

3.1 บุคคลที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และแผ่นดิน

อุดมการณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2460 เช่น หนังสืองานศพของพระพิบูลย์พัฒนากร(อยู่กุ่ม ตันทศเศรษฐี) พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2462 เนื้อหาส่วนประวัติของผู้ตายเขียนโดยบุคคลในครอบครัว ได้กล่าวว่าผู้ตายทำการค้าในสยามโดยมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และแผ่นดินสยาม

พร้อมด้วยความสามัคคีปรองดองช่วยเหลือกันในญาติมิตรทั้งสองฝ่าย การค้าขายก็คงได้ผลเจริญต่อมาเป็นทางที่จะให้สกุลตันทศเศรษฐีได้ดำรงถาวรด้วยความวัฒนาการ คงเปนไทยอยู่ในกรุงสยาม เปนข้าแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรกรกประจำเกล้าฯ ที่ได้พึ่งพระบรมโพธิสมภารชุบเกล้าฯ สืบต่อ ๆ มา หวังพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปนที่พึ่งต่อ ๆ ไปเปนยิ่งใหญ๋ พระเดชพระคุณเปนล้นเกล้าฯ หาที่สุดมิได้...¹

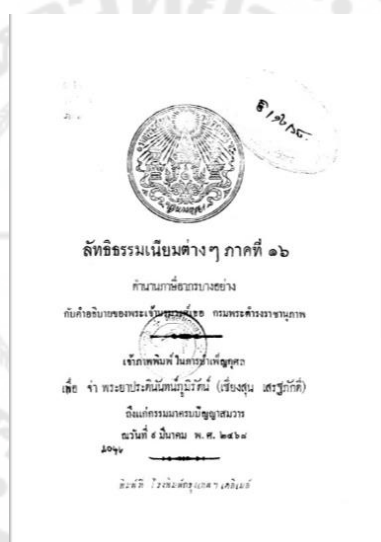
รวมถึงหนังสืองานศพของเจ้า พระยาประดิมันท์ภุมิรัตน์ (เซียงฮุน เสธฐักดี) ท่านเป็นเจ้าภาชีนายอากร ทำภาชีสุรา บ่อนเบี้ย ผื่น จันอับ รังนก มีกิจการห้าง"เลี้ยวยังเฮง" โรงสีข้าว ประกันภัย ธนาคาร และยังเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีนช่วงพ.ศ. 2466-2468²

¹พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ บุนนาค). (2462). เล่มเดิม. หน้า 6.

²ดูเพิ่มเติมใน พรณี บัวเล็ก. (2541). เล่มเดิม. หน้า 143-207.

หนังสืองานศพพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2468 เนื้อหาส่วนประวัติของผู้ตายเขียนโดยบุคคลในครอบครัว ได้กล่าวว่าผู้ตายมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ไทย ทำกุศลเพื่ออุทิศถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงเสด็จสวรรคต

สำหรับงานพิเศษบางคราว เช่น ในการนักขัตฤกษ์หรือการรื่นเริงคราวใดได้ทำไปด้วยความสวามิภักดิ์มิได้คิดต่อการสิ้นเปลืองสุดแต่เพื่อให้ได้เฉลิมพระราชหฤทัย แลในการปณณาสถวาระพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ในระหว่างที่ตนป่วยหนักอยู่แล้ว ได้พยายามจัดทำกองเต็กถวายพร้อมด้วยนายจิ้นซัง เสวฐุภักดี บุตร กับได้ส่งเงินเป็นทุนสำหรับเตียงคนใช้อุทิศถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศฐานันั้น ด้วยระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณอยู่เหนือเกล้าฯ...¹

ภาพประกอบ 6 ปกในของหนังสืองานศพเจ้า พระยาประด็นันท์นภุมิรัตน์ (เชียงสุน เสวฐุภักดี)
พิมพ์ พ.ศ. 2468

ที่มา: <http://www.car.chula.ac.th/rarebook/book> ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

¹ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16 ตำนานภาชีอากรบางอย่างกับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2468). ใน เจ้าภาพพิมพ์ในการบำเพ็ญกุศลเมื่อเจ้า พระยาประด็นันท์นภุมิรัตน์ (เชียงสุน เสวฐุภักดี) ถึงแก่กรรมมาครบปัญญาสมวาร ณ วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2468. หน้า จ.

3.2 ผู้ที่เป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงปลายทศวรรษ 2450 จนถึงต้นทศวรรษ 2470 เห็นได้จากหนังสืองานศพของพระยาโชติกราชเศรษฐี(ฮวดโชติกะพุททกณะ) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2457 เนื้อหาส่วนประวัติของผู้ตายพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงนิพนธ์ขึ้นระบุว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดปรานผู้ตาย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดมากด้วยเป็นที่ชอบพระราชอัธยาไศย ในการปฏิบัติราชการแลทรงคุ้นเคยส่วนพระองค์ เพราะได้ฉลองพระเดชพระคุณในการตั้งโต๊ะเครื่องลายคราม เป็นผู้สะสมของเก่า แลมีความรู้ในสิ่งของที่ดีเลวต่าง ๆ จนพระราชทานสมมุติโดยความที่ทรงคุ้นเคยว่า อาจารย์กิมตัง แลเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พระพุทธศักราช 2433 ครั้งยังเป็นพระบริบูรณ์โกศการอยู่นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่บ้านโดยทรงพระมหากรุณาได้ผ้าหูละออองธุลีพระบาท แลนำเสด็จทอดพระเนตรตามสถานที่อยู่ในบ้าน แลนำเสด็จทอดพระเนตรโรงสีกลไฟ ที่ตั้งอยู่ริมบ้านแล้วได้จัดเครื่องจักรหมุนสีเข้าเปลือกออกเป็นข้าวสารถวายทอดพระเนตร แลพูลเกล้าฯถวายเครื่องลายครามสำหรับตั้งโต๊ะเป็นอันมาก ตามที่ตองพระราชประสงค์ การที่ได้รับเสด็จพระราชดำเนินที่บ้านดังนี้ ย่อมเป็นเกียรติยศอันควรระลึกสืบไปสืบกาลนาน ...ได้มาตั้งโต๊ะฉลองพระเดชพระคุณในการหลวงเป็นอันมาก จึงเป็นที่ชอบพอรักใคร่คุ้นเคยกับพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ แลชนทั้งปวงเป็นอันมาก...¹

ส่วนหนังสืองานศพของพระพิบูลย์พัฒนามากร(อยู่กู๋ย ตัณฑเศรษฐี)พิมพ์ในพ.ศ. 2462 กล่าวว่าผู้ตายเป็นที่โปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้วยเดชพระบารมีปกเกล้าฯ ปนที่พึ่งได้สืบตระกูลเจริญมาประกอบด้วยความสุจริตจงรักภักดีต่อได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งในรัชกาลที่ 5 แลในรัชกาลปัจจุบันก็ทรงคุ้นเคยโปรดปราน...ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แลเบี้ยหวัดสืบ

¹โคลงอุกฤษพากย์. (2457). เล่มเดิม. หน้า ซ.

มาทั้ง 2 รัชกาล ได้เป็นสมาชิกเสือป่าสืบมาตั้งแต่แรก ๆ ตั้งคณะเสือป่าขึ้นในรัชกาลปัจจุบัน ทั้งเป็นผู้ที่
เจ้านายทรงคุ้นเคยโปรดปรานมาก แลข้าราชการญาติมิตรพ่อค้า ราษฎรก็คุ้นเคยชอบพอกันมาก...¹

รวมถึงหนังสืองานศพของหลวงอุดรภักดีพานิช(เต็ง โสภโณดร) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2462 นั้น
เนื้อหาส่วนประวัติของผู้ตายสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ขึ้นได้ระบุว่าผู้ตาย
เป็นที่โปรดปรานของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

ถึงรัชกาลที่ 5 จึงออกจากกรุงเทพฯ อาศัยรพกจีนที่ค้าขายทางเมืองเหนือขึ้นไปถึงเมืองตาก อยู่
ที่เมืองตากไม่ช้านักก็เลยขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ไปตั้งค้าขายอยู่ที่นั่น พอมีกำลังขึ้นได้เข้าเฝ้าฯ พระ
เจ้าอินทวิชยานนท์ แต่เมื่อยังเป็นเจ้านครเชียงใหม่คุ้นเคยเป็นลำดับมา ครั้นเมื่อทรงพระกรุณาโปรด
ฯ ให้เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ แต่เมื่อยังเป็นพระนรินทรราชเสนี เป็นข้าหลวงขึ้นไปอยู่ประจำเมือง
เชียงใหม่ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์มาคุ้นเคยก็มีความเมตตาช่วยอุปการะด้วยจึงค่อยพัฒนาการ จน
ได้รับทำภาชีอากร...²

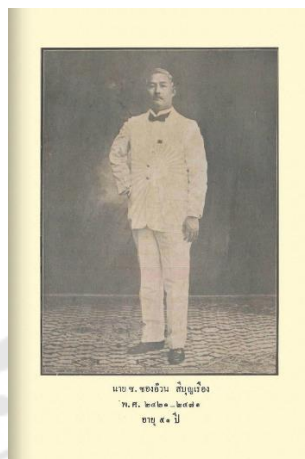
ขณะที่หนังสืองานศพของนายเขียวของฮ้วน สืบญะเรื่อง พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2471 ในส่วน
เนื้อหาส่วนประวัติของผู้ตายได้กล่าวว่าผู้ตายเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรง
ราชานุภาพ โดยเคยจัดหาภาพยนตร์มาฉายที่วังวรดิศ

ดังครั้งหนึ่งเมื่อในรัชกาลก่อน ข้าพเจ้า(สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ-ผู้วิจัย)ป่วยหมอ
ห้ามมิให้ลงจากเรือนสัก 3 สัปดาห์ นายของฮ้วนมาเยี่ยมส่งสารว่าข้าพเจ้าถูกกักเช่นนั้นจะรำคาญใจ
จึงชวนให้ดูหนังฉายแก้รำคาญ แล้วให้เอากล้องฉายกับจอขนาดย่อมมาตั้งที่เฉลียงหลังเรือน พอค่า
งก็ให้เอานั่งมาฉายให้ดูแก้รำคาญทุกคืนจนข้าพเจ้าบอกละเลิก เมื่อหายป่วยดังนี้เป็นต้น แลเมื่อเร็วๆ นี้
เองอีกครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าปรารถนาจะเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเสวยที่วังวรดิศในวันที่
21 มิถุนายน อันตรงกับวันเกิดของข้าพเจ้า ได้ว่านายของฮ้วนให้หาหนังเรื่องที่ดีแปลกมาฉาย
ถวายทอดพระเนตรเมื่อเสวยแล้วในวันนั้น นายของฮ้วนรับคำไปพยายามอยู่สัก 3 เดือน สั่งเอานั่ง

¹พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ บุนนาค). (2462). เล่มเดิม. หน้า 5.

²พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2462). เล่มเดิม. หน้า 3.

เรื่อง “ข้าง” ซึ่งทำในประเทศสยามนี้ แล้วเอาไปขายชมนกเลื่องลือทั้งในอเมริกาและยุโรปนั้น มาถึง
กรุงเทพฯ ได้ทัน...¹

ภาพประกอบ 7 รูปนายเซียวของฮวน สีนุญเรื่องที่ปรากฏในหนังสืองานศพ

ที่มา: <http://www.car.chula.ac.th/rarebook/book> ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

3.3 ข้าราชการของสยาม

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงปลาย
ทศวรรษ 2450 จนถึงต้นทศวรรษ 2470 เห็นได้จากความในหนังสืองานศพของพระยาโชติเกราช
เศรษฐี (ฮวด โชติกะพุททณะ) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2457 ได้กล่าวว่าผู้ตายได้ถวายตัวเป็นข้าราชการรับใช้
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนได้รับตำแหน่งระดับสูง

ครั้นถึงปีเถาะพระพุทธศักราช 2422 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้นำขึ้นถวายตัว รับ
ราชการฉลองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปีนั้นเอง ได้รับ
พระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์ เป็นหลวงบริบูรณ์โกศลกร มีตำแหน่งราชการในกรมท่าซ้าย ได้รับ
พระราชทานเครื่องยศ โต๊ะถม กากม รับพระราชทานเบี้ยหวัดปีละ 80 บาท ครั้นพระพุทศักราช 2431

¹รวมใจความพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียน
จีนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ. (2471). เล่มเดิม. หน้า ก.

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนบันดาศักดิ์เป็นพระบริบูรณ์โกศากร ได้รับพระราชทานเครื่องยศ โต๊ะทองคำ กาทองคำ แลได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ 4 ภัทราภรณ์ ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดปีละ 160 บาท มาในพระพุทธศักราช 2436 ได้รับราชการตำแหน่งอธิบดี กรมสรรพภาษี ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ 400 บาทอยู่ปีหนึ่ง ครั้นพระพุทธศักราช 2446 โปรดพระราชทานเลื่อนบันดาศักดิ์ เป็นพระยาบริบูรณ์โกศากร ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดปีละ 320 บาท แลได้รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา...¹

เช่นเดียวกับที่หนังสืองานศพของพระพิบูลย์พัฒนามกร(อยู่กู๋ย ตันทศเศรษฐี) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2462 ได้กล่าวว่าผู้ตายเป็นข้าราชการที่ถวายงานรับใช้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรบันดาศักดิ์ให้เป็นหลวงสวามิภักดิ์ภูวนารถ ในรัชกาลปัตยุบันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรบันดาศักดิ์ให้เป็นพระพิบูลย์พัฒนามกร เปนามบันดาศักดิ์ที่บิดาเคยได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปนมาก่อนแล้ว ทั้งสองคราว สังกัดอยู่ในกรมท่าซ้าย ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์ตรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แลเบี้ยหวัดสืบมาทั้ง 2 รัชกาล ได้เป็นสมาชิกเสือป่าสืบมาตั้งแต่แรก ๆ ตั้งคณะเสือป่าขึ้นในรัชกาลปัตยุบัน...²

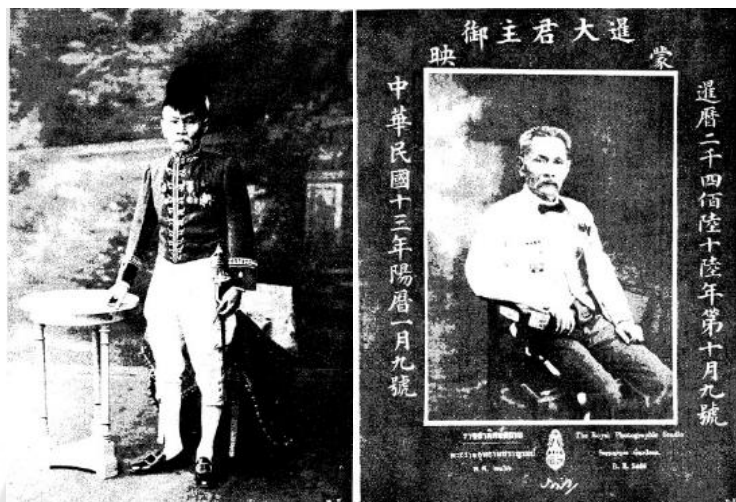
ส่วนหนังสืองานศพของจำ พระยาประดินันท์ทณภูมิรัตน์ (เชียงสูน เสริมภูมิกดี) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2468 ได้กล่าวว่าผู้ตายถวายงานรับใช้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนได้รับพระราชทานยศเป็นนายหมู่เสือป่า

เมื่อจัดการเสือป่าไปถึงหัวเมืองได้เป็นพลสมาชิกเสือป่า จนถึงได้รับพระราชทานยศนายหมู่โท ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งแต่เป็นขุนประเสริฐสวามิภักดิ์ หลวงประเสริฐสวามิภักดิ์ กรมการพิเศษมณฑลสุราษฎร์ จนถึงเป็นพระประดินันท์ทณภูมิรัตน์ พระยาประดินันท์ทณภูมิรัตน์ ในกรมมหาดเล็ก ได้รับพระราชทานยศชั้นหุ้มแพรแลเลื่อนเป็นจำ แลได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก

¹โคลงอุยพากย์. (2457). เล่มเดิม. หน้า ข.

²พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค). (2462). เล่มเดิม. หน้า 5.

มงกุฎสยาม ทั้งเหรียญ เข็มซึ่งเป็นส่วนในพระองค์ในฐานะที่ได้เป็นข้าราชการในพระราชสำนัก รบทำการสนองพระเดชพระคุณในบางส่วนบางคราวมาตามพระราชประสงค์...¹

ภาพประกอบ 8 รูปจำ พระยาประดินันท์ภูมิตร์ (เชียงสุน เสรรฐภักดี) ที่ปรากฏในหนังสืองานศพ

ที่มา: <http://www.car.chula.ac.th/rarebook/book> ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

ขณะที่หนังสืองานศพของพระยาโชฎีกะราชเศรษฐี (มัน เลานเศรษฐี) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2472 ในเนื้อหาส่วนประวัติของผู้ตายที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ขึ้นได้ระบุว่าผู้ตายเป็นข้าราชการทำงานถวายพระมหากษัตริย์สยาม 3 พระองค์ติดต่อกัน

เมื่อลาสิกขาบทเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กตามประเพณีบุตรข้าราชการ...พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้มีบรรดาศักดิ์เป็นที่หลวงเจริณราชชน เมื่อพ.ศ. 2438 แล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระเจริณราชชนเมื่อพ.ศ. 2442 ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ 4 และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ 5...ครั้นเมื่อถึงรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยาเจริณราชชน เมื่อพ.ศ. 2454 แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้ากรมท่าซ้าย มียศเป็นมหาอำมาตย์ตรีเมื่อพ.ศ. 2457 ต่อมาอีก 1 ปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาโชฎีกะราชเศรษฐี ได้รับพระราชทานพานทอง

¹ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16 ตำนานภาชีอากรบางอย่างกับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2468). เล่มเดิม. หน้า ง.

เครื่องยศและเป็นองคมนตรีในปีนั้น พระยาโชฎีกาฯ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้ากับมงกุฎสยามชั้นที่ 3 แล้วเลื่อนขึ้นเป็นชั้นที่ 2 กับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ 3...ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงเป็นองคมนตรีในรัชกาลที่ 7 ต่อมา และโปรดฯ ทรงเลื้อกสรศรีให้เป็นกรรมการองคมนตรีตามพระราชบัญญัติด้วย...¹

มหาอำมาตย์ตรี พระยาโชฎีกาฯ (มื่น เลานเศวตภู)
พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๖๕

ภาพประกอบ 9 รูปมหาอำมาตย์ตรี พระยาโชฎีกาฯ (มื่น เลานเศวตภู) ที่ปรากฏในหนังสือ
งานศพ

ที่มา: <http://www.car.chula.ac.th/rarebook/book> ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

3.4 มีความเป็นไทยมากกว่าความเป็นจีน

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2460 จนถึงต้นทศวรรษ 2470 ดังที่หนังสืองานศพของพระพิบูลย์พัฒนากร(อยู่กุ่ม ตันตเศวตภู) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2462 ได้กล่าวว่าผู้ตายศึกษาวิชาความรู้ภาษาไทยและนับถือพุทธศาสนา มีความรู้
ข้างจีนสำหรับใช้เพื่อทำมาค้าขายเท่านั้น

¹พระเจนจันทรอักษร (สุตใจ ตันตาทากาศ) แปลจาก: หนังสือ คิมเตียชกทงจี, หวงเฉียวนุ่นเขียนทงเค้า, ยี่
จับสี่ชื่อ ตอนเหม้งชื่อจั่วกักเลียต่วน. (2472). เล่มเดิม. หน้า ง-จ.

ศึกษาวิชาหนังสือแลภาษาไทยเป็นสามัญ ทางข้างจีนรู้พอที่จะใช้ทำการค้าขายได้ ซึ่งยังต้องต่อเนื่องอยู่มากกับข้างจีน แต่ความนิยมเป็นหลักมั่นในทางถือศาสนาข้างไทย ได้เคยบวชเป็นสามเณรมาแล้ว แลบำเพ็ญบุญกุศลในทางพระพุทธศาสนาอยู่เนื่อง ๆ...¹

รวมทั้งหนังสืองานศพของพระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (มีน เลหาเศรษฐี) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2472 ได้กล่าวว่าผู้ตายได้ศึกษาตามประเพณีไทยและบวชเป็นพระภิกษุอยู่พรรษาหนึ่ง

ได้ศึกษาชั้นปฐมและมัธยมตามประเพณี ในสมัยเมื่อยังไม่มีโรงเรียนแพร่หลายอย่างทุกวันนี้ แล้วได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่วัดโสมนัสวิหาร สมเด็จพระวันรัตน์ (พุทธสิริทนต์) เป็นพระอุปัชฌายาจารย์” สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระธรรมไตรโลก (เดช) เป็นอนุสาวนาจารย์ บวชอยู่ 1 พรรษาแล้วลาสิกขาบท...²

3.5 บุคคลที่ทำประโยชน์ด้านต่าง ๆ ให้กับสังคม

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2460 จนถึงต้นทศวรรษ 2470 เช่น หนังสืองานศพของหลวงอุดรภักดิ์พานิช (เต็ง โสภโณดร) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2462 ได้กล่าวว่านางกิมแสงหลีของหลวงอุดรภักดิ์พานิชได้สร้างสะพานข้ามคลอง และทำสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

นางกิมแสงหลีสร้างสะพานข้ามคลองสามเสนถวายเป็นรัชกาลที่ 5 ซึ่งโปรดพระราชทานนามว่า สะพานกิมแสงหลีแห่ง 1 แลได้สนองพระเดชพระคุณในการอื่นอีกหลายอย่าง...³

รวมถึงหนังสืองานศพของเจ้า พระยาประดิมันทนภูมิรัตน์ (เซียงสุน เสธฐภักดี) พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2468 ได้กล่าวว่าผู้ตายสร้างสาธารณประโยชน์แก่สังคมไว้หลายอย่างในขณะที่มีชีวิตอยู่

¹พระยาประชาธิปไตยจักร (แหม่ม บุนนาค). (2462). เล่มเดิม. หน้า 4.

²พระเจนจันทรอักษร (สุดใจ ตันฑาทากาศ) แปลจาก: หนังสือ คิมเตียชกทงจี, หวงเฉียวบุนเหียนทงเค้า, ยี่ จัปสี่ซื่อ ตอนหนึ่งชื่อจู้กักเลียด่วน. (2472). เล่มเดิม. หน้า ฃ-ง.

³พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2462). เล่มเดิม. หน้า 4.

เมื่อยังอยู่ในหัวเมืองกับเมื่อมาอยู่ในกรุงเทพฯ ได้ออกทรัพย์เข้าส่วนเรียวยตามยุคคราวนิยม เช่น การสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราชที่พระลานพระราชวังดุสิต การสร้างเรือพระร่วง การเสือป่า การสร้างโรงเรียน การสร้างสวนลุมพินี บำรุงอากาศยาน ได้ออกเงินส่วนตัวทั้งช่วยเรียวยบำรุง...มีการออกเงินบำรุงสภาอากาศสยาม เป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ แลได้ทำปาชาจีนไว้เป็นสาธารณที่บ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์...เมื่อเกิดน้ำท่วมที่บ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ ในพระพุทธศักราช 2454 กับ 2459 ได้ช่วยเหลือเลี้ยงดูแจกจ่ายอาหาร เครื่องใช้สอยแก่ผู้ได้รับความทุกข์ยากนั้น แม้เมื่อพระพุทธศักราช 2465 เกิดน้ำท่วมใหญ่ที่ชวเกา ซึ่งเป็นถิ่นประเทศจีน ก็ได้เป็นผู้หนึ่งที่จัดการเรียวยเงินส่งไปช่วยแก่เพื่อนร่วมชาติ...¹

ขณะที่หนังสืองานศพของนายเชียวของฮ้วน สีนุกูเรื่อง พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2471 ได้กล่าวว่าในขณะที่มีชีวิตอยู่ นายเชียวของฮ้วนได้ทำประโยชน์แก่สังคมไว้หลายอย่างด้วยกัน

นายของฮ้วนรวบรวมเงินได้จากการเรียวย เหลือจากถวายเป็นทุนนอนบำรุงการศาสนาแล้ว ยังได้ตัวเงินเหลือสร้างโรงเรียนอีกหลังหนึ่ง โรงเรียนแห่งนี้ก็คือ โรงเรียนสินุกูยานนท์ ซึ่งสร้างขึ้นที่วัดท้ายเมือง จังหวัดนนทบุรี...นอกจากโรงเรียนที่กล่าวแล้วก่อนหน้านั้นราว 2-3 ปี นายของฮ้วนยังได้บอกบุญเรียวยบรรดาญาติร่วมสกุล สร้างโรงพยาบาลรักษาคนโรคเรื้อนให้เป็นสมบัติแก่สภาอากาศสยาม ตั้งอยู่ที่จังหวัดพระประแดงหลังหนึ่งมีนามว่า “เรือนสินุกูเรื่อง”...²

ส่วนหนังสืองานศพของพระยาโชฎีกะราชเศรษฐี (มัน เลหาเศรษฐี) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2472 ได้กล่าวว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวพระยาโชฎีกะราชเศรษฐี ได้ทำประโยชน์หลายอย่างให้สังคม

สนองพระเดชพระคุณในส่วนพระองค์สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ยกตัวอย่างดังเช่น เมื่อทรงสร้างพระราชวังดุสิตก็รับอาสาขุดคลองเม่งแสง และสร้างสะพานข้ามคลองนั้นถวายสนองพระเดชพระคุณ

¹ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16 ตำนานภาชีอากรบางอย่างกับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2468). เล่มเดิม. หน้า จ.

²รวมใจความพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ. (2471). เล่มเดิม. หน้า 8.

เป็นต้น ทางฝ่ายพาดิชนิกร พระยาไชยภักข์ ก็เป็นผู้ซึ่งพวกพาดิชนับถือ มักได้รับเลือกเป็นตำแหน่ง
ผู้ดูแลกิจการต่างๆ เช่นเป็นกรรมการโรงพยาบาลจีน และเป็นกรรมการธนาคารสยามกัมมาจัน เป็น
ต้น...เมื่อในรัชกาลที่ 6 ได้รับเลือกเป็นกรรมการสภาการศึกษาด้วย...¹

3.6 ผู้มีน้ำใจ มีความขยัน ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงปลาย
ทศวรรษ 2450 จนถึงต้นทศวรรษ 2470 เช่น หนังสืองานศพของพระยาโชติกราชเศรษฐี (ฮวด โชติ
กะพุกกะณะ) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2457 ได้กล่าวว่าขณะที่มีชีวิตอยู่ พระยาโชติกราชเศรษฐี (ฮวด โชติกะ
พุกกะณะ) เป็นคนที่มีน้ำใจต่อผู้อื่น

เมื่อจะกล่าวด้วยอธยาไศรยของพระยาโชติกราชเศรษฐี ย่อมเป็นคนมีน้ำใจกว้างขวางโอบอ้อมอารี
เป็นต้นว่าผู้ที่เล่นเครื่องลายครามชอบของสิ่งใดก็แจกจ่ายให้ปันมิได้หวงแหน...²

เช่นเดียวกับที่หนังสืองานศพของพระพิบูลย์พัฒนากร (อยู่กู่ย ตัณฑเศรษฐี) พิมพ์เมื่อพ.ศ.
2462 ได้กล่าวว่าผู้ตายเป็นคนที่มีไมตรีจิตและความซื่อตรงต่อผู้อื่น

แลข้าราชการญาติมิตรพ่อค้า ราษฎรก็คุ้นเคยชอบพอกันมาก ประกอบด้วยมีอธยาไศรยไมตรี
ซื่อตรง แม้จะมีการเล่นหัวสนุกล้อเลียนอะไรกันบ้างก็ไปไปในทางสุภาพมิได้ก้าวร้าวเอาเปรียบ...³

ส่วนหนังสืองานศพของหลวงอุดรภักดิ์พานิช (เต็ง โสภโณดร) พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2462 มีการ
กล่าวถึงผู้ตายว่าเป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรจนตั้งตัวได้

หลวงอุดรฯ ชอบเล่าถึงเรื่องเมื่อแรกเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทย เคยเล่าให้ข้าพเจ้า(กรมดำรง
ผู้เขียน)ฟังเนื่อง ๆ ว่าเมื่อมานั้นมีแต่เสื้อตัว 1 กังเกงตัว 1 กับเสื้อปูนอนผืน 1 ต้องขอยืมเงินเขาเสียค่า

¹พระเจนจันทรจักร (สุจิต ติณทากาศ) แปลจาก: หนังสือ คิมเตียชกทงจี, หวงเจียวุ่นเขียนพงค์, ยี่
จับสี่ชื่อ ตอนหนึ่งชื่อจ้งก๊กเลียด่วน. (2472). เล่มเดิม. หน้า ง-จ.

²โคลงอุภัยพากย์. (2457). เล่มเดิม. หน้า ซ.

³พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค). (2462). เล่มเดิม. หน้า 5.

โดยเสนา มา เมื่อแรกถึงเมืองไทยรับจ้างเขาเป็นจับกังพายเรือ ด้วยในสมัยนั้นถนนคนแค่มยังไม่ใครมี
ไปไหนไปเรือกันเป็นพื้น...เขามักจ้างจีนใหม่ ๆ ให้ค่าจ้างถูก ๆ เพราะจับกังพายเรือไม่ต้องรู้ภาษาไทย
แล้วแต่เฒ่าแก่สั่งให้พายก็พายไป รับจ้างพายเรืออยู่จนได้เงินใช้หนี้ที่เขาทรงค่าโดยเสนาหมดแล้ว
จึงคิดอ่านไปรับจ้างเขาหุงเข้ากระทะในโรงก่งสีสำหรับเลี้ยงจับกัง ได้ค่าจ้างมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ค่อย
สะสมค่าจ้างไว้เป็นทุนจนพอจะออกค้าขายโดยลำพังได้...¹

ขณะที่หนังสืองานศพของเจ้า พระยาประดิมันท์ทณภูมิรัตน์ (เชียงสูน เสรรฐภักดี) พิมพ์เมื่อ
พ.ศ. 2468 ได้กล่าวถึงผู้ตายว่าเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่อย่างมาก

ตั้งแต่ได้ทำการภาษีอากรในรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 6 แม้บางปีจะไม่ได้กำไรหรือถึงขาดทุน
มากนักยประการใดได้จัดการชวนชววยส่งเงินภาษีอากรนั้น ๆ ให้เสร็จไปทุกงวด...²

ส่วนหนังสืองานศพของนายเชียวของฮ้วน สืบญเรื่อง พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2471 ได้กล่าวถึง
ผู้ตายว่าเป็นผู้ที่มีน้ำใจและความซื่อตรงต่อมิตรสหาย

นายของฮ้วนเป็นผู้ที่ซื่อตรงต่อมิตรจริงๆ กิจการใดจะเป็นส่วนตัวของเพื่อนฝูงหรือบริษัทหรือการ
สาธารณประโยชน์ ถ้าได้มีผู้มาออกปากขอความช่วยเหลือแล้ว ไม่ปรากฏว่าขัดใครเลย เป็นช่วย
จนถึงสำเร็จเสมอ โดยเหตุนี้จึงได้รับความชมเชยจากมิตรสหายทั้งหลายว่า สละเวลาของ ตนเพื่อ
ประโยชน์ผู้อื่น ดังนี้จึงเป็นที่รักใคร่นับถือของเพื่อนฝูงหนักหนา...นิสัยของนายของฮ้วนแม้จะได้รับ
ตำแหน่งอันสูงสุดในการงาน ก็ไม่มีถือตัว ถือยศถืออย่างบำเพ็ญตนได้เสมอต้นเสมอปลาย สماع
กับชนทุกชั้น ไม่เหยียดย่ำบุคคลหรือเพื่อนฝูงที่ตกต่ำ มีข้อที่ควรชมเชยอย่างเอกก็คือ รู้จักถนอม
ความสามัคคีในระหว่างพรรคพวกกับสามารถที่จะผูกน้ำใจศัตรูมากลายเป็นมิตรได้สนิทโดยทำลาย
ความพยาบาทนั้นเสีย...³

¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2462). เล่มเดิม. หน้า 2-3.

² ด้ทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16 ตำนานภาษีอากรบางอย่างกับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2468). เล่มเดิม. หน้า ๗.

³ รวมใจความพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียน
จีนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ. (2471). เล่มเดิม. หน้า 6.

จากข้อความข้างต้นที่ปรากฏในประวัติผู้ตาย เห็นได้ว่าเป็นการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านดีของผู้ตายในแง่มุมต่างๆ ทั้งเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และแผ่นดิน เป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์ เจ้านาย เป็นข้าราชการสยาม มีความเป็นไทยมากกว่าเป็นจีน เป็นบุคคลที่มีน้ำใจ ขยัน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รวมทั้งยังทำประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ให้แก่สังคม (ดูตารางที่ 1 ประกอบ) การนำเสนอภาพลักษณ์ทั้ง 6 ประการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการนิยามอัตลักษณ์ที่ตนเองเป็นผู้กำหนดขึ้นมา ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนได้หยิบยกคุณสมบัติเหล่านี้ออกมาต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 โดยสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมจะสอดคล้องอย่างไรกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจะกล่าวต่อไป

ตาราง 1 อัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจากตัวอย่างหนังสืองานศพ
ในช่วงทศวรรษ 2450 -ทศวรรษ 2470

อัตลักษณ์	ทศวรรษ 2450	ทศวรรษ 2460	ทศวรรษ 2470
บุคคลที่มีความ จงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์และ แผ่นดิน		/	
ผู้ที่เป็นที่โปรดปราน ของกษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง	/	/	/
ข้าราชการของสยาม	/	/	/
มีความเป็นไทย มากกว่าความเป็นจีน		/	/
บุคคลที่ทำประโยชน์ ด้านต่าง ๆ ให้กับ สังคม		/	/
ผู้มีน้ำใจ มีความขยัน ความรับผิดชอบต่อ หน้าที่	/	/	/

4. ปัจจัยเบื้องหลังการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในหนังสืองานศพนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 โดยผู้วิจัยเห็นว่าอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ถูกนำเสนอในหนังสืองานศพนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างเป็นเหตุเป็นผลสอดคล้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 อย่างไรก็ตามการอธิบายถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในช่วงเวลานี้เป็นการตีความของผู้วิจัยไม่ใช่การนำข้อมูลจากหนังสืองานศพมาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 สิ่งได้โดยตรง

เนื่องด้วยการศึกษาวิเคราะห์หนังสืองานศพนั้นมีข้อที่ต้องพิจารณาดังที่ อนรรฆ พิทักษ์ธานิน ได้ชี้ว่าข้อเท็จจริง เช่น ประวัติผู้ตายที่ปรากฏในหนังสืองานศพเป็น “ข้อเท็จจริง” (fact) ที่ยังไม่มีการให้ความหมาย คุณค่าใด ๆ มีลักษณะเป็นการเล่าข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนเลือกนำมาเสนอแก่ผู้อ่านโดยผู้อ่านเป็นผู้ตีความหรือให้ความหมายแก่เรื่องของผู้ตายที่ปรากฏในหนังสืองานศพ¹ จากข้อที่ต้องพิจารณานี้จะเห็นได้ว่า หนังสืองานศพอาจไม่ได้บอกข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทุกอย่าง ผู้อ่านจะต้องตีความหนังสืองานศพด้วยตนเอง ในบทนี้ผู้วิจัยจึงตีความการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพโดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ว่าการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พบในหนังสืองานศพนั้นมีความสอดคล้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมใดในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470

4.1 นโยบายชาตินิยมและการทำให้คนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนเป็น “คนอื่น” ในสมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการขยายตัวของกลุ่มคนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของประเทศ เนื่องจากความรู้และระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่แพร่หลายในวงกว้างขึ้นทำให้ประชาชนเริ่มมีความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น² ส่งผลให้รัชกาลที่ 6 ต้องเร่งนิยามความหมายของชาติไทยและความเป็นไทยหรือนโยบายชาตินิยมของพระองค์ โดยสาระสำคัญของนโยบายชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 คือ เน้นความสำคัญสูงสุดของพระมหากษัตริย์ต่อ “ชาติไทย” และเน้น “พุทธศาสนา” ว่าเป็น “ศาสนาประจำชาติไทย” เพื่อให้แนวคิดทางพุทธศาสนาทำให้คนจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ ตลอดจนช่วยในการจัดระเบียบและควบคุมสังคมด้วย³

¹อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2550,มกราคม-มิถุนายน). เล่มเดิม. หน้า 147.

²สรุปจาก สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม1 ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์. หน้า 146; อัจฉราพร กมฺพพิสมัย. (2525). อุดมการชาตินิยมของผู้นำไทย. หน้า 25.

³สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). เล่มเดิม. หน้า 165.

ในการดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 ทรงอธิบายว่าผู้ที่เรียกตนเองเป็น “คนไทย” ได้ต้องประพฤติตนให้เหมือนคนไทยคือ มีความจงรักภักดีต่อชาติและแผ่นดินไทย¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเนื่องจากกษัตริย์คือชาติ²

ในการปลูกฝังสำนึกเรื่องชาติไทยหรือการทำให้ราษฎรชาวไทยมีความรู้สึกชาตินิยมนั้น รัชกาลที่ 6 ทรงใช้วิธีปลูกฝังให้คนไทยรับรู้ถึงการมีอยู่ของ “คนอื่น” ที่ไม่ใช่คนไทยขึ้นมา เพื่อให้คนไทยตระหนักถึงการมีอยู่ของคนต่างจากตนและภัยที่จะมาจาก “คนอื่น” เพื่อให้คนไทยมีความสามัคคีร่วมมือกันปกป้องการคุกคามของ “คนอื่น” โดยในการนี้พระองค์ทรงเลือกให้คนจีนมีสถานะเป็น “คนอื่น” แม้ว่าในสมัยนั้นจะมีคนต่างชาติอีกหลากหลายชาติหรือชาติมหาอำนาจตะวันตกที่คุกคามต่อความมั่นคงของประเทศก็ตาม³ โดยรัชกาลที่ 6 ทรงใช้บทพระราชนิพนธ์ บทละครและพระบรมราโชวาท เช่น ปลูกใจเสือป่าและเทศนาเสือป่า พระร่วง ขอมดำดิน หัวใจนักรบ ความมีชัย ขวญอำนาจ กุศโลบาย กลแตก การจลาจลในรัสเซีย เมืองไทยจึงตื่นเกิด โคลนติดล้อ ฯลฯ เป็นสื่อในการถ่ายทอดแนวพระราชดำริชาตินิยมของพระองค์ไปสู่กลุ่มข้าราชการและปัญญาชน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการถ่ายทอดแนวพระราชดำริ⁴

สาเหตุที่พระองค์เลือกชาวจีนขึ้นมาเป็น “คนอื่น” เพราะว่า ในขณะที่ชาวจีนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญและผูกขาดเศรษฐกิจของประเทศ แต่ชาวจีนในไทยไม่ยอมเปลี่ยนมาเป็นไทย⁵ ในพระราชดำริของรัชกาลที่ 6 แล้วคนไทยกับคนจีนในสยามไม่ได้เป็นชุมชนเดียวกัน การมีอัตลักษณ์หรือตัวตนทางชาติพันธุ์ที่ผสมผสานความเป็นจีนกับความเป็นไทยเข้าด้วยกันเป็น “จีนสยาม” หรือ “ไทยจีน” นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้⁶ นอกจากนี้ชาวจีนยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งเป็นอันตรายต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น เหตุการณ์ประท้วงหยุดงานของคนจีนเป็นเวลา 3 วัน

¹ อัจฉราพร กมฺพพิสมัย. (2525). เล่มเดิม. หน้า 37.

² แหล่งเดิม. หน้า 39.

³ สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). เล่มเดิม. หน้า 269.

⁴ อัจฉราพร กมฺพพิสมัย. (2525). เล่มเดิม. หน้า 40.

⁵ สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). เล่มเดิม. หน้า 165.

⁶ เกษียร เตชะพีระ. (2537 ก). จินตกรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐของไทย. หน้า 10-11.

เนื่องด้วยรัฐบาลได้กำหนดให้คนจีนต้องภาษีรายหัวประจำปี แทนการเสียภาษีผูกปีทุกสามปี ดังนั้นจึงมีการเดินแจกใบปลิวเป็นภาษาจีนทั่วกรุงเทพฯ เพื่อเรียกร้องให้มีการหยุดงาน ร้านค้าของคนจีนพากันปิดหมด ทำให้วิสาหกิจและการบริการที่เป็นของชาวจีนทั้งหมดปิดกิจการเป็นเวลา 3 วัน ข้าวและอาหารกลายเป็นของหายากและมีราคาแพง การขนส่งและธุรกิจเป็นอัมพาต

เหตุการณ์ในครั้งนี้ส่งผลให้คนไทยเห็นว่าตนต้องพึ่งพาคนจีนในเรื่องการค้าและธุรกิจเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังทำให้เห็นว่า การที่ชาวจีนอยู่ในสยามก็เพื่อกอบโกยเงิน ไม่ต้องการจ่ายเงินช่วยเหลือประเทศตามที่สมควรจะต้องจ่าย¹ หรือจะกรณีการเดินทางเข้ามาสยามของ ชุนยัดเซ็น ผู้นำขบวนการชาตินิยมจีนที่เดินทางมาเยือนกรุงเทพฯ เมื่อพ.ศ. 2451 เพื่อเรียกรไ้เงินเอาไปรณรงค์ล้มจักรพรรดิจีนและก่อตั้งรัฐชาติจีนขึ้น โดยคนจีนในเมืองไทยสนับสนุนชุนยัดเซ็นอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันพรรคก๊กมินตั๋งของชุนยัดเซ็นก็ให้การสนับสนุนหนังสือพิมพ์จีนที่กรุงเทพฯ โดยหนังสือพิมพ์จีนในสยามจะพิมพ์งานเขียนที่สนับสนุนความคิดชาตินิยมและการปฏิวัติ ทำให้รัฐบาลไทยเป็นกังวลว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมจีนและการเผยแพร่แนวคิดระบอบสาธารณรัฐและการปฏิวัติจะชักนำให้คนไทยสนใจที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามด้วย²

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนในไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้น สังคมไทยก็กลืนกลายให้พวกจีนใหม่เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้มากขึ้น เนื่องจากในสมัยนี้เริ่มมีหญิงจีนอพยพเข้ามามากขึ้น การศึกษาในโรงเรียนจีนก็แพร่หลาย เป็นต้น ทำให้รัชกาลที่ 7 ทรงวิตกเกี่ยวกับปัญหาชาวจีน³ ถึงพระองค์จะทรงวิตกกเกี่ยวกับชาวจีนมากเพียงใด แต่พระองค์ทรงเลือกใช้วิธีการประนีประนอมกับชาวจีนและไม่แสดงการวิพากษ์วิจารณ์ในด้านลบอย่างเปิดเผยดังที่รัชกาลที่ 6 ทรงกระทำ⁴

¹ จี. วิลเลียม สกินเนอร์. (2548). *สังคมจีนในประเทศไทย ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). หน้า 164-165.

² คริส เบเกอร์; และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. หน้า 160.

³ เดวิด เค. วัยอาจ. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป*. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี (บรรณาธิการ). หน้า 321-322.

⁴ เอี่ยมพร ศรสวรรณ. (2548). *การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทยพ.ศ. 2438-2475*. หน้า 234.

กล่าวได้ว่าการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วง
ทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 เป็นความพยายามสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อ
สายจีนว่าไม่ใช่ “คนอื่น” และมีคุณสมบัติของ “ความเป็นไทย” ตามพระราชดำริของรัชกาลที่ 6
จากข้อเท็จจริงที่ว่าในช่วงปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เกิดเหตุการณ์การหยุดงานครั้งใหญ่ของชาว
จีนในไทยเพื่อต่อต้านการที่รัฐบาลสยามจะเก็บภาษีจากพ่อค้าชาวจีนเพิ่มขึ้น เมื่อรัชกาลที่ 6 ขึ้น
ครองราชย์ ในปี 2454 พวกหัวหน้าชุมชนชาวจีนพยายามอย่างเต็มที่ในการลบความทรงจำ
เกี่ยวกับการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของชาวจีนในไทยที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน ดังนั้นพวกหัวหน้าชุมชน
ชาวจีนจึงนำของขวัญราคาสูงขึ้นน้อมเกล้าฯถวายรัชกาลที่ 6 รวมทั้งพวกหัวหน้าชุมชนจีนจึง
ขอรับรองราชสำนักให้ชวบนแห่งเสด็จเลียบพระนครได้ผ่านเข้าไปในย่านคนจีนซึ่งได้มีการทำพิธีแสดง
ความจงรักภักดีต่อรัชกาลที่ 6 ในคำกราบบังคมทูลต่อพระเจ้าอยู่หัวโดยชุมชนชาวจีนได้มีการ
กล่าวว่าลูกหลานชาวจีนในไทยจำนวนมากได้กลายเป็นคนไทยแล้ว¹ ข้อเท็จจริงนี้แสดงให้เห็นว่า
ความเป็นไปได้ที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจะนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในหนังสืองานศพใน
ลักษณะที่สอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 ในทำนองเดียวกับที่พวกหัวหน้าชุมชน
ชาวจีนในไทยเคยแสดงออกถึงตัวตนของชาวจีนในไทยที่ได้กลายเป็นคนไทยไปแล้ว

สาเหตุของการนำเสนออัตลักษณ์ที่ไม่ใช่ “คนอื่น” ของนักธุรกิจเชื้อสายจีน สามารถเข้าใจ
ได้เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังของนักธุรกิจชาวจีนหรือมีเชื้อสายจีนในสังคมสยามช่วงทศวรรษ 2450
ถึงทศวรรษ 2470 จากงานศึกษาของพรณี บัวเล็ก และของศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล ที่อธิบายว่า
นักธุรกิจหรือนายทุนไทยตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์เรื่อยมาจนถึงต้นทศวรรษ 2480 ในส่วนที่
เป็นนักธุรกิจชาวจีนและ “ลูกจีน” ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับชนชั้นสูงของสยามไม่ว่าจะ
เป็นสร้างความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยการแต่งงาน
หรือโดยการเข้ารับราชการ ทำให้สามารถสะสมทุนและประกอบธุรกิจจนร่ำรวยได้² ฉะนั้นเมื่อ

¹จี. วิลเลียม สกินเนอร์. (2548). เล่มเดิม. หน้า 164-165.

²พรณี บัวเล็ก. (2543). ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่างพ.ศ. 2457-2482. บทที่ 2-3; ศุภรัตน์
เลิศพาณิชย์กุล. (2539). ชุนนางไทยเชื้อสายจีนบางตระกูลในสมัยรัตนโกสินทร์. ใน วรศักดิ์ มหัทธโนบล และ
สุภาวงศ์ จันทวานิช (บรรณาธิการ). ชาวจีนแต่เจ้าในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียนที่เขาสัน สมัยที่สอง ท่าเรือ
ชานไหวก ค.ศ. 1860-1949 (พ.ศ. 2403-2492). หน้า 277-307.

นโยบายชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 มีผลให้ต้องเลือกระหว่างการอ้างรักษาตัวตนทางวัฒนธรรมตามชาติพันธุ์จีนเอาไว้หรือการแสดงออกถึงคุณสมบัติ “ความเป็นไทย” จึงเป็นดังที่ เกษียร เตชะพีระ ได้อธิบายว่า “เจ๊ก” หรือ “ลูกจีน” รุ่นแรก ๆ ในเมืองไทยเลือกทั้งตัวตนทางวัฒนธรรมตามชาติพันธุ์จีน ไม่ให้ตนถูกผลักไปเป็น “คนอื่น” เพื่อรักษาสถานะทางเศรษฐกิจเอาไว้ สำหรับ “ลูกจีน” ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองและต้องการมีตำแหน่งทางการเมืองก็จะปรับตัวต่อตรงกับรัฐไทยด้วยการแปลงตัวเป็น “ไทย” ด้วยการเปลี่ยนชื่อแซ่เป็นนามสกุลไทย เรียนหนังสือไทย หาข้าราชการเป็นนายอุปถัมภ์ทางการเมือง ถ้าจำเป็นลูกจีนผู้นั้นก็จะหาทางเข้าไปเป็นข้าราชการ¹

ลักษณะดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่ถูกนำเสนอในหนังสืองานศพไม่ได้เป็นสิ่งที่ผูกติดกับชาติพันธุ์ของตัวบุคคลผู้นั้นแต่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์แวดล้อม สอดคล้องกับที่ ฟรีดริค บาร์ธ (Fredrik Barth) นักมานุษยวิทยาชาวนอร์เวย์ ได้อธิบายว่าคนเราสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางชาติพันธุ์ที่เป็นมาแต่เกิดได้ตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่²

ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ อัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2450 – ทศวรรษ 2470 มีลักษณะของการปฏิเสธและกดขี่อัตลักษณ์ที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมเอาไว้ ดังเห็นได้จากการที่เนื้อหาของหนังสืองานศพมีการนำเสนอภาพลักษณ์ว่านักธุรกิจเชื้อสายจีนมีความเป็นไทยมากกว่าความเป็นจีน การนำเสนอภาพลักษณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่ามีการปฏิเสธและกดขี่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีนเอาไว้ ผู้วิจัยเห็นว่าเราอาจทำความเข้าใจประเด็นนี้ได้เมื่อพิจารณาจากแง่มุมการอธิบายของชาร์ล เลเมิร์ต (Charles Lemert) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ที่ชี้ว่าผู้ที่ถูกกดขี่ให้เป็น “คนอื่น” ด้วยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรืออัตลักษณ์ทางสังคมจะมีความรู้สึกที่แหลมคมว่า อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เขาหรือเธอจะปฏิเสธและกดขี่อัตลักษณ์ด้านที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมแล้วนิยามอัตลักษณ์ของตนเอง

¹ เกษียร เตชะพีระ. (2537 ข). แลลดลลยม้งกร รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม. หน้า 118.

² ปรีชา คูวินทร์พันธุ์. (2550, มกราคม). ชาติพันธุ์ ศาสนา และชาตินิยม. ใน สุรชาติ บำรุงสุข (บรรณาธิการ). จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 15 ชาติพันธุ์ชาตินิยม Ethnonationalism. หน้า 7.

ขึ้นใหม่โดยเก็บกด หลงลืม และปฏิเสธ ความแตกต่างที่ทำให้ตนถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” เพื่อใช้อัตลักษณ์ที่นิยามขึ้นใหม่ในการต่อรองกับสังคมในวงกว้างให้ตนพ้นจากการเป็น “คนอื่น”¹

4.2 การตื่นตัวของการเขียนประวัติศาสตร์สามัญชน

งานศึกษาของอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้เปิดประเด็นที่น่าสนใจไว้ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของสยามสมัยต้นรัตนโกสินทร์ทำให้ชนชั้นสูงเกิดสำนึกถึงศักยภาพของมนุษย์ในการทำให้สังคมก้าวหน้าขึ้น อันส่งผลให้ชนชั้นสูงเปลี่ยนแปลงความคิดทางเวลามาเป็นความคิดที่ให้ความสำคัญกับเรื่องศักยภาพของมนุษย์ในการทำให้สังคมก้าวหน้าขึ้นในช่วงเวลาที่เขายังมีชีวิตอยู่ นำมาสู่การเขียนชีวประวัติหรือประวัติสายตระกูลของตนเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถและความสำเร็จของบรรพบุรุษในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีขึ้น ต่อมาเมื่อสยามทำสนธิสัญญาการค้าเสรีกับอังกฤษในพ.ศ. 2398 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในวงกว้างขึ้น โดยเกิดกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเฉพาะใหม่ ๆ ที่ต้องอาศัยทักษะความสามารถในการประกอบอาชีพและสร้างฐานะ ทำให้ผู้ประกอบกิจการต้องขวนขวายที่จะพัฒนาศักยภาพของตนในด้านต่าง ๆ จึงเกิดสำนึกที่ว่าตนเองเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับมนุษย์คนอื่น ๆ ที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้และตนเองสามารถสร้างสรรค์ความก้าวหน้าขึ้นได้ จึงมีการเขียนงานที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาและความสามารถของวงศ์ตระกูลของผู้ประกอบการทางธุรกิจ²

งานเขียนประเภทประวัติผู้เสียชีวิต เป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นและเป็นที่นิยมภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้กล่าวมา โดยงานเขียนประวัติผู้เสียชีวิตเป็นงานเขียนที่เกิดขึ้นพื้นฐานความคิดที่เห็นว่าชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความหมายที่น่าจดจำแม้ว่าร่างกายจะสูญสลายไปแล้ว หากเขาเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้ประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองก้าวไปข้างหน้า³

ผู้วิจัยเห็นว่าการตื่นตัวของการเขียนประวัติศาสตร์ของสามัญชนที่แสดงให้เห็นว่าชีวิตของคนทั่วไปเป็นชีวิตที่มีคุณค่าในฐานะส่วนหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองก้าวหน้าขึ้น ดังที่ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

¹ อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2561). *อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. หน้า 82-83.

² อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2532). *ประวัติศาสตร์สามัญชนก่อนพ.ศ. 2475*. ใน: ชาคริต ชุ่มวัฒนะ และอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ (บรรณาธิการ). *สายธารแห่งความคิด*. หน้า 155-165.

³ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 168-169.

ได้วิเคราะห์ไว้นี้อาจเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งของการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีน ในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2470 โดยพิจารณาจากการที่เนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้มีส่วนประวัติผู้ตายที่เขียนถึงความดีงามและคุณประโยชน์ที่ผู้ตายในฐานะสามัญชน (พิจารณาจากชาติกำเนิดของผู้ตาย) ได้ทำให้บ้านเมือง ขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่

4.3 ความแพร่หลายของประเพณีการทำหนังสือแจกในงานศพมาสู่สามัญชน

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงรัชกาลที่ 7 ประเพณีการพิมพ์หนังสืองานศพแจกในงานศพได้เป็นที่แพร่หลายในหมู่ขุนนาง ทั้งขุนนางชาวไทยและเชื้อสายต่างชาติ โดยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานภาพ ทรงเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้การพิมพ์หนังสืองานศพแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากทรงทอดพระเนตรเห็นหนังสือไทย ทั้งตัวพิมพ์และตัวเขียนที่สะสมอยู่ในหอพระสมุดมีอยู่มากมายหลายเรื่อง ซึ่งควรตีพิมพ์เผยแพร่เป็นวิทยาทานแก่ผู้สนใจหาความรู้ แต่หนังสือเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้างด้วยหอพระสมุดไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงริเริ่มและชักชวนผู้มีจิตศรัทธาตีพิมพ์หนังสือต่าง ๆ ในหอพระสมุดสำหรับแจกเนื่องในงานศพ¹ โดยหนังสือหอพระสมุดที่มีผู้ขอต้นฉบับไปตีพิมพ์ พระองค์ทรงกำหนดไว้ว่าเมื่อตีพิมพ์เสร็จแล้ว ต้องเอาหนังสือนั้นมาให้หอพระสมุดเป็นทำนองค่าภาคหลวงร้อยละ 20 เล่ม²

กล่าวได้ว่าสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ที่ทำให้การพิมพ์หนังสือแจกในงานศพได้รับความแพร่หลายจากชนชั้นนำมาสู่ชนชั้นอื่น ๆ มากขึ้น เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นธุระจัดการทุกอย่างให้ไม่ว่าจะเป็นการเลือกเรื่องที่จะมาพิมพ์ บางรายถึงกับลงมือเขียนประวัติผู้ตายให้ด้วย เจ้าภาพไม่ต้องลำบากในส่วนนี้เลย ถึงแม้ว่าสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานภาพซึ่งให้นำหนังสือจากหอพระสมุดมาพิมพ์เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก แต่หนังสือที่ถูกเผยแพร่

¹ เสฐียรโกเศศ. (2547). *ฟื้นความหลัง เล่ม 4*. หน้า 168-169.

² แหล่งเดิม. หน้า 172.

ทรงคัดเลือกเฉพาะที่เห็นว่าควรเผยแพร่ได้เท่านั้นโดยพระองค์ทรงเป็นผู้ตัดต่อและเซ็นเซอร์หนังสือที่ตีพิมพ์ขึ้นในสมัยพระองค์¹

สรุปท้ายบท

บทนี้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2470 จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้พบว่า หนังสืองานศพได้จัดรูปแบบและนำเสนอเนื้อหาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนว่าเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของสยามและมีความเป็นไทยมากกว่าความเป็นจีน ผ่านเนื้อหาส่วนที่เป็นประวัติผู้ตาย เพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพมีความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตายและรู้จักตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้ตายในลักษณะนั้น

ทั้งนี้การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนผู้ล่วงลับโดยนำเสนอภาพลักษณ์ที่ดีนี้มีการปิดทับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีนของผู้ตายไว้ด้วย เนื่องจากการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ มีปัจจัยที่จากความพยายามที่จะต่อรองกับสังคมในวงกว้างไม่ให้พวกตนถูกผลักออกไปเป็น “คนอื่น” ตามนโยบายชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 ซึ่งมีการนิยามว่าคนจีนและคนเชื้อสายจีนที่ไม่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติไทยถือเป็น “คนอื่น” ไม่ใช่ราษฎรของสยาม นอกจากนี้อัตลักษณ์บางอย่างที่มีการนำเสนอในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 -ปลายทศวรรษ 2460 เช่น การทำประโยชน์ให้สังคมไทย อาจมีปัจจัยเสริมมาจากกระแสความตื่นตัวของการเขียนประวัติศาสตร์สามัญชนที่อธิบายว่า สามัญชนเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้า ทำให้หนังสืองานศพที่มีเนื้อหาเล่าถึงประวัติของผู้ตายได้หยิบยกเอาอัตลักษณ์ด้านการทำคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองมานำเสนอ

เมื่อนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพมาตีความโดยใช้แนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของผู้คนใน

¹คณะทำงานประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย. (2549). *สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย*. หน้า 354.

สังคมเป็นแนวทางพิจารณา ผู้วิจัยเห็นว่า การสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 -ทศวรรษ 2470 มีส่วนที่สอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ชี้ว่า คนเราสามารถเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เป็นมาแต่เกิดได้ตามสถานการณ์ที่เขาเผชิญอยู่ และผู้ที่ถูกกดดันให้เป็น “คนอื่น” ด้วยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะปฏิเสธและกดขี่อัตลักษณ์ที่ทำให้ตนถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” เพื่อที่จะได้ดำเนินชีวิตในสังคมที่ผลักดันตนเองออกไปเป็น “คนอื่น” ได้ต่อไป

บทที่ 3

หนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510

ในบทที่ 2 ได้อธิบายให้เห็นว่า หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2470 มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตายรวมทั้งอัตลักษณ์ของลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับบริบทสำคัญในช่วงเวลานั้นได้แก่ 1. นโยบายชาตินิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่มีการทำให้คนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนเป็น “คนอื่น” 2. การตื่นตัวของการเขียนประวัติศาสตร์สามัญชนที่เป็นผลสืบเนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยภายหลังการทำสนธิสัญญาการค้าเสรีกับอังกฤษในพ.ศ. 2398 ทำให้พ่อค้านักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในอาชีพเกิดความตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง จึงมีการเขียนประวัติความเป็นมาและความสามารถของตระกูลพ่อค้านักธุรกิจที่สามารถสร้างตัวจนร่ำรวย 3. ความแพร่หลายของประเพณีการทำหนังสือแจกในงานศพซึ่งแพร่หลายจากชนชั้นสูงมาสู่สามัญชน

สำหรับบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาวิเคราะห์หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) ดำเนินนโยบายชาตินิยมที่กีดกันชาวจีน จนถึงทศวรรษ 2510 ซึ่งรัฐบาลไทยดำเนินนโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์และความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน เป็นไปในทางลบเนื่องจากจีนปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ ขณะเดียวกันก็เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวอันเป็นผลจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ทศวรรษ 2500 แล้ว โดยผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510 อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้คือ การเกิดขึ้นและการขึ้นมาเป็นบทบาททางเศรษฐกิจของชนชั้นกลางเชื้อสายจีน

1. รูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วง ทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510

1.1 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510

เมื่อผู้วิจัยสำรวจหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 พบว่าหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 มี

องค์ประกอบ 3 ส่วนคือ ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัยและเรื่องที่น่ามาพิมพ์ โดยเรื่องที่น่ามาพิมพ์ในหนังสืองานศพนั้นทางเจ้าภาพเป็นผู้เลือกเอง ต่างจากหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 ที่เจ้าภาพงานศพจะขอให้สำนักหอสมุดวชิรญาณเป็นผู้คัดเลือกและเขียนประวัติผู้ตายให้ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 หากแต่ผู้วิจัยเห็นว่าหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480 - ทศวรรษ 2510 ยังคงมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนเช่นเดียวกับช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 โดยจะได้วิเคราะห์จากเนื้อหาของหนังสืองานศพ

1.2 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายเนื้อหาของหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-2510 ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดการขยายตัวของชนชั้นกลาง เนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของระบบข้าราชการ โดยการขยายตัวของชนชั้นกลางได้ทำให้เกิดการพิมพ์หนังสืองานศพเพิ่มขึ้น โดยในช่วงนี้ได้ปรากฏว่ามีการเขียนคำไว้อาลัยจากบุคคลในเครือข่ายความสำเร็จในชีวิตของผู้ตายเกิดขึ้น ทำให้หนังสืองานศพมีส่วนประกอบ 3 ส่วนคือ ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัยและเรื่องที่น่ามาพิมพ์ เนื่องจากเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของระบบราชการ ทำให้หนังสืองานศพข้าราชการเน้นความสำเร็จในการทำงานราชการและความสำเร็จในการไต่เต้าเป็นข้าราชการระดับสูง ส่วนหนังสืองานศพของนักธุรกิจจะเน้นความสำเร็จของผู้ตายในด้านการทำธุรกิจ โดยมีการเชื่อมโยงความสำเร็จทางธุรกิจของผู้ตายเข้ากับระบบเกียรติยศของสังคมไทย และการได้รับการยอมรับจากระบบราชการ เช่น การได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ส่วนถ้าผู้ตายเป็นคนธรรมดา การเขียนประวัติผู้ตายจะเน้นความเป็นคนดีของผู้ตาย เรื่องที่น่ามาพิมพ์จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา พิธีกรรม ประเพณีต่างๆ รวมทั้งความรู้ทางการแพทย์¹

1.3 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510

เนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 จะพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พงศาวดาร พุทธศาสนา พิธีกรรม และความรู้ทางการแพทย์เหมือนกับหนังสืองานศพในช่วงเวลาเดียวกัน โดยผู้จัดทำพิมพ์จะเป็นผู้เลือก

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). ความหมายของตัวตน : พัฒนาการหนังสือแจ้งในงานศพ. ใน จักรทิพย์ นาถสุภา และฉลอม สุนทรวาณิชย์ (บรรณาธิการ). *ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา รวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์ อธิวิจิตร โยเนะโอะ*. หน้า 204-211.

เรื่องที่จะมาพิมพ์และเขียนประวัติผู้ตายเอง เรื่องที่นำมาพิมพ์นั้นทางเจ้าภาพจะเลือกเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์ เรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายและสามารถระลึกถึงผู้ตายได้

ดังที่หนังสืองานศพของนายเชียวสุดแสง สืบบุญเรือง ผู้ตายเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ 2 ฉบับ ชื่อ “ฮั่วเซียมซินโป” ออกเป็นภาษาจีนและ “จีนโนสยามวารศัพท์” ออกเป็นภาษาไทย¹ โดยหนังสืองานศพพิมพ์ขึ้นเมื่อพ.ศ. 2482 นั้นทางเจ้าภาพผู้จัดพิมพ์หนังสือได้ระบุว่า

ในการฉาปนกิจศพท่านเชียวสุดแสง สืบบุญเรือง ในคราวนี้ข้าพเจ้า(วิลาส โอสถานนท์ ลูกเขยของนายเชียวสุดแสง-ผู้วิชัย)ปรารถนาจะจัดพิมพ์หนังสือสักเรื่องหนึ่ง...เห็นว่าสมควรจะพิมพ์เรื่อง “การฝึกนิสสัยเด็ก” ซึ่งบุตรของท่านได้แสดงทางวิทยุกระจายเสียงไว้หลายครั้ง และเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เหมาะสมแก่ความต้องการของมหาชนในเวลานี้ คงเป็นประโยชน์สำหรับผู้ซึ่งจะชวนชวนในวิธีการที่จะรักษาและอบรมนิสสัยเด็กได้บ้างไม่มากนักน้อย อีกประการหนึ่ง การพิมพ์เรื่อง “การฝึกนิสสัยเด็ก” นี้ ...ยังเป็นเรื่องที่ภริยาของข้าพเจ้าจะได้มีโอกาสแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบิดาด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนอีกด้วย...²

¹จ. วิลเลียม สกินเนอร์. (2548). สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. หน้า 159.

²อมร โอสถานนท์. (2482). การฝึกนิสสัยเด็ก. ใน บุตร-ธิดา พิมพ์อุทิศในงานฉาปนกิจศพนายเชียวสุดแสง สืบบุญเรือง ณ เมรุ วัดแก้วแจ่มฟ้า วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2482. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 10 รูปนายเชียวสุดแสง สีนุญเรื่องที่ปรากฏในหนังสืองานศพ

ที่มา: อมร โอสถานนท์. (2482). การฝึกนิสัยเด็ก. ใน บุตร-ธิดา พิมพ์อุทิศในงาน
ฌาปนกิจศพนายเชียวสุดแสง สีนุญเรื่อง ณ เมรุ วัดแก้วแจ่มฟ้า วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2482

การกล่าวในลักษณะเดียวกันนี้ยังพบในหนังสืองานศพของนายอึ้งยุกหลง ล่ำซำ ผู้ตาย
เป็นเจ้าของบริษัทก๊วงโกหลง จำกัด ทำการค้าไม้ ส้มทานป้าไม้ การค้าน้ำตาล กระสอบป่าน การ
ประกันภัย โดยเป็นตัวแทนของบริษัทฟูกอนประกันภัยจำกัด นอกจากนี้ยังมีบริษัทกวางเก๊า
หลง จำกัด ทำการค้าข้าว และร่วมกับพ่อค้าคนอื่นๆ ตั้งภัตตาคารหอยเทียนเหลา(หยาดฟ้า
ภัตตาคาร) และตั้งธนาคารก๊วงโกหลง เป็นต้น¹ หนังสืองานศพพิมพ์ขึ้นเมื่อพ.ศ. 2482
เช่นเดียวกัน โดยระบุว่า

ภรรยาและบุตรนายอึ้งยุกหลง ล่ำซำ มาปรารพกับข้าพเจ้า(นายพนานุจร-ผู้วิจัย)และพวกว่า ใน
การทำการฌาปนกิจศพนายอึ้งยุกหลง ล่ำซำ อยากได้หนังสือที่เกี่ยวกับการป่าไม้พิมพ์แจกสัก 1 เล่ม
เพื่อเป็นที่ระลึก เพราะตระกูลนี้ได้ก่อร่างสร้างตัวมาโดยยึดถือการทำป่าไม้เป็นรากฐาน ขอให้ข้าพเจ้า
กับพวกช่วยแนะนำหนังสือที่จะพิมพ์แจกนั้นด้วย...²

¹ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2544). ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2. หน้า 26-33.

²เทียม คมกฤต. (2482). ป่าไม้ในประเทศไทย. ใน ที่ระลึกในการฌาปนกิจศพนายอึ้งยุกหลง ล่ำซำ ณ
วัดทองธรรมชาติ วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2482. หน้า ข.

ภาพประกอบ 11 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายอึ้งย้งทูลสง ลำซำที่ปรากฏในหนังสือ
พิมพ์ พ.ศ. 2482

ที่มา : <https://www.academia.edu/37731015> ค้นเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2561

มาในทศวรรษ 2490 หนังสืองานศพก็ยังยึดหลักการเลือกหนังสือที่จะแจกในงานศพว่าควรเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายและให้ประโยชน์ต่อผู้อ่าน ดังที่หนังสืองานศพของนายโชติ ลำซำ ผู้ตายเป็นเจ้าของบริษัทลือกลขเลย์ ไรซ์(กรุงเทพฯ) ดำเนินการค้าข้าว การเช่าเรือและธุรกิจประกันภัย เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ตายยังเป็นผู้ก่อตั้งธนาคารกสิกรไทย จำกัด¹ โดยหนังสืองานศพพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2491 ระบุว่า

นางน้อม ลำซำ ภรรยานายโชติ ลำซำ เล่าว่า เมื่อต้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2491 กองกระจายเสียงกรมโฆษณาการได้อัญเชิญพระราชินีพันธุทละครพุดเรื่อง “ป่วงมาร” มาแสดงทางวิทยุกระจายเสียงแต่แสดงยังไม่จบในคืนนั้น นายโชติได้ฟังและสนใจใคร่จะทราบเรื่องต่อไป จึงให้หาหนังสือเรื่องนี้มาอ่าน ครั้นอ่านแล้วมีความพอใจมาก เห็นว่าเป็นเรื่องมีคติแฝงอยู่ทั้งสำนวนโวหารก็เข้าใจง่าย เหมาะแก่สามัญชนทั่วไป และเรื่องนี้เป็นเรื่องสุดท้ายที่นายโชติได้ฟังได้อ่านก่อนถึงแก่กรรม

¹ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 33-38.

ประกอบกับตัวนายโชติเองก็เป็นผู้มีนิสัยชอบดูละครประเภทที่มีคติสอนใจอย่างบทพระราชนิพนธ์นี้ด้วย...¹

ภาพประกอบ 12 รูปปกในหนังสืองานศพและรูปนายโชติ ลำช้า ที่ปรากฏในหนังสืองานศพ
พิมพ์ พ.ศ. 2491

ที่มา: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2491). บ่วงมาร. ใน ที่ระลึกในงาน
ฌาปนกิจศพนายโชติ ลำช้า ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2491.

เช่นเดียวกับที่พบว่าหนังสืองานศพที่จัดพิมพ์ในทศวรรษ 2500 ก็มีการระบุถึงเหตุผลของการเลือกหนังสือมาพิมพ์เป็นหนังสืองานศพโดยเลือกเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับอาชีพของผู้ตาย และเป็นหนังสือที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน คล้ายกับหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480 เห็นได้จากหนังสืองานศพของนายสัท มหาคุณ ผู้ตายเป็นเจ้าของบริษัทเลียงไถ่ จำกัด โดยประกอบกิจการรับเหมาก่อสร้าง บริษัทสุรามหาคุณ จำกัด จำหน่ายสุรา และยังร่วมกับพ่อค้าคนอื่นๆ จัดตั้ง

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2491). บ่วงมาร. ใน ที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนายโชติ
ลำช้า ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2491. หน้า ก-ข.

ธนาการชื่อว่า สหธนาการกรุงเทพ จำกัด เป็นต้น¹ โดยหนังสืองานศพพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2504 ได้กล่าวว่า

ในการพระราชทานเพลิงศพนายสัท มหาคุณ...ทายาทมีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือเพื่อแจกจ่ายเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ล่วงลับ ข้าพเจ้า(นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ ลูกชายของนายสัท- ผู้วิจัย)เห็นว่า คุณพ่อได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกสมาคมพาณิชย์แห่งประเทศไทยติดต่อกันมาถึง 14 ปี ถ้าจะได้จัดพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวข้องกับพ่อค้าโดยตรงแล้วก็เป็นประโยชน์แก่พ่อค้าและผู้มีธุรกิจเกี่ยวข้องไม่มากนักน้อย ข้าพเจ้า...ขอจัดพิมพ์หนังสือคำชี้แจงเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของกระทรวงเศรษฐกิจ วิธีการจดทะเบียนพาณิชย์ การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัทจำกัด การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ตลอดจนการขออนุญาตนำเข้าและส่งออก รวมทั้งตัวอย่างเกี่ยวกับคำขอและแบบพิมพ์ต่างๆ ด้วย...²

ภาพประกอบ 13 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสัท มหาคุณที่ปรากฏในหนังสืองานศพพิมพ์ พ.ศ. 2504

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

¹กระทรวงเศรษฐกิจ. (2504). เรื่องของกระทรวงเศรษฐกิจ ใน สัท มหาคุณ อนุสรณ์ การพระราชทานเพลิงศพนายสัท มหาคุณ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันพุธที่ 22 พฤศจิกายน 2504. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²กระทรวงเศรษฐกิจ. (2504). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ขณะที่หนังสืองานศพที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2510 มีการระบุเหตุผลของการเลือกหนังสือที่นำมาจัดพิมพ์ว่า มีที่มาจากความชอบของผู้วายชนม์ ดังที่หนังสืองานศพของนายเตียง จิราธิวัฒน์ ผู้ตายเป็นเจ้าของร้านเซ่งเฮงหลี จำหน่ายสินค้าทุกอย่าง ต่อมากิจการได้พัฒนากลายเป็นห้างสรรพสินค้าชื่อว่า “เซ็นทรัล” ทำการจำหน่ายสินค้านานาชาติ¹ โดยหนังสืองานศพพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512 ได้กล่าวว่า

คุณพ่อเป็นผู้ที่ชอบอ่านเรื่อง “สามก๊ก” และชอบผู้ที่มีนิสัยซื่อสัตย์อย่าง “ขงเบ้ง” เป็นอย่างยิ่ง เพราะเหตุนี้ลูกๆ จึงร่วมกันจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นที่ระลึกแก่คุณพ่อ คือ “สามก๊ก” ตอนเล่าปี่เชิญขงเบ้งเข้ารับราชการ เพราะเห็นว่าขงเบ้งเป็นคนซื่อสัตย์...(คำไว้อาลัยจากลูก)²

ภาพประกอบ 14 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายเตียง จิราธิวัฒน์ในหนังสืองานศพ
พิมพ์ พ.ศ. 2512

ที่มา: เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตอนที่ 32-38. ใน อนุสรณ์ในงานบรรจุศพนายเตียงและนางหวาน จิราธิวัฒน์ ณ สุสานตำบลสุรศักดิ์ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2512.

¹เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตอนที่ 32-38. ใน อนุสรณ์ในงานบรรจุศพนายเตียงและนางหวาน จิราธิวัฒน์ ณ สุสานตำบลสุรศักดิ์ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2512. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

จากข้อเท็จจริงที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการเลือกเรื่องที่น่ามาพิมพ์ในหนังสืองานศพนั้น ทางเจ้าภาพจะเลือกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายในทางใดทางหนึ่ง เช่น ภูมิหลังของครอบครัวผู้ตาย อาชีพของผู้ตาย เรื่องที่ผู้ตายชอบ ซึ่งเรื่องเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนสำคัญในการนำเสนออัตลักษณ์หรือตัวตนของผู้ตายและครอบครัวของผู้ตายให้ผู้อ่านหนังสืองานศพได้รู้จัก ขณะเดียวกัน เรื่องที่เลือกมาพิมพ์เป็นหนังสืองานศพนี้ผู้อ่านก็จะได้รับเรื่องที่มีประโยชน์ด้วย

สำหรับการวิเคราะห์เกี่ยวกับการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในเนื้อหาของหนังสืองานศพ ส่วนของประวัติผู้ตาย ที่จะกล่าวต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนควรจำแนกออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2490 และ ช่วงทศวรรษ 2500-ทศวรรษ 2510 เนื่องจากการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2490 เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ขณะที่การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2500-ทศวรรษ 2510 ก็มีลักษณะเดียวกัน

2. อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังสืองานศพ ช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2490

2.1 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น หนังสืองานศพของนายเชียวฮุดเล้ง สิบญี่เรื่อง พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2482 ในส่วนคำไว้อาลัยของนายพลตรี พระยาพลพลพยุหเสนา ได้กล่าวถึงนายเชียวฮุดเล้งว่า ขณะที่เชียวฮุดเล้งไปทำธุรกิจที่ประเทศจีน เขาได้ชี้แจงให้ข้อมูลแก่ทางการจีนว่าชาวจีนในไทยไม่ได้ถูกกีดกันใด ๆ และให้ความช่วยเหลือข้าหลวงพาณิชย์ของไทยขณะไปปฏิบัติหน้าที่ที่เกาะฮ่องกง

เมื่อคราวหนึ่งท่านยังอยู่ในประเทศจีน พวกจีนบางพวกในเมืองไทยเกิดเข้าใจผิดกันขึ้น หว่าเราไม่ชอบพอกันจีนมีการปฏิบัติคล้ายจะเป็นปรปักษ์ต่อจีนและกีดกันคนจีน เมื่อท่านได้ทราบเรื่องจริงนี้ไม่เป็นความจริง ท่านก็ได้ช่วยเหลือบิดเป่าในทางการเมืองจีนให้เข้าใจถูกเสียใหม่ นอกจากนั้นเมื่อรัฐบาลไทยได้ส่งข้าหลวงพาณิชย์ คือ นายวิลาส โอสถานนท์ ไปประจำที่ฮ่องกง ท่านก็ได้ช่วยเหลือให้ความสะดวกต่างๆ ช่วยมีหนังสือไปถึงคนนั้นคนนี้ให้ให้ความสะดวกแก่ข้าหลวงพาณิชย์ของเราในสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นชัดว่าถึงท่านไปรับกิจการทางประเทศจีนก็ดี ท่านก็ยังได้ช่วยเหลือรัฐบาลไทยเราโดยปริยาย และช่วยเหลือลูกหลานของท่านด้วย...¹

¹อมร โอสถานนท์. (2482). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เช่นเดียวกับที่พบว่าหนังสืองานศพของนายอึ้งยฺกหลง ล่ำซำ ซึ่งพิมพ์ในปีเดียวกันนี้ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่านายอึ้งยฺกหลงช่วยเหลืองานราชการอยู่เสมอ อาทิ เป็นหัวหน้าจัดการเรียกรายทรัพย์สินบำรุงการสาธารณกุศล เป็นกรรมการออกสลากกินแบ่งรัฐบาล

ส่วนการช่วยเหลือราชการของบ้านเมืองก็มีได้ละเว้น เมื่อมีโอกาสคราวใด นายอึ้งยฺกหลง ล่ำซำก็มีส่วนร่วมด้วยเสมอ เช่น เป็นหัวหน้าจัดการเรียกรายทรัพย์สินบำรุงการสาธารณกุศล และช่วยเหลือราชการต่างๆ เมื่อทางราชการจัดให้มีการออกสลากกินแบ่ง นายอึ้งยฺกหลง ก็ได้ถูกเชิญให้เป็นการกรรมการออกสลาก...¹

ทั้งนี้การนำเสนออัตลักษณ์ด้านนี้ยังสืบต่อมาจนถึงทศวรรษ 2490 เห็นได้จากหนังสืองานศพของนายโชติ ล่ำซำ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2491 นั้นเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายซึ่งเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายโชติช่วยเหลืองานราชการ เช่น เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการองค์การจัดซื้อข้าวสารบริโภคให้สหประชาชาติ เป็นกรรมการกองการรางวัลในงานฉลองรัฐธรรมนูญหลายครั้ง

นายโชติ ล่ำซำ ก็ได้มีส่วนร่วมด้วยเสมอมาอาทิเช่น ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการให้เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการองค์การจัดซื้อข้าวสารบริโภคให้สหประชาชาติ เป็นกรรมการกองการรางวัลในงานฉลองรัฐธรรมนูญหลายคราว...²

ในหนังสืองานศพของนายตันซิวเม้ง หวังหลี ผู้ตายเป็นเจ้าของบริษัทหวังหลี จำกัด ทำกิจการค้าขายและกิจการโรงสี บริษัทเดินเรือไชน่า สยามสตีมชิป จำกัด ทำการเดินเรือระหว่างกรุงเทพฯ ช่องกงและชัวเถา ธนาคารหวังหลีจัน ทำการแลกเปลี่ยนเงินตราและธุรกิจโพยก๊วน นอกจากนี้ยังมีบริษัทหวังหลี ประกันภัย จำกัด เป็นต้น³พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2497 นั้นในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวในลักษณะเดียวกันกับหนังสืองานศพของนายโชติ ล่ำซำ ดังที่เนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายในหนังสืองานศพของนายตันซิวเม้งได้กล่าวว่านาย

¹เทียม คมกฤต. (2482). เล่มเดิม. หน้า จ.

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2491). เล่มเดิม. หน้า 4.

³ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูริย์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 262-275.

ตันชีวเม้งได้ช่วยงานพระยาพลพลพยุหเสนา ในขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัชมณตรี อยู่หลายเรื่อง เช่น เป็นหัวหน้ากองการรางวัลในงานฉลองรัฐธรรมนูญ ออกเงินซื้อปืนกลให้ทหาร

เมื่อสมัยพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัชมณตรี หากมีปัญหาเกี่ยวกับจีนเมื่อใด ท่านก็เชิญ นายตันชีวเม้งไปหารือที่วังปารุสกวันเสมอ ในงานฉลองรัฐธรรมนูญ นายตันชีวเม้งได้รับแต่งตั้งเป็น กรรมการในหน้าที่หัวหน้ากองรางวัลเป็นเวลา 3 ปี ในระหว่างนั้นนายตันชีวเม้งได้ช่วยเรียกรับเงินซื้อถ้วยรางวัลและของชำร่วยเป็นจำนวนมาก เงินที่เหลือจากจ่ายของรางวัลแล้วได้มอบให้ทางการจ่ายในทางสาธารณกุศลบ้าง ซื้อปืนกลช่วยทหารบ้าง รวมทั้งสิ้น นายตันชีวเม้งได้ช่วยราชการหาเงินซื้อปืนกลมากกว่า 30 กระบอก...¹

2.2 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลจีน

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วง ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2490 เช่น หนังสืองานศพของนายเชียวสุดแสง สิบญี่เรื่อง พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2482 ในส่วนคำไว้อาลัยของนายพลตรี หลวงพิบูลสงคราม ได้กล่าวว่าผู้ตายเป็นผู้ที่ช่วยเหลืองานของรัฐบาลจีน

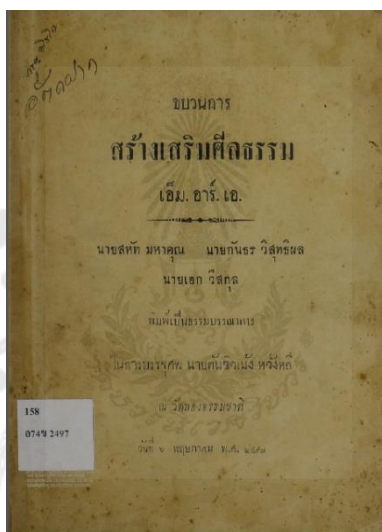
ในตอนหลังเมื่อเลิกทางการประพันธ์แล้ว ท่านเชียวสุดแสงได้เข้ารับงานทางการเมืองโดยการ ขอร้องของประมุขแห่งรัฐบาลจีน ถึงต้องจากเมืองไทยไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีบริหารราชการใน ประเทศจีนหลายครั้ง...²

ส่วนหนังสืองานศพของนายตันชีวเม้ง หวังหลี พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2497 ในเนื้อหาส่วนประวัติ ผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวมีการกล่าวถึงผู้ตายว่า ได้ช่วยเหลืองานของรัฐบาลจีน โดย ระบุว่า นายตันชีวเม้งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลจีน (คณะชาติ) ให้เป็นข้าหลวงพาณิชย์จีน ประจำประเทศไทยเป็นคนแรก ต่อมาภายหลังนายตันชีวเม้งได้รับเลือกเป็นสมาชิกแห่งรัฐสภา และได้เดินทางไปร่วมประชุม ณ กรุงจุงกิง

¹ ขบวนการเสริมสร้างศีลธรรมเอ็ม.อาร์.เอ. (2497). ใน นายสัท มหาคุณ นายกันทร วิสุทธินล นาย เอก วิสกุล พิมพ์ขึ้นธรรมบรรณาการ ในการบรรจุศพนายตันชีวเม้ง หวังหลี ณ วัดทองธรรมชาติ วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2497. หน้า จ.

² อมร โอสถานนท์. (2482). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เมื่อพ.ศ. 2477 รัฐบาลจีน(คณะชาติ)ได้มีความจำนงค์ที่จะส่งเสริมทางสัมพันธไมตรีและการพาณิชย์ระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทยให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จึงได้แต่งตั้งนายตันซิวเม้งเป็นข้าหลวงพาณิชย์จีนประจำประเทศไทยเป็นคนแรก นายตันซิวเม้งปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเอาใจใส่เป็นที่พอใจรัฐบาลจีนมาก ครั้นเมื่อถึงคราวเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายตันซิวเม้งได้รับเลือกเป็นสมาชิกแห่งรัฐสภาและได้เดินทางไปร่วมประชุม ณ กรุงจุงกิงเป็นเวลาหลายเดือน...¹

ภาพประกอบ 15 หน้าปกหนังสืองานศพนายตันซิวเม้ง หวังหลี พิมพ์ พ.ศ. 2497

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item/ ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

2.3 บุคคลที่รักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480 เช่น หนังสืองานศพของนายเชียวฮุดเส็ง สี่บุญเรือง โดยในส่วนของคำไว้อาลัยของนายพลตรี หลวงพิบูลสงคราม ได้กล่าวว่าผู้ตายมีความรักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์พยายามสร้างประโยชน์ให้ประเทศไทยจนถึงยามบั้นปลายชีวิต

ข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่าท่านรักประเทศไทยมากที่สุดและพยายามสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยโดยนานาประการแม้กระทั่งในปัจจุณัย ซึ่งท่านรู้ตัวว่าสังขารจะไม่ยอมให้ทนทานต่อไปได้อีกนานปี

¹ ขบวนการเสริมสร้างศีลธรรมเอ็ม.อาร์.เอ. (2497). เล่มเดิม. หน้า ๘.

ท่านก็ปฏิเสธคำเชิญครั้งสุดท้ายของประมุขแห่งรัฐบาลจีน เพื่อขอขายขนมีฝากฝัไว้ในเมืองไทยจนถึงวันมรณกรรม ท่านก็สิ้นชีพ ทั้งชื่ออันหอมชื่นไว้ในเมืองไทย...¹

2.4 บุคคลที่มีน้ำใจ ความขยัน อุตสาหะ

ดังที่หนังสืองานศพของนายเชียวฮุดเล้ง สี่บุญเรือง พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2482 ในส่วนประวัติผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัว ได้กล่าวว่า นายเชียวฮุดเล้งมีความพยายามพากเพียรหาความรู้โดยตนเองทั้งภาษาจีนและไทย จนและอาศัยเป็นผู้ที่มีความรักหนังสืออยู่แล้ว ความมุ่งหมายอันนี้ก็ค่อยสำเร็จเข้าโดยลำดับ เพราะฉะนั้นต่อมากจากการที่หยุดงานโรงสีแล้ว ในไม่ช้าก็คิดตั้งหนังสือพิมพ์ขึ้นสองฉบับ

เมื่อบิดามารดาได้ล่วงลับไปแล้ว ก็หยุดเลิกทำโรงสี นิสัยใจคอนายเชียวฮุดเล้งหมั่นอยู่แต่การเรียนรู้ไม่ค่อยเอาใจใส่ในการค้าขาย และทั้งทราบดีว่าความรู้ของตัวเองในทางอักษรศาสตร์เวลานั้นบกพร่องอยู่ จึงพยายามพากเพียรหาความรู้โดยตนเองทั้งภาษาจีนและไทย และอาศัยเป็นผู้ที่มีความรักหนังสืออยู่แล้ว ความมุ่งหมายอันนี้ก็ค่อยสำเร็จเข้าโดยลำดับ เพราะฉะนั้นต่อมากจากการที่หยุดงานโรงสีแล้ว ในไม่ช้าก็คิดตั้งหนังสือพิมพ์ขึ้นสองฉบับ ฉบับหนึ่งเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า “จีนโนสยามวารศัพท์” อีกฉบับหนึ่งเป็นภาษาจีนให้ชื่อว่า “ฮั่วเซียมซินปอ”²

ขณะที่หนังสืองานศพของนายอึ้งยุกหลง ลำำพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2482 เช่นเดียวกัน ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่านายอึ้งยุกหลง ลำำมีอัธยาศัยสุภาพเรียบร้อย มีใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่หมู่คณะและบุคคลทั่วไป ประพฤติตนเป็นคนกว้างขวางอยู่ในศีลธรรม จึงได้รับการยกย่องจากพ่อค้าเป็นอย่างดี ได้เป็นนายกกรรมการสมาคมพาณิชย์แห่งประเทศไทยและนายกกรรมการสมาคมจีนแคะ

นายอึ้งยุกหลง ลำำมีอัธยาศัยสุภาพเรียบร้อย มีใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่หมู่คณะและบุคคลทั่วไป ประพฤติตนเป็นคนกว้างขวางอยู่ในศีลธรรม จึงได้รับการยกย่องจากพ่อค้าเป็นอย่างดี เป็นนายกกรรมการสมาคมพาณิชย์แห่งประเทศไทย และเป็นนายกกรรมการสมาคมจีนแคะ...³

¹อมร โอสถานนท์. (2482). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²แหล่งเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³เทียม คมกฤส. (2482). เล่มเดิม. หน้า จ.

2.5 บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2490 เช่น หนังสืองานศพของนายโชติ ล่ำซำ โดยเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า ผู้ตายได้ช่วยเหลือการกุศลหลายอย่าง อาทิ บริจาคเงินตั้งทุน “อึ้งยุกหลงล้ำ” ให้แก่ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นสมาชิกสภาอากาศไทย เป็นกรรมการกลางสมาคมปราบวัณโรค เป็นนายกกรรมการและกรรมการอำนวยการโรงพยาบาลจีนเทียนฮั่วอู๋อึ้งมูลนิธิ นายกกรรมการและกรรมการอำนวยการโรงพยาบาลจีนแคะมูลนิธิ

ในด้านการกุศลสาธารณะประโยชน์ที่ควรนำมากล่าวในที่นี้ ได้แก่ การบริจาคเงินตั้งทุน “อึ้งยุกหลงล้ำ” ให้แก่ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นสมาชิกสภาอากาศไทย เป็นกรรมการกลางสมาคมปราบวัณโรค เป็นนายกกรรมการและกรรมการอำนวยการโรงพยาบาลจีนเทียนฮั่วอู๋อึ้งมูลนิธิ นายกกรรมการและกรรมการอำนวยการโรงพยาบาลจีนแคะมูลนิธิ...¹

2.6 บุคคลที่สร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน

ในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480 มีการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในฐานะบุคคลผู้สร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน เช่น หนังสืองานศพของนายเชียวฮุดเส็ง สิบญี่เรื่อง พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2482 ในส่วนคำไว้อาลัยของหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้กล่าวว่านายเชียวฮุดเส็งเป็นผู้ที่สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน ช่วยชี้แจงให้ชาวจีนเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายประมวลรัษฎากรที่รัฐบาลไทยทำขึ้นใหม่ จากที่ชาวจีนพากันเข้าใจผิดว่า ชาวจีนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากภาษีอากรที่รัฐบาลไทยได้ปรับปรุงขึ้นใหม่

เมื่อข้าพเจ้ามีเรื่องเกี่ยวกับชาวจีน ก็ได้ขอให้นายเชียวฮุดเส็งช่วยเหลือ เช่น เมื่อได้มีประมวลรัษฎากรขึ้นใหม่ในประเทศไทย ชาวจีนได้พากันเข้าใจผิดเพราะ มีผู้ปลุกปั่นยุยงว่า ภาษีอากรที่ได้ปรับปรุงขึ้นใหม่นั้น มุ่งที่จะทำความไม่เป็นธรรมให้แก่ชาวจีน ซึ่งความจริงในเรื่องนี้ย่อมเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า การปรับปรุงภาษีอากรนั้นก็เพื่อที่จะให้เป็นไปโดยให้เป็นธรรมแก่สังคม หาได้มุ่งเฉพาะเจาะจงต่อชนชาติใดชนชาติหนึ่งไม่ นายเชียวฮุดเส็งก็ได้ช่วยเหลือชี้แจงให้แก่ชาวจีนทราบความจริง นับว่าเป็นชิ้นสุดท้ายที่นายเชียวฮุดเส็งทำความเข้าใจจะวางประเทศไทยและชนชาวจีน...²

¹เทียม คมกฤต. (2482). เล่มเดิม. หน้า จ.

²อมร โอสถานนท์. (2482). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

2.7 พุทธศาสนิกชน

การนำเสนออัตลักษณ์ด้านนี้พบในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480 เช่น หนังสืองานศพของนายอึ้งยุกหลง ลำคำพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2482 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายอึ้งยุกหลง มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา หมั่นทำบุญและตักบาตรแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นประจำ

นายอึ้งยุกหลง ลำคำ เลื่อมใสและมั่นคงในพระพุทธศาสนา ทำบุญและตักบาตรแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นนิตย¹

2.8 บุคคลที่ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

อัตลักษณ์ด้านนี้พบในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2490 เช่น หนังสืองานศพของนายตันชีวเม้ง หวังหลีพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2497 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่าในพ.ศ. 2487 นายตันชีวเม้งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตริตาภรณ์มงกุฎไทยเป็นเกียรติยศ เนื่องจากประกอบความดีความชอบหลายอย่าง

เนื่องด้วยเหตุนี้ประกอบกับความดีความชอบอื่นๆ เมื่อพ.ศ. 2487 นายตันชีวเม้งจึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตริตาภรณ์มงกุฎไทยเป็นเกียรติยศ²

¹เทียม คมกฤต. (2482). *เล่มเดิม*. หน้า ง.

²ขบวนการเสริมสร้างศีลธรรมเอ็ม.อาร์.เอ. (2497). *เล่มเดิม*. หน้า จ.

ภาพประกอบ 16 รูปนายตันฉิวเม้ง หวังหลี่ ที่ปรากฏในหนังสืองานศพ

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item/ ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

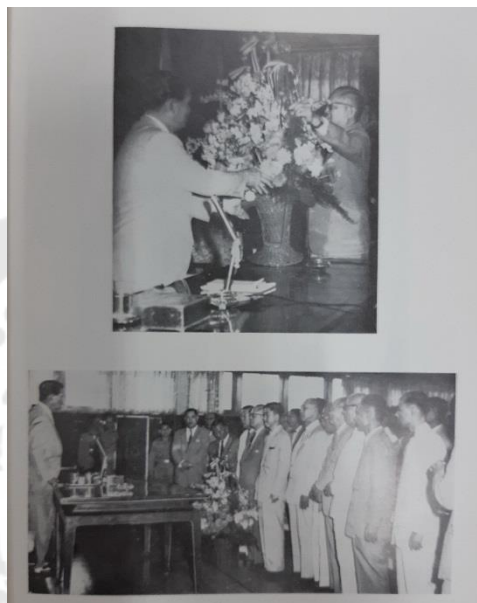
3. อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังสืองานศพ ช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510

3.1 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย

การกล่าวถึงผู้ตายในฐานะบุคคลที่ช่วยงานของรัฐบาลไทยยังคงปรากฏในหนังสืองานศพที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2500 ดังเห็นได้จากหนังสืองานศพนายสัท มหาคุณ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2504 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายซึ่งเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวถึงผู้ตายว่าเป็นผู้ที่ช่วยเหลืองานของรัฐบาลไทย เช่น เข้าโรงงานสุราบางยี่ขันในสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรมมาดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลในช่วงปลายปี 2502 ที่ต้องการส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมให้แพร่หลายโดยให้เอกชนเข้าโรงงานอุตสาหกรรมของรัฐไปดำเนินการ นอกจากนี้นายสัทยังปรับปรุงกิจการด้านการผลิตและจำหน่ายสุราของโรงงานสุราบางยี่ขันส่งผลให้รัฐบาลมีรายได้จากค่าเช่าและค่าภาษีอากรจากการจำหน่ายสุราของบริษัท เพิ่มขึ้นเป็นเงินกว่า 100 ล้านบาท

ในปลายปี 2502 ทางราชการมีนโยบายจะส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมให้แพร่หลายและมีนโยบายจะมอบโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ของรัฐซึ่งเอกชนอาจจัดทำได้ดีให้เอกชนรับไปจัดทำ นายสัท มหาคุณ จึงได้ขอเช่าโรงงานสุราบางยี่ขันในสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรมมาดำเนินการต่อไปตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งทางราชการก็ได้กรุณาอนุมัติ นายสัท มหาคุณ จึงได้ดำเนินการจัดตั้งบริษัทสุรามหาคุณ

จำกัดขึ้น เพื่อดำเนินกิจการเกี่ยวกับโรงงานสุราบางยี่ขันโดยเฉพาะ ปรากฏว่านับแต่บริษัทสุรามาหาคุณ จำกัด ซึ่งมีนายสัท มหาคุณ เป็นประธานกรรมการ...บริษัทได้ทำการปรับปรุงทั้งในด้านการผลิตและการจำหน่ายให้ดียิ่งขึ้น ทำให้การผลิตและการจำหน่ายสุราของโรงงานได้ทวีเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ยังผลให้รัฐบาลมีรายได้จากค่าเช่าและค่าภาษีอากรจากการจำหน่ายสุราของบริษัทฯ เพิ่มขึ้นปีหนึ่งเป็นเงินรวมทั้งสิ้น 100 กว่าล้านบาท...¹

ภาพประกอบ 17 นายสัท มหาคุณ นำคณะพ่อค้าเข้าเยี่ยมคำนับ
หัวหน้าคณะปฏิวัติ (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์)

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

เช่นเดียวกับที่หนังสืองานศพของนายวุฒูปัก ลำช้า ผู้ตายเป็นเจ้าของห้างวุฒูปัก เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าเหล็ก “ตราตา” จากประเทศเยอรมนี นอกจากนี้ยังบริษัทตุงชิน จำกัด ทำการค้าข้าว บริษัทตุงหน่า จำกัด ทำการค้าไม้ และบริษัทตุงเสียม จำกัด ทำการค้ายางพารา เป็นต้น² หนังสืองานศพพิมพ์ขึ้นเมื่อพ.ศ. 2505 นั้นในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลใน

¹กระทรวงเศรษฐกิจ. (2504). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²นายแพทย์บุลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). หัวใจวายชนิดเฉียบพลัน ใน *วุฒูปัก ลำช้า อนุสรณ์*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ครอบครัวได้กล่าวว่า นายวุดุงปักได้ช่วยเหลือรัฐบาลไทยโดยเป็นกรรมการกองจัดหาเงินของ สภาอากาศไทย กรรมการจัดหาเงินสร้างสถานีอนามัยห้วยขวาง กรรมการจัดหาเงินสมทบทุน อานันทมหิดล และเป็นกรรมการจัดหาเงินช่วยการกุศลอื่น

นายวุดุงปัก ได้เป็นกรรมการกองจัดหาเงินของสภาอากาศไทย กรรมการจัดหาเงินสร้างสถานี อนามัยห้วยขวาง กรรมการจัดหาเงินสมทบทุนอานันทมหิดล และเป็นกรรมการจัดหาเงินช่วยการกุศล อื่นๆ อีกมาก ได้ช่วยเหลือร่วมมือในกิจการของรัฐบาลจนได้รับความยกย่องเป็นผู้นำคนหนึ่งของ ท้องถิ่นอำเภอสัมพันธวงศ์ ในด้านการพัฒนาการนครหลวง...¹

ภาพประกอบ 18 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายวุดุงปัก ลำข้า ในหนังสืองานศพ
พิมพ์ พ.ศ. 2505

ที่มา : นายแพทย์บุญศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). หัวใจวายชนิดเฉียบพลัน ใน วุดุงปัก ลำ
ข้า อนุสรณ์.

รวมถึงหนังสืองานศพของนายมา บุญกุล ผู้ตายเป็นเจ้าของบริษัทโรงสีไฟเงินแสง จำกัด ทำ
การค้าข้าว ได้ขยายกิจการค้าข้าวไปยังตลาดต่างประเทศ โดยจัดตั้งห้างเงินแสงขึ้นที่ฮ่องกง และ
ห้างลงแสงขึ้นที่สิงคโปร์ และยังได้ตั้งบริษัทโหวก จำกัด ทำการเดินเรือรับส่งสินค้าทางทะเลด้วย

¹นายแพทย์บุญศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). เด่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

นอกจากนี้ยังมีกิจการธนาคารและกิจการประกันภัยด้วย¹ โดยหนังสืองานศพพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2507 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายซึ่งเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่าผู้ตายเป็นผู้ที่ช่วยงานรัฐบาลไทย โดยในปี 2481 ได้รับเชิญจากรัฐบาลให้ร่วมงานในบริษัทข้าวไทย ซึ่งจัดตั้งโดยรัฐบาลไทย และนายมาได้ถ่ายทอดความรู้ในการทำการค้าให้แก่รัฐบาลเพื่อใช้ในการบริหารบริษัทข้าวไทย

ในปีพ.ศ.2474 กิจการค้าข้าวของประเทศไทยกับตลาดต่างประเทศเริ่มเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ เพราะในยุคนั้นกิจการค้าข้าวของประเทศไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาวต่างด้าวโดยสิ้นเชิง...ดังนั้น ในปีพ.ศ.2481 รัฐบาลจึงได้ตกลงใจจัดตั้ง บริษัทข้าวไทย จำกัด...นายมา บูลกุล เป็นบุคคลแรกที่ รัฐบาลได้เชิญเข้ามาร่วมในการดำเนินงานบริษัทข้าวไทย จำกัด โดยถ่ายทอดความรู้ทางเทคนิคและ ทางการค้าให้อย่างไม่มีปิดบังและได้ให้บริษัทเช่าใช้โรงสีของตนในกรุงเทพฯ เป็นแห่งแรก เพื่อทำการ รับซื้อและสีข้าวส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศด้วย²

ภาพประกอบ 19 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายมา บูลกุลที่ปรากฏในหนังสืองานศพ พิมพ์ พ.ศ. 2507

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

¹เสถียร โพธิ์นันทะ. (2507). เมธีตะวันออก ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา บูลกุล ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2507. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²แหล่งเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 20 นายมา บุญกุลกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

หนังสืองานศพของนายจุลินทร์ ลำชา ผู้ตายเป็นเจ้าของบริษัทคลังแม่น้ำ จำกัด ทำการรับจำหน่ายสินค้า และรับทำหน้าที่กัมประโดให้แก่ธนาคาร เป็นต้น¹พิมพ์เมื่อปีพ.ศ. 2509 นั้นในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่านายจุลินทร์เคยได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้จัดการใหญ่บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ จำกัด หนึ่งในบริษัทรับส่งสินค้าของคนไทยที่ใหญ่ที่สุดบริษัทหนึ่งในช่วงปี 2481 โดยนายจุลินทร์ได้ใช้ความสามารถดำเนินงานจนกิจการของบริษัทเจริญขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นที่ต้องการฝึกฝนให้คนไทยรู้จักทำการค้าขาย

ในปีพ.ศ. 2482 นายจุลินทร์ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้จัดการใหญ่บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทของคนไทยที่ใหญ่ที่สุดบริษัทหนึ่งในสมัยนั้น มีกิจการส่วนใหญ่เกี่ยวกับการรับส่งสินค้าเข้าและส่งออก นายจุลินทร์ได้ใช้ความสามารถดำเนินงานจนกิจการของบริษัทเจริญขึ้นเป็นลำดับ ได้มีการเปิดแผนกต่างๆ และรับพนักงานเพิ่มขึ้นอีกอย่างมากมาย อันเป็นการสอดคล้องกับ

¹ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูริย์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 34-40.

นโยบายของรัฐบาล ซึ่งต้องการจะฝึกฝนให้คนไทยรู้จักทำการค้าขายและในด้านนี้ก็ได้รับผลอย่างเต็มที่¹

ภาพประกอบ 21 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายจุลินทร์ ลำชาที่ปรากฏในหนังสืองานศพ
พิมพ์พ.ศ. 2509

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item/ ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

3.2 บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลจีน

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2500 เช่น หนังสืองานศพของนายโกศล ฮุนตระกูล ผู้ตายเจ้าของห้างฮุนซุยโห ทำน้ำอัดลม(น้ำมะเน็ดโซดา) โรงน้ำแข็ง ห่องเย็น ห้างขายยาและผสมยาเนชั่นแนล (ห้างขายยาฮุนซุยโห) นอกจากนี้ยังร่วมกับพ่อค้าคนอื่นๆ ตั้งบริษัทเรือเมล์จีนสยามทุนจำกัดและบริษัทบางกอก ซิตี้แบงก์ เป็นต้น² โดยหนังสืองานศพพิมพ์เมื่อปีพ.ศ. 2502 นั้นพบว่าเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตาย

¹สวนะ สุภวรรณกิจ. (2509). เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย ใน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายจุลินทร์ ลำชา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²พุทธทาส อินทปัญโญ. (2502). ข้อควรทราบเกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนานิกายต่างๆ ใน อนุสรณ์นายโกศล ฮุนตระกูล บรรณาการที่ระลึกในพิธีฝังศพนายโกศล ฮุนตระกูล ณ สุสานฮุนตระกูล ถนนสีลม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่าผู้ตายได้ช่วยเหลืองานของรัฐบาลจีน โดยนายโกศล เคยเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการดูแลกิจการชาวจีนโพ้นทะเลแห่งสภาบริหาร และเป็นกรรมการในคณะกรรมการกลางของพรรคก๊กมินตั๋ง

นายโกศลฯ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการดูแลกิจการชาวจีนโพ้นทะเลแห่ง สภาบริหาร และเป็นกรรมการในคณะกรรมการกลางของพรรคก๊กมินตั๋ง ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อดร. ชุน ยัดเซ็น ลี้ภัยการเมืองเข้ามาในประเทศไทยในปีพ.ศ. 2450 นายโกศลฯ ได้มีโอกาสต้อนรับและได้ สัมผัสเข้าเป็นสมาชิกของพรรคตั้งแต่พรรคก๊กมินตั๋งยังไม่ได้ครองอำนาจ ซึ่งจัดว่าเป็นสมาชิกอาวุโส คนหนึ่งของพรรคจึงเป็นที่นับถือของผู้บริหารประเทศจีนตลอดมา และได้รับเชิญให้ไปประชุมและเยี่ยม เกาะไต้หวันหลายครั้งจนเป็นที่รู้จักของบุคคลสำคัญๆ ในคณะรัฐบาลสาธารณรัฐจีนเป็นอย่างดี...¹

ภาพประกอบ 22 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายโกศล ชุนตระกูล พิมพ์ พ.ศ. 2502

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

¹ พุทธทาส อินทปัญโญ. (2502). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 23 ประธานาธิบดีเจียงไคเช็คกับนายโกศล ฮุนตระกูล ในงานฉลองอายุครบ 64 ปี
ของประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค

ที่มา : พุทธทาส อินทปัญโญ. (2502). ข้อควรทราบเกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนานิกาย
ต่าง ๆ ใน อนุสรณ์นายโกศล ฮุนตระกูล บรรณาการที่ระลึกในพิธีฝังศพนายโกศล ฮุนตระกูล ณ
สุสานฮุนตระกูล ถนนสีลม.

เช่นเดียวกับที่พบว่าหนังสืองานศพของนายวุฒูปั๊ก ลำคำ พิมพ์ขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2505 ใน
เนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายวุฒูปั๊กได้รับแต่งตั้งให้เป็น
ที่ปรึกษาของคณะกรรมการกิจการโพ้นทะเลของสภามหาวิทยาลัยแห่งสาธารณรัฐจีน เป็น
กรรมการสหพันธ์ชาวจีนโพ้นทะเล และเป็นกรรมการสงเคราะห์และบรรเทาทุกข์ชาวจีนโพ้นทะเล

นายวุฒูปั๊ก ได้รับการยกย่องจากรัฐบาลสาธารณรัฐจีนในฐานะชาวจีนโพ้นทะเลที่มีหน้ามีตาคน
หนึ่ง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการกิจการโพ้นทะเลของสภามหาวิทยาลัยแห่ง
สาธารณรัฐจีน เป็นกรรมการสหพันธ์ชาวจีนโพ้นทะเล และเป็นกรรมการสงเคราะห์และบรรเทาทุกข์
ชาวจีนโพ้นทะเล ทั้งได้รับเชิญไปดำเนินงานด้านเศรษฐกิจและการศึกษาในไต้หวันหลายครั้ง¹

¹นายแพทย์บุลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 24 นายวุดงปัก ลำช้าเข้าพบประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค ที่กรุงไทเป

ที่มา : นายแพทย์บุญลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). หัวใจวายชนิดเฉียบพลัน ใน วุดงปัก
ลำช้า อนุสรณ์.

3.3 บุคคลที่รักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์

อัตลักษณ์ด้านนี้ยังคงปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2510 เช่น หนังสืองานศพของนายเตียง จิราธิวัฒน์พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512 นั้นเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัว ได้กล่าวว่า นายเตียงมีใจรักประเทศไทย เลือกรักษาประเทศไทยเป็นเรือนตายถึงขนาดพากรรยาที่อยู่ประเทศจีนมาอยู่ที่ประเทศไทย เนื่องจากนายเตียงเห็นว่าประเทศไทยเป็นที่ที่อยู่นั่นเป็นสุข

นายเตียงก็พากรรยากลับมาเมืองไทยอีก เพราะเขามีความตั้งใจอยู่แล้วว่าเมืองไทยจะต้องเป็นเรือนตายของเขาในอนาคต ความตั้งใจอันนี้มีมาแต่แรกแล้ว โดยเขาเริ่มฝังใจรักประเทศไทยและชาติไทยที่มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุขมาตั้งแต่เขาเข้ามายังประเทศไทยในครั้งก่อน...¹

หรือที่หนังสืองานศพของนายอื้อจือเหลียง ผู้ตายเป็นเจ้าของบริษัทอึ้งวงกี จำกัด จำหน่ายสีย้อมผ้าตราสิงโต ตัวแทนจำหน่ายสีย้อมผ้าตรานางละครคู่และสตาจค์คู่ บริษัทอึ้งเติ๊กกี จำกัด จำหน่ายสินค้าอุปโภคและเครื่องสำอางชนิดต่าง ๆ บริษัทพาราวิเนเซอร์ จำกัด จำหน่ายปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เคมีภัณฑ์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีกิจการธนาคารศรีนครและบริษัทศรีนครประกันภัย เป็น

¹เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). เส่่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ต้น¹ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2519 ในส่วนคำไว้อาลัยโดยหลวงถวิลเศรษฐพิพิธ ได้กล่าวว่า นาย อื้อจือเหลียงได้ทำประโยชน์ให้ส่วนรวมมากมายจนได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยนายอื้อจือเหลียงมีความจงรักภักดี ปลานปล้มทุกครั้งที่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ทุกครั้งที่ท่านเจ้าสัว(นายอื้อจือเหลียง-ผู้อ้าง)ทำประโยชน์ส่วนรวมได้ผลดีก็ขึ้นบานพุดคุยด้วยความสบายอกสบายใจ และที่สังเกตได้ง่ายที่สุดนั้น เมื่อท่านเจ้าสัวได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ความอิมเอิบก็ปรากฏในใบหน้าว่ามีความปล้มปิต้อย่างยิ่ง และถ้าครั้งใดได้ทรงมีพระราชปฏิสันถารด้วยแล้ว เมื่อกลับบ้านก็เล่าให้ลูกหลานญาติมิตรฟังด้วยความภาคภูมิใจ หลายครั้งหลายหนมีรูปล้ม เมื่อได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ท่านเจ้าสัวก็เกิดขึ้นเหนือศีรษะและประดิษฐานไว้ในที่สูงอันควรแก่ความเคารพเสมอ...²

ภาพประกอบ 25 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายอื้อจือเหลียง พิมพ์ พ.ศ. 2519

ที่มา: อนุสรณ์นายอื้อจือเหลียง. (2519).

¹ดูเพิ่มเติม ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 400-417.

²อนุสรณ์นายอื้อจือเหลียง. (2519). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 26 นายอื้อจือเหลียงทูลเกล้าถวายเงินแด่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 3 รอบ

ที่มา: อนุสรณ์นายอื้อจือเหลียง. (2519).

3.4 บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2500 เช่น หนังสืองานศพของนายโกศล ฮุนตระกูล ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายโกศลมีความรู้ด้านการผสมยาและได้ผสมยาประเภทสมุนไพรขึ้นหลายขนาน แจกจ่ายแก่ผู้รู้จักและผู้เจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ได้คิดมูลค่า

นายโกศลฯ เคยประกอบกิจการผสมยามา จึงมีความสนใจและมีความรู้ในเรื่องตัวยาต่างๆ ในระยะที่มีได้ประกอบกิจการค้าใดแล้วก็ยังมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับสรรพคุณของสมุนไพรต่างๆ โดยนำตำหรับจีนมาเปรียบเทียบกับตำราวิทยาศาสตร์ และได้ผสมยาประเภทสมุนไพรขึ้นหลายขนาน แจกจ่ายแก่ผู้รู้จักและผู้เจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ได้คิดมูลค่า...¹

¹พุทธทาส อินทปัญญ. (2502). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ขณะที่หนังสืองานศพของนายวุฒูปัก ลำช้า นั้นเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า ผู้ตายเป็นผู้ที่ช่วยเหลือการกุศลโดยบริจาคเงิน 4 แสนบาทที่ได้จากการจัดพิมพ์จำหน่ายหนังสือเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ตนได้พบเห็นในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้แก่โรงพยาบาลจีนแคะมูลนิธิทั้งสิ้น

เมื่อกลับจากการดูงานในสหรัฐอเมริกาแล้ว นายวุฒูปัก ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับกิจการที่ได้ไปเห็นมาในสหรัฐอเมริกา จัดพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนหนึ่งหมื่นเล่ม จำหน่ายได้เงินสี่แสนกว่าบาท เงินจำนวนนี้ได้อุทิศให้แก่โรงพยาบาลจีนแคะมูลนิธิทั้งสิ้น¹

เช่นเดียวกับที่หนังสืองานศพของนายจุลินทร์ ลำช้า พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2509 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายจุลินทร์อุทิศร่างกาย ปัญญาและทรัพย์สิน เพื่อสาธารณกุศลต่าง ๆ เช่น ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมูลนิธิโรงพยาบาลเทียนฟ้าหลายวาระ ดำรงตำแหน่งประธานกิตติมศักดิ์ของโรงพยาบาลเทียนฟ้าตั้งแต่พ.ศ. 2505 จนถึงแก่อนิจกรรม ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการฝ่ายการเงินและกองรางวัลงานกาชาดต่อเนื่องกันหลายสมัย ได้หาเงินสมทบในกิจการของสภากาชาดเป็นจำนวนมาก ดำรงตำแหน่งกรรมการอำนวยการผลประโยชน์ของมูลนิธิโกวิทตั้ง ก่อสร้างตึกผู้สูงอายุที่โรงพยาบาลประสาท พญาไท บริจาคเงิน 100,000 บาท ตั้งเป็นทุนให้โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า บริจาคเงินจำนวน 50,000 บาท เป็นเงินกองทุนโรงพยาบาลจีนแคะ สร้างห้องผ่าตัดโรงพยาบาลสมเด็จพระยา สมทบทุนสร้างโรงเรียนสภากาชาด สมทบทุนสร้างตึกอำนวยการสถานเสาวภา

นายจุลินทร์ เป็นผู้ที่มีความเมตตาประจักษ์ใจมองเห็นความจำเป็นและความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในฐานะลำบาก มีความคิดที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มากที่สุด มีความสำนึกในความรับผิดชอบที่บุคคลพึงมีต่อสังคมอย่างจริงจัง ตลอดชีวิตได้อุทิศทั้งร่างกาย ปัญญาและทรัพย์สินเพื่อสาธารณกุศลต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ดังต่อไปนี้

ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมูลนิธิโรงพยาบาลเทียนฟ้าพ.ศ. 2492, 2495, 2503 และได้ดำรงตำแหน่งประธานกิตติมศักดิ์ของโรงพยาบาลเทียนฟ้าตั้งแต่พ.ศ. 2505 จนถึงแก่อนิจกรรม ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการฝ่ายการเงินและกองรางวัลงานกาชาดต่อเนื่องกันอยู่หลายสมัย ได้หาเงินเข้าสมทบในกิจการของสภากาชาดเป็นจำนวนมาก ดำรงตำแหน่งกรรมการอำนวยการผลประโยชน์ของมูลนิธิโกวิทตั้ง ริเริ่มและดำรงตำแหน่งประธานกรรมการกิตติมศักดิ์งานสโมสรสันนิบาตของชาวจีน

¹ นายแพทย์บุลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ในประเทศไทย หารายได้โดยเสด็จพระราชกุศลเป็นจำนวนเงิน 1,300,000 บาท บริจาคเงินจำนวน 250,000 บาท ก่อสร้างตึกผู้สูงอายุที่โรงพยาบาลประสาท พญาไท บริจาคเงิน 100,000 บาท ตั้งเป็นทุนให้โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า บริจาคเงินจำนวน 50,000 บาท เป็นเงินกองทุนโรงพยาบาลจีน และ บริจาคเงินจำนวน 150,000 บาท ให้แก่โรงเรียนมังกรจีนเตอะ เพื่อการศึกษา บริจาคเงินโดยร่วมกับนายโชติ ล่ำซำ ซื้อที่ดินตรอกจันทร์จำนวน 8 ไร่ มอบให้สมาคมจีนและเพื่อทำเป็นสุสานจีนและบริจาคเงินซื้อปอดเหล็กสำหรับรักษาโรคโปลิโอและหีบเย็นเก็บศพ ให้แก่โรงพยาบาลตำรวจ สร้างโรงเรียนจุลินทร์-สงวน อุทิศ ที่วัดกระเจบัพนิจ อำเภอนบรี จังหวัดธนบุรี สร้างเรือนพักคนไข้และเรือนพักญาติคนไข้ที่โรงพยาบาลศิริราช จังหวัดชลบุรี สร้างห้องผ่าตัดโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยาสมทบทุนสร้างโรงเรียนสภากาชาด สมทบทุนสร้างตึกอำนวยการสถานเสาวภา...¹

ภาพประกอบ 27 นายจุลินทร์ ล่ำซำ ในพิธีมอบตึกผู้สูงอายุแก่โรงพยาบาลประสาทพญาไท
เมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2507

ที่มา : http://203.154.33.231/tu_dc/frontend/Info/item/ ค้นเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2562

การนำเสนออัตลักษณ์บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล ยังปรากฏต่อมาในช่วงทศวรรษ 2510 ดังเห็นได้จากหนังสืองานศพของนายเตียง จิราธิวัฒน์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายเตียงได้บริจาคเงินบำรุงการกุศลสาธารณะให้แก่โรงพยาบาล โรงเรียน มูลนิธิ หลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลตำรวจ โรงพยาบาลเทียนหัว โรงพยาบาลหัวเฉียว โรงพยาบาลตงฮั่ว โรงพยาบาลจีน

¹สวนะ สุวรรณกิจ. (2509). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

และ สภาอากาศไทย โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนมาแตร์เดอี สมาคมปราบวัณโรคฯ มูลนิธิปอเต็กตึ๊ง มูลนิธิติเกียก มูลนิธิส่งเสริมศิลปกรรมสงเคราะห์ สมาคมไหลล่าแห่งประเทศไทย สุสานไหลล่า นอกจากนี้ยังได้มอบหนังสือภาษาอังกฤษให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข นำไปแจกจ่ายให้กับหอสมุดต่าง ๆ และโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นประจำทุกปี

นายเตียงมีความพอใจต่อการบริจาคเงินบำรุงการกุศลสาธารณะ จึงได้บริจาคเงินบำรุงความพึงพอใจของเขาให้แก่ โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลตำรวจ โรงพยาบาลเทียนหัว โรงพยาบาลหัวเฉียว โรงพยาบาลตงฮั่ว โรงพยาบาลจีนแคะ สภาอากาศไทย โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนมาแตร์เดอี โรงเรียนยุพินกสงวย สมาคมปราบวัณโรคฯ มูลนิธิปอเต็กตึ๊ง มูลนิธิติเกียก มูลนิธิส่งเสริมศิลปกรรมสงเคราะห์ สมาคมไหลล่าแห่งประเทศไทย สุสานไหลล่า นอกจากนี้ยังได้มอบหนังสือภาษาอังกฤษต่อกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้ทั้งสองกระทรวงนี้ นำไปแจกจ่ายให้กับหอสมุดต่าง ๆ และโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้นักศึกษา คนไข้ และประชาชนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันนั้นๆ ได้รับความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น...¹

ภาพประกอบ 28 นายเตียง จิราธิวัฒน์ เข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายเงินบำรุง ศิริราชพยาบาล

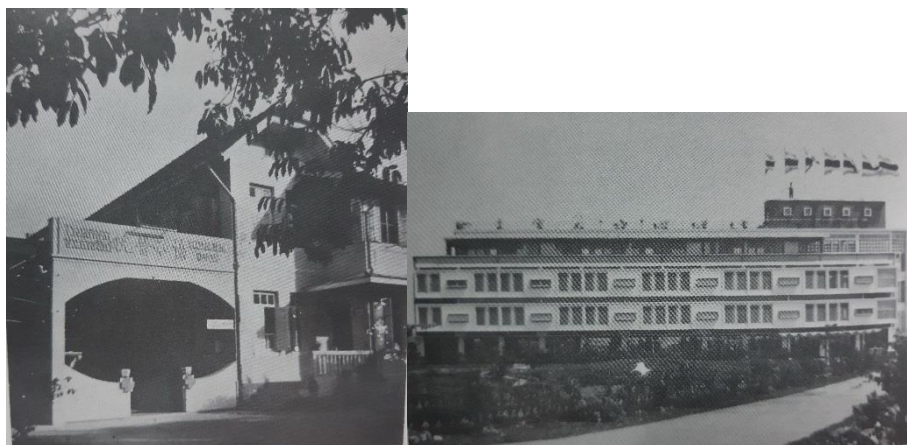
ที่มา: เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตอนที่ 32-38. ใน อนุสรณ์ในงานบรรจุศพนายเตียงและนางหวาน จิราธิวัฒน์ ณ สุสานตำบลสุรศักดิ์ อ. ศิริราชา จ. ชลบุรี วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2512.

¹เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

หรือที่หนังสืองานศพของนายอ้อจือเหลียง พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2519 ในเนื้อหาส่วนประวัติ ผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า หลังจากประสบความสำเร็จทางการค้าแล้วนายอ้อจือเหลียงมุ่งประกอบกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น ก่อตั้งโรงพยาบาลประสานมิตรที่สะพานเหลือง สร้างสถานพักฟื้นผู้ป่วยที่จังหวัดสมุทรปราการ แล้วอุทิศแก่สหประชาชาติไทย ก่อตั้ง “มูลนิธิอ้อจือเหลียง” เพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาและการกุศลต่าง ๆ

คุณอ้อจือเหลียงถือสุภาษิตที่ว่า “สิ่งที่ได้รับมาจากสังคมก็ต้องคืนให้แก่สังคม” ฉะนั้นเมื่อประสบความสำเร็จในด้านการค้าแล้ว คุณอ้อจือเหลียงจึงมุ่งประกอบกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากยิ่งขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่าทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์ต่อสังคมในปีพ.ศ. 2492 ได้ก่อตั้งโรงพยาบาลประสานมิตรที่สะพานเหลือง อันเป็นโรงพยาบาลโรคปอด ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่ามีคนจำนวนมากที่เป็นโรคนี้ และขาดที่รักษาพยาบาลได้สร้างสถานพักฟื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ แล้วอุทิศแก่สหประชาชาติไทยคือ “สวางคินิวาส” ในปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วยังได้สร้างสวนสาธารณะข้างเคียงสวางคินิวาส อันประกอบด้วยบ้านพักฟื้น สวนดอกไม้ สระว่ายน้ำ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ หอประชุมและศูนย์สุขภาพ เพื่อประโยชน์ของบุคคลทั่วไป ในปีพ.ศ. 2513 ได้ก่อตั้ง “มูลนิธิอ้อจือเหลียง” จุดประสงค์ก็เพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาและการกุศลต่าง ๆ ตลอดจนการสร้างห้องสมุดสำหรับประชาชน การตั้งสถานดูแลเด็กกำพร้า เป็นต้น อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมนานับประการ...¹

¹อนุสรณ์นายอ้อจือเหลียง. (2519). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 29 โรงพยาบาลประสานมิตรและสถานพักฟื้นสววงคินวาส บางปู
สร้างโดยนายอ้อจ้อเหลียง

ที่มา: อนุสรณ์นายอ้อจ้อเหลียง. (2519).

3.5 บุคคลที่สร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน

หนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2500 ได้นำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านนี้ ดังปรากฏว่าหนังสืองานศพของนายโกศล สุนตระกุล พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2502 ในส่วนจากคำอวยพรในงานวันเกิดนายโกศลฯ และงานสมโภชวันสุวรรณสมรสของนายควง อภัยวงศ์ ได้กล่าวว่าผู้ตายมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับจีน โดยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นายโกศล ได้ช่วยเหลือกิจการทางฝ่ายพ่อค้า ประชาชนจีน เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีและจิตใจชนชาวจีน-ไทยให้เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ทั้งยังวิ่งเต้นช่วยเหลือหาเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางอากาศ และกิจการอื่น ๆ ของบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้คุณโกศลฯ ก็ได้เป็นธุระช่วยเหลือกิจการทางฝ่ายพ่อค้า ประชาชนจีน ให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันในยามยากนี้เป็นอย่างดี กับทั้งวิ่งเต้นช่วยเหลือหาเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางอากาศ และกิจการอื่นๆ ของบ้านเมืองซึ่งสมควรได้รับความยกย่องยิ่งผู้หนึ่ง งานเช่นนี้ยังปรากฏเรื่อยมาทั้งในทางการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีและจิตใจชนชาวจีน-ไทยให้เป็นมิตรที่ดีต่อกัน คุณโกศลฯ ได้พยายามทำอยู่เสมอๆ ไม่ขาดจนถึงทุกวันนี้ จึงสมควรได้รับการสรรเสริญเป็นอย่างมาก...¹

¹พุทธทาส อินทปัญโญ. (2502). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เช่นเดียวกับที่หนังสืองานศพนายสัท มหาคุณ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2504 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่านายสัท มหาคุณ เป็นผู้ที่กระชับสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องชาวไทยและชาวจีนให้สนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเป็นสื่อกลางที่ช่วยขจัดปัดเป่าความเข้าใจผิดต่าง ๆ ให้หมดทั้งสิ้น ทำให้พี่น้องชาวจีนได้รู้สึกสำนึกในหน้าที่และพระคุณของประเทศไทยที่ตนได้เข้ามาอาศัยบุญบารมีและพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อประกอบธุรกิจการค้าหาเลี้ยงชีพด้วยความสงบสุข

นายสัท มหาคุณ เป็นประจักษ์กรณสำคัญที่กระชับเกลียวสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องชาวไทยและชาวจีนให้สนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเป็นสื่อกลางที่ช่วยขจัดปัดเป่าความเข้าใจผิดต่าง ๆ ให้หมดทั้งสิ้น ทำให้พี่น้องชาวจีนได้รู้สึกสำนึกในหน้าที่และพระคุณของประเทศไทยที่ตนได้เข้ามาอาศัยบุญบารมีและพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อประกอบธุรกิจการค้าหาเลี้ยงชีพด้วยความสงบสุขในทศวรรษที่ถูกต้องทำให้พี่น้องชาวจีนมีความเข้าใจในรัฐบาลไทยและประชาชนชาวไทยยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างกัน นับว่านายสัท มหาคุณได้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ทางราชการมิใช่น้อย...¹

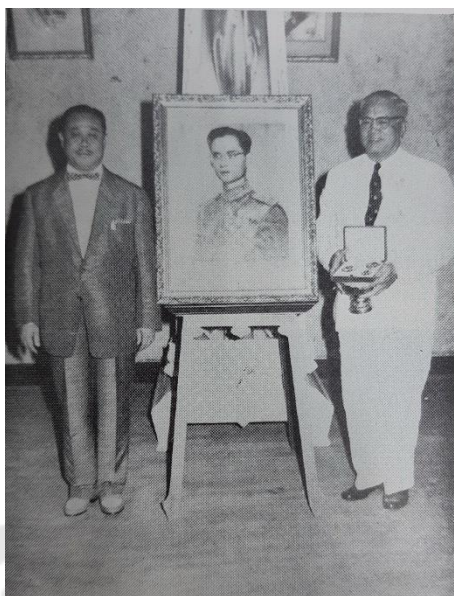
3.6 บุคคลที่ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

การนำเสนออัตลักษณ์ด้านนี้พบในหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510 ดังที่หนังสืองานศพของนายสัท มหาคุณ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2504 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายสัท ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์หลายครั้งโดยในปี 2493 ได้รับชั้นตริตาภรณ์มงกุฎไทย ต่อมาในปี 2499 ได้รับชั้นตริตาภรณ์ช้างเผือก ในปี 2501 ได้รับชั้นทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย และในปี 2502 ได้รับชั้นทวีติยาภรณ์ช้างเผือก

19 มิถุนายน 2493 ได้รับตริตาภรณ์มงกุฎไทย 5 ธันวาคม 2499 ได้รับตริตาภรณ์ช้างเผือก 5 ธันวาคม 2501 ได้รับทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย 5 ธันวาคม 2502 ได้รับทวีติยาภรณ์ช้างเผือก...²

¹กระทรวงเศรษฐกิจ. (2504). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 30 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้มอบ แก่นายสัท มหาคุณ

ที่มา: กระทรวงเศรษฐกิจ. (2504). เรื่องของกระทรวงเศรษฐกิจ ใน สัท มหาคุณ
อนุสรณ์ การพระราชทานเพลิงศพนายสัท มหาคุณ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันพุธที่
22 พฤศจิกายน 2504.

หนังสืองานศพของนายวุฒูปัก ลำคำ พิมพ์ พ.ศ. 2505 โดยเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายเขียน
ขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวที่กล่าวว่านายวุฒูปัก ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตริตา
ภรณ์มงกุฎไทย เป็นเครื่องเชิดชูเกียรติยศและคุณความดี เนื่องจากเป็นผู้มีความประพฤติดี
ปฏิบัติงานอยู่ในศีลธรรมและระเบียบแบบแผนของทางราชการ เป็นผู้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ
สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการลดค่าครองชีพ มีนิสัยโอบอ้อมอารี ประกอบอาชีพด้วยความ
สุจริต ได้สละทรัพย์และแรงงานช่วยเหลือราชการและสาธารณประโยชน์

เมื่อพ.ศ. 2502 นายวุฒูปัก ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตริตาภรณ์มงกุฎไทย เป็น
เครื่องเชิดชูเกียรติยศและคุณความดี มีความในบันทึกความดีความชอบของนายวุฒูปักว่า “เป็นผู้มี
ความประพฤติดี ปฏิบัติงานอยู่ในศีลธรรมและวัฒนธรรม มีทรัพย์สมบัติเป็นหลักฐานมั่นคง ปฏิบัติตน
อยู่ในระเบียบแบบแผนของทางราชการ และเป็นผู้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนนโยบายของ
รัฐบาลในการลดค่าครองชีพ มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีปฏิภาณในการดำเนินชีวิต โดยอาศัยหลักธรรม

ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ได้สละทรัพย์และแรงงานช่วยเหลือราชการและสาธารณะประโยชน์อยู่
อย่างมาก จนบังเกิดผลดีแก่ราชการและสาธารณะ...¹

ภาพประกอบ 31 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่นายวุฒูปั๊ก ลำซำ ได้รับพระราชทาน ด้านบนคือ ตริตา
ภรณ์มงกุฎไทย ด้านล่างคือ จัตุรตภาภรณ์ช้างเผือก

ที่มา : นายแพทย์บุญลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). หัวใจวายชนิดเฉียบพลัน ใน *วุฒูปั๊ก ลำซำ
อนุสรณ์*.

เช่นเดียวกับที่หนังสืองานศพของนายเตียง จิราธิวัฒน์ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2512 ในเนื้อหาส่วน
ประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยคนในครอบครัวก็มีการกล่าวว่าคุณเตียงได้ทำความดี บำเพ็ญตนเพื่อ
สาธารณะประโยชน์จนได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้เป็นนิมิตหมายแห่งคุณค่าของความดีเป็นศรี
แก่วงศ์ตระกูล

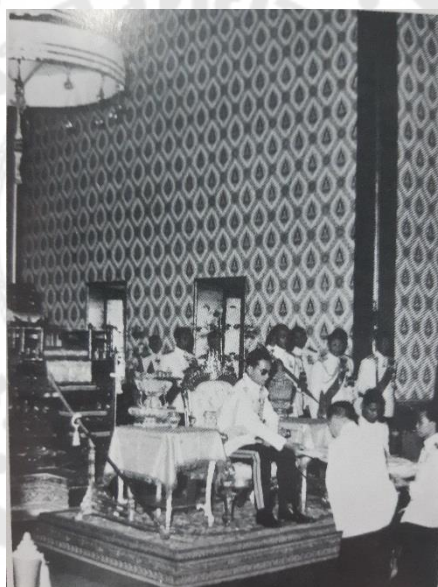
อันสืบเนื่องมาจากการบำเพ็ญกรณียกิจเพื่อสาธารณะกุศล ประกอบด้วยเป็นบุคคลที่ควรได้รับการ
ยกย่องสรรเสริญ และในวงสังคมทั้งหลายก็ตระหนักในความมีกุศลจิตของเขาอยู่แล้วนั่นเอง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์ประมุขแห่งชาติไทยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

¹นายแพทย์บุญลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

พระราชทานเหรียญบำนาญกรมมกุฎไทย และเหรียญบำนาญข้าราชการชั้นเผือก ให้เป็นนิมิตหมายแห่ง
คุณค่าของความเป็นศรีแก่วงศ์ตระกูล...¹

หรือหนังสืองานศพของนายอ้อจือเหลียง พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2519 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตาย
ที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่านายอ้อจือเหลียงทำคุณงามความดีจึงได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
ประดมาภรณ์มกุฎไทย

ด้วยคุณงามความดีของคุณอ้อจือเหลียง จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ
ตราดังต่อไปนี้ ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก ประดมาภรณ์มกุฎไทยเมื่อพ.ศ. 2510 ²

ภาพประกอบ 32 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
แด่นายอ้อจือเหลียง

ที่มา: อนุสรณ์นายอ้อจือเหลียง. (2519).

¹เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

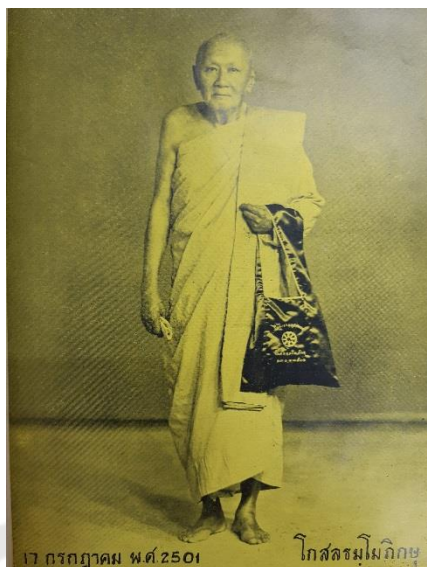
²อนุสรณ์นายอ้อจือเหลียง. (2519). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

3.7 พุทธศาสนิกชน

การนำเสนออัตลักษณ์ด้านนี้พบในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2500 ดังที่หนังสืองานศพของนายโกศล ฮุนตระกูล พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2502 ในเนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า นายโกศล มีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ใฝ่ใจศึกษาความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และในบั้นปลายของชีวิตได้บวชพระดังที่ได้ตั้งใจไว้

นายโกศลฯ มีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่ตลอดชีวิต และได้ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเคร่งครัด การรักษาศีล 5 นั้นนับเป็นกิจวัตรประจำ นายโกศลฯ รักษาศีล 5 อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ในข้อที่ระบว่าการฆ่าสัตว์เป็นบาปนั้นนายโกศลฯ ไม่ยอมผิดศีลเลย...นายโกศลฯ สนใจในหนังสือธรรมะอย่างยิ่ง พยายามเสาะหามาอ่านและเมื่ออ่านแล้วก็ปฏิบัติตามมรณภูมิของนายโกศลฯ แต่ละครึ่งใหญ่หลวงนัก แต่นายโกศลฯ ก็พยายามต่อสู้ด้วยจิตใจสงบตลอดมาเพราะนายโกศลฯ ยึดมั่นในธรรมะเข้าใจลึกซึ้งถึงแก่นของพระธรรม...นายโกศลฯ ได้มีโอกาสบวชสมตามความตั้งใจในตอนท้ายที่สุดของชีวิต ณ วัดใหม่ทองเสน...นายโกศลฯ มีความรู้ดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา เนื่องจากการใฝ่ใจศึกษาและค้นคว้าอยู่เสมอ และนอกจากจะศึกษาจากหนังสือภาษาไทยแล้ว นายโกศลฯ ยังสั่งหนังสือพุทธศาสตร์ที่เขียนโดยชนต่างชาติมาศึกษาเปรียบเทียบอีกด้วย...¹

¹พุทธทาส อินทปัญโญ. (2502). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพประกอบ 33 นายโกศล สุนตระกุล ขณะบวชเป็นพระภิกษุ

ที่มา : พุทธศาสนิกชนอินทปญญ. (2502). ข้อควรทราบเกี่ยวกับหลักพระพุทธานุภาพ
ต่าง ๆ ใน อนุสรณ์นายโกศล สุนตระกุล บรรณาการที่ระลึกในพิธีฝังศพนายโกศล สุนตระกุล ณ
สุสานสุมนะกุล ถนนสีลม.

หรือในหนังสืองานศพของนายวุฒูปัก ลำคำ พิมพ์ พ.ศ. 2505 เนื้อหาส่วนประวัติผู้ตายที่
เขียนขึ้นโดยคนในครอบครัวได้กล่าวว่า

นายวุฒูปัก เป็นพุทธศาสนิกชนโดยกำเนิด มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง หมั่น
ทำบุญกุศลเป็นประจำ ได้สละทรัพย์ทำการบูรณะวัดวาอาราม ศาลเจ้า โรงเจ หลายแห่ง¹

3.8 บุคคลที่มีน้ำใจ ชยัน อุตสาหะ

การนำเสนออัตลักษณ์ด้านนี้พบในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วง
ทศวรรษ 2500 ดังที่หนังสืองานศพนายสัท มหาคุณ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2504 ในเนื้อหาส่วนประวัติ
ผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่าผู้ตายเป็นผู้ที่มีความชยัน อุตสาหะ และมีน้ำใจ
โอบอ้อมอารี ให้ความช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ร้อนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

¹นายแพทย์บุลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

นายสัท มหาคุณเป็นผู้มีน้ำใจ โอบอ้อมอารี และมีความเมตตากรุณาเป็นทุนอยู่แล้ว ดังนั้นหากมีบุคคลใดได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนไม่ว่าจะเป็นพี่น้องชาวไทยหรือชาวจีน นายสัท มหาคุณ เป็นต้องหาทางบำบัดบดเป่าและให้ความช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถเสมอโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ¹

เช่นเดียวกับที่หนังสืองานศพของนายจุลินทร์ ลำห่อ พ.ศ. 2509 ในส่วนคำไว้อาลัยจากสุดสงวน ธรรมบุตร ได้กล่าวถึงผู้ตายว่า มีความอุตสาหะในการทำงาน แม้ว่าเป็นต้อหินที่ตาจนมองไม่เห็น แต่ก็ยังมาทำงานที่ธนาคารกสิกรไทยไม่เคยขาด ทั้งที่นายจุลินทร์ขณะนั้นจะมีฐานะร่ำรวยแล้วก็ตาม เนื่องจากเขาเห็นว่าถึงแม้ตาจะมองไม่เห็นแต่สมองยังใช้งานได้ ร่างกายก็ยังแข็งแรง ฉะนั้นควรใช้สมองให้เป็นประโยชน์ การอยู่เฉย ไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

นาย(นายจุลินทร์ ลำห่อ-ผู้วิจัย)มีโรคประจำตัวคือ โรคเบาหวาน ซึ่งเป็นมานานแล้ว ต่อมาในปี 2501 ได้เกิดเป็นต้อหินที่ตา ได้เดินทางไปต่างประเทศเพื่อทำการผ่าตัด แต่ยังไม่สำเร็จ ผลที่สุดได้ทำการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราช 2 ครั้ง ในระยะแรกๆ ก็ยังพอมองเห็นได้ ต่อมาค่อยๆ เสื่อมลงจนในที่สุดมองไม่เห็น ถึงกระนั้นนายก็ได้ย่อท้อต่อการทำงาน ยังคงมานั่งปฏิบัติงานที่ธนาคารกสิกรไทยจำกัด ทุกวันมิได้ขาด ยังคงสั่งงานได้ตามปกติและมีความจำอย่างดี มีสมองไวคิดอะไรได้อย่างรวดเร็ว...มีบางคนมักจะพูดว่า “มีเงินอย่างนายแล้ว จะมานั่งทำงานอยู่ทำไม ตาก็มองไม่เห็น” แต่นายมิได้คิดเช่นนั้น นายคิดเสมอว่าถึงแม้ตาจะมองไม่เห็นแต่สมองยังใช้งานได้ ร่างกายก็ยังแข็งแรง ฉะนั้นควรใช้สมองให้เป็นประโยชน์ ถ้าอยู่เฉยๆ ไม่ทำอะไรก็เหมือนกับคนเกียจคร้าน ไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพราะเหตุนี้แหละนายจึงมาทำงานทุกวัน...²

จากเนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 ที่ได้หยิบยกมาจะเห็นได้ว่าเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในแง่มุมต่าง ๆ ในฐานะของ 1.บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย 2. บุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลจีน 3. บุคคลที่รักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ 4. บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล 5. บุคคลที่ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ 6. บุคคลที่สร้างสัมพันธอันดีระหว่างไทย-จีน 7. เป็นพุทธศาสนิกชน 8. ผู้ที่มีน้ำใจ ชยัน อุตสาหะ (ดูตารางประกอบ) ผู้วิจัยเห็นว่าการที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนได้หยิบยกคุณสมบัติเหล่านี้ออกมาต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้น

¹กระทรวงเศรษฐกิจ. (2504). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²สวณะ ศุภวรรณกิจ. (2509). *เล่มเดิม*. หน้า 7-8.

ในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 โดยสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมจะมีความสอดคล้อง
อย่างไรกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนดังจะได้อธิบายต่อไป

ตาราง 2 อัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจากตัวอย่างหนังสืองานศพ
ในช่วงทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2510

อัตลักษณ์	ทศวรรษ 2480	ทศวรรษ 2490	ทศวรรษ 2500	ทศวรรษ 2510
บุคคลที่ช่วยเหลืองาน รัฐบาลไทย	/	/	/	
บุคคลที่ช่วยเหลืองาน รัฐบาลจีน	/	/	/	
บุคคลที่รัก ประเทศชาติและ พระมหากษัตริย์	/			/
บุคคลที่มีน้ำใจ ชยัน อุทิศสละ	/		/	
บุคคลที่ช่วยเหลือการ กุศล		/	/	/
บุคคลที่สร้างสัมพันธ อันดีระหว่างไทย-จีน	/		/	
พุทธศาสนิกชน	/		/	
บุคคลที่ทำความดี ได้รับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์		/	/	/

4. ปัจจัยเบื้องหลังการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510

4.1 นโยบายชาตินิยมในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม และการทำให้ชาวจีนในไทยเป็น “คนอื่น”

เมื่อจอมพลป. พิบูลสงครามขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481-2487) ได้ดำเนินนโยบายการสร้างชาติ ในลักษณะของลัทธิชาตินิยม ลัทธิทหาร และเศรษฐกิจลัทธิชาตินิยม¹ มีการต่อต้านชาวจีนเนื่องจากมองว่าชาวจีนได้ส่งเงินจำนวนมากกลับประเทศจีนและการเติบโตของลัทธิชาตินิยมจีนในประเทศไทยเป็นภัยต่อประเทศไทย ดังนั้นรัฐบาลสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามจึงออกมาตรการต่อต้านชาวจีนเป็นกฎหมายหลายฉบับ รวมทั้งมีการใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมที่กีดกันการเติบโตของธุรกิจของชาวจีน เช่น ก่อตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อแข่งขันกับชาวจีนในการค้าข้าว การควบคุมไม่ให้บุคคลที่ไม่ใช่คนไทยประกอบอาชีพที่รัฐบาลสงวนไว้สำหรับคนไทย มีการออกพระราชบัญญัติภาษีรายได้ที่เพิ่มการเก็บภาษีจากชนชั้นพ่อค้าที่ไม่ใช่พลเมืองไทย ตลอดจนการกีดกันควบคุมวัฒนธรรมของชาวจีน เช่น ควบคุมการเรียนการสอนของโรงเรียนของชาวจีนในไทยให้สอนภาษาจีนได้เพียง 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ การปิดหนังสือพิมพ์ภาษาจีนในไทยจนเหลือเพียงฉบับเดียว²

นอกจากจะใช้การกีดกันด้วยกฎหมายและนโยบายทางเศรษฐกิจแล้วในช่วงพ.ศ. 2481-2487 ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นรัฐบาลยังใช้นโยบายการสร้างชาติทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างชาติไทยและความเป็นไทยด้านต่าง ๆ ทั้งด้านจิตใจ ด้านระเบียบประเพณี ด้านศิลปกรรม ด้านวรรณกรรม ผ่านประกาศรัฐนิยม 12 ฉบับและสภาวัฒนธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ³ โดยการสร้างความเป็นไทยตามนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงก่อนทศวรรษ 2480 นี้ใช้เชื้อชาติและวัฒนธรรมเป็นตัวชี้วัดว่าคนใดเป็นคนไทย มีความเป็นไทย คนใดไม่ใช่คนไทย ไม่มีความเป็นไทย⁴ ทั้งนี้บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรมได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นผู้บุกเบิก

¹ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2559). ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยามพ.ศ. 2475-2500. หน้า 180.

²ดิวิต เค. วัยอาจ. (2557). ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป. หน้า 348-349.

³ถนอมสุข นุ่มนนท์. (2519, มิถุนายน-กันยายน). “เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ”. วารสารธรรมศาสตร์ 6(1). หน้า 120-147.

⁴ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2537, กันยายน-ธันวาคม). “การเมืองเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทย พ.ศ. 2501-2537”. วารสารธรรมศาสตร์ 20(3). หน้า 27.

ความรู้สึกชาตินิยมมาตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ผ่านผลงานประเภทบทละครและบทเพลงที่ปลุกใจ เน้นความรักประเทศชาติและเผ่าพันธุ์อันยิ่งใหญ่ของคนไทย เช่น เลือดสุพรรณ เจ้าหญิงแสนหวี น่านเจ้า พ่อขุนผาเมือง โดยเนื้อเรื่องของบทละครจะเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่องราวของวีรบุรุษ วีรสตรีของชาติไทยที่ต่อสู้เพื่อเอกราชและเผ่าพันธุ์ไทย¹ ทั้งยังมีหน่วยงานรัฐคือ กรมศิลปากร สนับสนุนด้วยการจัดการแสดงละครจากบทประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ²

ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยขอกล่าวถึงคือ การสร้างชาติทางวัฒนธรรมในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงแรก (พ.ศ. 2481-2487) มีผลให้ชาวจีนในไทยถูกผลักดันให้เป็น “คนอื่น” (the other) ดังที่งานศึกษาของสายชล สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายว่า การสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการได้แบ่งแยกคนในสังคมออกเป็น “พวกเรา” ซึ่งหมายถึงคนไทยที่มีเชื้อชาติและวัฒนธรรมตรงตามที่รัฐกำหนด และ “พวกเขา” หรือ “คนอื่น” ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น 2 กลุ่ม คือ “คนอื่น” ที่ชาติไทยควรเอาเป็นแบบอย่างในการสร้างชาติได้แก่ ชาวญี่ปุ่น และ “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูทางการเมืองและเศรษฐกิจของชาติไทยได้แก่ ชาวจีนในประเทศไทย โดยรัฐบาลจะต้องเปลี่ยนคนพวกนี้ให้เป็นมิตรของคนไทยเสียก่อนแล้วค่อยเปลี่ยนให้กลายเป็นไทย³

ทั้งนี้งานศึกษาจำนวนหนึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าชาวจีนในไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนมีวิธีการรับมือกับนโยบายชาตินิยมของรัฐไทยในช่วงทศวรรษ 2480 ที่ผลักดันให้ชาวจีนในไทยและคนไทยเชื้อสายจีนกลายเป็น “คนอื่น” ในหลายรูปแบบ ดังที่ เกษียร เตชะพีระ ได้ยก 2 กรณีศึกษาได้แก่ กรณีของไควตงหมิง ซึ่งเกิดในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเติบโตเข้าสู่วัยทำงานในยุคที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีและดำเนินนโยบายชาตินิยม สั่งปิดโรงเรียนจีนทั่วประเทศในปีพ.ศ. 2482-2483 ทำให้ไควตงหมิงซึ่งประกอบอาชีพเป็นครูสอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนหวงหนุน โรงเรียนจีนชั้นนำแห่งหนึ่ง ต้องยุติอาชีพสอนหนังสือ ดังนั้นไควตงหมิงจึงปรับตัวรับมือโดยสมัครเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จากนั้นได้เข้ารับราชการที่กระทรวงพาณิชย์และเปลี่ยนชื่อเป็นไทยว่า “ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์” หลังเรียนจบประสิทธิ์ก็ลาออกจากราชการมาตั้งสำนักงานทนายความร่วมกับเพื่อน ๆ ที่เรียนธรรมศาสตร์

¹ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2559). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยามพ.ศ. 2475-2500*. หน้า 212-213.

²ดู ประจักษ์ อนุกรมมาตร์. (2528). *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*; ภัทรวดี ภูษาภิรมย์. (2549). *วัฒนธรรมความบันเทิงในชาติไทย การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมกรุงเทพฯ พ.ศ. 2491-2500*. หน้า 56-57.

³สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ*. หน้า 165-174.

ด้วยกัน หลังจากนั้นระยะหนึ่ง ประสิทธิ์ได้ลงทุนทำธุรกิจหนังสือพิมพ์ร่วมกับเพื่อนบางคน จนนาย ประสิทธิ์ตั้งตัวได้และเป็นที่รู้จักในวงกว้างและได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กระทั่งได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดฉะเชิงเทราในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495¹

ส่วนอีกกรณีที่ เกษียร เตชะพีระ ยกมาเป็นตัวอย่างได้แก่กรณีของ จูโซ่วลิ้ม ซึ่งเติบโตใน สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวเนื่องจากเขา (จูโซ่ว ลิ้ม) และพรรคพวกชาวจีนอีก 20 กว่าคนได้เคลื่อนไหวทางการเมือง โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ทรงเห็นพ้องต้องกันให้เนรเทศจูโซ่วลิ้มออกจากสยามเนื่องจากเป็น คอมมิวนิสต์ แต่ด้วยเหตุที่จูโซ่วลิ้มถือสัญชาติไทย เมื่อคดีถึงศาลอาญาจึงตัดสินคดีให้ขังจูโซ่วลิ้ม ที่เรือนจำบางขวางเป็นเวลา 15 ปีและปรับเงิน 5,000 บาท ไม่ได้เนรเทศออกนอกประเทศตาม พระราชดำริของพระมหากษัตริย์และพระดำริของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ขณะที่ถูกคุมขังอยู่ ในเรือนจำ จูโซ่วลิ้มได้รู้จักกับพวกนักโทษการเมือง “กบฏบวรเดช” จึงขอให้ขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายกบฏ บวรเดชตั้งชื่อสกุลภาษาไทยให้ ดังนั้นจูโซ่วลิ้มจึงได้ชื่อ-สกุลไทยว่า “โต จุฑารักษ์” เมื่อพ้นโทษแล้ว จูโซ่วลิ้มหรือโต จุฑารักษ์ ได้เดินทางไปประเทศจีนเพื่อเข้าร่วมการปฏิวัติที่นำโดย เหมา เจ๋อตง จากนั้นจูโซ่วลิ้มได้เดินทางกลับมาไทย แล้วเขียนและพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์และการปฏิวัติเป็นภาษาไทยออกมาเผยแพร่ ต่อมา จูโซ่วลิ้มหรือโต จุฑารักษ์ ได้เข้าร่วมกับพรรค คอมมิวนิสต์ไทยและเป็นโฆษกคนแรกของพรรค²

กรณีศึกษาที่ เกษียร เตชะพีระ ยกมานี้แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่คนไทยเชื้อสายจีนใช้รับมือ กับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลไทย โดยกรณีของ จูโซ่วลิ้ม แสดงให้เห็นว่ามีชาวไทยเชื้อสายจีนที่ แม้ว่าจะถือสัญชาติไทยแต่ถูกชนชั้นนำสยามมองว่าเป็น “คนอื่น” เนื่องจากมีอุดมการณ์ทาง การเมืองที่ไม่พึงประสงค์และถูกจับกุมตัวด้วยข้อหาทางการเมือง ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสาย จีนผู้ถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” ด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองได้เปลี่ยนชื่อเป็นไทย แต่ยังคงยึดมั่นใน อุดมการณ์ทางการเมืองที่ตนเห็นด้วย ไม่ได้เปลี่ยนมาต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างที่รัฐบาลไทย ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และรัฐบาลยุคการปกครองแบบประชาธิปไตยถือเป็นแนวทางหลัก (จะได้อธิบายเรื่องนี้ต่อไปข้างหน้า) ส่วนกรณีของไค่ตงหมง ชี้ให้เห็นว่า มีชาวไทยเชื้อสายจีนที่ รับมือกับนโยบายชาตินิยมโดยรัฐบาลไทยในช่วงทศวรรษ 2480 โดยปรับตัวให้เป็นไทยด้วยการ

¹ เกษียร เตชะพีระ. (2537 ก). เล่มเดิม. หน้า 22-25.

² แหล่งเดิม. หน้า 25-31.

เปลี่ยนชื่อสกุลเป็นชื่อสกุลไทย ศึกษาในระดับที่สูงขึ้นแล้วเข้ารับราชการ สะสมทุนจนสามารถตั้งเนื้อตั้งตัวและเข้าสู่วงการการเมืองไทยได้

ในงานศึกษาของ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทภิรมย์ ได้ชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวของชาวจีนในไทย และคนไทยเชื้อสายจีน เพื่อรับมือกับนโยบายชาตินิยมสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดย เพ็ญพิสุทธิ์ ได้ยกข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์มาชี้ให้เห็นว่า มีพ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีนหลายคน ที่ปรับตัวรับมือกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลด้วยการแสดงออกถึงการเป็นคนไทยของตนเอง เช่น กรณีของนายม้าเลียบคุน (ต่อมาเปลี่ยนชื่อ-สกุล เป็น นายมา บุญกุล) เจ้าของธุรกิจค้าข้าวและธุรกิจเดินเรือ ซึ่งขอแปลงสัญชาติเป็นไทยโดยขอให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีตั้งนามสกุลให้ หรือกรณีของนายเจียร วาณิช ซึ่งประกอบธุรกิจรับเหมาก่อสร้างสถานที่ราชการต่าง ๆ และธุรกิจเรือขนส่งสินค้าและผู้โดยสารระหว่าง พังงา-ภูเก็ต-กันตัง-ปักษ์ โดยนายเจียรได้เปลี่ยนชื่อจากเดิมชื่อ “เอียบกิมเจี้ยน” มาเป็นชื่อไทยว่า “เจียร” และใช้นามสกุลไทยว่า “วาณิช”¹ หรือกรณีของนายตันซิวแม้ง หวังหลี เจ้าของธุรกิจค้าข้าว ธนาคาร ธุรกิจเดินเรือกลไฟ ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงการเป็น “ชาวจีนใจไทย” ด้วยการให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี²

ตลอดจนกรณีของนายเตี้ยลั้งซิ่ง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อ-สกุลเป็น นายสัท มหาคุณ) เจ้าของธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง นายเหี้ยกวงเอี่ยม เจ้าของธุรกิจโรงสีข้าว นายอ้อจือเหลียง เจ้าของธุรกิจจำหน่ายสีย้อมผ้า ธุรกิจโรงพิมพ์ ธุรกิจโรงเลื่อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพวกตนต้องการช่วยเหลือกิจการของประเทศไทยด้วยการบริจาคเงินเพื่อซื้อปืนกลให้รัฐบาล³

จากกรณีศึกษาทำงานของเกษียร เตชะพีระ และงานของเพ็ญพิสุทธิ์ อินทภิรมย์ กล่าวถึงช่วยให้ผู้วิจัยพิจารณาตีความเนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีการแสดงอัตลักษณ์ของผู้ตายว่าเป็นการนำเสนออัตลักษณ์เพื่อรับมือกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงทศวรรษ 2480 ที่มีการกีดกันให้คนจีนในไทยและคนไทยเชื้อสายจีนเป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูทางการเมืองและเศรษฐกิจของชาติไทย ดังนั้นในการจัดทำหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ทางผู้จัดทำจึงนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่แสดงให้เห็นว่าผู้ตายไม่ใช่ “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติไทย หากแต่มีความเป็นไทย ดังเห็นได้จากการที่หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนมีการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายว่าเป็นผู้ที่

¹ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทภิรมย์. (2549). รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487). หน้า 392-396.

² แหล่งเดิม. หน้า 404.

³ แหล่งเดิม. หน้า 410.

ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย รักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ ทำความความดีจนได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ขอบช่วยเหลืองานกุศลต่าง ๆ เป็นพุทธศาสนิกชน

นโยบายชาตินิยมที่กีดกันให้คนจีนในไทยและคนไทยเชื้อสายจีนมีสถานะเป็น “คนอื่น” ยังดำรงอยู่ต่อมาจนถึงทศวรรษ 2490 แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในพ.ศ. 2487 เมื่อรัฐบาลเสนอพระราชกำหนดนครบาลเพชรบูรณ์และพระราชกำหนดพุทธภูมิณฑล แต่สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่รับร่างกฎหมายทั้ง 2 ฉบับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงลาออกจากตำแหน่งผู้นำประเทศ แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งในเดือนเมษายน พ.ศ. 2491 โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐประหารภายใต้การนำของจอมพลผิน ชุณหะวัณ การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้กินระยะเวลา 9 ปี 5 เดือน (8 เมษายน 2491 – 16 กันยายน 2500) ในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีรอบที่ 2 นี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังคงน่านโยบายการสร้างชาติทางวัฒนธรรมมาใช้ เห็นได้จากการก่อตั้งกระทรวงวัฒนธรรมเมื่อพ.ศ. 2495 เพื่อทำหน้าที่ด้านการสืบทอดอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิมและการปรับปรุงวัฒนธรรม รวมทั้งดำเนินนโยบายทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนการบริหารประเทศของรัฐบาล เพียงแต่การสร้างชาติทางวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงพ.ศ. 2491-2500 ไม่มีการออกกฎหมายอย่างในช่วงแรกที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี¹

ในการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่างพ.ศ. 2491-2500 มีการแบ่งแยกคนในสังคมออกเป็น “พวกเขา-พวกเรา” โดยให้ความหมายว่าคนจีนในไทยเป็น “คนอื่น” หรือ “พวกเขา” ดังปรากฏว่าหลวงวิจิตรวาทการซึ่งดำรงตำแหน่งสำคัญในช่วงเวลานี้หลายตำแหน่ง (แต่ต่างกรรมต่างวาระกัน) เช่น รักษาการผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. 2493-2494) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (พ.ศ. 2494) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2495) เอกอัครราชทูตประจำประเทศอินเดีย (พ.ศ. 2495) อัครราชทูตประจำกรุงเบอร์ลิน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ (พ.ศ. 2496) ฯลฯ ได้เขียนบทความเรื่อง “อนาคตของชาติ” ขึ้นในพ.ศ. 2491 โดยเน้นความเป็น “คนอื่น” ของชาวจีนที่จะกลืนกินชาติไทยทางการเมืองและทางเศรษฐกิจจนหมดในเวลาไม่นาน ซึ่งทัศนะเช่นนี้จะมีอยู่สืบมาตลอดทศวรรษ 2490 ถึงทศวรรษ 2500²

¹เพ็ญภา หอมสะอาด. (2550). ภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533. หน้า 20-21.

²แหล่งเดิม. หน้า 21; สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). เล่มเดิม. หน้า 173.

ด้วยเหตุนี้จึงเข้าใจได้ว่าสาเหตุที่ทำให้เนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2490 ทางผู้จัดได้นำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่แสดงให้เห็นว่าผู้ตายไม่ใช่ “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติไทย แต่เป็นผู้ที่พยายามช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องงานกุศล เพื่อใช้อัตลักษณ์เหล่านี้ในการต่อรองรับมือกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล เช่นเดียวกับที่ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480

4.2 กระแสชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล

อัตลักษณ์ด้านหนึ่งของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พบในหนังสืองานศพที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2500 คือ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องงานรัฐบาลจีน ซึ่งการนำเสนออัตลักษณ์เช่นนี้ดูจะขัดแย้งกับการนำเสนออัตลักษณ์ด้านที่ว่านักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนผู้ล่วงลับท่านนั้น ๆ ช่วยงานรัฐบาลไทย หากแต่ผู้วิจัยมีข้อเสนอว่า การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนควรพิจารณาจากประเด็นที่ เกษียร เตชะพีระ นักรัฐศาสตร์ชาวไทยเชื้อสายจีนได้ชี้ว่า การศึกษาชาวไทยเชื้อสายจีนต้องมองจากมุมมองว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีการติดต่อคบหาและแลกเปลี่ยนผสมผสานทางวัฒนธรรมกับคนไทยและชนชาติอื่นบนแผ่นดินไทย ขณะเดียวกันก็เรียนรู้วัฒนธรรมจีนจากพ่อแม่ที่เป็นชาวจีนอพยพหรือชาวจีนโพ้นทะเล ดังนั้นคนเชื้อสายจีนในไทยจึงมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมของชนชาติอื่น ๆ บนแผ่นดินไทย กลายเป็น “จีนสยาม” ที่ไม่ใช่ไทยแท้และไม่ใช่จีนแท้ แต่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่เลื่อนไหลไปมา ไม่ได้แน่นอนตายตัว¹

ทั้งยังพบว่านักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่เกิดและเติบโตในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2470 จำนวนหนึ่งได้นิยามตนเองว่าเป็น “จีนสยาม” คือเป็นสมาชิกของสังคมไทยและสังคมจีน ในแง่ที่ว่าตนเกิดหรือมีถิ่นฐานในสยาม ใช้ภาษาไทย ขณะเดียวกันก็มีเชื้อสายจีน เช่น กรณีของเชียวสุดแสง สิบบุญเรือง² นายเล็ก โกเมศ นายเจือ เพ็ญภาคกุล นายช้อยก๊กเหลียง (หรือนายไกรลาสช้อยตระกูล)³

¹ เกษียร เตชะพีระ. (2537 ข). แลลดลลยมังกร รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม. หน้า 39-56.

² พิณพิสุทธิ์ อินทภิรมย์. (2544). บทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเชียวสุดแสง พ.ศ. 2450-2474. บทที่ 6.

³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2542). “พลังของแนวคิดชาติ-ชาตินิยมกับการเมืองไทยในสมัยแรกเริ่มของรัฐประชาชาติ”. รัฐศาสตร์สาร 21(3). หน้า 18-26.

ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยขอกล่าวในที่นี้คือ ในช่วงกลางทศวรรษ 2440 ลัทธิชาตินิยมจีนที่มุ่งล้มการปกครองของราชวงศ์ชิง เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐ เพื่อฟื้นฟูจีนให้กลับมารุ่งเรือง ได้เข้ามาเผยแพร่ในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในสยามโดย ดร.ซุนยัตเซ็น ผู้นำสมาคมชิงจงฮุยหรือสมาคมจรรโลงประเทศจีน (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมกงเหมินฮุย) เป็นผู้นำเข้ามาเผยแพร่เมื่อเขาเดินทางเข้ามาชักชวนให้ชาวจีนโพ้นทะเลในสยามเข้าร่วมการปฏิวัติหรือให้การสนับสนุนการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์ชิงถึง 4 ครั้งในช่วงพ.ศ. 2446-2451 และมีชาวจีนโพ้นทะเลในสยามที่เป็นกรรมกรและพ่อค้านักธุรกิจให้การสนับสนุนการปฏิวัติของดร.ซุนยัตเซ็นอย่างเต็มกำลังไม่ว่าจะด้านกำลังคนหรือกำลังทรัพย์¹

ในส่วนของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนหรือ นักธุรกิจ “จีนสยาม” คนสำคัญหลายคนได้มีส่วนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวปฏิวัติจีนของดร.ซุนยัตเซ็น ดังปรากฏว่าประมาณช่วงต้นทศวรรษ 2450 นายเชียวฮุดเล้ง สืบญูเรื่อง ได้เป็นหัวหน้าสมาคมกงเหมินฮุยประจำสยาม ต่อมาในช่วงปลายทศวรรษ 2460 เชียวฮุดเล้งได้เป็นหัวหน้าสาขาใหญ่ของพรรคก๊กมินตั๋ง (สมาคมกงเหมินฮุยเดิม) ในสยามที่มีฐานะเทียบเท่ากับสาขาระดับมณฑลในจีน² การสนับสนุนพรรคก๊กมินตั๋งยังคงดำเนินสืบมาแม้ว่าดร.ซุนยัตเซ็นจะถึงแก่อนิจกรรมในพ.ศ. 2468 ดังพบว่าในพ.ศ. 2482 นายตันซิวเม้ง หวังหลี่ ได้ให้ความช่วยเหลือรัฐบาลจีนพรรคก๊กมินตั๋งที่มีเจียงไคเช็คเป็นผู้นำ ต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นที่เข้ารุกรานจีน โดยนายตันซิวเม้งได้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการขายพันธบัตรของรัฐบาลจีนและหาเงินให้กับรัฐบาลเจียงไคเช็คได้ถึง 1 ล้านเหรียญจีน หรือกรณีของนายสัท มหาคุณ ซึ่งมีบทบาทในการรับบริจาคเงินของชาวจีนในไทยเพื่อส่งกลับไปสนับสนุนรัฐบาลเจียงไคเช็คเมื่อพ.ศ. 2484³

จากการที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนรับอิทธิพลของกระแสชาตินิยมจีนที่แพร่หลายในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศจีนด้วยนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนมีสำนึกว่าตนมีเชื้อสายจีนอยู่ในตัว จึงเข้าใจได้ว่าเป็นที่มาของอัตลักษณ์ผู้ช่วยเหลือรัฐบาลจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2490

¹ เขียวกวง. (2546). *กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ. 1906-1939)*. หน้า 6-15.

² เอดิจิ มูราชิม่า. (2539). *การเมืองจีนสยาม การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924-1941*. หน้า 1.

³ เพ็ญพิสุทธิ อินทภิรมย์. (2549). *เล่มเดิม*. หน้า 404-406.

4.3 นโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลและความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2510

ลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นลัทธิทางการเมืองที่มุ่งสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมกันทางสังคม ขจัดการกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบกัน ด้วยการปฏิวัติโดยชนชั้นล่างที่ถูกกดขี่ขูดรีดมาโดยตลอด แล้วยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนบุคคลอันเป็นที่มาของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ตั้งระบบกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่สมาชิกของสังคมใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียมกันภายใต้การควบคุมของพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นมาแทนระบบทุนนิยมที่สนับสนุนเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและการกดขี่ขูดรีดทางเศรษฐกิจ¹ ได้เข้ามาเผยแพร่ในไทยตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2460 แต่ในระยะแรกจำกัดวงอยู่เฉพาะในกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล คนเชื้อสายจีน และชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาและที่เกิดในประเทศไทย² ต่อมาในพ.ศ. 2473 ได้มีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์สยามขึ้นโดยชาวเวียดนามและชาวจีนที่อาศัยอยู่ในสยาม ด้านการดำเนินงานของพรรคคอมมิวนิสต์สยามพบว่า ในช่วงพ.ศ. 2473-2479 แกนนำของพรรคเป็นชาวเวียดนาม³ โดยมีชาวจีนในสยามเป็นสมาชิกระดับปฏิบัติการของพรรค⁴

นับตั้งแต่ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาเผยแพร่ในช่วงปลายทศวรรษ 2460 จนมีการตั้งพรรคคอมมิวนิสต์สยามขึ้นในทศวรรษ 2470 ผู้ปกครองสยามมองว่าผู้ที่ยึดถือลัทธิคอมมิวนิสต์เป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติไทยมาโดยตลอด ดังพบว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) หลังจากเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติรัสเซียโดยกลุ่มบอลเชวิกที่โค่นล้มระบอบกษัตริย์และตั้งระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ขึ้นมาเมื่อพ.ศ. 2460 ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้านายสยามอธิบายว่า พวกบอลเชวิกหรือพวกที่ยึดถือลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นพวกที่ใช้ความรุนแรงในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ล้มล้างสถาบันกษัตริย์และนำพาประเทศไปสู่ความเสื่อม ซึ่งภาพลักษณ์ที่เกิดจากพระบรมราชาธิบายของพระมหากษัตริย์และคำอธิบายของชนชั้นนำสยามเช่นนี้จะถูกสานต่อโดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477) ซึ่งในช่วงกลางรัชสมัยของพระองค์ รัฐบาลได้ทำการ

¹สรุปจาก ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2550). *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง*. บทที่ 6; บิณี อุดมศักดิ์. (2561). *คอมมิวนิสต์สำหรับสหายน้อย*.

²สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2546, มกราคม-เมษายน). “ประวัติ พคท. ฉบับพคท. (1)”. *ฟ้าเดียวกัน* 1 (1). หน้า 156.

³เอจิ มิราชิม่า. (2555). *กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (พ.ศ. 2473-2479)*.

⁴เอจิ มิราชิม่า. (2539). *เล่มเดิม*. หน้า 74-116.

ปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์สยามอย่างจริงจังจนพรรคคอมมิวนิสต์ไม่สามารถขยายการดำเนินงานได้มากนัก คงเหลือเฉพาะการเคลื่อนไหวในเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น¹

แม้ว่าจะเกิดการปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475 ทำให้ระบอบการปกครองของสยามเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย แต่การสร้างภาพลักษณ์ให้ผู้ที่มีความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ มีสถานะเป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติยังคงดำรงอยู่เห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิจารณ์เค้าโครงเศรษฐกิจที่นายปรีดี พนมยงค์ แกนนำของคณะราษฎรเขียนขึ้นว่า มีแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์และรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 เพื่อใช้กับนายปรีดี พนมยงค์ เป็นการเฉพาะ ทำให้นายปรีดีต้องลี้ภัยไปพำนักอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส² ขณะเดียวกันรัฐบาลภายใต้การนำของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาและจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นสมาชิกคณะราษฎรก็ยังดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ต่อไป³

จากการดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างต่อเนื่องของรัฐบาลสยามทำให้พรรคคอมมิวนิสต์สยามหมดสภาพความเป็นพรรคการเมืองในทางปฏิบัติ ต้องรอนจนถึงพ.ศ. 2485 เยาวชนลูกจีนจำนวนหนึ่งจึงร่วมกันก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ไทยขึ้นมาดำเนินงานทางการเมืองอย่างเปิดเผยแทนพรรคคอมมิวนิสต์สยามที่มีมาก่อน⁴ โดยก่อนหน้าที่จะตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ไทยขึ้นอย่างเป็นทางการ ได้มีการก่อตั้งองค์กรชื่อ “องค์กรต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น” เพื่อต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นในไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และองค์กรนี้ได้มีส่วนร่วมกับการเสรีไทย ทำให้สามารถดึงคนไทยจำนวนหนึ่งเข้าร่วมกับองค์กรต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นซึ่งจะพัฒนามาเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ⁵

ในทัศนะของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งบริหารประเทศอยู่ในช่วงเวลาที่กลุ่มชาวจีนในไทยก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ไทยขึ้นนั้นลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยร้ายต่อประเทศ โดยผู้วิจัยพิจารณาจากงานศึกษาของตรีศิลป์ บุญขจร ที่ได้ศึกษานวนิยายที่เขียนขึ้นในสมัยรัฐนิยมหรือสมัย

¹ตามไท ดิลกวิทยรัตน์. (2544). “คอมมิวนิสต์” ในการเมืองไทย. หน้า 21-34.

²แหล่งเดิม. หน้า 43-45.

³ธงชัย พึ่งกันไทย. (2520). ลัทธิคอมมิวนิสต์และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2468-2500. บทที่ 3.

⁴สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2546, มกราคม-เมษายน). เล่มเดิม. หน้า 156.

⁵พรวิกรมณ์ เอี่ยมธรรม. (2528-2529, ตุลาคม-มีนาคม). “พัฒนาการของ “ขบวนการสังคมนิยม” ในประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงพ.ศ. 2526”. เศรษฐศาสตร์การเมือง 5 (1-2). หน้า 113.

ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีช่วงแรก เช่น นวนิยายเรื่อง “พัทธยา” ของ ดาวหาง ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยในช่วงเวลานั้นว่ามีความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ มีการใช้คำว่า “คอมมิวนิสต์” กับศัตรูทางการเมืองของผู้มีอำนาจ¹ จากจุดนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ในทัศนะของรัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีช่วงแรกนั้น ผู้ที่มีความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์มีฐานะเป็นศัตรูของชาติหรือเป็น “คนอื่น” ไม่ต่างจากทัศนะต่อผู้ที่มีความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดา เท่าไรนัก

หลังจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. 2487 การต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยจะลดความเข้มข้นลงโดยในเดือนพฤศจิกายน 2489 รัฐบาลของพล.ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ประกอบกับรัฐบาลได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 ซึ่งให้สิทธิเสรีภาพแก่บุคคลอย่างมาก ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย* ออกมาทำกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเปิดเผย มีสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎรและเข้าไปทำงานในรัฐสภา มีหนังสือและสิ่งพิมพ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ออกมาแพร่หลายมากขึ้นโดยหนังสือและสิ่งพิมพ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ได้ถือโอกาสโฆษณาชักชวนคนไทยให้สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง²

อย่างไรก็ตามหลังจากจอมพลผิน ชุณหะวัณ ทำการรัฐประหารล้มรัฐบาลของพล.ร.ต. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2489 แล้วใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 หลังจากนั้นไม่นานนัก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกลับมาเป็นสิ่งผิดกฎหมายและรัฐบาลได้ใช้นโยบายกวาดล้างและจับกุมพวกคอมมิวนิสต์อย่างจริงจังอีกครั้ง³

¹ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. หน้า 89-93.

* ในพ.ศ.2495 พรรคคอมมิวนิสต์ไทยได้เปลี่ยนชื่อเป็น “พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย”

²บัญชา สุมา. (2528). *การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์กับนโยบายป้องกันและปราบปรามของรัฐบาล (พ.ศ. 2500-2523)*. หน้า 30-31.

³แหล่งเดิม. หน้า 31-32.

เกือบตลอดทศวรรษ 2490 ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำประเทศช่วงที่ 2 รัฐบาลได้สร้างภาพลักษณ์ของคอมมิวนิสต์ในฐานะภัยจากภายนอกที่คุกคามเอกราชของประเทศไทย รวมทั้งสร้างภาพลักษณ์ให้กลุ่มคนที่รัฐบาลไม่พึงประสงค์ว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นศัตรูของชาติ¹ จากการที่รัฐบาลไทยช่วงทศวรรษ 2490 ใช้นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง มองว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามเอกราชของประเทศไทย ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศที่ปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ เห็นได้จากการที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มองสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเปลี่ยนมาปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ในพ.ศ. 2492 อย่างหวาดระแวงว่าจีนจะเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาในไทย รัฐบาลไทยจึงดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาและเลือกอยู่ฝ่ายโลกเสรี เพื่อต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะจากสาธารณรัฐประชาชนจีน²

การต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์อย่างจริงจังของรัฐบาลไทยยังคงสืบเนื่องต่อมาจนถึงทศวรรษ 2510 โดยในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 2500 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี (9 กุมภาพันธ์ 2502-8 ธันวาคม 2506) รัฐบาลใช้มาตรการรุนแรงในการปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์ มีการประหารชีวิตผู้ที่ถูกจับกุมตัวด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์ไปหลายราย³ รวมทั้งตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ด้านการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ได้แก่ คณะกรรมการประสานการปฏิบัติ (กปปบ.) และตั้งหน่วยงานที่ทำงานด้านการปราบปรามคอมมิวนิสต์เป็นการเฉพาะคือ กองอำนวยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง)⁴

ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (9 ธันวาคม 2506-14 ตุลาคม 2516) การต่อต้านคอมมิวนิสต์จะยิ่งเข้มข้นขึ้นอีกเนื่องจากนับตั้งแต่พ.ศ. 2504 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้เปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานมาใช้แนวทางการปฏิวัติแบบสังคมนิยมตามแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์จีน มีการใช้กองกำลังติดอาวุธเข้าปะทะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทย โดยการเคลื่อนไหวของกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ นับจากปี 2508 เป็นต้นมา⁵ รัฐบาลจึงได้ตั้งกองบัญชาการปราบปรามคอมมิวนิสต์ขึ้นมา

¹ตามไท ดิลกวิทยรัตน์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 61-76.

²จุลชีพ ชินวรรณ. (2553). 35 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน พ.ศ. 2518-2553: อดีต ปัจจุบัน อนาคต. หน้า 30.

³บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2560). การเมืองไทยร่วมสมัย. หน้า 104.

⁴บัญชา สุมา. (2528). เล่มเดิม. หน้า 100-101.

⁵แหล่งเดิม. หน้า 42-50; สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง. หน้า 90-95.

รวมทั้งมีการตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ขึ้นในทุกจังหวัด ตลอดจนมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2512 โดยการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ยังคงมีมาอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจอมพลถนอมจะพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปในปี 2516 แล้วก็ตาม โดยเฉพาะในช่วงพ.ศ. 2518-2519 ซึ่งการปะทะกันของทั้ง 2 ฝ่ายมีความรุนแรงและมีผู้เสียชีวิตจำนวนมากไม่่น้อยจากการปราบปรามคอมมิวนิสต์โดยรัฐบาลและการเคลื่อนไหวปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย¹

ภายใต้บริบทการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510 มีการสร้างภาพลักษณ์ของคอมมิวนิสต์ให้เป็นสิ่งชั่วร้าย ดังพบว่าในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำประเทศมีการนำเสนอภาพลักษณ์ของคอมมิวนิสต์ว่าเป็นศัตรูต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งทำลายคุณค่าหรือวัฒนธรรมอันดีงามของไทย² ทศนะดังกล่าวนี้ยังปรากฏในช่วงทศวรรษ 2510 เห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่าในช่วงพ.ศ. 2517-2519 มีการโฆษณาชวนเชื่อว่าขบวนการนักศึกษาที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมมาตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นั้นเป็นคอมมิวนิสต์ ผู้นำนักศึกษาเป็นชาวญวนรับเงินต่างประเทศ และขบวนการนักศึกษามีเป้าหมายที่จะทำลายสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ อันนำมาสู่การปลุกระดมลูกเสือชาวบ้าน นักเรียนอาชีวะ เจ้าหน้าที่รัฐ ออกมาปิดล้อมและสังหารหมู่นักศึกษาที่มาชุมนุมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร ที่กลับมาประเทศไทยอีกครั้ง เกิดเป็นเหตุการณ์นองเลือดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519³

จากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในไทยนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2460 จนถึงทศวรรษ 2510 ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ชาวจีนมีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคคอมมิวนิสต์ในไทยมาโดยตลอด ดังนั้นเมื่อรัฐบาลไทยมองว่าคอมมิวนิสต์เป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติ ภาพลักษณ์ของชาวจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยจึงมีด้านที่มองว่าชาวจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยที่มีความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์เป็นภัยต่อสยาม/ไทย ดังที่งานศึกษาของเอ็ดมุนด์ คริสตวรณ ได้ชี้ให้เห็นว่าชนชั้นนำสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-

¹แหล่งเดิม. หน้า 106-119.

²ตามไท ดิลกวิทยรัตน์. (2544). แหล่งเดิม. หน้า 105-106.

³สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ. (2544). “บทที่ 2 เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร”. ใน ใจ อึ๊งภากรณ์, สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. *อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง*. หน้า 93-122; ธงชัย วินิจจะกูล. (2558). *6 ตุลา ลืมไม่ได้ จำไม่ลง ว่าด้วย 6 ตุลา 2519*. บทที่ 3.

2477) มองว่าชาวจีนจำนวนมากที่มีอยู่ในประเทศจะเป็นสื่อนำลัทธิคอมมิวนิสต์จากต่างแดนเข้ามาเผยแพร่ในสยาม¹ หรืองานศึกษาของตามไท ดิลกวิทยรัตน์ ได้อธิบายว่าในช่วงทศวรรษ 2490 ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 มีการจับกุมชาวจีนในข้อหาคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมากเนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม มองว่าชนกลุ่มน้อยชาวจีนในไทยเป็นภัยคุกคามต่อประเทศ ด้วยชาวจีนในไทยจำนวนไม่น้อยนับถือและให้การสนับสนุนเหมาเจ๋อตุง ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน²

เช่นเดียวกับที่งานศึกษาของเพ็ญภา หมอนสอาด ชี้ให้เห็นว่า นวนิยายไทยในช่วงทศวรรษ 2490 ถึงทศวรรษ 2520 มีการนำเสนอภาพลักษณ์ของชาวจีนในไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” โดยที่ภาพลักษณ์นี้ค่อนข้างชัดเจนในช่วงทศวรรษ 2490 ถึงทศวรรษ 2500 พอถึงทศวรรษ 2510 ภาพลักษณ์ด้านนี้ในนวนิยายยังมีอยู่และในทศวรรษต่อมาคือทศวรรษ 2520 ภาพลักษณ์ “คอมมิวนิสต์” ในนวนิยายได้เจือจางลงไปมากแล้ว³

จากข้อเท็จจริงที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงเข้าใจได้ว่าการที่หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2510 ได้นำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่แสดงให้เห็นว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย มีความรักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ ช่วยเหลือการกุศล เป็นพุทธศาสนิกชน ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เพื่อใช้อัตลักษณ์เหล่านี้ในการต่อกรรับมือกับนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยที่สร้างภาพลักษณ์ให้คนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยเป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติ

4.4 การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางและการเติบโตของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

คำว่า “ชนชั้นกลาง” ซึ่งแปลมาจากคำว่า middle class ในภาษาอังกฤษ เป็นคำที่ได้ยินกันในสังคมสยาม/ไทยมาอย่างน้อยตั้งแต่ช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดย ธเนศ วงศ์ยานนาวา นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์สันนิษฐานว่าแนวคิดเรื่อง “ชนชั้นกลาง” ที่ปรากฏในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นแนวคิดที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ แต่ไม่มีความชัดเจนว่า “ชนชั้นกลาง” ที่พูดหรือเขียนในสังคมสยามสมัย

¹เอื้อมพร ศรสวรรณ. (2548). “การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438-2475”.

หน้า 213-216.

²ตามไท ดิลกวิทยรัตน์. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 66-69.

³เพ็ญภา หมอนสอาด. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 43-44, 124-131.

นั้นหมายถึงคนพวกไหนกันแน่ จะหมายถึงพ่อค้า ผู้ประกอบการธุรกิจ นายทุน หรือเจ้านายระดับล่าง¹ ความไม่ชัดเจนของคำว่า “ชนชั้นกลาง” เป็นสิ่งที่พบแม้แต่ในโลกตะวันตกซึ่งเป็นที่มาของการใช้คำว่า middle class โดยคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) นักปราชญ์ชาวเยอรมันได้อธิบายถึงการแบ่งชนชั้นของคนในสังคมจากปัจจัยการผลิต (เงินทุน ที่ดิน เครื่องจักร) ที่อยู่ในครอบครอง ทำให้มีการแบ่งคนออกเป็น 1) ชนชั้นนายทุน คือกลุ่มคนที่ถือครองปัจจัยการผลิต 2) ชนชั้นแรงงาน คือกลุ่มคนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและต้องขายแรงงานของตนเพื่อแลกกับรายได้ในการเลี้ยงชีพ² 3) ชนชั้นกลาง คือกลุ่มคนซึ่งอยู่ระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นแรงงาน³ ขณะที่ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันได้เสนอแนวคิดเรื่องการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (social stratification) ของคนในสังคมโดยพิจารณาจากรูปแบบวิถีชีวิต ระดับการศึกษา ทัศนคติของพวกเขามาใช้เป็นตัวแบ่งช่วงชั้นสูง-ต่ำของคนแทนที่จะใช้เรื่องเศรษฐกิจเป็นตัวแบ่ง⁴

ในบริบทนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “ชนชั้นกลาง” ตามคำอธิบายของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่ชี้ว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดชนชั้นกลางคือ กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าในระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา ประกอบอาชีพอิสระ มุ่งประกอบการอุตสาหกรรมหรือลงทุนเพื่อให้สังคมเศรษฐกิจมีการผลิตแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้น⁵ โดยในแง่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์แล้วชนชั้นกลางในสยามเกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศสยามภายหลังการทำสนธิสัญญาการค้าเสรีกับอังกฤษในพ.ศ. 2398 ทำให้ในสังคมไทยเกิดอาชีพเฉพาะใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอาชีพค้าขายและอาชีพบริการต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นในกรุงเทพฯ และเริ่มขยายตัวไปตามเมืองแถบที่ราบลุ่มภาคกลางและตามหัวเมืองที่เป็นศูนย์ขนถ่ายสินค้า⁶ กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเฉพาะทางหรืออาชีพอิสระนี้ก็คือ กลุ่มชนชั้นกลาง อาจสรุปได้ว่าชนชั้นกลาง คือ กลุ่มคนที่

¹ ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2550). วัฏจักรของทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลาง: จากปฏิวัติฝรั่งเศสสู่พุทธทาสภิกขุ/ 19 กันยายน. ใน นลินี ดันธุวินัย (บรรณาธิการ). *ศึกษา รู้จัก วิพากษ์ชนชั้นกลาง*. หน้า 9-10.

² ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. (2538). แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย. หน้า 8-9.

³ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2548). “ทฤษฎีชนชั้นกลาง”. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ). *คนชั้นกลางไทยในกระแสทุนนิยม*. หน้า 121-122.

⁴ สุภาภรณ์ จันทวนิช. (2551). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. หน้า 56-57.

⁵ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2553). *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*. หน้า 122.

⁶ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2532). ประวัติศาสตร์สามัญชนก่อนพ.ศ. 2475. ใน ชาคิต ทุมวัฒน์และอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ (บรรณาธิการ). *สายธารแห่งความคิด*. หน้า 160.

เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าในระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา ประกอบอาชีพอิสระ และมุ่งประกอบการอุตสาหกรรมหรือลงทุนเพื่อให้สังคมเศรษฐกิจ มีการผลิตแบบใหม่ ๆ¹

ในบรรดาชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของสยามภายหลังการทำสนธิสัญญาการค้าเสรีกับชาติตะวันตกชาติต่าง ๆ ในช่วงพ.ศ. 2398-2405 อาทิ สนธิสัญญาเบาว์ริงที่สยามทำกับอังกฤษ (พ.ศ. 2398) สนธิสัญญาเดอมองติญี่ที่สยามทำกับฝรั่งเศส (พ.ศ. 2399) สนธิสัญญาแฮร์ริสที่สยามทำกับสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2399) รวมทั้งสนธิสัญญาที่ทำกับเดนมาร์ก (พ.ศ. 2401) สนธิสัญญาที่ทำกับโปรตุเกส (พ.ศ. 2402) สนธิสัญญาที่ทำกับเนเธอร์แลนด์ (พ.ศ. 2403) และสนธิสัญญาที่ทำกับปรัสเซีย (พ.ศ. 2405)² ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจของสยามผูกเข้ากับระบบทุนนิยมโลกและเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขายตามระบบทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งการผลิตและส่งออกข้าวของสยามขยายตัวขึ้นอย่างมาก³ ชนชั้นกลางกลุ่มแรก ๆ ที่ประกอบอาชีพอิสระและกลายเป็นชนชั้นกลางของสยามได้แก่ คนจีนและลูกครึ่งจีน⁴

ทั้งนี้พบว่าชนชั้นกลางกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจสยามนับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สืบเนื่องมากระทั่งหลังสยามทำสนธิสัญญาการค้าเสรีกับชาติตะวันตกในช่วงปลายทศวรรษ 2390 จนถึงทศวรรษ 2470 คนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทย อาทิ เป็นเจ้าภาชีนายอากร ผู้ประกอบการค้า นายทุนนายหน้า⁵ โดยที่ชนชั้นกลางชาวจีนและเชื้อสายจีนในสยามมีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมธุรกิจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มนักธุรกิจจีนและเชื้อสายจีนมาตั้งแต่ทศวรรษ 2440 แล้ว การต่อรองกับรัฐบาลสยามของสมาคมธุรกิจของชาวจีนจะยิ่งแสดงออกอย่างชัดเจนในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงปลายทศวรรษ 2460 ซึ่งรัฐบาลสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้นโยบายชาตินิยมที่กีดกันชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน⁶ รวมทั้งในช่วงเกือบตลอดทศวรรษ 2480 ซึ่ง

¹นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2553). *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*. หน้า 122.

² ดู ปิยนาค บุญาค และคณะ. (2556). 9 แผ่นดินของการปฏิรูปประเทศไทย. หน้า 87.

³ ดู ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2519). *การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว* (พ.ศ. 2411-2475). บทที่ 1, บทที่ 6-7.

⁴นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2560). *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475*. หน้า 112.

⁵ ดู บทที่ 2 ของปริญญาณิพนธ์นี้

⁶ปรารธนา โกเมน. (2533). *สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488*. บทที่ 2-6.

รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) ดำเนินนโยบายชาตินิยมที่กีดกันชาวจีนในไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนเช่นเดียวกัน¹

น่าสนใจที่ว่าชนชั้นกลางซึ่งเป็นชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนมีการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ภายในสยามหรือไทย ดังที่นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ชนชั้นกลางรุ่นแรก ๆ ของสยามได้ปรับตัวเข้ากับเจ้านายและข้าราชการของสยามในทุก ๆ ทางมากกว่าจะยึดติดกับขนบธรรมเนียมทางเชื้อชาติของบรรพบุรุษของตน เช่น ในช่วงพ.ศ. 2442-2444 เมื่อมีผู้นำการปฏิวัติจากประเทศจีนเดินทางเข้ามาในสยามเพื่อระดมเงินทุนและปลุกเร้าสำนึกชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม คนชั้นกลางเชื้อสายจีนในสยามส่วนใหญ่กลับพอใจที่จะเรียกตนเองว่า “จีนสยาม”² การที่พวกพ่อค้าชาวจีนและลูกครึ่งจีน ซึ่งเป็นชนชั้นกลางรุ่นแรก ๆ ของไทยเลือกแสดงออกถึงอัตลักษณ์หรือตัวตนว่าตนเป็น “จีนสยาม” สอดรับกับบริบทที่พวกเขาอยู่อาศัยและทำมาหากินอยู่ในสยาม ไม่ได้อยู่อาศัยหรือทำมาหากินอยู่ในประเทศจีน

เช่นเดียวกับที่ เพ็ญพิสุทธิ์ ทองมี ได้ชี้ให้เห็นว่าในช่วงพ.ศ. 2475-2487 นายทุนชาวจีนในไทยพยายามแสดงว่าตนเองมีความปรารถนาดีต่อรัฐไทยและต้องการที่จะเป็นชาวไทยมากกว่าที่จะแสดงออกถึงลักษณะของชาวจีนที่มีความจงรักภักดีต่อเมืองจีน เนื่องจากรัฐไทยในช่วงเวลาดังกล่าวใช้นโยบายทางการเมืองที่เข้มงวดกับชาวจีน³

แม้ว่าชนชั้นกลางที่เป็นชาวจีนและลูกครึ่งจีนจะพยายามปรับตัวให้เข้ากับกระแสชาตินิยมที่กีดกันชาวจีน แต่ในช่วงก่อนทศวรรษ 2480 ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีช่วงแรก รัฐบาลใช้นโยบายเพิ่มบทบาทของรัฐในการจัดการเศรษฐกิจควบคู่ไปกับนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อให้คนไทยมีบทบาททางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ธุรกิจของชนชั้นกลางที่เป็นชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนถูกจำกัดการเติบโต ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ไม่สามารถควบคุมระบบเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง เกิดการทุจริตในกิจการของรัฐโดยเฉพาะกิจการค้า ดังนั้นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในช่วงพ.ศ. 2491-2500 รัฐบาลจึงปรับนโยบายทางเศรษฐกิจโดยส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจ มีการส่งเสริมการลงทุนของเอกชน ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยสนับสนุนการเติบโตของ

¹ พรณี บัวเล็ก. (2541). “สยาม” ในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง : ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5. หน้า 160-204.

² นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2560). เล่มเดิม. หน้า 112.

³ เพ็ญพิสุทธิ์ ทองมี. (2552). การปรับตัวของ “นายทุนชาวจีน” ภายใต้นโยบาย “เศรษฐกิจชาตินิยมไทย” (พ.ศ. 2475-2487). หน้า 240-298.

เอกชนชาวไทยและชาวต่างประเทศจะมีความชัดเจนยิ่งขึ้นภายหลังการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในพ.ศ. 2500¹

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นโดยอาศัยแนวทางจากรายงานของคณะผู้เชี่ยวชาญของธนาคารโลกที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เชิญเข้ามาสำรวจเศรษฐกิจของไทยเมื่อพ.ศ. 2499 เป็นพื้นฐาน² แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2 ฉบับต่อมาก็คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ต่อเนื่องมาถึงสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ (พ.ศ.2516-2518) รัฐบาลม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (14 มีนาคม 2518-20 กันยายน 2519) รัฐบาลม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (20 เมษายน-6 ตุลาคม 2519) มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ ท่าเรือ รวมทั้งส่งเสริมธุรกิจเอกชนในการเพิ่มผลผลิตด้านอุตสาหกรรม เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว³

การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีผลต่อชนชั้นกลางอย่างมากดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่าชนชั้นกลางเป็นนายธนาคาร เจ้าของธุรกิจส่งออก นายทุนข้ามชาติ ซึ่งไม่ได้เป็น “เบี้ยล่าง” ของข้าราชการอย่างเด็ดขาด แต่อาจร่วมมือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับกลุ่มผู้ปกครองนั้นเกิดขึ้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁴ ทั้งนี้ในบรรดาชนชั้นกลางที่ตั้งตัวและเติบโตขึ้นจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กลุ่มนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนเป็นหนึ่งในกลุ่มที่สามารถตั้งตัวและเติบโตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510⁵ ตัวอย่างของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่เติบโตมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในช่วงเวลานี้ เช่น ตระกูลหวั่งหลีซึ่งมีพื้นฐานมาจากการทำธุรกิจธนาคาร โดยในช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2510 ตระกูลหวั่งหลีได้ขยายมาทำธุรกิจค้ามันสำปะหลังซึ่งเป็น

¹ เรืองวิทย์ ลิ้มปนาท. (2537). บทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมไทย (พ.ศ. 2475-2500). บทที่ 3-5.

² ธนาคารทหารไทย จำกัด. (2536). สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศ. หน้า 13-17.

³ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. (2543). วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย. หน้า 97-99.

⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). “วัฒนธรรมของคนชั้นกลางไทย”. ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ). ชนชั้นกลางบนกระแสปะชาธิปไตยไทย. หน้า 51.

⁵ คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). เล่มเดิม. หน้า 235.

หนึ่งในพืชเศรษฐกิจที่สำคัญตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ¹ ตระกูลโซควัฒนา ที่เริ่มจากธุรกิจนำเข้าสินค้าญี่ปุ่น ต่อมาได้ชักชวนกลุ่มไฉ้อ่อนของญี่ปุ่นให้ร่วมผลิตยาสีฟันและผงซักฟอก จนสามารถต่อยอดเพิ่มจำนวนสินค้าบริโภคที่ผลิตในเครือสหพัฒน์ของตระกูลโซควัฒนาจนกลายเป็นธุรกิจใหญ่ด้านนี้ ตระกูลเจียรนวนนท์ ที่เริ่มต้นจากธุรกิจนำเข้าเมล็ดพันธุ์ผัก ต่อมาขยายธุรกิจลงทุนสร้างโรงงานทำอาหารสัตว์ โดยใช้วัตถุดิบในประเทศ แล้วขยายสู่ธุรกิจเลี้ยงไก่แบบครบวงจร กลายเป็นบริษัทเจริญโภคภัณฑ์หรือซีพี (CP) บริษัทแปรรูปสินค้าเกษตรรายใหญ่ที่สุดในไทย²

ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยอยากจะกล่าวคือ ความสำเร็จในการสร้างเนื้อสร้างตัวจนเติบโตทางธุรกิจของชนชั้นกลางเชื้อสายจีนเป็นหนึ่งในสิ่งที่มีการนำเสนอสู่คนทั่วไปผ่านสื่อบางประเภท ดังที่วิทยานิพนธ์ของเพ็ญภา หมอนสอาด ได้ชี้ให้เห็นว่าในนวนิยายที่เขียนและเผยแพร่ในช่วงทศวรรษ 2510 ถึงต้นทศวรรษ 2530 มีการนำเสนอภาพลักษณ์ของ “คนจีนในไทย” ด้านที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จทางธุรกิจเนื่องด้วยมีความขยัน อดทน ประหยัด มีความซื่อสัตย์ ให้ผู้อ่านได้รับรู้³ ดังนั้นจึงเป็นไปได้มากที่ชนชั้นกลางที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2510 จะนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในการสร้างเนื้อสร้างตัว ขยายธุรกิจ ด้วยคุณสมบัติหลายประการ ทั้งนี้พิจารณาได้จากที่ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2510 ว่ามีการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายว่าเป็นผู้มีน้ำใจ มีความขยันอดทน ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีของชนชั้นกลางในการทำธุรกิจของตนเอง

สรุปท้ายบท

หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 ในด้านรูปแบบหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้ไม่ต่างจากหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2460-ทศวรรษ 2470 คือประกอบด้วย ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัยและเรื่องที่น่าสนใจที่นำมาพิมพ์ แต่ที่ต่างกันคือหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 นี้ทางเจ้าภาพงานศพเป็นผู้เลือกเรื่องที่จะพิมพ์ด้วยตนเองเอง สำหรับเนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2510 มีการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนหลาย

¹พรณี บัวเล็ก. (2529). *วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ.2475-2516*. หน้า 158-159.

²คริส เบเคอร์, ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 236-237.

³เพ็ญภา หมอนสอาด. (2550). *เล่มเดิม*. หน้า 146-148.

ด้านด้วยกัน (ดูตารางที่ 2 ประกอบ) โดยหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2490 จะนำเสนออัตลักษณ์ด้านที่ว่าผู้ตายเป็นผู้ที่พยายามช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย เป็นผู้ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน เป็นผู้ที่ย่วยเหลืองานกุศล เป็นพุทธศาสนิกชน มีความรักประเทศไทยและพระมหากษัตริย์ของไทย เพื่อใช้อัตลักษณ์เหล่านี้ในการต่อรองรับมือกับนโยบายชาตินิยมในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม และนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยในช่วงทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2490 ซึ่งเป็นนโยบายที่สร้างภาพลักษณ์ให้คนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยเป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติไทย แต่ในขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2490 ก็นำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่ว่าผู้ตายเป็นผู้ที่ช่วยเหลือรัฐบาลจีน โดยอัตลักษณ์ด้านนี้มีที่มาจากการที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในเวลานี้รับอิทธิพลของกระแสชาตินิยมจีนที่แพร่หลายในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศจีนด้วยมีสำนึกว่าตนมีเชื้อสายจีนอยู่ในตัว

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2500 -ทศวรรษ 2510 หนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในส่วนเนื้อหาการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนหลายด้านด้วยกัน โดยอัตลักษณ์ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2490 เช่น การนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่แสดงให้เห็นว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย มีความรักประเทศไทยและพระมหากษัตริย์ ช่วยเหลือการกุศล เป็นพุทธศาสนิกชน ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แต่มีอัตลักษณ์บางด้านที่ไม่ปรากฏในช่วงทศวรรษ 2510 เช่น เป็นผู้ที่ย่วยงานรัฐบาลจีน เป็นผู้ที่ยุ้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน โดยการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2500 -ทศวรรษ 2510 เพื่อใช้อัตลักษณ์เหล่านี้ในการต่อรองรับมือกับนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยที่สร้างภาพลักษณ์ให้คนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยเป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติ ซึ่งเข้มข้นมากขึ้นกว่าช่วงก่อนหน้า ในแง่นี้จึงเข้าใจได้ว่าการหายไปการนำเสนออัตลักษณ์บางด้านในช่วงทศวรรษ 2510 เนื่องจากสถานการณ์การต่อสู้ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่หนักหน่วงมากขึ้นนับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2500 ที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยใช้แนวทางการปฏิวัติด้วยอาวุธตามแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ขณะที่การนำเสนออัตลักษณ์ที่ว่าผู้ตายมีน้ำใจ ความขยัน อุตสาหะ นั้นมีความสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจของไทยตลอดช่วงทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2510 ซึ่งนักธุรกิจชาวจีนและคนเชื้อสายจีนประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2500-ทศวรรษ 2510 ซึ่งมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้ชนชั้นกลางที่เป็นพ่อค้านักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนเติบโตและเป็นแรงผลักดันธุรกิจของประเทศไทยให้ก้าวไป

บทที่ 4

หนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540

ในบทที่ 3 ได้อธิบายให้เห็นว่า หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480 – ทศวรรษ 2510 มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตายรวมทั้งอัตลักษณ์ของลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับบริบทสำคัญในช่วงเวลานั้นได้แก่ 1.นโยบายชาตินิยมในสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามและการทำให้ชาวจีนในไทยเป็น “คนอื่น” 2.กระแสชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล 3.นโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลและความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 4.การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางและการเติบโตของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำหรับบทนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมขึ้นหลายประการและในส่วนของการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพเองก็มีส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปจากในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 ดังจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

1. รูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วง ทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540

1.1 รูปแบบของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ในช่วงทศวรรษ 2520 – ทศวรรษ 2540

เมื่อผู้วิจัยสำรวจหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วงทศวรรษ 2520 - ทศวรรษ 2540 พบว่าหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนช่วงทศวรรษ 2520 – ทศวรรษ 2540 มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัยและเรื่องที่น่าสนใจ โดยเรื่องที่น่าสนใจในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540 ทางเจ้าภาพจะเป็นผู้เลือกเรื่องที่น่าสนใจเองเช่นเดียวกับหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480- ทศวรรษ 2510 ผู้วิจัยเห็นว่าหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540 ยังคงมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนเช่นเดียวกับช่วงทศวรรษ 2480- ทศวรรษ 2510 โดยจะได้วิเคราะห์จากเนื้อหาของหนังสืองานศพ

1.2 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ตาย

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายเนื้อหาของหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2520 – ปัจจุบัน (ทศวรรษ 2550) ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา 30 ปี ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของผู้คนในโครงสร้างสังคมเกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นได้แก่ การขยายตัวของรัฐผ่านระบบราชการและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

การขยายตัวของรัฐและระบบราชการทำให้ความสำเร็จในระบบราชการกลายเป็นเป้าหมายของผู้คนในวงกว้าง การขยายตัวของรัฐและระบบราชการได้สร้างการเมืองแบบ “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ที่เป็นการประสานกันระหว่างการสร้างอำนาจในระบบราชการกับอำนาจทางการเมือง และสร้างความชอบธรรมให้แก่พระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้สูงขึ้น ทำให้ระบบเกียรติยศที่ผู้คนใฝ่ฝันและปรารถนาจะได้รับคือ การเข้าสู่ระบบเกียรติยศที่มาจากพระราชทานของสถาบันพระมหากษัตริย์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การขยายตัวของรัฐและระบบราชการทำให้เกิดการขยายตัวของการใช้ระบบอุปถัมภ์ในหน่วยงานต่างๆ เพิ่มมากขึ้นการสามารถสร้างและอยู่ในเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวางและมีอำนาจก็จะเป็นหลักประกันสำหรับความก้าวหน้าในชีวิตการทำงานและมีโอกาสมากขึ้นที่จะบรรลุถึงความสำเร็จในระบบเกียรติยศของสังคมไทย ส่วนการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ทำให้ผู้คนจำนวนมากเข้าไปสัมพันธ์กันในเครือข่ายทางสังคมของผู้มีอำนาจมากขึ้น กลุ่มทุนขนาดใหญ่ล้วนแต่ประสบความสำเร็จอย่างสูง โดยความสำเร็จในการทำธุรกิจถูกทำให้รับรู้ว่าขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลและความสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมของผู้มีอำนาจ¹

สำหรับส่วนประกอบของหนังสืองานศพจะมี 3 ส่วน คือ ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัยและเรื่องที่น่ามาพิมพ์ โดยในหนังสืองานศพของข้าราชการและนักธุรกิจระดับกลางถึงระดับสูงจะนำรูปเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาพิมพ์ไว้ในหน้าแรก ๆ ของหนังสือ และในยุคนี้ก็จะให้ความสำคัญกับคำไว้อาลัยจากผู้หลักผู้ใหญ่ในเครือข่ายและในสังคมมากขึ้น การเรียงลำดับคำไว้อาลัยโดยมากจะให้พื้นที่แก่ข้าราชการระดับสูงก่อนเครือญาติ การจัดวางเนื้อหาในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับว่าระบบเครือข่ายมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ชีวิตของปัจเจกชนประสบความสำเร็จ โดย

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). ความหมายของตัวตน : พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ. ใน จักรทิพย์ นาถสุภา และฉลอง สุนทรวาณิชย์ (บรรณาธิการ). *ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา รวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์ อภิชาติ โยเนะโอะ*. หน้า 212.

การเขียนคำไว้อาลัยจะเขียนในลักษณะยกย่องผู้ตายว่าเป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการปฏิบัติและการยกย่องคุณงามความดี/การเป็นคนดีของผู้ตาย ส่วนเรื่องที่น่าสนใจมาพิมพ์นั้นจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรม ความรู้ทางการแพทย์ ความรู้ทางจิตวิทยาและเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า การทำหนังสือแจ้งงานศพในยุคนี้นี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้ตาย โดยส่วนคำไว้อาลัยผู้ตายเป็นการแสดงให้เห็นถึงประวัติการทำงานของผู้ตายและเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้ตายกับผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือทางเศรษฐกิจ รวมทั้งประกาศให้สังคมได้รู้ว่าเครือข่ายญาติ ลูกหลานของผู้ตายเป็นคนที่มีสถานภาพทางอำนาจสูงเพราะมีเส้นสายในกลุ่มคนที่เป็นเครือข่ายของผู้ตายด้วย¹

1.3 เนื้อหาของหนังสืองานศพกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน

ในช่วงทศวรรษ 2520 – ทศวรรษ 2540

เนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540 แบ่งได้เป็น 2 ช่วงเวลาโดยหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 จะพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี พงศาวดาร พุทธศาสนา การแพทย์ เหมือนกับหนังสืองานศพทั่วไปที่ผลิตขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน แต่พอเข้าทศวรรษ 2530- ทศวรรษ 2540 เรื่องที่น่าสนใจมาพิมพ์จะเป็นเรื่องประวัติความเป็นมาของตระกูลผู้ตาย พัฒนาการของธุรกิจที่ผู้ตายสร้างมา ปรัชญาการทำธุรกิจที่ผู้ตายใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำธุรกิจ โดยผู้จัดทำพิมพ์จะเป็นผู้เลือกเรื่องที่จะมาพิมพ์เอง ขณะเดียวกันก็อาจจะเลือกพิมพ์เรื่องของผู้จัดทำพิมพ์เห็นว่าผู้อ่านได้รับประโยชน์สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตรประจำวัน และช่วยให้ผู้อ่านระลึกถึงผู้ตายได้ สำหรับการเขียนประวัติผู้ตายนั่นทางเจ้าภาพจะมีคณะผู้เรียบเรียงประวัติของผู้ตายจากการบอกเล่าเรื่องโดยคนในครอบครัว

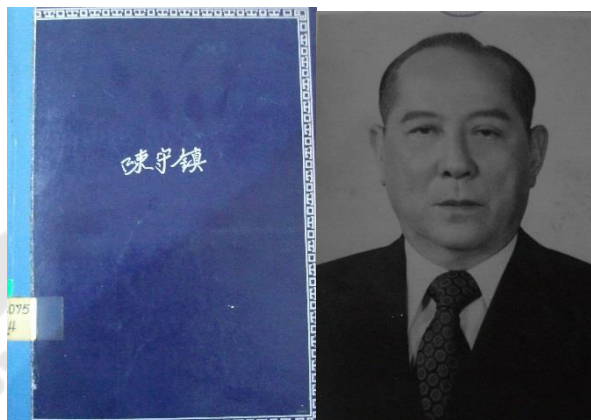
ดังเห็นได้จากหนังสืองานศพของนายตันชีวตึง หวังหลี เจ้าของบริษัท หลวงหลีประกันภัย ซึ่งรับภาระบริหารธุรกิจต่าง ๆ ของครอบครัวต่อจากตันชีวเม้ง พี่ชายผู้ล่วงลับ เช่น บริษัทหวังหลี จำกัดที่ทำกิจการค้าขายและโรงสีข้าว ธนาคารหวังหลีจัน ทำธุรกิจแลกเปลี่ยนเงินตรา² หนังสืองานศพเล่มนี้พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2528 โดยทางเจ้าภาพผู้จัดทำหนังสือได้ระบุว่า

ในงานพระราชทานเพลิงศพนายตันชีวตึง หวังหลี ครั้งนี้ คุณวรวิทย์ หวังหลีและคุณวุฒิชัย หวังหลี ผู้เป็นบุตร ได้ปรารถนากับข้าพเจ้า(พระสุธรรมธีรคุณ-ผู้วิจัย)ว่า ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อครั้งนี้

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). เล่มเดิม. หน้า 214-217.

²ดูเพิ่มเติมใน ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2544). ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2. หน้า 262-275.

มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือที่เป็นสาระประโยชน์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงาน ได้มอบให้ข้าพเจ้าเป็นผู้พิจารณาจัดหา ข้าพเจ้าได้พิจารณาเห็นว่า หนังสือมุนีนาถที่ปนี ซึ่งมีเนื้อความเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า 28 พระองค์ ซึ่งท่านเจ้าพระคุณพระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) รองเจ้าคณะภาค 1 เจ้าอาวาสวัดดอนยานนาวา กรุงเทพมหานคร ได้รจนาไว้เป็นหนังสือที่มีสารประโยชน์มาก ควรแก่การที่จะนำมาเผยแพร่ และเป็นหนังสือที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้อ่าน..¹

ภาพประกอบ 34 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายตันซิวตึง หวังหลี่ พิมพ์ พ.ศ. 2528

ที่มา: พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร). (2528). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายตันซิวตึง หวังหลี่ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 16 พฤศจิกายน 2528.

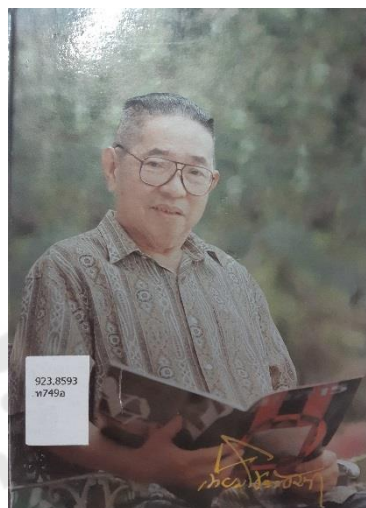
ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2530-ทศวรรษ 2540 เรื่องที่นำมาพิมพ์จะมีลักษณะที่ต่างไปจากทศวรรษ 2520 โดยหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2530 ถึงทศวรรษ 2540 จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ตัวผู้ตาย และธุรกิจครอบครัวมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากหนังสืองานศพของนายเทียม โชควัฒนา เจ้าของบริษัทสหพัฒน์ปิบูล จำกัด จำหน่ายสินค้าอุปโภคและบริโภค² โดยหนังสืองานศพพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2534 ได้กล่าวว่า

เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ท่านประธาน เรื่องราวอันเกี่ยวกับประวัติการดำเนินการค้า ประสพการณ์ตลอดจนหลักปรัชญาในชีวิตและการทำงานของท่านที่ได้เล่าถ่ายทอดไว้นั้น จึงถูกรวบรวมและ

¹พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร). (2528). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายตันซิวตึง หวังหลี่ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 16 พฤศจิกายน 2528. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²ดูเพิ่มเติมใน ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2537). 55 ตระกูลดัง ภาค 1. หน้า 120-129.

กลั่นกรองไว้ในหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้แล้ว ด้วยเจตจำนงที่จะให้เป็นประโยชน์และแง่คิดในการปฏิบัติ
ตนแก่ชนรุ่นหลังสืบต่อไป สมดังเจตนารมณ์ของท่านประธาน...¹

ภาพประกอบ 35 หน้าปกหนังสืองานศพนายเทียม โชควัฒนา พิมพ์ พ.ศ. 2534

ที่มา: ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินฝังศพ
นายเทียม โชควัฒนา วันพุธที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2534 ณ สุสานมังกรทอง จังหวัดชลบุรี.

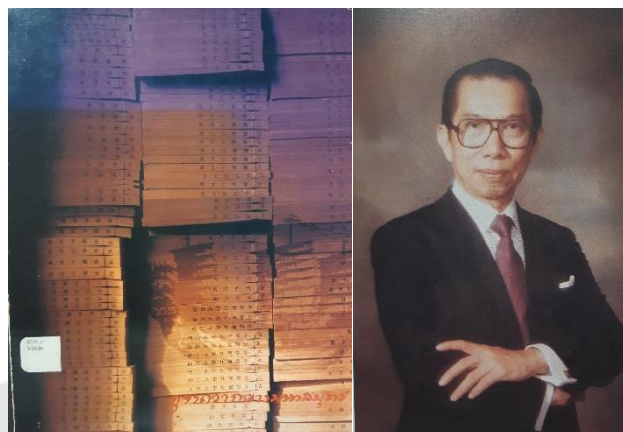
การกล่าวในลักษณะเดียวกันนี้ยังพบในหนังสืองานศพของนายสุวิทย์ หวังหลี เจ้าของ
ธุรกิจหลายอย่าง เช่น ธนาคารนครธน บริษัท สาธารณกิจจำกัด (ธุรกิจพัฒนาที่ดิน) ฯลฯ² หนังสือ
งานศพพิมพ์ของเขาพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2537 ได้กล่าวว่า

จุดมุ่งหมายสำคัญของการนำเสนอเรื่องราวใน ดุจनावากกลางมหาสมุทร ก็เพื่อให้ญาติ มิตรและ
ผู้ใดก็ตามที่หยิบหนังสือนี้ขึ้นมาอ่าน ได้เห็นภาพสะท้อนของการต่อสู้ ความรัก ความสำเร็จ ความ
ผิดหวัง ความทุกข์ ความสุขและความแปรเปลี่ยน ที่มีอยู่ในชีวิตทุกชีวิต...เราหวังว่าเนื้อหาและภาพที่

¹ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินฝังศพนายเทียม โชควัฒนา วันพุธที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2534 ณ สุสานมังกรทอง จังหวัดชลบุรี. หน้า 51.

²ดูเพิ่มเติมใน ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 275-276.

ตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ จะสามารถให้ความเพลิดเพลิน ความรู้ รวมทั้งกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ...¹

ภาพประกอบ 36 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสุวิทย์ หวังหลี พิมพ์.ศ. 2537

ที่มา: คุณหญิงจันทรี รัตนิน. (2537). *คุณาวากกลางมหาสมุทร ใน ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพนายสุวิทย์ หวังหลี ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 8 ตุลาคม 2537*.

จากข้อเท็จจริงที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการเลือกเรื่องที่นำมาพิมพ์ในหนังสืองานศพนั้น ในช่วงทศวรรษ 2520 ทางเจ้าภาพจะเลือกที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายในทางใดทางหนึ่ง เช่น เรื่องที่ผู้ตายชอบหรือเรื่องที่ทางเจ้าภาพเห็นว่ามีความสมควรจะนำมาพิมพ์เผยแพร่ ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2530- ทศวรรษ 2540 ทางเจ้าภาพจะพิมพ์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของตระกูลผู้ตาย ปรัชญา คติการดำเนินชีวิตและธุรกิจของผู้ตาย รวมทั้งเรื่องพัฒนาการธุรกิจของผู้ตาย ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการเลือกพิมพ์เรื่องเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการนำเสนออัตลักษณ์หรือตัวตนของผู้ตายและครอบครัวของผู้ตาย ให้ผู้อ่านหนังสืองานศพได้รู้จัก

¹คุณหญิงจันทรี รัตนิน. (2537). *คุณาวากกลางมหาสมุทร ใน ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพนายสุวิทย์ หวังหลี ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 8 ตุลาคม 2537*. หน้า 3.

2. อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังสืองานศพ ช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540

2.1 นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2530-ทศวรรษ 2540 เช่น หนังสืองานศพของนายเทียม โชควัฒนา พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2534 ในส่วนเนื้อหาประวัติของผู้ตายซึ่งเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวนั้นคณะผู้จัดทำหนังสือได้กล่าวว่า ผู้ตายเป็นบุคคลที่ได้สร้างสรรค์วงการตลาด เป็นแบบอย่างให้กับนักการตลาดรุ่นหลังได้จดจำเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพการตลาดให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งผู้ตายยังได้ก่อตั้งสวนอุตสาหกรรมเครือสหพัฒนา ขึ้นมาทำให้เกิดความเจริญขึ้นในท้องถิ่น จากทั้ง 2 เหตุผลที่กล่าวมาได้ทำให้ผู้ตายได้รับรางวัล

นายเทียม โชควัฒนา ได้รับรางวัลเกียรติคุณนักการตลาดไทย ปี 2531 และรางวัลนักอุตสาหกรรมไทยดีเด่น ปี 2532...¹

ภาพประกอบ 37 นายเทียม โชควัฒนา รับรางวัลนักอุตสาหกรรมไทย ปี 2532

ที่มา: ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินฝังศพ นายเทียม โชควัฒนา วันพุธที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2534 ณ สุสานมังกรทอง จังหวัดชลบุรี. หน้า 26.

¹ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). เล่มเดิม. หน้า 24-27.

หนังสืองานศพของนายบัญชา ล่ำซำ เจ้าของกิจการธนาคารกสิกรไทย¹ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2535 ในส่วนเนื้อหาประวัติของผู้ตายซึ่งเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวนั้นทางคณะผู้จัดทำหนังสือได้นำเสนอเรื่องราวความสำเร็จของนายบัญชาที่ได้รับรางวัลทางธุรกิจมากมาย

ปี 2527 วารสารการเงินธนาคารและนิตยสารดอกเบี๋ย พร้อมกันยกย่องให้นายบัญชา เป็นนายธนาคารแห่งปีในปี 2527...ปี 2528 และ 2529 นิตยสารดอกเบี๋ย ยกย่องให้ธนาคารกสิกรไทยเป็น “ธนาคารแห่งปี” สองปีซ้อน...ปี 2530 วารสารการเงินการธนาคาร ให้ธนาคารกสิกรไทยเป็น “ธนาคารที่มีภาพพจน์และบทบาทการจ้ดองค์การดีที่สุด”... ปี 2532 วารสารการเงินธนาคาร ยกย่องให้เป็นธนาคารที่มีผลงานด้านวิชาการและการประชาสัมพันธ์ดีเด่น ปี 2534 World Executive's Digest ร่วมกับ The Asian Institute of Management เลือกธนาคารกสิกรไทยให้รับรางวัล Technology Management Award เป็นบริษัทดีเด่นด้านการจัดการเทคโนโลยี ปี 2535 สมาคมการตลาดแห่งประเทศไทย คัดเลือกนายบัญชาขึ้นทำเนียบเกียรติคุณนักการตลาดไทยเป็น “ยอดนักการตลาดแห่งปี”...²

ภาพประกอบ 38 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายบัญชา ล่ำซำ พิมพ์พ.ศ. 2535

ที่มา: บัญชา ล่ำซำ ประวัติและผลงาน. (2535). ใน *ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนายบัญชา ล่ำซำ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2535*.

¹ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 40-42.

²บัญชา ล่ำซำ ประวัติและผลงาน. (2535). ใน *ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนายบัญชา ล่ำซำ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2535*. หน้า 131-132.

ภาพประกอบ 39 นายบัญชา ล่ำซำ เข้ารับโล่ “นายธนาคารแห่งปี” จากพณฯ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการคลัง ดร.สุธี สิงห์เสน่ห์

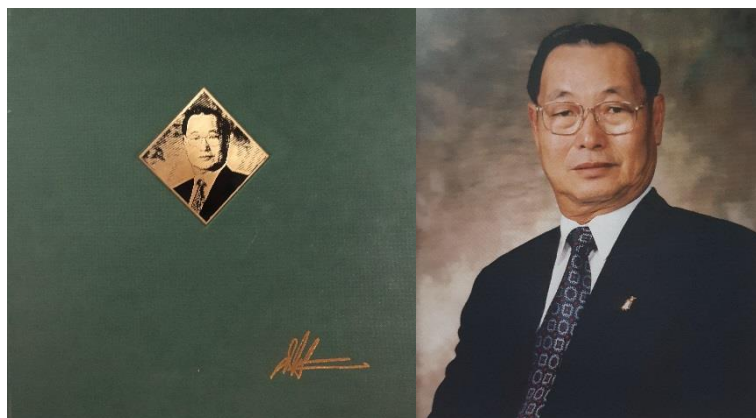
ที่มา: บัญชา ล่ำซำ ประวัติและผลงาน. (2535). ใน *ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทาน
เพลิงศพนายบัญชา ล่ำซำ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2535.*
หน้า 131.

หนังสืองานศพของนายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล เจ้าของศรีไทยซูเปอร์แวร์ ผลิตภัณฑ์ใน
ครัวเรือนต่างๆ จากพลาสติก ภายใต้ตราสัญลักษณ์รูปนกเพนกวิน รวมถึงธุรกิจผลิตชิ้นส่วนต่าง ๆ
ของอุตสาหกรรม เช่น ชิ้นส่วนตู้เย็น พัดลม โทรทัศน์ วิทยุ¹ ในหนังสืองานศพซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ.
2549 เนื้อหาในส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่านายสุมิตรได้รับรางวัล
ทางธุรกิจทั้งจากประเทศไทยและต่างประเทศ

ปีพุทธศักราช 2523 นายสุมิตร เลิศสุมิตรกุลได้รับรางวัลในฐานะเป็นโรงงานผู้ผลิตสินค้าดีเด่น
ของสมาคมนิคมไทย...ปีพุทธศักราช 2524 ได้รับรางวัลผู้ส่งออกสินค้าเมลามีนดีเด่นภาคพื้นเอเชีย จาก
ประเทศสเปน ปีพุทธศักราช 2525 ได้รับรางวัลผู้ส่งออกสินค้าเมลามีนดีเด่นภาคพื้นยุโรป จากประเทศ
อังกฤษ ปีพุทธศักราช 2528 ได้รับการคัดเลือกเป็น นักธุรกิจตัวอย่าง และเข้ารับรางวัลสำเภาทอง จาก
สมาคมนักธุรกิจสัมพันธ์แห่งประเทศไทย...ปีพุทธศักราช 2547 ได้รับคัดเลือกเป็นนักธุรกิจสร้างชาติ
จากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต...²

¹ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 78-93.

²พลาสติกกับชีวิต. (2549). ใน *สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพ ดร. สุมิตร เลิศสุมิตรกุล ประธาน
กรรมการบริษัท ศรีไทยซูเปอร์แวร์ จำกัด (มหาชน) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 10 มีนาคม 2549.* หน้า 46-48.

ภาพประกอบ 40 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล พิมพ์ พ.ศ. 2549

ที่มา: พลาตีกกับชีวิต. (2549). ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพ ดร. สุมิตร เลิศสุมิตรกุล ประธานกรรมการบริษัท ศรีไทยซูเปอร์แวร์ จำกัด (มหาชน) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 10 มีนาคม 2549.

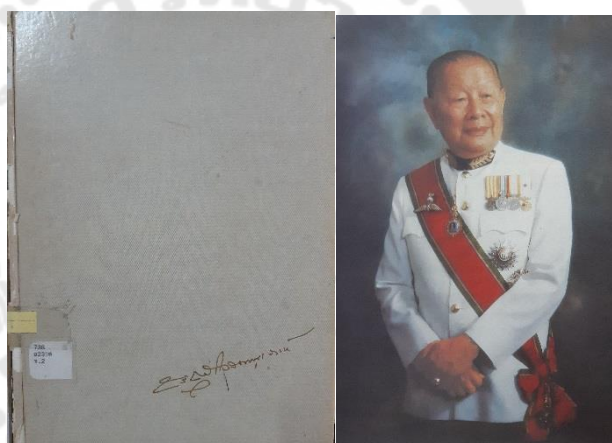
ภาพประกอบ 41 นายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล รับรางวัลนักธุรกิจตัวอย่างปี 2528 (รางวัลสำเนาทอง) จากสมาคมนักธุรกิจสัมพันธ์แห่งประเทศไทย

ที่มา: พลาตีกกับชีวิต. (2549). ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพ ดร.สุมิตร เลิศสุมิตรกุล ประธานกรรมการบริษัท ศรีไทยซูเปอร์แวร์ จำกัด (มหาชน) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 10 มีนาคม 2549. หน้า 46.

2.2 บุคคลผู้มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 เช่น หนังสืองานศพของนายสวัสดิ์ ไอสถานุเคราะห์ เจ้าของบริษัทไอสถสภา(เด็กเฮงหยู)จำกัด จำหน่ายยาไทย ยากฤษณะกลั่นตรากิเลน และยาสามัญประจำบ้าน เช่น ยาหอม ชนะลม ยาระบาย ยาธาตุ 4 ยาแก้ไอ ยาอมโบตัน ยาต้มใจ¹ ในหนังสืองานศพซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2529 นั้นในส่วนประวัติผู้ตายซึ่งเรียบเรียงโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวถึงคำบอกเล่าของผู้ตายว่า

หลักการค้าของจีนก็ไม่มีอะไรคือ ขยันขันแข็ง มีความซื่อสัตย์สุจริต อันนี้เราก็ใช้อยู่ อันนี้สำคัญ ความตรงไปตรงมาความซื่อสัตย์ อย่าไปคิดเอาเปรียบเขา พูดคำไหนคำนั้น เมื่อพูดไปแล้ว ขาดทุนเราก็ยอมเสีย เราต้องถืออย่างนั้น หลุดปากไปคำไหนขาดทุนตั้งร้อยก็ต้องยอม...²

ภาพประกอบ 42 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายสวัสดิ์ ไอสถานุเคราะห์ พิมพ์ พ.ศ. 2529

ที่มา: พิริยะ ไกรฤกษ์; และคนอื่นๆ. (2529). *ศิลปวัตถุ ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสวัสดิ์ ไอสถานุเคราะห์*.

หนังสืองานศพของนายเทียม โชควัฒนา พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2534 นั้นในส่วนคำไว้อาลัยจากลูก ๆ ได้กล่าวถึงนายเทียมว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ

¹ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 418-430.

²พิริยะ ไกรฤกษ์; และคนอื่นๆ. (2529). *ศิลปวัตถุ ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสวัสดิ์ ไอสถานุเคราะห์*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

คุณพ่อกับอภิลุฑฯ ทุกคนว่า แนวความคิดในการทำงานและดำเนินชีวิตของคุณพ่อสรุปได้ 5 ข้อ คือ 1. ชยัน อดทน 2. สร้างความเชื่อถือ(สร้าง Credit) 3. คบคนดี 4. ไม่สร้างศัตรู 5. ไม่เอาเปรียบคนอื่น...¹

หนังสืองานศพของนายบัญชา ลำช้า พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2535 ในเนื้อหาประวัติของผู้ตายซึ่งเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่านายบัญชาเป็นผู้ที่มีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ

ผม(นายบัญชา-ผู้วิจัย)ว่าความสำเร็จในการทำงาน ถ้าดูในวงกว้างๆ แล้ว ก็ด้วยการรู้จักสมาคมกับคนดี และเทคนิคที่พอจะแจกแจงได้ก็คือว่า 1. ต้องซื่อสัตย์มีความจริงใจ 2. ชยันหมั่นเพียร 3. รอบรู้ในงาน และมีความละเอียดถี่ถ้วน (มี Planning ในการทำงาน) 4. มีความประพฤติดี 5. มีระเบียบวินัย 6. ไม่คิดอิจฉาริษยา...²

หนังสืองานศพของนายถาวร พระประภา เจ้าของบริษัท สยามกลการ ผลิตและจำหน่ายรถยนต์นิสสัน³ ซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2544 นั้นเนื้อหาในส่วนประวัติผู้ตายซึ่งผู้ตายเขียนขึ้นเองประกอบกับส่วนที่คณะผู้จัดทำหนังสือได้เรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัว มีการกล่าวถึงผู้ตายว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรมในการทำธุรกิจ

ท่าน(นายถาวร-ผู้วิจัย)จึงกำหนดหลักเกณฑ์การเป็นนักบริหารที่ดีไว้ด้วย ดังนี้ 1. ต้องมองการณ์ไกล มีจิตใจกว้างขวาง อย่าใจแคบหรือหุนเหว ไม่ใส่ใจเรื่องเล็กๆ น้อยๆ และต้องหมั่นสำรวจตัวเอง 2. ต้องไม่นำความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องในการบริหาร โดยให้ถือว่าพี่น้องนั้นเป็นเพียงหุ้นส่วนและในการทำงานให้ทำงานในระดับสติปัญญาและความสามารถของแต่ละคน 3. ต้องรู้จักสร้างบารมี ความหมายของบารมีในทัศนะ ดร.ถาวร คือการทำความดี ไม่ใช่เป็นการใช้เงินซื้อ เพราะท่านเห็นว่าบารมีที่เกิดจากความดีนั้น จะทำให้คนยอมรับและสามารถทำการใหญ่ได้ 4. การแก้ไขความขัดแย้งต้องกระทำด้วยใจเป็นธรรมและใจกว้าง ให้อภัยและหันหน้าเจรจา กัน ไม่เก็บความไว้ในใจที่จะทำให้เกิดการกینใจ จนมองหน้ากันไม่ได้ การแก้ปัญหานั้นเป็นสิ่งที่พึงกระทำ และต้องใช้การค้นหาสาเหตุด้วยการใช้เวลาและมีความจริงใจต่อกัน 5. ต้องไม่ลืมหืมตา ในการที่สามารถพัฒนา

¹ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). เล่มเดิม. หน้า 44-45.

²บัญชา ลำช้า ประวัติและผลงาน. (2535). เล่มเดิม. หน้า 98.

³ดูเพิ่มเติมใน ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์. (2537). เล่มเดิม. หน้า 242-253.

กิจการที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จและมีกำไรนั้นต้องคำนึงว่าเป็นกิจกรรมร่วมกัน อย่าคิดว่า เป็นความสามารถของตัวเองแต่เพียงผู้เดียว..¹

ภาพประกอบ 43 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายถาวร พรประภา พิมพ์ พ.ศ. 2544

ที่มา: เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สุนักรกิจอุตสาหกรรม. (2544). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินและเครื่องขมาในพิธีบรรจุศพดร.ถาวร พรประภา ณ ศาลากตัญญู สวนพฤษชาติ ถาวร-อุษธานี ตำบลโป่ง อำเภอบางละมุง(พัทยา) จังหวัดชลบุรี วันอาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2544.

2.3 นักธุรกิจที่มองการณ์ไกล/ความคิดริเริ่มที่ดี

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 เช่น หนังสืองานศพของนายตันซิวต้ง หวังหลี พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2528 โดยเนื้อหาในส่วนประวัติผู้ตายเขียนขึ้นโดยบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า

งานธุรกิจหลักของบริษัท หวังหลี คือการค้าข้าวนั้น ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง โรงสีได้ผลิตทั้งข้าวสารและข้าวเหนียว ส่งไปขายต่างประเทศมากมาย ในระยะนั้นเศรษฐกิจของประเทศไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว นายตันซิวต้งมองเห็นว่าจะต้องมีผู้ต้องการสถานที่ไว้เป็นสำนักงานมากขึ้นจึงได้

¹เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สุนักรกิจอุตสาหกรรม. (2544). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินและเครื่องขมาในพิธีบรรจุศพดร.ถาวร พรประภา ณ ศาลากตัญญู สวนพฤษชาติ ถาวร-อุษธานี ตำบลโป่ง อำเภอบางละมุง(พัทยา) จังหวัดชลบุรี วันอาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2544. หน้า 231.

สร้างอาคารหลังขึ้น 10 ชั้น ที่ถนนสุริวงส์ โดยธนาคารแห่งอเมริกาเป็นผู้เช่ารายแรก หลังจากนั้น อาคารพาณิชย์ต่าง ๆ จึงสร้างตามขึ้นอีกมากมาย...¹

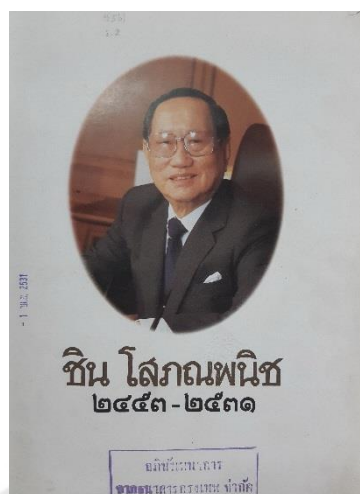
หนังสืองานศพของนายชิน โสภณพนิช เจ้าของธนาคารกรุงเทพ² ซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2531 ในส่วนของประวัติผู้ตายซึ่งคณะผู้จัดทำหนังสือเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และจากนิยายสารที่ผู้ตายเคยให้สัมภาษณ์ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติด้านนี้ของนายชินไว้ว่า

เมื่อคิดจะขยายสาขาของธนาคารออกไปตั้งที่สิงคโปร์ แทนที่เขาคจะเลือกตั้งในทำเลที่เป็นย่านที่ทำการของธุรกิจธนาคารเหมือนกับสาขาของธนาคารอื่นๆ เขากลับไปเลือกย่าน South Bridge Road ซึ่งสมัย 30 ปีก่อนยังไม่มีใครรู้จักย่านนี้เท่าไรนัก เหตุผลเบื้องหลังของการเลือกก็เพราะว่า ถ้าตั้งสาขาในย่านนี้จะสามารถให้บริการลูกค้าได้สะดวกสบายกว่า เพราะย่าน South Bridge Road คล้ายๆ กับสำเพ็งของไทย คือเป็นย่านการค้าของคนจีนแต่จีวส่วนใหญ่ และพ่อค้าเหล่านี้โดยมากได้ติดต่อทำธุรกิจการค้ากับเมืองไทยอยู่แล้ว เมื่อธนาคารกรุงเทพไปเปิดสาขาให้บริการถึงหน้าบ้านมีหรือลูกค้าจะหนีหายไปไหน...³

¹พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร). (2528). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²ดูเพิ่มเติมธนวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูลย์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 244-258.

³สาธิต อุทัยศรี, บรรณธิการ. (2531). ชิน โสภณพนิช ใน *โอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพนายชิน โสภณพนิช ประธานกิตติมศักดิ์ อดีตประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร 9 เมษายน 2531*. หน้า 169.

ภาพประกอบ 44 นายชิน โสภณพนิช

ที่มา: สาธิต อุทัยศรี, บรรณาธิการ. (2531). ชิน โสภณพนิช ใน โอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพนายชิน โสภณพนิช ประธานกิตติมศักดิ์ อดีตประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร 9 เมษายน 2531.

หนังสืองานศพของนายเทียม โชควัฒนา พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2534 ในส่วนเนื้อหาประวัติของผู้ตายซึ่งคณะผู้จัดทำหนังสือเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า

เวลานั้นท่านจึงได้เสนอแนวความคิดใหม่ให้กับผู้ใหญ่ในครอบครัวว่า การคอยให้ลูกค้าประจำมาซื้อของที่ร้านนั้น ทำให้ขายของได้ในปริมาณจำกัด ทำไมเราไม่ลองเป็นฝ่ายออกไปหาลูกค้าเองบ้าง ซึ่งในตอนแรกผู้ใหญ่อีกต่างก็ไม่ใคร่จะเห็นด้วยนัก แต่ด้วยแรงสนับสนุนจากพี่ชาย ซึ่งขณะนั้นเป็นหลงจู๊ประจำร้าน จึงถือโอกาสที่ท่านประธานได้เป็นผู้เปิดหน้าแรกของประวัติศาสตร์เซลแมนขึ้น ด้วยการขี้อวดขายออกกระบอเคอร์ลินคำด้วยตนเอง ทำให้ยอดการขายร้านเปียวอะเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาอย่างน่าพิงพอใจ...¹

หนังสืองานศพของนายอรรถพร ลีบุตรพงษ์ เจ้าของบริษัทยนตรกิจ จำกัด ผู้นำเข้าและจัดจำหน่ายรถยนต์ยุโรปชั้นดี 10 ยี่ห้อ คือ Audi Bentley Citroen KIA Peugeot Rolls-Royce SEAT

¹ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). เล่มเดิม. หน้า 57.

Skoda Volkswagen¹ ในหนังสือเล่มนี้ซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2544 โดยเนื้อหาในส่วนของประวัติผู้ตายเรียบเรียงโดยจิรนนท์ พิตรปรีชา นักเขียนรางวัลซีไรต์ จากคำบอกเล่าของคนในครอบครัวได้กล่าวว่าผู้ตายเป็นนักธุรกิจที่มองการณ์ไกล/ความคิดริเริ่มที่ดี

หลังสงครามโลกยุติ ประเทศไทยเริ่มฟื้นฟูเศรษฐกิจ พัฒนาการค้าการคมนาคม โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ซึ่งมีถนนมากมายและการเติบโตขยายตัวของเมืองทำให้บริการรถราง เรือเมล์ ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ แต่การซื้อรถยนต์สักคันก็ยังเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินมหาศาลเมื่อเทียบกับรายได้ของคนทั่วไป การมีรถยนต์ส่วนตัวจึงจำกัดอยู่ในแวดวงชนชั้นสูงเท่านั้น คุณพ่อคิดว่า ถ้าหารยนต์เก่ามาปรับปรุงหรือประกอบใหม่ ก็จะสามารถขายในราคาต่ำกว่ารถยนต์ใหม่ และจะเป็นการเปิดตลาดในกลุ่มชนชั้นกลางที่อยากมีรถยนต์ขับแต่ยังไม่มีเงินพอที่จะหาซื้อรถยนต์ใหม่ การคลุกคลีอยู่กับชิ้นส่วนอะไหล่รถยนต์ทำให้คุณพ่อมั่นใจว่าจะเปิดซ่อมและประกอบรถยนต์ได้...²

ภาพประกอบ 45 หน้าปกหนังสืองานศพและรูปนายอรรถพร ลีบุตรพงษ์ พิมพ์ พ.ศ. 2544

ที่มา: ห้าทศวรรษยนตรกิจ. (2544). ใน อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพคุณอรรถพร ลีบุตรพงษ์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอังคารที่ 22 พฤษภาคม 2544.

¹ห้าทศวรรษยนตรกิจ. (2544). ใน อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพคุณอรรถพร ลีบุตรพงษ์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอังคารที่ 22 พฤษภาคม 2544. หน้า 242.

²แหล่งเดิม. หน้า 117.

2.4 นักธุรกิจที่สามารถผ่านพ้นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

อัตลักษณ์ด้านนี้จะปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2540 เช่น หนังสืองานศพของนายอรรถพร ลีบุตรพงษ์ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2544 โดยเนื้อหาในส่วนของประวัติผู้ตายเรียบเรียงโดยจิรนนท์ พิตรปรีชา นักเขียนรางวัลซีไรต์จากคำบอกเล่าของคนในครอบครัว ได้กล่าวว่านายอรรถพรมีวิธีการบริหารงานที่สามารถทำให้บริษัทไม่ต้องล้มละลายได้จากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540

ปี พ.ศ. 2540 ขณะที่เกิดวิกฤต ยন্ত্রกิจเป็นหนี้แบงก์กรุงเทพ อยู่ 6 พันกว่าล้าน คุณเลิศลักษณ์ บุญนิพัทธ์(ลีบุตรพงษ์) ซึ่งเป็นลูกสาวบอกคุณพ่อว่า เราไม่มีเงินก็ไปขอผ่อนผันไว้ก่อน ยังไม่ต้องจ่ายก็ได้ แต่คุณพ่อก็ยังกังวลมากเรื่องเครดิต ท่านบอกว่า ยังไงก็ต้องรีบให้รีบตั้งหน้าตั้งตาทำงานใช้หนี้ให้เสร็จๆ ไป อย่างเบียดเบียนเป็นอันขาดและอย่าให้เป็นหนี้ยึดเยื้อเรื้อรัง เงินเหลือจากใช้หนี้ถึงค่อยคิดเป็นกำไรของเรา...ในห้วงวิกฤต ยุทธศาสตร์ “ทางหนีทีไล่” (ทางหนีทีไล่ คนสนิทของท่านสรุปว่า เสียทำธุรกิจแบบรอบคอบ คิดแล้วคิดอีกก่อนตัดสินใจ จะก้าวไปข้างหน้าก็เตรียมทางถอยไว้เสมอ ไม่ทำอะไรใหญ่เกินกำลัง ไม่ทุ่มลงทุนจนหมดตัว ไม่ก่อหนี้สินมากมาย เสียบอกว่า คนที่ไม่เตรียมถอยไว้บ้าง ถึงเวลาต้องถอย ก้าวเดียวก็อาจล้มชว่นแซ แต่เสียเตรียมไว้แล้ว ถอยหลัง 3 ก้าว เบรคอยู่พอดี ไม่ตกคลอง ประคองตัวเองได้ แถมยังไม่ต้องปลดพนักงานอีก” ของคุณพ่อได้ผลเกินคาด เราไม่ต้องลอยแพพนักงานให้เศร้าใจ ไม่ต้องหนีหนี้ หรือถูกยึดกิจการจนครอบครัวล่มสลาย...¹

2.5 บุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

อัตลักษณ์ด้านนี้จะปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 เช่น หนังสืองานศพของนายตันซิวต้ง หวังหลี ดังที่ในคำไว้อาลัยของ นายอัมพร บุลภักดิ์ ประธานคณะกรรมการหอการค้าไทย-จีน ได้กล่าวว่า

เจ้าสัวตันซิวต้ง เป็นนักธุรกิจที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณะเอกชน ได้ให้ความร่วมมือแก่ทางราชการด้วยดีเสมอมา มีความรักประเทศไทยเหมือนบ้านเกิด และได้ให้การรับใช้ประเทศชาติในทุกวิถีทางเท่าที่จะทำได้...²

หนังสืองานศพของนายบัญชา ลำช้า พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2535 นั้นในส่วนของประวัติผู้ตายซึ่งคณะผู้จัดทำหนังสือเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวได้กล่าวว่า

¹ ฟ้าทศวรรษยন্ত্রกิจ. (2544). เล่มเดิม. หน้า 139-141.

² พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร). (2528). เล่มเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ความรักชาติและจงรักภักดีในเบื้องพระยุคลบาทนั้น เป็นประจักษ์ดีว่ามีอยู่เต็มเปี่ยมในจิตใจของ นายบัญชา นายบัญชา ได้จัดให้มีพิธีเชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสาธงหน้าอาคารสำนักงานใหญ่ของ ธนาคารในตอนเช้า และเชิญลงจากยอดเสาธงในเวลาเย็นทุกวัน ครั้งหนึ่งนายบัญชาเคยนั่งรถผ่าน โรงเรียนเทศบาลแห่งหนึ่ง และเห็นธงชาติของโรงเรียนนั้นเก่าขาด นายบัญชาได้สั่งการให้สาขาที่อยู่ ใกล้เคียงซื่อธงชาติไปเปลี่ยนให้...อันใดที่จะกระทำสนองเบื้องพระยุคลบาทได้ นายบัญชา ได้ปฏิบัติ มาตลอดชีวิตด้วยความจงรักภักดี ธนาคารกรสิกรไทยเป็นธนาคารหนึ่งที่ได้รับพระราชทานพระบรมรา ชานุญาต ให้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจต่างๆ ออกเผยแพร่ตามวาระโอกาสต่างๆ และ อัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์และพระราชกรณียกิจของพระราชวงศ์จัดพิมพ์เป็นปฏิทิน...บริเวณลาน กว้างหน้าอาคารของธนาคารสำนักงานใหญ่ นายบัญชาถือเป็นประเพณีอันยิ่งใหญ่ที่จะจัดให้เป็น สถานที่ตกแต่งไฟประดับอย่างเต็มที่ ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งนายบัญชา เอาใจใส่ตั้งแต่การออกแบบ ตลอดจนตรวจตราการตกแต่งอย่างพิถีพิถัน เพื่อให้สมพระเกียรติ...

หนังสืองานศพของนายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2549 ในคำไว้อาลัยของดร. สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึงผู้ตายว่า

ดร. สุมิตรเป็นผู้ใญ่บุญสุนทาน มีความใจกว้าง เอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้อื่น ได้บำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือสังคมเสมอมา นอกจากนั้น เป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง โดย เข้าร่วมสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไม่ว่าจะเป็นโครงการในประเทศหรือนอก ประเทศ เช่น โครงการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้สนับสนุนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเด็กกำพร้า หลัก 67 ซึ่งเป็นโครงการพระราชทานให้แก่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และไม่ว่ากิจกรรม อะไรจะเสนอตัวเข้ามาสนับสนุนอย่างเต็มอกเต็มใจตลอดเวลา...

2.6 บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540 เช่น หนังสืองานศพของนายสวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2529 ในคำไว้อาลัยของศาสตราจารย์ ประภาศน์ อวยชัย ประธานกรรมการ ป.ป.ป. นายกสมาคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และรวมคำแห่ง ฯลฯ ได้กล่าวถึงผู้ตายว่า

¹บัญชา ล้ำช้า ประวัติและผลงาน. (2535). เล่มเดิม. หน้า 163.

²พลสดิกกับชีวิต. (2549). เล่มเดิม. หน้า 151.

ท่าน(นายสวัสดิ์-ผู้วิจัย)บริจาคเงินสร้างวัด สร้างโบสถ์วิหาร สร้างศาลาการเปรียญ สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล และบริจาคทรัพย์อันมหาศาลให้แก่การสาธารณกุศล ทั้งเป็นผู้ที่มีน้ำใจเมตตากรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลคนยากจน คนที่ตกทุกข์ได้ยากและผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อนไม่สามารถช่วยตนเองได้...¹

หนังสืองานศพของนายชิน โสภณพนิช พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2531 ในส่วนของประวัติผู้ตายซึ่ง คณะผู้จัดทำหนังสือเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวเพื่อนร่วมงาน และจาก นิตยสารที่ผู้ตายเคยให้สัมภาษณ์ ได้กล่าวถึงผู้ตายว่า

นายชินได้ก่อตั้งมูลนิธิโสภณพนิชและมูลนิธิธนาคารกรุงเทพขึ้นในปี 2518 และ 2519 ตามลำดับ ทั้ง 2 มูลนิธินี้มีทุนประเดิมสำหรับการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคมตามนโยบายของนายชิน จำนวน 5 ล้านบาท และ 20 ล้านบาท ตามลำดับ ก็ได้เข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการประกอบสาธารณ กุศล ตลอดจนกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ต่างๆ ร่วมกับธนาคารกรุงเทพอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า การจัดพิมพ์หนังสือทำเนียบผู้สอบประโยคบาลีได้ ซึ่งนับเป็นหลักฐานทางทะเบียนของคณะสงฆ์อย่าง ดี การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเพื่อเป็นการโดยเสด็จพระราชกุศลในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปีละ 10,000 -15,000 เล่ม สำหรับถวายแด่พระเถระที่ได้รับ พระราชทานเลื่อนและแต่งตั้งสมณศักดิ์ใหม่...²

หนังสืองานศพของนายเทียม โชควัฒนา พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2534 ในเนื้อหาส่วนประวัติของ ผู้ตายซึ่งคณะผู้จัดทำหนังสือเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวได้กล่าวถึงผู้ตายว่า

บริจาคสมทบทุนสร้างห้องสมุด “เฉลิมราชกุมารี” จ.อุบลราชธานี มอบผลิตภัณฑ์มาทำให้ฯพณฯ ชาติชาย ชุมหวัด นายกรัฐมนตรี เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยภาคใต้เมื่อต้นปี 2531 บริจาคเงินให้ มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ เพื่อใช้ในการแพทย์ สาธารณสุขและการศึกษา มอบเงินบริจาคเพื่อจัดหา อุปกรณ์ทางการแพทย์ให้โรงพยาบาลธรรมศาสตร์ ร่วมบริจาคเงินสมทบทุนมูลนิธิดร.เทียม โชควัฒนา ในงานคอนเสิร์ตการกุศลแบบเบิร์ด-เบิร์ด มอบห้องประชุมดร.เทียม โชควัฒนาให้จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย...³

¹พิริยะ ไกรฤกษ์; และคนอื่นๆ. (2529). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²สาริต อุทัยศรี, บรรณาธิการ. (2531). *เล่มเดิม*. หน้า 177.

³ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). *เล่มเดิม*. หน้า 197-198.

ภาพประกอบ 46 นายเทียม โชควัฒนา มอบเงินบริจาคเพื่อจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้
โรงพยาบาลธรรมศาสตร์

ที่มา: ปรชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานดินฝังศพ*
นายเทียม โชควัฒนา วันพุธที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2534 ณ สุสานมังกรทอง จังหวัดชลบุรี. หน้า 198.

หนังสืองานศพของนายอรรถพร ลีนุตพงษ์ ซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2544 โดยเนื้อหาในส่วนของ
ประวัติผู้ตายเรียบเรียงโดยจิรนนท์ พิตรปรีชา นักเขียนรางวัลซีไรต์ จากคำบอกเล่าของคนใน
ครอบครัวได้กล่าวว่า

กิจกรรมด้านสังคมและการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ที่คุณพ่อได้กระทำมาชั่วชีวิต ถ้าจะระบุ
เป็นรายการก็คงยืดยาวเกินไปสำหรับการตีพิมพ์ ณ ที่นี้ จึงขอสรุปแต่เพียงสั้นๆ ดังนี้ ด้านการแพทย์
และสาธารณสุข สร้างอาคารโรงพยาบาล สมทบทุนมูลนิธิทางการแพทย์ ด้านการศึกษา สร้างโรงเรียน
มอบทุนการศึกษาให้นักเรียน นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ สนับสนุนวิทยากรและการฝึกอบรม
ทางเทคนิคแก่สถาบันการศึกษาต่างๆ สนับสนุนห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์ของบังคับการตำรวจจราจร
ด้านศาสนา สร้างพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ฌาปนสถาน ศาลาปฏิบัติธรรม กุฏิ ฯลฯ ด้านสังคม
สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม ให้ทุนและสนับสนุนโครงการต่างๆ อาทิ โครงการโลกสีเขียว...
สนับสนุนรณรงค์โครงการสัปดาห์ป้องกันอุบัติเหตุแห่งชาติ...¹

¹ ฟ้าทศวรรษยนตรกิจ. (2544). เล่มเดิม. หน้า 147.

ภาพประกอบ 47 นายอรรถพร ลีนุตพงษ์กับการช่วยเหลือการกุศลต่าง ๆ

ที่มา: ห้าทศวรรษยนตรกิจ. (2544). ใน อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพคุณ
อรรถพร ลีนุตพงษ์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอังคารที่ 22
พฤษภาคม 2544. หน้า 148.

หนังสืองานศพของนายถาวร พรประภา พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2544 เนื้อหาในส่วนประวัติผู้ตาย
ซึ่งส่วนหนึ่งเขียนขึ้นโดยตัวผู้ตายเองและอีกส่วนหนึ่งนั้นคณะผู้จัดทำหนังสือได้เรียบเรียงขึ้นจากคำ
บอกเล่าของบุคคลในครอบครัว โดยมีการกล่าวถึงผู้ตายว่า

ดร.ถาวร ยังส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาด้วย เมื่อพ.ศ. 2537 ท่านบริจาคเงิน
จำนวน 11,500,000 บาท ให้กับผู้บริหารโรงเรียนสาธิตมัธยมศึกษาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยกรณใน
พระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อใช้ก่อสร้าง “อาคารอุษา พรประภา” สำหรับเยาวชนไว้เป็นสถานศึกษาและ
ฝึกฝนทักษะความรู้ เพื่อเป็นกำลังคนที่มีคุณภาพของชาติในอนาคต ตามปณิธานที่ท่านมุ่งมั่นไว้
ตลอดเวลาของการดำเนินชีวิต..¹

¹เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สู่นักธุรกิจอุตสาหกรรม. (2544). เล่มเดิม. หน้า
248-249.

ภาพประกอบ 48 พิธีเปิดอาคารโรงเรียนสาธิตมัธยมศึกษาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่นายถาวร พรประภาได้บริจาคเงินเพื่อใช้ก่อสร้างอาคารอุษา พรประภา

ที่มา: เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สุนักรกิจอุตสาหกรรม. (2544). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินและเครื่องขมาในพิธีบรรจุศพดร.ถาวร พรประภา ณ ศาลากตัญญูสวนพฤกษชาติ ถาวร-อุษานี ตำบลโป่ง อำเภอบางละมุง(พทยา) จังหวัดชลบุรี วันอาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2544. หน้า 248.

หนังสืองานศพของนายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2549 ในคำไว้อาลัยของพลตำรวจเอกโกวิท วัฒนะ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ได้กล่าวถึงผู้ตายว่า

กลางปี 2537 คุณสุมิตร พร้อมคณะได้ติดต่อขอเดินทางไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ภาคเหนือ ผมได้นำไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ลอง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ คุณสุมิตร ได้พบเห็นสภาพที่แท้จริงของโรงเรียน ที่ตั้งอยู่ในป่าเขาห่างไกลความเจริญ การคมนาคมไม่สะดวกและอยู่ในถิ่นทุรกันดาร บิดามารดาของเด็กนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวเขา มีฐานะความเป็นอยู่ยากจน เด็กนักเรียนจึงมีสภาพน่าสงสาร และโรงเรียนขาดแคลนกองทุนในการจัดการต่างๆ คุณสุมิตร มีความประทับใจ เมื่อทราบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอยู่ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จึงขอพิจารณาตัวให้การสนับสนุนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อทดแทนบุญคุณของแผ่นดิน ในวันนั้นคุณสุมิตร ได้บริจาคเงินกองทุนให้กับร้านค้าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่ลอง จำนวน 10,000 บาท และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอื่นๆ อีกทุกโรงเรียนทั่วประเทศ โรงเรียนละ 10,000 บาท ต่อมาได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อสมทบทุนในการก่อสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โรงอาหาร และบ้านพักครูในพื้นที่กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 1-4 นอกจากนั้น

ยังบริจาคด้วยขามภาชนะเก็บข้าวสาร น้ำตาล ใต้ และเก้าอี้นักเรียน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของบริษัทศรีไทยซูเปอร์แวร์ให้กับทุกโรงเรียนที่ขาดแคลน.¹

ภาพประกอบ 49 นายสุมิตร เลิศสุมิตรกุล พูลเกล้าฯ ถวายภาชนะเมลามีนให้กับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศ

ที่มา: พลาสติกับชีวิต. (2549). ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพ ดร.สุมิตร เลิศสุมิตรกุล ประธานกรรมการบริษัท ศรีไทยซูเปอร์แวร์ จำกัด (มหาชน) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 10 มีนาคม 2549. หน้า 16.

2.7 บุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

อัตลักษณ์ด้านนี้ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 1540 เช่น หนังสืองานศพของนายสวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์ พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2529 ในส่วนประวัติผู้ตายซึ่งบุคคลในครอบครัวเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของผู้ตายได้กล่าวว่าจากการสร้างสมคุณงามความดีตลอดมา ทำให้นายสวัสดิ์ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

¹พลาสติกับชีวิต. (2549). เล่มเดิม. หน้า 158.

วันที่ 5 ธันวาคม 2503 ตติยจุลจอมเกล้าพิเศษ(ต.จ.ว.) วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2506 เบญจมา
ภรณ์ช้างเผือก(บ.ช.) วันที่ 5 ธันวาคม 2507 ตริตราภรณ์มงกุฎไทย(ต.ม.) วันที่ 5 ธันวาคม 2511 ตริ
ตราภรณ์ช้างเผือก(ต.ช.) วันที่ 5 ธันวาคม 2515 ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย(ท.ม.) วันที่ 5 ธันวาคม 2521
ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก(ท.ช.) วันที่ 2 ธันวาคม 2522 ประดมาภรณ์มงกุฎไทย(ป.ม.) วันที่ 5 พฤษภาคม
2524 ตติยจุลจอมเกล้า(ท.จ.) วันที่ 5 ธันวาคม 2526 ประดมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)¹

ภาพประกอบ 50 นายสวัสดิ์ ไอสถานุเคราะห์ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่มา: พริยะ ไกรฤกษ์; และคนอื่นๆ. (2529). *ศิลปวัตถุ ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสวัสดิ์ ไอสถานุเคราะห์*.

หนังสืองานศพของนายชิน โสภณพนิช พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2531ในส่วนของประวัติผู้ตายซึ่ง
คณะผู้จัดทำหนังสือเรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัวเพื่อนร่วมงาน และจาก
นิตยสารที่ผู้ตายเคยให้สัมภาษณ์ ได้กล่าวว่า

ผลแห่งการมุ่งมั่นทำงานเพื่อสร้างสรรค์สถาบันธนาคารพาณิชย์ไทยให้มีความเจริญก้าวหน้า
สามารถเข้าไปมีบทบาทเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ระบบเศรษฐกิจไทย และความตั้งใจมั่นใน
อันที่จะบำเพ็ญประโยชน์ด้านสาธารณกุศลตอบแทนแก่สังคมและประเทศชาติ ทำให้นายชิน ได้รับ
พระมหากรุณาธิคุณ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดังนี้คือ ตริ

¹พริยะ ไกรฤกษ์; และคนอื่นๆ. (2529). *เล่มเดิม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ตารณช้างเผือก(ต.ช.) ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย(ท.ม.) ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก(ท.ช.) ประถมาภรณ์
ช้างเผือก(ป.ช.)...¹

ภาพประกอบ 51 นายชิน ไสภณพนิช ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่มา: สาริต อุทัยศรี, บรรณาธิการ. (2531). ชิน ไสภณพนิช ใน โอกาสเสด็จพระราช
ดำเนินพระราชทานเพลิงศพนายชิน ไสภณพนิช ประธานกิตติมศักดิ์ อดีตประธานกรรมการและ
กรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรี
นทราวาส กรุงเทพมหานคร 9 เมษายน 2531. หน้า 242.

หนังสืองานศพของนายเทียม โชควัฒนา พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2534 ในส่วนประวัติผู้ตายซึ่งคณะ
ผู้จัดทำหนังสือเรียบเรียงจากคำบอกเล่าของบุคคลในครอบครัว ได้กล่าวถึงผู้ตายว่าได้รับ
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้งจากประเทศไทยและต่างประเทศ

พ.ศ. 2506 เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย พ.ศ. 2521 จัตุรตมาภรณ์มงกุฎไทย พ.ศ. 2522 จัตุรตมาภรณ์
ช้างเผือก พ.ศ. 2524 ตริตาภรณ์ช้างเผือก พ.ศ. 2525 ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย...²

นายเทียม โชควัฒนา เป็นบุคคลที่ได้ใช้ความพยายามในอันที่จะพัฒนาแลกเปลี่ยนทางด้าน
เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นมาเป็นระยะเวลานานหลายปี นับว่า

¹สาริต อุทัยศรี, บรรณาธิการ. (2531). *เล่มเดิม*. หน้า 243.

²ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). *เล่มเดิม*. หน้า 15-19.

เป็นการกระทำอันน่ายกย่อง นอกจากนี้ท่านยังได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ในอันที่จะจรรดลงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศทั้งสองอีกด้วย ท่านจึงเป็นผู้สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการพิจารณาให้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไตรตาภรณ์รัตนมิ่งมงคลและสมควรอย่างยิ่งที่จะกล่าวว่า นายเทียม โชควัฒนา เป็นมิตรอันมีค่าสำหรับชาวญี่ปุ่น เนื่องจากในปีโชวะที่ 60 ซึ่งเป็นปีครบรอบวันคล้ายวันเกิดปีที่ 70 ของท่าน จึงถือเป็นเกียรติอย่างสูงที่การได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไตรตาภรณ์รัตนมิ่งมงคลจากรัฐบาลญี่ปุ่นจะเป็นการประสาทพรอันมีค่าแก่นายเทียม โชควัฒนา...¹

ภาพประกอบ 52 นายเทียม โชควัฒนาได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากรัฐบาลญี่ปุ่น

ที่มา: ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินฝังศพนาย เทียม โชควัฒนา วันพุธที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2534 ณ สุสานมังกรทอง จังหวัดชลบุรี. หน้า 21.

หนังสืองานศพของนายอรรถพร ลีบุตรพงษ์ ซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2544 โดยเนื้อหาในส่วนของประวัติผู้ตายเรียบเรียงโดยจิรนนท์ พิตรปรีชา นักเขียนรางวัลซีไรต์จากคำบอกเล่าของคนในครอบครัว ได้กล่าวว่า นายอรรถพร ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในประเทศไทยและจากต่างประเทศถือได้ว่าเป็นเกียรติของครอบครัว เป็นรางวัลของชีวิต และเป็นกำลังใจให้ผู้ตายตั้งใจทดแทนบุญคุณของแผ่นดินต่อไป

ในชั่วชีวิตของคุณพ่อ(นายอรรถพร-ผู้วิจัย) สิ่งที่คุณพ่อปลื้มปิติภาคภูมิใจเป็นที่สุดก็คือการมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หลายครั้ง แต่ครั้งพระองค์ท่านมีพระราชปฏิสันถาร

¹ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). เล่มเดิม. หน้า 21.

ด้วยเป็นเวลานานอย่างไม่ถือพระองค์ คุณพ่อได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดมาภรณ์มงกุฎไทย เป็นสัญลักษณ์แห่งเกียรติประวัติของครอบครัวลีนุตพงษ์ ในปีพ.ศ. 2522 รางวัลแห่งชีวิตนี้เป็นมงคลชีวิต มีขวัญและกำลังใจ และคุณพ่อไม่เคยหยุดยั้งความตั้งใจที่จะทดแทน บุญคุณแผ่นดินตอบแทนสังคมในทุกวิถีทาง...¹

นับแต่ปีพ.ศ. 2515 ที่ยนตรกิจเป็นตัวแทนจำหน่ายรถยนต์เปอโยต์จากประเทศฝรั่งเศส ในนาม บริษัทยูโรเปียน เอ็นเตอร์ไพรส์ คุณพ่อ(นายอรรถพร-ผู้วิจัย)ใช้เวลาไม่นานก็สามารถทำให้รถยนต์เปอโยต์อยู่ในใจของคนไทยได้ถึง 35,000 คัน ทำให้คู่ค้าเช่นฝรั่งเศสถึงกับยกย่องและรัฐบาลฝรั่งเศสได้มอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชุดตระกูล “เชอวารีเยร์ เดอ ลา ลียองซ์ ดอนเนอร์ (Chevalier de la L'gion d' Honneur)” ซึ่งถือเป็นเกียรติประวัติกับคุณพ่อและครอบครัวลีนุตพงษ์เป็นอย่างยิ่ง...นับเป็นเกียรติประวัติของคนไทยคนหนึ่งที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติ...²

หนังสืองานศพของนายถาวร พรประภา ซึ่งพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2544 นั้นเนื้อหาในส่วนประวัติ ผู้ตายที่เขียนขึ้นโดยตัวผู้ตายเองและส่วนที่คณะผู้จัดทำหนังสือได้เรียบเรียงขึ้นจากคำบอกเล่าของ บุคคลในครอบครัว มีการกล่าวถึงผู้ตายว่าเป็นบุคคลที่ช่วยเหลือสังคมและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ทำให้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

จากการที่ข้าพเจ้า(นายถาวร-ผู้วิจัย) ได้กระทำบุญกุศล บริจาคเงินเป็นสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลืองานราชการและสังคมอยู่ตลอดมานั้น ข้าพเจ้าได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ข้าพเจ้าได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท หลายครั้งหลายหน ซึ่งนำความปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งแก่ข้าพเจ้าและครอบครัว ข้าพเจ้าได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามลำดับคือ 5 ธันวาคม 2502 เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย 5 ธันวาคม 2504 เบญจมาภรณ์ช้างเผือก 5 ธันวาคม 2505 จตุรดาภรณ์มงกุฎไทย 5 ธันวาคม 2507 จตุรดาภรณ์ช้างเผือก 5 ธันวาคม 2508 ตริตาภรณ์มงกุฎไทย 5 ธันวาคม 2510 ตริตาภรณ์ช้างเผือก 5 ธันวาคม 2513 ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย 5 ธันวาคม 2517 ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก 5 พฤษภาคม 2519 ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ 5 ธันวาคม 2520 ประดมาภรณ์มงกุฎไทย 5 ธันวาคม 2522 ประดมาภรณ์ช้างเผือก 15 สิงหาคม 2527 เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ 3 (รัชกาลปัจจุบัน) 5 พฤษภาคม 2531 ทติยจุลจอมเกล้า...³

¹ห้าทศวรรษยนตรกิจ. (2544). เล่มเดิม. หน้า 151.

²แหล่งเดิม. หน้า 151.

³เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สู่นักธุรกิจอุตสาหกรรม. (2544). เล่มเดิม. หน้า 153-154 และ 86.

อาทิตยอุทัย ชั้น 2 16 พฤศจิกายน 2525 จากประเทศญี่ปุ่น (THE SECOND CLASS OF THE ORDER OF THE RISING SUN) 15 พฤษภาคม 2529 เหรียญเกียรติคุณของ KYUNG HEE UNIVERSITY สาธารณรัฐเกาหลี 29 กรกฎาคม 2535 เกียรติบัตรกระทรวงการต่างประเทศและอุตสาหกรรม ประเทศญี่ปุ่น...¹

ภาพประกอบ 53 นายถาวร พรประภา ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่มา: เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สุนักธุรกิจอุตสาหกรรม. (2544).
ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินและเครื่องขมาในพิธีบรรจุศพดร.ถาวร พรประภา ณ ศาลากตัญญู
สวนพฤกษชาติ ถาวร-อุษธานี ตำบลโป่ง อำเภอบางละมุง(พัทยา) จังหวัดชลบุรี วันอาทิตย์ที่ 14
ตุลาคม พ.ศ. 2544. หน้า 88.

จากเนื้อหาในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 – ทศวรรษ 2540 ที่ได้หยิบยกมาจะเห็นได้ว่าเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในแง่มุมต่างๆ ในฐานะของ 1.นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ 2.บุคคลผู้มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ 3.นักธุรกิจที่มองการณ์ไกล/ความคิดริเริ่มที่ดี 4.นักธุรกิจที่สามารถผ่านพ้นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ 5.บุคคลที่มีความรักชาติและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ 6.บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล 7.บุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ (ดูตารางที่ 3 ประกอบ) ผู้วิจัยเห็นว่าการที่นักธุรกิจไทยเชื้อสาย

¹ เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สุนักธุรกิจอุตสาหกรรม. (2544). เล่มเดิม. หน้า 86.

จีนได้หยิบยกคุณสมบัติเหล่านี้ออกมาต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540 โดยสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมจะมีความสอดคล้องอย่างไรกับการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจะได้กล่าวต่อไป

ตาราง 3 อัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจากตัวอย่างหนังสืองานศพ
ในช่วงทศวรรษ 2520 -ทศวรรษ 2540

อัตลักษณ์	ทศวรรษ 2520	ทศวรรษ 2530	ทศวรรษ 2540
นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ		/	/
บุคคลผู้มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ	/	/	/
นักธุรกิจที่มองการณ์ไกล/ความคิดริเริ่มที่ดี	/	/	/
นักธุรกิจที่สามารถผ่านพ้นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ			/
บุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์	/	/	/
บุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล	/	/	/
บุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์	/	/	/

3. ปัจจัยเบื้องหลังการสร้างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2520- ทศวรรษ 2540

3.1 การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน

ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 จูลี่ฟ ชินวรโรณ ได้อธิบายว่า เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งเหตุการณ์หนึ่งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย เพราะเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้จีนกับไทยซึ่งเคยเป็นปฏิปักษ์

ต่อกันหันมาเป็นมิตรกัน เป็นการยุติการเป็นศัตรูและความไม่เข้าใจต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2492 เมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ส่วนจีนก็มองการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับไทยว่าเป็นความสำเร็จทางการทูต หลังจากที่มีความพยายามมาตั้งแต่ได้พบกันในการประชุมที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย¹

ภายหลังจากเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตแล้วไทยและจีนได้มีการลงนามในความตกลงเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน รวมทั้งได้ทำความตกลงร่วมกันที่จะไม่เก็บภาษีซ้ำซ้อนในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการลงทุน โดยการลงทุนของนักธุรกิจไทยในจีนเริ่มต้นด้วยการเข้าไปลงทุนของกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซีพี) หลังจากที่จีนได้ประกาศเปิดเศรษฐกิจของประเทศเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2521 ต่อมาในปีพ.ศ. 2522 เครือเจริญโภคภัณฑ์ได้เข้าไปลงทุนในจีน โดยการเข้าไปลงทุนในจีนนี้ทางบริษัทเจียไต๋ (ฮองกง) ซึ่งเป็นบริษัทในเครือซีพีได้ร่วมทุนกับบริษัทคอนติเนนตัลเกรน (Continental Grain) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นพันธมิตรกับบริษัทเจียไต๋ไปทำธุรกิจด้านโรงงานอาหารสัตว์ ที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้น ในจีน หลังจากนั้นในเวลาต่อมาบริษัทเจียไต๋ (ฮองกง) ได้ขยายการลงทุนด้านอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงไก่ในมณฑลอื่นๆ ของจีน ขณะที่ธนาคารกรุงเทพซึ่งไปลงทุนเปิดสาขาของธนาคารขึ้นที่ฮ่องกงตั้งแต่ปีพ.ศ. 2493 แล้ว เมื่อเห็นว่าไทยและจีนเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกัน ดังนั้นธนาคารกรุงเทพจึงเข้าไปเปิดสาขาในจีนเพิ่มขึ้นอีก โดยในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2529 ธนาคารกรุงเทพได้เปิดสำนักงานผู้แทนที่ปักกิ่ง ต่อมาได้เปิดสาขาชั่วคราวในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2535 ตามด้วยเปิดสาขาเชียงใหม่ในเดือนธันวาคมพ.ศ. 2538 และเปิดสาขาเชียงใหม่ในพ.ศ. 2541 จากนั้นในปีพ.ศ. 2548 ได้มีการปรับฐานะของสำนักงานผู้แทนที่ปักกิ่งเป็นสาขา²

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อพระบรมวงศานุวงศ์ของไทยได้เสด็จ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่งผลให้สัมพันธ์มิตรระหว่างไทยและจีนใกล้ชิดกันอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่เสด็จเยือนประเทศจีนเป็นพระองค์แรกๆ ทั้งยังทรงพระนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับจีน เช่น ย่าแฉ่นมังกร มุ่งไกลในรอยทราย คืบถื่นจีนใหญ่ ซึ่งเป็นหนังสือที่ให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมจีน³

จากการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเป็นทางการ การที่พระบรมวงศานุวงศ์ทรงศึกษาเกี่ยวกับประเทศจีน และการที่นักธุรกิจประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจที่จีน ทำให้นัก

¹จุลชีพ ชินวรรณ. (2553). 35 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน พ.ศ. 2518-2553. หน้า 68.

²แหล่งเดิม. หน้า 138-140.

³ดูเพิ่มเติมใน จุลชีพ ชินวรรณ. (2553). แหล่งเดิม. หน้า 108-114.

ธุรกิจไทยเชื้อสายจีนแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนออกมา ดังจะเห็นได้ว่าการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนไว้ในหนังสืองานศพ เช่น หนังสือเรื่อง “ดุนาวากกลางมหาสมุทร” ซึ่งเป็นหนังสืองานศพของนายสุวิทย์ หวังหลี โดยหนังสือเล่มนี้เป็นการบอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมาของบรรพบุรุษที่เป็นคนจีน หรือในหนังสืองานศพนายบัญชา ลำช้า ซึ่งมีการบอกเล่าเรื่องของท่าน อึ้งเมียวหววน ต้นตระกูลลำช้า

3.2 วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540

ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์ ได้อธิบายว่า วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เกิดจากเมื่อปลายทศวรรษ 2530 ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถึงจุดอิ่มตัว ตลาดแรงงานตึงตัวขึ้น สาธารณูปโภคไม่เพียงพอกับความต้องการ การพัฒนากำลังคนและการพัฒนาสู่การผลิตใช้เทคโนโลยีสูงมีขีดจำกัด ประเทศเพื่อนบ้านเลียนแบบการผลิตเพื่อการส่งออก ทำให้เศรษฐกิจไทยมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น ดุลบัญชีเดินสะพัดกลับขาดดุลมากขึ้น และองค์กรต่างประเทศยังสนับสนุนการเปิดเสรีทางการเงิน เพื่อให้เศรษฐกิจมีความมั่นคง ซึ่งการเปิดเสรีทางการเงินของไทยเกิดขึ้นพร้อมๆ กับภาวะเศรษฐกิจถดถอยและสภาพคล่องล้นเกินในตลาดประเทศพัฒนาแล้ว ทำให้เงินลงทุนไหลเข้าสู่ตลาดรุ่งของเอเชียมากมายเกินกว่าที่จะรับได้ ปริมาณเงินลงทุนที่ล้นเกินส่งผลกระทบกับเศรษฐกิจไทย ในระยะสั้นทำให้เกิดเศรษฐกิจภายในเฟื่องฟู แต่เนื่องจากเงินเข้ามาเป็นจำนวนมาก ในขณะที่การลงทุนอืดตัวแล้ว ผลคือ มีการลงทุนล้นเกินในภาคอสังหาริมทรัพย์ ภาคการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าและในตลาดใหม่ๆ เช่น ธุรกิจการเงิน ธุรกิจสื่อมวลชน ภาวะการณ์ดังกล่าวนำไปสู่เศรษฐกิจฟองสบู่ในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ตลาดหลักทรัพย์ สินทรัพย์อื่น ๆ¹

วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากตกอยู่ในภาวะล้มละลาย เช่น ตระกูลหวังหลีต้องขายธนาคารนครธน เมื่อไม่สามารถขายได้รัฐบาลไทยเข้ายึดและขายให้กับแสนดาร์ต ชาร์เตอร์ ตระกูลเตชะไพบูลย์ต้องยอมให้ธนาคารแห่งประเทศไทยยึดธนาคารศรีนคร ตระกูลพรประภาต้องขายหุ้นของพวกเขาให้กับหุ้นส่วนต่างชาติ เป็นต้น²

ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 ต่อธุรกิจต่าง ๆ ทำให้แวดวงธุรกิจสนใจศึกษาเรียนรู้วิธีการและประสบการณ์ของนักธุรกิจที่พาธุรกิจของตนผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ดังปรากฏว่า นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจำนวนหนึ่งได้บอกเล่าประสบการณ์และหลักการบริหารที่ตนใช้ในการทำงานจนผ่านพ้นภาวะวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ เห็นได้จากหนังสือ “CEO โลกตะวันออก” ของกอร์ดี้ ไชยรัศมีศักดิ์ ผู้บริหารธุรกิจค้าปลีก 7-eleven ในเครือเจริญโภคภัณฑ์ ซึ่งได้ถ่ายทอดมุมมอง

¹ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์. (2546). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. หน้า 221.

²แหล่งเดิม. หน้า 216.

และประสบการณ์ของตนในการบริหารงานผ่านหนังสือชุด “CEO โลกตะวันออก” จำนวน 3 เล่มที่มีการตีพิมพ์หลายครั้งตั้งแต่พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา¹ หรือหนังสือ “ตาดูดาว เท้าติดดิน” ของทักษิณ ชินวัตร เจ้าของธุรกิจโทรคมนาคม ชินคอร์ปอเรชั่น ที่มีการพิมพ์เผยแพร่ในปีพ.ศ. 2542²

การปรากฏขึ้นของหนังสือเชิงแง่คิดในการทำธุรกิจและหนังสือเชิงชีวประวัติของนักธุรกิจที่สามารถนำพาธุรกิจของตนผ่านปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 มาได้แสดงให้เห็นว่าความสำเร็จทางธุรกิจในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจจากคนทั่วไปอยู่ไม่น้อย ประกอบกับการที่หนังสืองานศพมีคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งดังที่ได้กล่าวไว้แล้วหลายทีในปริญญาณิพนธ์เล่มนี้ว่า หนังสืองานศพเป็นหนังสือที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตาย ดังนั้นจึงเป็นไปได้มากที่การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในฐานะนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ดังที่พบในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนซึ่งพิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2540 จะมีที่มาจากความต้องการของสมาชิกในครอบครัวของผู้ตายหรือเครือข่ายมิตรสหายของผู้ตายที่จะนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านของผู้ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจเพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพจดจำผู้ตายในลักษณะดังกล่าว

3.3 กระแสความสนใจศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทย

งานศึกษาของเพ็ญภา หมนอนสอาด และงานศึกษาของทักษิณ เฉลิมเตียรณ ได้อธิบายว่าในช่วงทศวรรษ 2520 -ทศวรรษ 2540 ได้เกิดกระแสความสนใจเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทย โดยเพ็ญภาชี้ว่าในช่วงทศวรรษ 2520 -กลางทศวรรษ 2530 ได้มีการผลิตงานเขียนเกี่ยวกับชีวิตของชาวจีนในประเทศจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยออกมาเผยแพร่อย่างกว้างขวาง เช่น พระนิพนธ์เรื่อง “ย่าแดนมังกร” ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2524) งานเขียนเรื่อง “ไปเยี่ยมอาแม่ที่เมืองจีน” ของไมตรี ลิ้มปิตาติ (พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2526) งานเขียนเรื่อง “ร้อยแซ่พันภูมิมังกร” ของสุขสันต์ วิเวกเมธากร และทีมงานสำนักพิมพ์ผู้จัดการ (พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2535) งานเขียนเรื่อง “ความรู้เรื่องเงินจากผู้เฒ่า” ของจิตรา

¹ ก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์. (2553). *CEO โลกตะวันออกฉบับเข้มข้น*; การสรุปสาระของหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจัยใช้หนังสือฉบับพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นการรวมเนื้อหาจาก CEO โลกตะวันออกทั้ง 3 เล่มเข้าด้วยกันเป็นเล่มเดียว.

² วลัยยา (เรียบเรียง). *ทักษิณ: ตาดูดาว เท้าติดดิน*.

ก่อนันทเกียรติ (พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2536) โดยที่งานเขียนขึ้นหลังสุดนี้นำเสนอเรื่องความรู้ทางวัฒนธรรมและคุณธรรมที่ชาวจีนได้ปฏิบัติต่อกันมาไว้อย่างชัดเจน¹

ส่วนงานศึกษาของทักษิณได้ชี้ให้เห็นว่าในช่วงทศวรรษ 2530 ได้มีการผลิตวรรณกรรมที่ให้ภาพชีวิตของชาวจีนที่อพยพเข้ามาทำมาหากินในไทยจนสามารถก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่คือนวนิยายเรื่อง “ลอดลายมังกร” ของประภัสสร เสวิกุล (พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2433) โดยนวนิยายเรื่องนี้ได้รับความนิยมอย่างมากจนถูกนำไปสร้างเป็นละครโทรทัศน์ซึ่งเข้าถึงผู้ชมในวงกว้างได้มากกว่าผู้อ่านนวนิยาย จุดเด่นของนวนิยายเรื่อง “ลอดลายมังกร” คือมีการเล่าถึงประวัติชีวิตของเจ้าแก๊วชาวจีนอพยพเจ้าของธุรกิจในไทยได้อย่างสมจริงและมีการหยิบยกคุณธรรมความดีแบบจีนที่ชาวจีนอพยพรุ่นพ่อแม่ได้อบรมสั่งสอนลูกหลาน เช่น ความซื่อสัตย์ ความมัธยัสถ์ ความขยัน ความเพียร มานำเสนอให้คนไทยเชื้อสายจีนที่ล้มคุณธรรมความดีแบบจีนเหล่านี้ไปแล้วได้หวนรำลึกขึ้นมา² นอกจากนี้ในช่วงปลายทศวรรษ 2530 -กลางทศวรรษ 2540 ได้มีการผลิตหนังสือประเภทคู่มือการทำธุรกิจของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนชื่อดังออกมาเผยแพร่เพื่อตอบสนองต่อความสนใจของคนทั่วไปที่อยากรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจและวิธีการทำธุรกิจที่นักธุรกิจเหล่านั้นใช้ในการบริหารงาน³

กระแสความสนใจศึกษาเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนอพยพและคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 น่าจะเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ ดังเห็นได้จากการที่หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์เผยแพร่ในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 มีการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายว่าเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ เป็นบุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล ทั้งนี้ผู้วิจัยตีความความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พบในหนังสืองานศพกับกระแสความสนใจศึกษาเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนอพยพและคนไทยเชื้อสายจีนที่แพร่หลายในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 โดยอิงกับคำอธิบายของอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ที่ชี้ว่าหนังสืองานศพที่ผลิตขึ้นนับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมามีการนำเสนอเรื่องราวที่ให้ภาพคุณงามความดีที่ผู้ตายได้ทำไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น มีความซื่อตรงต่อมิตร มีความขยันหมั่นเพียร มีความรักความเอาใจใส่ครอบครัว สั่งสอนให้ลูกหลานเป็นคนดี

¹เพ็ญภา หมอนสอาด. (2550). *ภาพลักษณ์ของชาวจีนในไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533*. หน้า 90.

²ทักษิณ เฉลิมเตียรณ. (2558). *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัยและความเป็นไทย*. หน้า 224-228.

³แหล่งเดิม. หน้า 230-235.

ฯลฯ ส่งผลให้บุคคลผู้นั้นขณะมีชีวิตอยู่ได้ประสบสิ่งดี ๆ โดยการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ก็เพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพเกิดความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตายและสร้างความหมายในการใช้ชีวิตให้ผู้อ่านหนังสืองานศพได้เห็นคุณลักษณะที่ดีในการดำรงชีวิต¹ ประกอบกับการตีความอัตลักษณ์ทางสังคมของบุคคลทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตยุคทุนนิยมบริโภคนิยมหรือยุคโลกาภิวัตน์ โดยนักวิชาการด้านมานุษยวิทยาที่ชี้ว่าในยุคทุนนิยมบริโภคนิยมหรือยุคโลกาภิวัตน์ ผู้คนจะนิยามอัตลักษณ์ของตนเองเข้ากับระบบคุณค่าอะไรบางอย่างในสังคม เช่น คุณค่าทางศาสนา ความเป็นชาติพันธุ์ หลักการทางสิ่งแวดล้อมนิยม ฯลฯ²

3.4 กระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” และ “ลูกจีนรักชาติ”

งานศึกษาของสิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ ได้กล่าวว่าในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 เศรษฐกิจไทยได้เปลี่ยนจากการส่งออกสินค้าด้านเกษตรกรรมมาเป็นการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ที่ย้ายฐานการลงทุนมาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในไทย³ ทำให้เศรษฐกิจของไทยในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 มีการขยายตัวอย่างมากและมีชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากสามารถขยับขึ้นมาเป็นนายทุนระดับชนชั้นกลางขึ้นไป ร่วมกับสถานการณ์การเมืองโลกที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มเปิดตัวสู่โลกภายนอกและก้าวขึ้นสู่สถานะมหาอำนาจ อีกทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยเริ่มแสดงการยอมรับความเป็นจีนอย่างเปิดเผย มีพระบรมวงศานุวงศ์ของไทยเสด็จเยือนประเทศจีน หลายครั้ง ดังนั้นนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจึงพยายามนิยามตัวตนใหม่เป็นนายทุนชนชั้นกลางผู้มีวัฒนธรรม ขณะที่รัฐและสังคมไทยได้เปิดพื้นที่ให้ “ความเป็นจีน” “วัฒนธรรมจีน” เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยได้โดยอยู่ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมแห่งชาติที่ทางการไทยยอมรับ ทั้งหมดนี้นำมาสู่การที่ชนชั้นกลางเชื้อสายจีนและสื่อมวลชนได้ร่วมกันเผยแพร่ความคิดเรื่อง “ชาวจีนเลื่อมใสในภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” ผ่านภาพยนตร์ละครโทรทัศน์ นวนิยาย สารคดี ที่แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาก่อร่างสร้างตัวของชาวจีนอพยพซึ่งเข้า

¹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 212-216.

² อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2561). *อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. หน้า 104-106.

³ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). *Japanization*. หน้า 50-53; ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจน์ ละอองศรี (บรรณาธิการ). (2560). *อาเซียน: สยาม-ไทย ญี่ปุ่น จีน และอินเดีย*. หน้า 11-49.

มาอาศัยพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย โดยที่ชาวจีนผู้พึ่งพิงพระบรมโพธิสมภารเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้ประเทศไทยและมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ไทย¹

ส่วนงานศึกษาของ วีระ หวังสัจจะโชค ได้อธิบายถึงกระแสทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2540 ว่าในช่วงเวลานี้ได้เกิดกระแสการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองของกลุ่มชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีนที่รวมตัวกันออกมาต่อต้านและขับไล่รัฐบาลของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร โดยชนชั้นกลางกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่าขบวนการ “ลูกจิ้นรักชาติ” และให้เหตุผลในการเคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ว่าพวกตนออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องชาติและพระมหากษัตริย์จากการเมืองที่ขายชาติให้นายทุนต่างประเทศ ใช้นโยบายประชานิยมที่จะนำพาประเทศไปสู่ความเสียหายครั้งใหญ่ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งอาจจะ “ล้มเจ้า” ดังนั้นพวกตนจึงต้องการให้มีการเปลี่ยนรัฐบาลโดยขอนายกรัฐมนตรีพระราชทานจากพระมหากษัตริย์มาแทนทักษิณ ชินวัตร ทั้งนี้การเคลื่อนไหวของขบวนการลูกจิ้นรักชาตินี้เป็นหนึ่งในปัจจัยที่นำมาสู่การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ถูกยึดอำนาจโดยคณะทหาร²

จากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” และ “ลูกจิ้นรักชาติ” ที่แพร่หลายในหมู่ชนชั้นกลางชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 ตามที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยตีความว่ากระแสความคิดเช่นนี้มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พบในหนังสืองานศพซึ่งผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 โดยอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องคือ การกล่าวถึงนักธุรกิจผู้ล่วงลับในด้านที่ว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และอัตลักษณ์ด้านที่ว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยข้อหลังนี้ผู้วิจัยตีความโดยอิงกับคำอธิบายของอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ เกี่ยวกับหนังสืองานศพที่ผลิตและแจกนับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาว่า หนังสืองานศพของนักธุรกิจระดับกลางและระดับสูงที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จะมีการนำรูปเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาพิมพ์ไว้ในหน้าแรก ๆ ของหนังสือเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ตายสามารถเข้าไปอยู่ในระบบเกียรติยศของทางราชการได้³ และคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นมาและ

¹สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2558). “ลูกจิ้นรักชาติ” : สำนักประวัติศาสตร์และนิยามประชาธิปไตย”. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร* 16 (2). หน้า 136-144.

²วีระ หวังสัจจะโชค. (2554). “ลูกจิ้นรักชาติ ? : กระบวนการสร้างชาตินิยมใหม่ด้วยพลังทางเศรษฐกิจการเมืองและความรู้”. ใน *Proceedings of National Political Science and Public Administration Congress 12th*. หน้า 107-130.

³อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 214.

ความหมายของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่สร้างขึ้นในสมัยการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่า เครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์ทรงให้สร้างขึ้นเพื่อพระราชทานแก่ข้าราชการ แสดงให้เห็นว่าข้าราชการผู้นั้นได้รับพระราชทานเกียรติยศจากพระมหากษัตริย์¹ หากตีความบนฐานคิดนี้การที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนนำเสนออัตลักษณ์ของตนว่าเป็นบุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และอัตลักษณ์ด้านที่ว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์นั้นอัตลักษณ์ทั้ง 2 ด้านนี้สอดคล้องกับการแพร่หลายของกระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” และ “ลูกจีนรักชาติ” ในหมู่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 ที่มีการนำเสนอและแสดงออกว่าตนทำประโยชน์ให้ประเทศไทย และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของไทย

สรุปท้ายบท

หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 ในด้านรูปแบบหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้ไม่ต่างจากหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 คือประกอบด้วย ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัยและเรื่องที่น่าสนใจมาพิมพ์โดยทางเจ้าภาพงานศพเป็นผู้เลือกเรื่องที่จะพิมพ์ด้วยตนเองเอง สำหรับเนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 -ทศวรรษ 2540 นั้นหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 จะพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี พงศาวดาร พุทธศาสนา การแพทย์ เหมือนกับหนังสืองานศพทั่วไปที่ผลิตขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน แต่พอเข้าทศวรรษ 2530- ทศวรรษ 2540 เรื่องที่น่าสนใจมาพิมพ์จะเป็นเรื่องประวัติความเป็นมาของตระกูลผู้ตาย พัฒนาการของธุรกิจที่ผู้ตายสร้างมา ปรัชญาการทำธุรกิจที่ผู้ตายใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำธุรกิจ ขณะเดียวกันก็อาจจะเลือกพิมพ์เรื่องที่ถูกจัดพิมพ์เห็นว่าผู้อ่านได้รับประโยชน์สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และช่วยให้ผู้อ่านระลึกถึงผู้ตายได้ โดยการเขียนประวัติผู้ตายนั้นทางเจ้าภาพจะมีคณะผู้เรียบเรียงประวัติของผู้ตายจากการบอกเล่าเรื่องโดยคนในครอบครัว

เนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 มีการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนหลายด้านด้วยกัน (ดูตารางที่ 3 ประกอบ) โดยหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 จะนำเสนออัต

¹อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2553). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองไทย ตำราเรียนวิชา 004470 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย*. หน้า 70-71.

ลักษณะด้านที่ผู้ตายเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ เป็นนักธุรกิจที่มองการณ์ไกล/ มีความคิดริเริ่มที่ดี เป็นบุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นบุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล เป็นบุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การนำเสนออัตลักษณ์เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงทศวรรษ 2520 ที่ประเทศไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณประชาชนจีนอีกครั้งหลังจากจีนเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ และมีนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจที่จีน ทำให้นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนออกมา ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 2520 ได้เกิดกระแสความสนใจความสนใจศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยขึ้นในสังคมไทย รวมถึงในหมู่ชาวไทยเชื้อสายจีน ได้เกิดการแพร่หลายของกระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร”

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2530 -ทศวรรษ 2540 หนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในส่วนเนื้อหาการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนหลายด้านด้วยกัน โดยอัตลักษณ์ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 แต่ที่เพิ่มขึ้นมาคือในช่วงทศวรรษ 2530-ทศวรรษ 2540 ได้มีการนำเสนออัตลักษณ์ด้านที่เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ เพิ่มขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 2540 ได้มีการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่เป็นนักธุรกิจที่สามารถผ่านพ้นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ โดยการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2530 -ทศวรรษ 2540 ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในบริบทที่สืบเนื่องมาจากกระแสเศรษฐกิจและสังคมในช่วงทศวรรษ 2520 เช่น การขยายตัวของเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2530 ที่มีนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากสามารถยับยั้งขยายธุรกิจของตนได้ จึงน่าจะเป็นมูลเหตุให้ในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530 จะนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่เป็นนักธุรกิจผู้มีความสามารถในการบริหารจนสามารถยับยั้งขยายธุรกิจของตนให้เติบโตได้เพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพเกิดความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตาย

ขณะที่ในทศวรรษ 2540 ได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลให้นักธุรกิจไทยจำนวนมากต้องล้มละลาย ทำให้แวดวงธุรกิจและคนทั่วไปสนใจศึกษาเรียนรู้วิธีการและประสบการณ์ของนักธุรกิจที่พาธุรกิจของตนผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ ดังนั้นจึงเป็นไปได้มากที่การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในฐานะนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจมาได้จะมีที่มาจากความต้องการของสมาชิกในครอบครัวของผู้ตายหรือเครือข่ายมิตร

สหายของผู้ตายที่จะนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านของผู้ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจ เพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพจดจำผู้ตายในลักษณะดังกล่าว

นอกจากนี้การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ชี้ว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นบุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ คงมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและการเมืองของไทยในช่วงทศวรรษ 2530-ทศวรรษ 2540 ที่กระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” ยังคงเป็นที่แพร่หลายในหมู่คนไทยเชื้อสายจีน และได้แตกหน่อออกมาเป็นกระแสความคิดเรื่อง “ลูกจีนรักชาติ” ในหมู่คนไทยเชื้อสายจีนที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมเพื่อขับไล่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ซึ่งกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่ออกมาเคลื่อนไหวมองว่าเป็นรัฐบาลที่สร้างปัญหาให้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ ช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 มุ่งศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540 และปัจจัยที่มีผลต่อการสร้าง “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540 เพื่อเข้าใจถึงการนำเสนอ “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงระหว่างทศวรรษ 2450-2540 และเหตุปัจจัยที่เป็นที่มาของการสร้าง “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพในช่วงเวลาดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่าหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนโดยสัมพันธ์ไปกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลาก็คือ

1. ช่วงทศวรรษ 2450 -ทศวรรษ 2470 จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้พบว่า หนังสืองานศพได้จัดรูปแบบและนำเสนอเนื้อหาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนว่าเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของสยามและมีความเป็นไทยมากกว่าความเป็นจีน ผ่านเนื้อหาส่วนที่เป็นประวัติผู้ตาย เพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพมีความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตายและรู้จักตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้ตายในลักษณะนั้น

ทั้งนี้การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนผู้ลงลับโดยนำเสนอภาพลักษณ์ที่ดีนี้มีการปิดทับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีนของผู้ตายไว้ด้วย เนื่องจากการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพ มีปัจจัยที่จากความพยายามที่จะต่อรองกับสังคมในวงกว้างไม่ให้พวกตนถูกผลักออกไปเป็น “คนอื่น” ตามนโยบายชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 ซึ่งมีการนิยามว่าคนจีนและคนเชื้อสายจีนที่ไม่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติไทยถือเป็น “คนอื่น” ไม่ใช่ราษฎรของสยาม นอกจากนี้อัตลักษณ์บางอย่างที่มีการนำเสนอในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 -ปลายทศวรรษ 2460 เช่น การทำประโยชน์ให้สังคมไทย อาจมีปัจจัยเสริมมาจากกระแสความตื่นตัวของการเขียนประวัติศาสตร์

สามัญชนที่อธิบายว่า สามัญชนเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้า ทำให้หนังสืองานศพที่มีเนื้อหาเล่าถึงประวัติของผู้ตายได้หยิบยกเอาอัตลักษณ์ด้านการทำคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองมานำเสนอ

เมื่อนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 มาตีความโดยใช้แนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของผู้คนในสังคมเป็นแนวทางพิจารณา ผู้วิจัยเห็นว่า การสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2450 -ทศวรรษ 2470 มีส่วนที่สอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ชี้ว่า คนเราสามารถเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เป็นมาแต่เกิดได้ตามสถานการณ์ที่เขาเผชิญอยู่ และผู้ที่ถูกกดดันให้เป็น “คนอื่น” ด้วยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะปฏิเสธและกดขี่อัตลักษณ์ที่ทำให้ตนถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” เพื่อที่จะได้ดำเนินชีวิตในสังคมที่ผลักดันตนเองออกไปเป็น “คนอื่น” ได้ต่อไป

2. ช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้ ด้านรูปแบบหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้ไม่ต่างจากหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2450-ทศวรรษ 2470 คือประกอบด้วย ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัย และเรื่องที่น่าสนใจที่นำมาพิมพ์ แต่ที่ต่างกันคือหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 นี้ทางเจ้าภาพงานศพเป็นผู้เลือกเรื่องที่จะพิมพ์ด้วยตนเอง โดยเนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2490 จะนำเสนออัตลักษณ์ด้านที่ว่าผู้ตายเป็นผู้ที่พยายามช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย เป็นผู้ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน เป็นผู้ช่วยเหลืองานกุศล เป็นพุทธศาสนิกชน มีความรักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ของไทย เพื่อใช้อัตลักษณ์เหล่านี้ในการต่อกรรับมือกับนโยบายชาตินิยมในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม และนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยในช่วงทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2490 ซึ่งเป็นนโยบายที่สร้างภาพลักษณ์ให้คนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยเป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูของชาติไทย แต่ในขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่พิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2490 ก็นำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่ว่าผู้ตายเป็นผู้ที่ช่วยเหลือรัฐบาลจีนโดยอัตลักษณ์ด้านนี้มีที่มาจากการที่นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้รับอิทธิพลของกระแส

ชาตินิยมจีนที่แพร่หลายในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศจีนด้วยมีสำนึกว่าตนมีเชื้อสายจีนอยู่ในตัว

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2500 -ทศวรรษ 2510 หนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในส่วนเนื้อหา มีการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนหลายด้านด้วยกัน โดยอัตลักษณ์ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2490 เช่น การนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่แสดงให้เห็นว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่ช่วยเหลืองานรัฐบาลไทย มีความรักประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ ช่วยเหลือการกุศล เป็นพุทธศาสนิกชน ทำความดี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แต่มีอัตลักษณ์บางด้านที่ไม่ปรากฏขึ้น เช่น เป็นผู้ช่วยงานรัฐบาลจีน เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน โดยการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2500 -ทศวรรษ 2510 เพื่อใช้อัตลักษณ์เหล่านี้ในการต่อรองรับมือกับนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยที่สร้างภาพลักษณ์ให้คนจีนและคนเชื้อสายจีนในไทยเป็น “คนจีน” ที่เป็นศัตรูของชาติ ซึ่งเข้มข้นมากขึ้นกว่าช่วงก่อนหน้า ในแง่จึงเข้าใจได้ว่าการหายไปของการนำเสนออัตลักษณ์บางด้านในช่วงทศวรรษ 2510 เนื่องจากสถานการณ์การต่อสู้ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่หนักหน่วงมากขึ้นนับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2500 ที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยใช้แนวทางการปฏิวัติด้วยอาวุธตามแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ขณะที่การนำเสนออัตลักษณ์ที่ว่าผู้ตายมีน้ำใจ ความขยัน อุตสาหะ นั้นมีความสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจของไทยตลอดช่วงทศวรรษ 2480 -ทศวรรษ 2510 ซึ่งนักธุรกิจชาวจีนและคนเชื้อสายจีนประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2500-ทศวรรษ 2510 ซึ่งมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้ชนชั้นกลางที่เป็นพ่อค่านักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนเติบโตและเป็นแรงผลักดันธุรกิจของประเทศไทยให้ก้าวไป

3. ช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 หนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานี้ ด้านรูปแบบหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนไม่ต่างจากหนังสืองานศพในช่วงทศวรรษ 2480-ทศวรรษ 2510 คือประกอบด้วย ประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัยและเรื่องที่น่าสนใจ พิมพ์ โดยทางเจ้าภาพงานศพเป็นผู้เลือกเรื่องที่จะพิมพ์ด้วยตนเอง สำหรับเนื้อหาหนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 -ทศวรรษ 2540 นั้นหนังสืองานศพของนัก

ธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 จะพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี พงศาวดาร พุทธศาสนา การแพทย์ เหมือนกับหนังสืองานศพทั่วไปที่ผลิตขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน แต่พอเข้าทศวรรษ 2530- ทศวรรษ 2540 เรื่องที่นำมาพิมพ์จะเป็นเรื่องประวัติความเป็นมาของตระกูลผู้ตาย พัฒนาการของธุรกิจที่ผู้ตายสร้างมา ปรัชญาการทำธุรกิจที่ผู้ตายใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำธุรกิจ ขณะเดียวกันก็อาจจะเลือกพิมพ์เรื่องที่ถูกจัดพิมพ์เห็นว่าผู้อ่านได้รับประโยชน์สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และช่วยให้ผู้อ่านระลึกถึงผู้ตายได้ โดยการเขียนประวัติผู้ตายนั่นทางเจ้าภาพจะมีคณะผู้เรียบเรียงประวัติของผู้ตายจากการบอกเล่าเรื่องโดยคนในครอบครัว

จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2540 พบว่ามีการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในด้านที่ว่าผู้ตายเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรมในการประกอบธุรกิจ เป็นนักธุรกิจที่มองการณ์ไกล/มีความคิดริเริ่มที่ดี เป็นบุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นบุคคลที่ช่วยเหลือการกุศล เป็นบุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยการนำเสนออัตลักษณ์เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงทศวรรษ 2520 ที่ประเทศไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอีกครั้งหลังจากจีนเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ และมีนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจที่จีน ทำให้นักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนออกมา ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 2520 ได้เกิดกระแสความสนใจศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของคนจีน และคนเชื้อสายจีนในไทยขึ้นในสังคมไทย รวมถึงในหมู่ชาวไทยเชื้อสายจีนได้เกิดการแพร่หลายของกระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร”

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2530 -ทศวรรษ 2540 หนังสืองานศพของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนในส่วนเนื้อหาการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนหลายด้านด้วยกัน โดยอัตลักษณ์ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520 แต่ที่เพิ่มขึ้นมาคือในช่วงทศวรรษ 2530-ทศวรรษ 2540 ได้มีการนำเสนออัตลักษณ์ด้านที่เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ เพิ่มขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 2540 ได้มีการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่เป็นนักธุรกิจที่สามารถผ่านพ้นปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ โดยการนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2530 -ทศวรรษ 2540 ส่วน

หนึ่งเกิดขึ้นในบริบทที่สืบเนื่องมาจากกระแสเศรษฐกิจและสังคมในช่วงทศวรรษ 2520 เช่น การขยายตัวของเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2530 ที่มีนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากสามารถขยับขยายธุรกิจของตนได้ จึงน่าจะเป็นมูลเหตุให้ในหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530 จะนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านที่เป็นนักธุรกิจผู้มีความสามารถในการบริหารจนสามารถขยับขยายธุรกิจของตนให้เติบโตได้เพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพเกิดความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับผู้ตาย

ขณะที่ในทศวรรษ 2540 ได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลให้นักธุรกิจไทยจำนวนมากต้องล้มละลาย ทำให้แวดวงธุรกิจและคนทั่วไปสนใจศึกษาเรียนรู้วิธีการและประสบการณ์ของนักธุรกิจที่พาธุรกิจของตนผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ ดังนั้นจึงเป็นไปได้มากที่การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในฐานะนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจมาได้จะมีที่มาจากความต้องการของสมาชิกในครอบครัวของผู้ตายหรือเครือข่ายมิตรสหายของผู้ตายที่จะนำเสนออัตลักษณ์ของผู้ตายในด้านของผู้ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจเพื่อให้ผู้อ่านหนังสืองานศพจดจำผู้ตายในลักษณะดังกล่าว

นอกจากนี้การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ชี้ว่าผู้ตายเป็นบุคคลที่รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นบุคคลที่ทำความดีได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์คงมีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและการเมืองของไทยในช่วงทศวรรษ 2530-ทศวรรษ 2540 ที่กระแสความคิดเรื่อง “คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” ยังคงเป็นที่แพร่หลายในหมู่คนไทยเชื้อสายจีน และได้แตกหน่อออกมาเป็นกระแสความคิดเรื่อง “ลูกจีนรักชาติ” ในหมู่คนไทยเชื้อสายจีนที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมเพื่อขับไล่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ซึ่งกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่ออกมาเคลื่อนไหวมองว่าเป็นรัฐบาลที่สร้างปัญหาให้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ข้อจำกัดของงานวิจัยนี้อยู่ที่ว่าการศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 ผู้วิจัยได้เลือกหยิบเอาหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่เป็นที่รู้จักมาเป็นตัวอย่งในการศึกษา คำอธิบายที่ได้จากการศึกษานี้จึงมีขอบเขตที่จำกัดมาก ๆ จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะมีการศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในหนังสืองานศพโดยขยายขอบเขตการศึกษาในแง่ของเวลาให้กว้างขึ้น เช่น ศึกษาวิเคราะห์จากหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ผลิตขึ้นหลังทศวรรษ 2540 หรือ

ศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในหนังสืองานศพที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2540 โดยใช้ข้อมูลจากหนังสืองานศพของคนเชื้อสายจีนกลุ่มอื่น ตัวอย่างอื่น ๆ ซึ่งจะเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างและนำเสนอ “อัตลักษณ์” ของคนไทยเชื้อสายจีนได้มากขึ้น

อีก 2 ประเด็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาเพิ่มเติมคือ การศึกษา “อัตลักษณ์” ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเพศหญิง เนื่องจากประเด็นเกี่ยวกับ “เพศสภาพ” (gender) เป็นประเด็นหนึ่งที่เป็นที่สนใจในแวดวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้จากการสืบค้นหนังสืองานศพของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ผู้วิจัยพบว่าจากประวัติของนักธุรกิจ มีผู้หญิงจำนวนหนึ่งได้เป็นผู้สืบทอดธุรกิจของครอบครัว หากมีการศึกษาอัตลักษณ์ของนักธุรกิจเพศหญิงที่ปรากฏในหนังสืองานศพเพื่อทำความเข้าใจว่าในหนังสืองานศพมีการนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจหญิงไว้อย่างไรและการนำเสนออัตลักษณ์หรือตัวตนดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบททางประวัติศาสตร์อย่างไร

ส่วนอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันคือ ศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนโดยเปรียบเทียบระหว่างอัตลักษณ์ที่ถูกนำเสนอในหนังสืองานศพฉบับพิมพ์เป็นภาษาไทยกับฉบับพิมพ์เป็นภาษาจีนเพื่อศึกษาว่า การนำเสนออัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนในหนังสืองานศพฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาจีนมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด โดยวิเคราะห์ถึงความแตกต่างกันระหว่างอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่มีการนำเสนอในหนังสืองานศพฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาจีนว่าเกิดขึ้นในบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมอย่างไร

บรรณานุกรม

เอกสารหลักฐานชั้นต้น

หนังสืองานศพ

กระทรวงเศรษฐกิจ. (2504). เรื่องของกระทรวงเศรษฐกิจ ใน สหัท มหาคุณ อนุสรณ์ การพระราชทานเพลิงศพนายสหัท มหาคุณ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันพุธที่ 22 พฤศจิกายน 2504. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ลมูลจิตต์.

ขบวนการเสริมสร้างศีลธรรมเอ็ม.อาร์.เอ. (2497). ใน นายสหัท มหาคุณ นายกันทร วิสุทธิผล นายเอก วิสกุล พิมพ์เป็นธรรมเนียมบรรณาการ ในการบรรจุศพนายตันชีวเม้ง หวังหลี ณ วัดทองธรรมชาติ วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2497. ม.ป.พ.

โคลงอุภัยพากย์. (2457). ใน เพิ่ม โชติ๊ก พระบริบูรณ์โกศากร แลเมื่อนมหาเทพ(อมาตยกุล) บุตร พิมพ์แจกในการศพพระยาโชติกราชเศรษฐี(ฮวด โชติกะพุกกณะ) พ.ศ. 2457. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทย.

จ้านงศรี รัตนิน,คุณหญิง. (2537). ดุจनावกลางมหาสมุทร ใน ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ นายสุวิทย์ หวังหลี ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 8 ตุลาคม 2537. กรุงเทพฯ: ปาปรัสพับลิเคชั่น.

เจ้าพระยาพระคลัง(หน). (2512). สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตอนที่ 32-38. ใน อนุสรณ์ในงานบรรจุศพนายเตียงและนางหวาน จิราธิวัฒน์ ณ สุสานตำบลสุรศักดิ์ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2512. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ก. แสงสว่างการพิมพ์.

ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จฯ กรมพระยา. (2462). ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 17 ตำนานเรื่องเลิควัยแสบ่อนเบี้ยในกรุงสยาม. ใน พระโสภณพิเชฐรัตน พิมพ์ในงานศพหลวงอุดรณัณท์พานิช เต็ง โสภณดร ผู้บิดา ปีมะแม พ.ศ. 2462. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

เทียม คมกฤส. (2482). ป่าไม้ในประเทศไทย. ใน ที่ระลึกในการฌาปนกิจศพนายอึ้งยุคหลง ลำข้า ณ วัดทองธรรมชาติ วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2482. พระนคร: โรงพิมพ์พานิชศุภผล.

นายแพทย์บุลศักดิ์ วัฒนผาสุก. (2505). หัวใจวายชนิดเฉียบพลัน ใน วุฒูปัก ลำซำ อนุสรณ์.

ม.ป.พ.

ปัญหา ลำซำ ประวัติและผลงาน. (2535). ใน ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนาย

ปัญหา ลำซำ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2535.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ตะวันออก.

ปรัชญาเพื่อการทำงานและชีวิต. (2534). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานดินฝังศพนายเทียม โชค

วัฒนา วันพุธที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2534 ณ สุสานมังกรทอง จังหวัดชลบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประสานศิลป์.

พระเจนจันอักษร (สุดใจ ตันตากาศ) แปลจาก: หนังสือ คิมเตียชกทงจี, หวงเจียวบุนเหียนทงเค้า,

ยี่จี่บี่ซื่อ ตอนเหม็งซื่อจี่กักเลียด่วน. (2472). พระราชนิพนธ์ในระหว่างกรุงสยามกับกรุง

จีน ใน คุณหญิงเพิ่ม โชฎีกราชเศรษฐี พร้อมด้วยบุตรธิดา พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิง

ศพมหาอำมาตย์ตรี พระยาโชฎีกราชเศรษฐี (มัน เลาทเศรษฐี) ปีมะเส็ง พ.ศ. 2472. พระ

นคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร. (2528). ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายตันซิวตัง หวังหลี่

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 16 พฤศจิกายน 2528. กรุงเทพฯ: บริษัทประชุม

ช่าง.

พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค). (2462). ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ. ใน นาง

เพิ่ม พิบูลย์พัฒนากร พิมพ์แจกในงานศพพระพิบูลย์พัฒนากร(ยุ้ย ตันตเศรษฐี) ผู้สามี

ปีมะแม พ.ศ.2462. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

พลสดิกกับชีวิต. (2549). ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพ ดร. สมิต

เลิศสมิตรกุล ประธานกรรมการบริษัท ศรีไทยซูเปอร์แวร์ จำกัด (มหาชน) ณ เมรุวัด

เทพศิรินทราวาส 10 มีนาคม 2549. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พิริยะ ไกรฤกษ์; และคนอื่นๆ. (2529). ศิลปวัตถุ ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสวัสดิ์

โอสธานุเคราะห์. กรุงเทพฯ: บริษัท โอสธสภา(เต็งเฮงหยู).

พุทธทาส อินทปัญโญ. (2502). ข้อควรทราบเกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ใน
อนุสรณ์นายโกศล อนุตระกูล บรรณาการที่ระลึกในพิธีฝังศพนายโกศล อนุตระกูล ณ สุสาน
อนุตระกูล ถนนสีลม. พระนคร: โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2491). บ่วงมาร. ใน ที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ
นายโชติ ลำชา ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2491. พระนคร: โรง
พิมพ์พระจันทร์.

รวมใจความพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม
โรงเรียนจีนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ.
(2471). ใน การปลงศพนายเขียวของอ้วน สืบบุญเรื่อง ปีมะโรง พ.ศ. 2471. พระนคร: โรง
พิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 16 ตำนานภาษีอากรบางอย่างกับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2468). ใน เจ้าภาพพิมพ์ในการบำเพ็ญกุศลเมื่อจำ พระยา
ประติณห์มณีนคร (เชียงใหม่ เสฐภักดี) ถึงแก่กรรมมาครบปัญญาสมวาร ณ วันที่ 9
มีนาคม พ.ศ. 2468. พระนคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์.

สวนะ ศุภวรรณกิจ. (2509). เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย ใน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพนายจุลินทร์ ลำชา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 20
กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509. พระนคร: โรงพิมพ์กรุงศิลป์.

สาธิต อุทัยศรี, บรรณาธิการ. (2531). ชิน โสภณพนิช ใน โอกาสเสด็จพระราชดำเนิน
พระราชทานเพลิงศพนายชิน โสภณพนิช ประธานกิตติมศักดิ์ อดีตประธานกรรมการและ
กรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัด
เทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร 9 เมษายน 2531. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นต์
งกรุ๊ป จำกัด.

เส้นทางชีวิต ดร. ถาวร พรประภา จากนายวาณิชย์สู่นักธุรกิจอุตสาหกรรม. (2544). ใน อนุสรณ์
งานพระราชทานดินและเครื่องขมาในพิธีบรรจุศพดร.ถาวร พรประภา ณ ศาลากตัญญู
สวนพฤกษชาติ ถาวร-อุษานี ตำบลโป่ง อำเภอบางละมุง(พัทยา) จังหวัดชลบุรี วัน
อาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2507). เมธีตะวันออก ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา บุญกุล
ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2507. พระนคร: บริการทอง.

ห้ำทศวรรษนตรกิจ. (2544). ใน อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพคุณอรรรถพร ลีตพงษ์
ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอังคารที่ 22 พฤษภาคม
2544. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

อนุสรณ์นายอ้อจื่อเหลียง. (2519). กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.

อมร โอสธานนท์. (2482). การฝึกนิสสัยเด็ก. ใน บุตร-ธิดา พิมพ์อุทิศในงานฌาปนกิจศพ
นายเขียวสุดแสง สิบญูเรื่อง ณ เมรุ วัดแก้วแจ่มฟ้า วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2482. พระ
นคร: โรงพิมพ์พานิชสุกผล.

หนังสือ

ก่อกัดดี้ไชยรัศมีศักดิ์. (2553). CEO โลกตะวันออกฉบับเข้มข้น. กรุงเทพฯ: บุกส์ไมล์.

เกษียร เตชะพีระ. (2537 ก). จินตกรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยมโดย
รัฐของไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาและฝึกอบรมนักข่าว หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ.

เกษียร เตชะพีระ. (2537 ข). แลลดลายมังกร รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม.
กรุงเทพฯ: คบไฟ.

คณะกรรมการประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย. (2549). สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ใน
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

คริส เบเคอร์; และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2546). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. พิมพ์
ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์ม บุกส์.

_____. (2557). ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

จุลชีพ ชินวรรณโณ. (2553). 35 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน พ.ศ. 2518-2553: อดีต
ปัจจุบัน อนาคต. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2550). ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2559). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยามพ.ศ. 2475-2500*. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจน์ ละอองศรี (บรรณาธิการ). (2560). *อาเซียน: สยาม-ไทย ญี่ปุ่น*

จีน และอินเดีย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

เชียวก. (2546). *กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ. 1906-1939)*.

แปลโดย เชาว์ พงษ์พินิต. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐสิทธิ์ พุฒิสารทภาคย์. (2540). *ดรชนีหนังสืออนุสรณ์งานศพในหอสมุดและศูนย์สนเทศ*

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พ.ศ. 2531-2539. กรุงเทพฯ: แผนกบริการสนเทศ หอสมุด

และศูนย์สนเทศ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:

โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2558). *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*.

แปลโดย พงษ์เลิศ พงษ์วนานต์. กรุงเทพฯ: อ่าน.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2550). *วัฏจักรของทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลาง: จากปฏิวัติ*

ฝรั่งเศสสู่พฤษภาทมิฬ/ 19 กันยายน". ใน *นลินี ตันธุนิตย์ (บรรณาธิการ). ศึกษา*

รู้จัก วิพากษ์ชนชั้นกลาง. หน้า 8-59. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้.

ธงชัย วินิจจะกุล. (2558). *6 ตุลา ลืมไม่ได้ จำไม่ลง ว่าด้วย 6 ตุลา 2519*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2543). *55 ตระกูลดัง ภาค 1*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.

_____. (2544). *ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เนชั่น.

ธนาคารทหารไทย จำกัด. (2536). *สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: ธนาคาร

ทหารไทย จำกัด.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2553). *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ฟา

เดียวกัน.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2560). *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475*.

นนทบุรี: ฟาเดียวกัน

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). “วัฒนธรรมของคนชั้นกลางไทย”. ใน สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก

พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ). *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย*. หน้า 49-89.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2555). *ปากไก่และใบเรือ : รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและ*

ประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2560). *การเมืองไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ปิณี, อุดมศักดิ์. (2561). *คอมมิวนิสต์สำหรับสหายน้อย*. แปลโดย เกษกนก วงษ์ภักดี. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์นิสิตสามย่าน.

ประจักษ์ ปุณณมาตร. (2528). *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิยนดา บุณนาค และคณะ. (2556). *9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชการ*. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. (2543). *วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย*.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2548). “ทฤษฎีชนชั้นกลาง”. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ

(บรรณาธิการ). *ชนชั้นกลางไทยในกระแสทุนนิยม*. หน้า 115-143. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (บรรณาธิการ). (2545). *คนใน ประสพการณ์ภาคสนามของนัก*

มานุษยวิทยาไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). (2546). *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ*.

กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

พรณี บัวเล็ก. (2541). *สยาม ในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง: ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัย
รัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

_____. (2543). *วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516*. กรุงเทพฯ:
สร้างสรรค์.

_____. (2545). *ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่างพ.ศ. 2457-2482*. กรุงเทพฯ:
พันธกิจ.

พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร. (2550). *กระเบื้องถ้วยกะลาแตก*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

ภัทรวดี ภูฎาภิรมย์. (2549). *วัฒนธรรมความบันเทิงในชาติไทย การเปลี่ยนแปลงของ
วัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมกรุงเทพฯ พ.ศ. 2491-2500*. กรุงเทพฯ: มติชน.

มูราซิม่า, เออีจิ. (2539). *การเมืองจีนสยาม การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลใน
ประเทศไทย ค.ศ. 1924-1941*. แปลโดย มูราซิม่า, เออีจิ และวรศักดิ์ มหัทธโนบล.
กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2555). *กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (พ.ศ. 2473-2479)*. แปลโดย โฆษิต ทิพย์
เทียมพงษ์. กรุงเทพฯ: มติชน.

วัยอาจ, เดวิด เค. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป*. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี
(บรรณาธิการ). . กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

วัลยา (เรียบเรียง). *ทักษิณ: ตาตุต้าว ทำติดดิน*. กรุงเทพฯ: มติชน.

วีระ หวังสัจจะโชค. (2554). "ลูกจีนรักชาติ ? : กระบวนการสร้างชาตินิยมใหม่ด้วยพลังทาง
เศรษฐกิจการเมืองและความรู้". ใน *Proceedings of National Political Science and
Public Administration Congress 12th*. หน้า 107-130. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2539). *ขุนนางไทยเชื้อสายจีนบางตระกูลในสมัยรัตนโกสินทร์*. ใน *วร
ศักดิ์ มหัทธโนบล และสุภากร จันทวานิช (บรรณาธิการ). ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทย
และในภูมิภาคอื่นๆในเอเชีย สมัยที่สอง ท่าเรือฮานโถว ค.ศ. 1860-1949 (พ.ศ. 2403-
2492)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2548). *สังคมจีนในประเทศไทย ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. แปลโดย
พรณี ฉัตรพลรักษ์: และคนอื่นๆ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สงวน อึ้งคง. (2516). *สิ่งแรกในเมืองไทย เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวง
วิจิตรวาทการ*. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. (2546). *สมเด็จพระบรมราชูปถัมภ์ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย”
และ “ชน” ของชาวสยาม*. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. (2557). *10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์*.
กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2555). *กบฏจีนจน บณณพลปลัปลาไชย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (บรรณาธิการ). (2546). *คำและความคิดในรัฐศาสตร์
ร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิริลักษณ์ (ศักดิ์เกรียงไกร) สัมปชลิต. (2552). *ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย
(พ.ศ. 2398-2453)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

สุราชัย ยิ้มประเสริฐ. (2544). “บทที่ 2 เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร”. ใน *ใจ อึ้งภากรณ์,
สุราชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง*. หน้า 62-166.
กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519.

สุภางค์ จันทวนิช. (2551). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก.

เสฐียรโกเศศ. (2547). *พื้นความหลัง เล่ม 4*. กรุงเทพฯ: ศยาม.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2532). *ประวัติศาสตร์สามัญชนก่อนพ.ศ. 2475*. ใน *ชาคริต ชุ่มวัฒนะ
และอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ (บรรณาธิการ). สายธารแห่งความคิด*. หน้า 155-174. กรุงเทพฯ:
คณะกรรมการจัดกิจกรรมวิชาการฉลองครบ 60 ปี อาจารย์คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). *Japanization*. กรุงเทพฯ: openbooks.

_____. (2553). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองไทย ตำราเรียนวิชา 004470 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย*. เชียงใหม่: สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2556). ความหมายของตัวตน : พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ. ใน *ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา รวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์ อิมิอิ โยเนะโอะ*. จักรทิพย์ นาถสุภา; และ ฉลอง สุนทราวาณิชย์. หน้า 195-222. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

อัจฉราพร กุมุทพิสมัย. (2525). *อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อภิัญญา เฟื่องฟูสกุล. (2561). *อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์. (2545). *ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชฎาภรณ์ จันทรประเสริฐ. (2533). *ความสนใจในการอ่านหนังสืออนุสรณ์งานศพของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชน*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตามไท ดิลกวิทยรัตน์. (2544). "คอมมิวนิสต์" ในการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2519). *การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2475)*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย พึ่งกันไทย. (2520). *ลัทธิคอมมิวนิสต์และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2468-2500*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง. (2553). *เรื่องการวิเคราะห์หนังสืออนุสรณ์งานศพที่จัดพิมพ์ในปี พ.ศ.2531-2551*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นวลวรรณ ชื่นไพศาลศิลป์. (2542). *การวิเคราะห์หนังสืออนุสรณ์งานศพที่จัดพิมพ์ในปีพ.ศ. 2521-2530*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บัญชา สุมา. (2538). *การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์กับนโยบายป้องกันและปราบปรามของรัฐบาล (พ.ศ. 2500-2523)*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรารธนา โกเมน. (2533). *สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรณี บัวเล็ก. (2543). *ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่างพ.ศ. 2457-2482*. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญนภา หมอนสะอาด. (2550). *ภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญพิสุทธิ์ ทองมี. (2552). *การปรับตัวของ “นายทุนชาวจีน” ภายใต้นโยบาย “เศรษฐกิจชาตินิยมไทย” (พ.ศ. 2475-2487)*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์. (2544). *บทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเชื้อฮาดูแสง พ.ศ. 2450-2474*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์. (2549). *รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ. 2475-2487)*. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มรกต เจวจินดา. (2537). ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์กับการเมืองไทยพ.ศ. 2475-2526. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรืองวิทย์ ลิ้มปนาท. (2537). บทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมไทย (พ.ศ. 2475-2500). วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. (2538). แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดาร์ตน์ รัตนราช. (2542). การใช้หนังสืออนุสรณ์งานศพในกลุ่มนักวิชาการประวัติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนีย์ ดาราศิลป์. (2521). การจำแนกผลงานจากชีวประวัติที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์งานศพ ระหว่างปีพ.ศ. 2516-2520. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์. (2513). การศึกษาประเภทของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพที่คัดลอกเรื่องจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติและเรื่องที่ได้จากแหล่งอื่นๆ ระหว่างปีพ.ศ. 2501-2510. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร.
- อนุเทพ หน่อบุญโยง. (2557). การศึกษาขบวนการค้าหนังสืออนุสรณ์งานศพ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรุณ สุภัทรากุล. (2518). การศึกษาประเภทของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพที่คัดลอกเรื่องจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติและเรื่องที่ได้จากแหล่งอื่นๆ ระหว่างปีพ.ศ. 2501-2510. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อังกูร หงษ์คนานูเคราะห์. (2552). เรื่องเล่าจากสหาย: รูปแบบและการปรากฏตัวของความทรงจำร่วมจากชุมชนอดีตแนวร่วม พคท. วิทยานิพนธ์ สม.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอี่ยมพร ทรสุวรรณ. (2548). “การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2538-2475”. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความ

แถมสุข นุ่มนนท์. (2519, มิถุนายน-กันยายน). “เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ”. *วารสารธรรมศาสตร์* 6(1):120-147.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2542). “พลังของแนวคิดชาติ-ชาตินิยมกับการเมืองไทยในสมัยแรกเริ่มของรัฐประชาชาติ”. *รัฐศาสตร์สาร* 21(3):1-104.

ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2550, มกราคม). ชาติพันธุ์ ศาสนา และชาตินิยม. ใน สุรชาติ บำรุงสุข (บรรณาธิการ). *จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 15 ชาติพันธุ์ชาตินิยม Ethnonationalism*: 1-26.

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. (2528-2529, ตุลาคม-มีนาคม). “พัฒนาการของ “ขบวนการสังคมนิยม” ในประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงพ.ศ. 2526”. *เศรษฐศาสตร์การเมือง* 5(1-2):109-121.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2537, กันยายน-ธันวาคม). “การเมืองเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทย พ.ศ. 2501-2537”. *วารสารธรรมศาสตร์* 20(3): 20-41.

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2558). “ “ลูกจีนรักชาติ” : สำนักประวัติศาสตร์และนิยามประชาธิปไตย”. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร* 16 (2): 112-157.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2546, มกราคม-เมษายน). “ประวัติ พคท. ฉบับพคท. (1)”. *ฟ้าเดียวกัน* 1(1):155-168..

อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2550, มกราคม-มิถุนายน). หนังสืออนุสรณ์งานศพ: พื้นที่แห่งความทรงจำ (ที่ถูกเลือก). *ตำรงวิชาการ*. 6(1): 134-158.

เอนก นาวิกมูล. (2549, 17 พฤศจิกายน). หนังสือพิมพ์หนังสืองานศพ. *เนชั่นสุดสัปดาห์*. 15(755): 51.

เอนก นาวิกมูล. (2556, 11 ตุลาคม). หนังสืองานศพ. *เนชั่นสุดสัปดาห์*. 22(1115): 41.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Coughlin, Richard J. (1960). *Double Identity: the Chinese in Modern Thailand*. Hong Kong : Hong Kong University Press.

Thongchai Winichakul. (2001). “ *The Other Within: Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1895-1910*”. in Andrew Turton (Editor). *Civility and Savagery: Social Identity in Tai State*. pp. 38-62.

อื่น ๆ

กาญจน์ ละอองศรี. (ม.ป.ป.) *หลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนังสืออนุสรณ์*. (เอกสารการบรรยาย).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ภัทราภรณ์ สตาภิรมย์
วัน เดือน ปี เกิด	28 พฤษภาคม 2535
สถานที่เกิด	ระยอง
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2556 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. 2561 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่อยู่ปัจจุบัน	91/1 ถนนพลงช้างเผือก ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 21110

